

Kurasje

Nr. 2-3

1970

Kampen mod lønarbejdet

DEMOS

SOCIALISTISK FORLAG OG
BOGHANDEL

Grønnegade 37, 1107 Kbh. K.
Tlf. 14 15 37

Forlagets boghandel i Grønnegade 37 har
åben: daglig 16-19,30
lørdag 11-14,00

og har specialiseret sig i antiimperialistisk
og socialistisk litteratur til laveste priser
med forhandling af bøger og tidskrifter
fra bl.a.: Monthly Review, Guardian, Pus-
tisonforlaget, Ny Dag, Tema, Zenit, Xun-
hasaba (Hanoi), Oshpaat (Havana).

NYHED:

DEMOS's IMPERIALISTSERIE

Serien udkommer med 4 numre årligt. De
første numre er: NATO og Portugal,
NATO og Grækenland, Mexighella: Bra-
siliens befrielse - en håndbog i byguerilla.
Subskriptionspris: for 4 numre: 15,75;
pr. nummer: 4,50 kr.

BOC-serien og Zenit-serien

- * politik - sociologi
- * litteraturhistorie - kritik
- * drama - prosa - lyrik
- * kunst - musik

Bo Cavefors har det hele -

se bøgerne hos boghandleren

Tegn abonnement på
CLARTÉ-bladet

CLARTÉ

- det socialistiske kulturtidsskrift med baggrundsstof om
marxismens indhold og anvendelse, imperialisme, studenter- og
ungdomsrøre, den revolutionære verdensbevægelse, etc. etc.

Årsabonnement (6 numre) koster kr. 20,00

Indbetales på giro 11 38 14, Clarté, Hegnet 1, st., 2600 Glostrup

KURASJE

Leder

Indhold:

Leder	1
Revolution og kontrarevolution i Frankrig	3
Fiat 1969	38
Eksemplarisk strejke. Pirelli-arbejdernes kamp	44
Et skridt virkelig bevægelse	48
Revolution og kontrarevolution i Danmark	53
Bryggeriarbejdernes andel i vinterens arbejdskampe	82
Velfærdsstatens demaskering	84
Nyere ledelses synspunkter i USA's industri	94
Universitet og arbejderbevægelse	102
Fagforstens opståen	114
LAND OG FOLKs dækning af de vilde strejker	121
Kritiske randbemærkninger	132
Økonomi og politik i det revolutionære Spanien	142
Bog- og tidsskriftsanmeldelser	147

Medarbejdere:

Flemming Bahner, Tage Bild, Helle Birkholm, Klavs Birkholm, Asger Boertmann, Thomas Boje, Vilhelm Borg, Jens Brinch, Lisbeth Brinch, Niels Brunse, Flemming Christensen, Hans Christian Fink, Gert Gronemann, Christian Groth, Inga Hansen, Per-Kristian Jansen, Preben Jensen, Sigurd Jensen, Finn Bo Jørgensen, Tyge Kjær, Arne Kurdahl, Thorkild Nielsen, Anne-Marie Steen Petersen, Klaus Petersen, Susanne Possing, Lis Rasmussen, Dorrit Schmidt, Kjeld Schmidt, Inger Stauning, Svend Svendsen, Karen Syberg, Peter Søndergaard, Ilja Wechseltmann.

Illustrationer:

Anne-Marie Steen Petersen.

Abonnement eller køb af enkelte eksemplarer kan ske ved at indsende beløbet på giro 16 60 44. Adressen er:

KURASJE

Gothersgade 8C. 1. th.

DK-1123 København K.

Abonnementspris: nr. 1-4 incl: 20,- kr.; nr. 2-5 incl: 25,- kr.

Løssalgpris: nr. 1: 7,50 kr.; nr. 2-3: 17,00 kr.

Dette nummer af KURASJE – dobbeltnummer 2/3 – er udarbejdet af KURASJE-redaktionen og Inprov i fællesskab. Det gennemgående tema er en analyse af *den europæiske strejkebevægelse*, og i den sammenhæng specielt den danske strejkebevægelse 1969/70.

Traditionelle undersøgelser af »vilde« strejker indeholder normalt de problemstillinger, som er vigtige i forbindelse med ledernes eller magthavernes interesser: hvorledes kan en »vild« strejke bedst styres, kontrolleres eller kanaliseres.

Vi har vores udgangspunkt i lønarbejdernes problemstillinger eller interesser – vores egne problemstillinger eller interesser: hvorledes gøres vi magtesløse, hvordan fratager man lønarbejderen et af hans vigtigste kampmidler, *strejken*, og hvorledes søger man at kanalisere de »ulovlige« strejker?

Vores udgangspunkt finder man derfor udmøntet i studenteparolen: »Forskning for folket – ikke for profitten«. Men denne parole kan give anledninger til misforståelser.

Forskning for profitten er ikke – hvad angår samfundsvidenskaberne – en egentlig forskning, men tydeligvis en tilsløring, manipulation og umyndiggørelse. Vi kunne kalde det for en *ideologi* (som ganske vist besmykker sig med betegnelser som videnskab, forskning, etc.).

Forskning for folket er ikke en *modideologi*. Denne forskning må være en beskrivelse af de konkrete forhold, gjort forståelige gennem en sammenhængende teoretisk analyse, der bevæger sig ud over fænomenernes tilsyneladende, som ideologerne arbejder med og benytter sig af, uanset om disse ideologer er *positivister* eller *gammelmarxister*.

Vilkårene for en sådan erkendelse er – som al erkendelse – politisk. Ikke i betydningen: hel- eller halvuærlig partipolitik – men i en bredere betydning af ordet *politik*, nemlig som lønarbejdernes interessefællesskab, betinget af samfundsmæssige forhold.

Den grundtese, som dette dobbeltnummer er bygget op omkring, er, at de »vilde« strejker er rettet mod forhold forbundet med selve lønarbejdet. De »vilde« strejker er delvis og kun tilsyneladende et spørgsmål om lønforbedringer eller større »trivsel« på arbejdspladsen. Reelt er strejkerne et udtryk for *Kampen mod lønarbejdet*.

Denne tese understøttes af internationale begivenheder. En bølge af vilde strejker har

fundet sted i så godt som alle lande, hvor den kapitalistiske produktionsmåde er fremherskende; altså der, hvor lønarbejdet findes. Vi drager visse internationale paralleller ved at tage strejkebevægelserne i Italien, Frankrig, Tyskland og Sverige op til en nærmere analyse. Overalt findes der endnu ét fællestræk, der peger på denne centrale tese: de vilde strejker må ses som en reaktion fra arbejderne mod den stigende umyndiggørelse – en umyndiggørelse, hvori deltager både tillidsmænd, fagforeninger, arbejdsgivere, politikere, m.v. I en »vild« strejke står arbejderens tilsyneladende mere isoleret i sin kamp end nogensinde. Hans kamporgan, fagforeningen, modarbejder hans handlinger, arbejdsgiverne gør det naturligvis også. Det samme gør hele det parlamentariske politiske system og den samlede dagspresse.

Vi analyserer her disse forskellige elementer og påviser, hvorledes strukturelle forhold betinger teknokraternes evige skræk for ukontrollable strejkebevægelser.

I de fleste strejkesituationer vil der kunne findes nogle direkte udløsende faktorer. Eksempelvis den øgede udbytning af arbejderne gennem produktivitetsfremmende lønsystemer.

En artikel, der tilsyneladende falder lidt uden for KURASJES rammer, er *Mogens Hylledigs* artikel om nyere ledelsessynspunkter. Hylledigs artikel stammer fra et foredrag i »Industrifagenes Sammenslutning« (underorganisation under Arbejdsgiverforeningen). Hylledig præsenterer i sin artikel kolde og klare arbejdsgiversynspunkter om, hvorledes man får arbejderne til at arbejde mere – blive mere udbyttede – og alligevel føle sig mere tilfredse. Vi bringer den ukommenteret, fordi Hylledig meget direkte giver udtryk for, hvilke interesser der ligger bag de nye ledelsesprincipper. Hylledigs tese er, at arbejderne blot skal føle sig mere autonom i selve produktionsprocessen. Det vil medføre, at produktionens kvalitet forbedres, arbejderens »trivsel« forbedres, han får færre sygedage, og overholder produktionsmålene bedre. Hylledig giver kort sagt udtryk for, at de nye menneskelige ledelsesprincipper skal være en total manipulation: men selv om lænken bliver af guld, er lønarbejdets slavelænke stadig en lænke.

Vi modtager meget gerne kritik af de synspunkter, vi fremlægger i dette nummers analyser. Kritik og forslag kan eventuelt formuleres enten som læserbreve eller som artikler, som

kan publiceres i et senere nummer. De, der skriver til os, vil vi invitere til et redaktionsmøde for de kommende numre. Her kan man uddybe synspunkterne og eventuelt deltage i den praktiske tilrettelæggelse af redaktionsarbejdet.

Om selve tidsskriftet

KURASJE har nu godt og vel 1.000 abonnenter. Selv om vi er meget tilfredse med dette resultat efter kun ét nummer, er det alligevel ikke tilstrækkeligt på lidt længere sigt. Vi skal have flere abonnenter.

Vi beder dig overveje, hvem i din omgangskreds, der endnu ikke har tegnet et abonnement. Hvad med din far eller mor? Dine sønner eller døtre? Eller f.eks. din nabo? Der må være mange muligheder.

Specielt med dette nummer håber vi at kunne introducere tidsskriftet til en langt større kreds, især nogle af landets arbejdspladser. Har du forslag, ideer eller kontakter, så skriv til os, eller ring til (01) 11.18.36.

Ved et større samlet køb til f.eks. arbejdspladser eller studiekredse, skoleklasser osv. kan vi reducere løssalgsprisen betydeligt, eksempelvis for nr. 2/3:

10 eksemplarer koster ialt kr.	140,00
25 eksemplarer koster ialt kr.	325,00
50 eksemplarer koster ialt kr.	600,00
100 eksemplarer koster ialt kr.	1.100,00

Indsend bestilling eller ring og hør nærmere. Alle priserne er incl. moms. Iøvrigt sæmpelvis for nr. 2/3:

<i>Abonnement:</i>	nr. 1–4 (incl) kr. 20,00.
	nr. 2–5 (incl) kr. 25,00.

<i>Løssalg:</i>	nr. 1: kr. 7,50.
	nr. 2–3: kr. 17,00.

Til benefice for travle anmeldere:

KURASJE vil med nedenstående artikel forsøge at sætte ind imod den uvidenhed og det flor af mytologiserende misforståelser, der herhjemme (såvel som i udlandet) hersker om den såkaldte majrevolte i Frankrig. Efter et kort signalement af oprørets historiske baggrund analyserer artiklens forfatter i et mere teoretisk kapitel den proletariske bevægelses motivationsstruktur i senkapitalismen og denne motivationsstrukturens særlige artikulation hos den såkaldte nye arbejderklasse. De her udviklede generelle synspunkter specificeres i de tre næste kapitler gennem en undersøgelse af bevægelsens eksplosive gennembrud med dens spontane udvikling af nye og historisk sandere kampformer i maj-juni 1968, af den moderne kontrarevolutions manifestation ved samme lejlighed, og af kontrarevolutionens specifikke årsag: udviklingen af de subjektive betingelser for revolutionen i maj-juni 1968, d.v.s. udviklingen af den proletariske bevægelses teori og organisation. I de to sidste kapitler summerer forfatteren de vigtigste resultater af revolten og konkluderer i nogle strategiske overvejelser over den proletariske bevægelses kampformer nu og fremefter.

Klavs Birkholm: Revolution og kontrarevolution i Frankrig, maj-juni 1968

*outside in the distance
a wildcat did growl
Bob Dylan, 1968¹*

'Il faut faire violence. Il faut violer les idées. Si tu ne fais pas violence, tu ne progresses pas. Tu es foutu. Il ne faut pas que l'homme se résigne. Si l'homme se résigne, il ne vit plus. La vie c'est le contraire de cette résignation', sagde en fransk arbejder fra Vaucluse, Sydøstfrankrig i 1968 efter »majrevolutionen«.^{1a}

Godt nok gik den proletariske bevægelse under jorden i henved et halvt århundrede, men som den hellige Johanna siger (I Brechts *Den hellige Johanna fra Slagtehalerne*): 'Vist samler vold og svaghed sig i mørket, [/] det uforløste mødes her'² – og bevægelsens hidtil uforløste frustrationspotentiell har nu drevet den gennem overfladespændingerne med en sådan fart, at det borgerlige samfunds hidtil glatte skin: tilfredsheden og samarbejdsviljen har slået revner: 'Il faut faire violence'.

¹ Bob Dylan, »All Along the Watchtower« på *John Wesley Harding*, 1968.

^{1a} 'Vold må der til. Gøres vold på ideerne. Gør man ikke vold, gør man ikke fremskridt. Så er man leveret. Resignerer mennesket, så lever det ikke længere. Livet er det modsatte af denne resignation.'

Un ouvrier parle, Enquete de Juliette Mince, Paris 1969; p. 80 f.

² Brecht, *Den hellige Johanna fra Slagtehalerne*, 1967; p. 94.

Hvorfor dette udbrud? Det skrækslagne borgerskab med samt dets agenter i diverse Marxistisk-Leninistiske Kadrepartier til Vejledning af Arbejdernes Kamp, kort sagt: allehånde tågehorn, som nu er blevet angrebet af selve virkeligheden, har udbasuneret læssevis af ideologiske kævlerier, hvis mening er at bortforklare den skærpelse i klassekampen, der antaster deres egen sociale position. På grund af deres klassespecifikke interesse *imod* den proletariske bevægelse er fagforstenspamperne, klasseforsonerne i socialdemokratierne og de revolutionære førere og prædikanter ude af stand til at give det, vi her vil forsøge: en *videnskabelig* forklaring på, hvorfor den proletariske bevægelse nu har antaget en så kronisk eksplosiv karakter, som forløbet af de vilde strejker viser; hvorfor bevægelsen specifikt har udviklet sig, som den har i Frankrig; hvilket forhold der er mellem den revolutionære kamp på universiteterne og den proletariske bevægelse i øvrigt; bevægelsens organisationsformer etc.

1.

Lad os starte med en betragtning af udbruddets umiddelbare historiske baggrund, situationen i Frankrig i tiden op til maj 1968.

Den samme franske arbejder, som i 1968 sagde det oven for citerede, hævdede i 1965, at der på fabrikkerne foregår en stadig, *men latent* klassekamp.

'Den sover, den ses ikke tydeligt. Det kan ske, at den pludseligt farer frem; et pludseligt ryk i visse regioner; det eksploderer. Det vil sige, at fyrene, når de er drevet tilbage til deres sidste forskansninger, får et udbrud af galskab, og det omsætter sig enten i strejker eller i mindre ortodokse ting; udbruddene går så lang som til slagsmål.'³

De voldsomste tilfælde af sådanne eksplosive udbrud havde hidtil (i 1965) været værftsarbejdernes kamp i Nantes og St. Nazaire 1960 og 1964 og den fem uger lange minearbejderstrejke i 1963, der *udenom parti og fagforening* blev aktivt støttet af den franske befolkning.

Op den bølge af vilde strejker, der brød ud i 1967, var et tegn på, at dybereliggende årsager til de foregående års eksplosioner endnu langt fra var fjernet. Frankrigs statistiske årbog skriver for 1967: 'Livet på virksomhederne i Frankrig er kendetegnet ved manifestationer af utilfredshed, et udtryk for nervøsitet og uroen i basis.' Situationen kunne lignedes ved et tilbageholdt åndedræt.⁴

'Regeringsbeslutningen i august 1967, der fjernede en stor del af socialsikringen og dermed gjorde sygdom til en endnu mere kostbar affære, forstærkede den almindelige følelse af angst og usikkerhed hos den lønarbejdende befolkning. [...] Året 1967 var kendetegnet ved et stigende antal vilde strejker (Berliet, Rhodiacéta o.s.v.), hvor unge arbejdere spillede en afgørende rolle, og hvor fagforeningsledelsen hver gang var blevet overrumplet af bevægelsens spontaneitet og kampånd. Virkelige uroligheder fandt allerede i 1967 sted i arbejderområderne Mans, Mulhouse og Caen og bebudede en ny kampånd, som forekom så meget desto mere mærkelig, som den fandt sted på baggrund af relativt resultatløse fordringer fra fagforeningernes side.'⁵

Dette billede af en sydende undergrund viste således allerede dengang, at selv et land med en så udpræget »organisationskapitalisme« som Frankrig ikke havde været i stand til at stabilisere sine fundamentale socio-økonomiske modsætninger i den grad, at disse modsætninger endog skulle være forsvundet. De kan kun eskamoterer af ideologer.

Modsætningerne er indispensable for kapitalismen, hvilket umiddelbart kan fremgå af, at udviklingen af de samfundsmæssige produktivkræfter under kapitalens ekspansion i »tomrummet« efter 2. verdenskrig samtidig er udviklingenu af nye behov; uundgåeligt skaber kapitalismen hos proletariatet stadigt nye behov, som den får stadigt vanskeligere ved at tilfredsstille (vi skal siden specificere dette). Ved »indkomstpolitik« har man kunnet dæmpe, men langtfra udradere denne konflikt; således er der i de senere år sket et mærkbart fald i den disponible realindkomst, den gennemsnitlige arbejdstid er tendentielt stigende, og det samme gælder til en vis grad arbejdsløsheden (600.000 arbejdsløse i Frankrig i foråret 1968).

Man kunne måske antage, at det »politiske venstre« (CGT, PCF etc.), under sådanne omstændigheder ville føle sig nødsaget til at artikulere proletariatets *antikapitalistiske* behov på Frankrigs officielle politiske arena. Men dette »venstre« blev allerede i 1960 diagnosticeret af Sartre som 'et stort lig, der er faldet bagover, og hvor maddikerne allerede er i arbejde [...] Det stinker, dette ådsel.'⁶ Det gennemgående mønster har vist sig at være, at kommunistpartiet og fagforeningerne som regel har forsøgt og stadig forsøger at obstruere de spontane aktioner, at

⁴ Kjeld Schmidt, »Den såkaldte integration« i *Vindrosen* 2-3/1970; p. 113.

⁵ Malte J. Rauch et Samuel Schirmbeck, *Die Barrikaden von Paris*, Frankfurt 1968; p. 14.

⁶ Forordet til Paul Nizan, *Aden Arabie*. Oversat i: J.-P. Sartre, *Kunstneren og hans samvittighed*, 1967; p. 66.

³ *Un ouvrier parle*; p. 33.

ride med på utilfredshedens bølge for i medløbet at kanalisere bevægelsen ind i den parlamentariske gélé og således demontere dens revolutionære indhold.

Men denne stivhed og forrådnelse i bevægelsens traditionelle institutioner formår hverken at undertrykke kapitalens tilsynekomst som en procederende modsætning, altså de revolutionære behov – eller disse behovs artikulation og tilfredsstillelse. Den betyder blot, at artikulationen må ske ad nye kanaler. Bevægelsen må virkeliggøre sig i en ny form, den forstenede organisation må knuses, for at fagbevægelsen kan blive en virkelig *bevægelse*. Kampens eksplosive karakter nu er således et udtryk for indeklemtheden. De vilde strejker er i dag et adækvat kampmiddel, de er – som de aktioner, der *explicit* retter sig imod fagforsteningen – et *udtryk for, at bevægelsen er i færd med at finde sin nye form og dermed sit sande indhold*:

1) I februar 1967 (under en valgkamp) advarede fagforsteningerne deres medlemmer på tekstilfabrikken Rhodiacéta-Besancon imod såkaldte »uoverlagte aktioner«. Arbejderne ville dog ikke rette sig efter ledelsesbureaukratiet og besatte fabrikken i protest mod en truende bølge af afskedigelser: dette skete en lørdag, skønt fagforsteningerne betænksomt havde varslet en officiel strejke for den kommende mandag.

2) I oktober 1967 opfordrede fagforsteningerne arbejderne i Le Mans til *separate* demonstrationer foran hver deres respektive fabrikker; da de strejkende blev provokeret med politiafspærringer og helikoptere over fabrikkerne, samlede de forskellige fabrikspersonaler sig spontant i byens centrum, hvor de løb politikæderne overende og stormede rådhuset.

3) I marts 1968 forsøgte fagforsteningerne at kanalisere den stigende utilfredshed blandt arbejderne i Redon (i nærheden af Nantes og St. Nazaire) over i et fælles krav om 30 centimes mere i timen. Men medens pamperne den 11. marts forhandlede på rådhuset med arbejdsgiverne, besluttede de unge arbejdere, som ventede uden for, at blokere jernbanelinien Paris-Quimper (nær spidsen af Bretagne), og de forsvarede denne afspærring mod CRS-tropperne.⁷

Der var kort sagt bevægelse i bevægelsen. Men før end vi fra denne beskrivelse af en socio-økonomisk udviklingsproces fører tråden

videre til processens enorme acceleration i året 1968, vil det være formålstjenligt at kaste et blik på de mest fundamentale af de faktorer, som udgør processens genetiske betingelser, – for at de videre begivenheder ikke skal fremtræde for os som et kaotisk konkretum, men som et teoretisk formidlet, forstået konkretum.

2.

Den franske »revolution« i maj-juni 1968 var en strejkebevægelse af hidtil usete dimensioner. Den kan beskrives som en intensiveret fortsættelse af den vilde kamp, hvis konturer vi ovenfor har aftegnet. De franske arbejderes og studenters opstand må sagt i al korthed forstås som et voldsomt udbrud i den under kapitalismen permanente klassekamp, altså som et særlig eklatant led i den samlede proletarisk-revolutionære bevægelse.

a.

Et isoleret studenteroprør ville aldrig i den grad have formået at true det borgerlige herredømme. Kun de 10 millioner strejkende ud af en arbejdende befolkning på 17 millioner kan angive omfanget af denne offensiv. Kun proletariatets faktiske erobring af landets samlede produktionsapparat og til en vis grad også af kommunikations- og informationsmidlerne var i stand til at sætte statsmagten mere eller mindre ud af spillet. Præsidenten og bureaukraterne var på hælene, thi hvad kunne de gøre: politiet vaklede, og selv om det mod forventning skulle være lykkedes at få jernbanerne til at transportere tanks ind i landet fra Tyskland og yderligere at transportere dem rundt i landet, hvad ville dette militære opbud så egentlig kunne udrette?

’Hvilke mål og hvilke muligheder ville man under sådanne konkrete betingelser have haft med en intervention af faldskærmssoldater, midt under en generalstrejke, og over for et proletariat, der havde det mest ophøjede pant i hænde: landets samlede produktionsapparat: Erfaringen fra juli måned 1936 i Spanien, hvor en intervention fra hærens side blev knust på ganske få dage i praktisk taget alle de proletariske centre af besluttsomme arbejdere, er yderst lærerig. Frankrig i 1968 er langt fra at omfatte de tilbagestående landdistrikter, der kunne tjene som tilbagetrækningsbaser for fascismen, som Spanien stadig rummede i 1936. Europa af 1968 har intet tilfælles med Europa af 1936.’⁸

⁷ Bygger på Walter Kreipe, »Spontanität und Organisation. Lehren aus dem Mai-Juni 1968« i *Kursbuch 16/1969*; p. 38 ff

⁸ Ernest Mandel, »Die Lehren vom Mai 1968« i: A. Glucksmann, A. Gorz et al., *Revolution Frankreich 1968*, Frankfurt a.M. 1969; p. 131.

Sandheden om majrevolten er, at den proletariske bevægelse var så meget i offensiven, at statsmagten var lammet; i nogle dage havde borgerskabet de facto mistet magten.

Der findes nok af godnateventyr om, hvorfor det alligevel lykkedes magthaverne i sidste ende at redde sig igennem som magthavere. Konspirationsforestillingerne svirrer i luften, de er bragt i omløb for at dysse alle uromagere i søvn. Den evige, fascistiske Kontrarevolution, fortæller man; de Gaulles geniale strategiske manøvrer, fortæller man; altsammen til intimidering af proletariatet i opmarch. Den afgørende hindring for den proletarisk-revolutionære bevægelses endelige gennembrud i maj-juni 1968 var imidlertid trykket fra bevægelsens forældede, men overleverede former. *Effektivt* var det PCF (det franske kommunistparti) og CGT (dets fagforening og landets største), der førte kontrarevolutionen igennem. Under besværgelse af fraser som »realistisk politik« lykkedes det disse traditionsstærke forsteninger at kanalisere bevægelsen over i krav, den slet ikke var motiveret for, – og dermed at frustrere den.

Men det holdt hårdt. De strejkende arbejderes spontane afvisning af resultaterne ved Grenelle-forhandlingerne var et slag mod det opportunistiske »venstre«, der kun alt for tydeligt viste, hvor vidt fremskredent den proletariske bevægelses hamskifte var. Nye og langt mere adækvate organisationsformer end de forstenede var under udvikling. At kampens basis i alle de avancerede tilfælde – og det vil sige de fleste – var strejkekomiteer indenfor virksomhederne og arbejderstudenter-aktionskomiteer udenfor virksomhederne, kan tages som en håndgribelig dokumentation for, at de traditionelle fagforeninger ikke var i stand til at fungere som revolutionære kamporganer; det var blevet manifest, at de var døde forsteninger *udenfor* den egentlige bevægelse. I mange tilfælde sad der fagforeningsfolk i strejkekomiteerne, men som regel var de ude af stand til at kontrollere komiteernes politik, da de strejkende nøje overvågede, at komiteernes initiativer var i fuld overensstemmelse med plenarforsamlingens direktiver. Proletarerne kæmpede deres egen kamp, og lod pamperne forhandle; hos Piles-Wonder i Saint-Ouen valgte de strejkende en strejkekomité, og i protest mod CGT barrikaderede de sig på fabrikken og forbød alle faglige tillidsmænd adgang; på skibsværftet Chantiers de l'Atlantique i Saint-Nazaire besatte de virk-

somheden og nægtede ti dage i træk og trods pression fra fagforsteningerne at levere en fortegnelse over deres umiddelbare krav. Så vidt var bevægelsen nået. Strejkekomiteerne blev meget ofte dannet på grundlag af fabriksbesættelser, og flere steder overtog man produktionen på sine egne betingelser, således på CSF i Brest, hvor man f.eks. producerede walkie-talkies til brug i kampen mod CRS-stormtropperne.

b.

De nye kampformer er et udtryk for bevægelsens ændrede motivationsstruktur. De viser klart, at proletarerne ikke længere kæmper for lønforbedringer, men for styrelsmæssige forandringer, – og vel at mærke at de gør det udtrykkeligt, selvbevidst; formerne er altså et udtryk for, at den proletariske bevægelse er ved at komme til sig selv.

'Maj-juni-bevægelsen viste, at de med produktivkræfternes udvikling forøgede menneskelige behov på alle samfundsmæssige områder melder sig som sociale interesser, skønt de herskende drager tilstrækkelig omsorg for den fysiske reproduktion af deres afhængige, og der ikke kan fastslås nogen mangel på fjernsynsantennor i lejekasernerne eller på familiebiler til udflugtsture.'⁹

Allerede i 1964 kunne André Gorz således fastslå, at lønkampen har antaget en blot symbolsk funktion:

Lønkravene 'er meget oftere motiveret af en revolte mod arbejderens vilkår, end af en revolte mod den økonomiske udbytningens størrelse. De er et udtryk for arbejderens vilje til at lade sig betale så dyrt som muligt for den tid, han taber, for det liv, der sælges til spotpris, for den frihed, der fremmedgøres under de rådende forhold. At lade sig betale så dyrt som muligt, ikke fordi man vurderer lønnen [...] højere end alt det andet, men fordi man på den faglige aktions *nuværende* stude kan diskutere arbejdskraftens pris med arbejdsgiveren, mens man ikke kan diskutere beherskelsen af arbejdets vilkår og natur.'¹⁰

Det sidste nåede man frem til i 1968, og bevægelsen kan således siges hermed at have nået et højere stade.

Allerede denne historiske udvikling viser, at de revolutionært artikulerede behov ingenlunde er frit i luften svævende, såkaldt grundmenneskelige behov. De er historisk specifikke behov, og nærmere betegnet behov som er blevet produceret i og med kapitalismen, men som

⁹. Walter Kreipe, op. cit. p. 50.

¹⁰. André Gorz, *Arbejderbevægelse og Nykapitalisme*, 1967 (Paris 1964); p. 40; min understregning – øvrige understregninger er slettet.

denne nu ikke ser sig i stand til at tilfredsstille. *Kampen for styrelsesmæssige forandringer er motiveret af proletarernes frustrerede behov for produktiv selvrealisation.* Selvrealisationsbehovet opstod i og med ophævelsen af menneskets naturgroede samhørighed med dets umiddelbare arbejdsbetingelser i de prækapitalistiske samfundsformationer, og er således ikke blot *fundamentalt* under kapitalens herredømme, hvor produktionsmidlerne fremtræder for producenten som en abstrakt samfundsmæssig totalitet, men er ydermere et *historisk produceret* behov; et behov, der er historisk specifikt knyttet til samfund af frie producerende individer (herunder kapitalismen). Miseren for kapitalisten er nu, at kapitalen qua det døde arbejds herredømme over det levende arbejde, fastlægger arbejdsbetingelser, hvorunder dets eget fundamentale behov umuligt kan tilfredsstilles. Det *frustrerede behov* for produktiv selvrealisation er uomgængeligt for kapitalismen; det er det psykologiske udtryk for fremmedgørelsen, der er en indispensabel *modsigelse* i den kapitalistiske produktionsmåde.

'De objektive betingelser for det levende arbejde fremtræder som *adskilte, selvstændiggjorte* værdier over for den levende arbejdsformåen som en subjektiv eksistens, der over for disse værdier derfor også kun fremtræder som værdi af en *anden art* (ikke forskellig fra dem som værdi, men som brugsværdi). Er denne adskillelse én gang for alle forudsat, kan produktionsprocessen kun nyproducere den, reproducere den og reproducere den på et højere trin. [. . .] Det, der reproduceres og nyproduceres, er ikke kun *eksistensen* af disse objektive betingelser for det levende arbejde, *men deres eksistens som selvstændige værdier over for denne levende arbejdsformåen, d.v.s. værdier, der tilhører et fremmed subjekt.*'

Det materiale, som den levende arbejdsformåen bearbejder, er fremmed materiale; instrumentet er et fremmed instrument; ja,

'selve det levende arbejde fremtræder som værende *fremmed* over for den levende arbejdsformåen, hvis arbejde det er, hvis særlige livsudfoldelse det er, thi det er afstået til kapitalen mod tingsliggjort arbejde, mod produktet af selve arbejdet. Arbejdsformåenheden forholder sig til arbejdet som til et fremmed arbejde, og hvis kapitalen ville betale den *uden* at lade den arbejde, ville den indgå handelen med fornøjelse. Dens eget arbejde er ligeså fremmed for den – og det er det også i henseende til dets direktion etc. – som materialet og instrumentet er. Derfor fremtræder produktet da også over for den som en kombination af fremmed materiale, fremmed instrument og fremmed arbejde – som *fremmed ejendom*, og den er da også efter produktionen blot blevet fattigere for den forbrugte livskraft, men

ellers begynder plageriet på ny for den blot subjektive arbejdsformåen, der eksisterer adskilt fra sine livsbetingelser. Dens erkendelse af produktet som værende dens eget og dens bedømmelse af adskillelsen fra sine realisationsbetingelser som værende en upassende, tvangsmæssig adskillelse – er en enorm bevidsthed, som selv er et produkt af den på kapitalen hvilende produktionsmåde, og lige så meget *the knell to its doom* som slaveriet, med slavens bevidsthed om at han ikke *kan være en tredjes ejendom*, altså med hans bevidsthed som person, nu blot frister en kunstig tilværelse og er ophørt med at kunne fortsætte som produktionens basis.¹¹

Kapitalens iboende modsigelse bliver så meget mere manifest, som *produktionsprocessen videnskabeliggøres* som følge af den teknologiske udvikling. Kapitalen tvinges til at foretage udviklingen af de samfundsmæssige produktivkræfter som et led i den konkurrence, der er et væsenstræk ved selve produktionsforholdene; øges produktiviteten i én sektor bliver denne sektor i stand til at suge merværdi fra mindre produktive sektorer, hvorfor det i konkurrencen er rentabelt for den enkelte kapital at øge produktiviteten med alle midler, selv om den totale mængde merværdi forbliver den samme. Som følge af denne kapitalens rastløse stræben efter en umådelig udvikling af de samfundsmæssige produktivkræfter, rigidommes almene form, den menneskelige naturs rigidom – har kapitalismen i dag tabt sin legitimitet som adækvat produktionsmåde, da selve den udvikling af teknologien, som førhen anspreedes af kapitalen, i dag finder sin sande skranke i kapitalen selv:

I den moderne industris mest højproduktive sektorer er maskineriet – den objektiverede videnskab – så udviklet, at man tilnærmelsesvis kan tale om total automation. I modsætning til samlebandsstadiet, hvor producenterne som vedhæng til maskineriet indgik *punktuelt* i den samlede produktionsproces, hvor produktionsmidlerne var indrettet på at udføre mere eller mindre komplicerede *enkeltprocesser*, og hvor den samlede proces således var afhængig af kontinuitetens formidling *gennem* de elementært repetitive arbejdsprocesser hos hver eneste producent i kæden, – betyder automationen, at den samlede produktionsproces *integreres* i maskineriet, hvorfor producenten nu ikke længere fremtræder som 'en del af produktionsprocessen', men langt snarere træder *over for* denne

¹¹ Karl Marx, *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie* (1857/58), Berlin (DDR) 1953; p. 365–367.

c.f. idem, *Kritik af den politiske økonomi. Grundrids*, 1970; p. 185–187.

som 'vogter og regulator'.¹² Med maskinernes og arbejdsopgavernes integration, overgangen fra additive arbejdssekvenser til 'kumulative og integrerede' arbejdssekvenser opstår behovet for en ny form for Kooperation mellem producenterne; det *samlede producentkollektiv* får nu til opgave videnskabeligt at styre og kontrollere produktionsmidlerne, idet disse selvstændigt, automatisk formidler det for den specifikke produktionsproces adækvate teknologiske potentielle, som hidføres fra alle tænkelige teknologiske komplikationsniveauer, således at alle adækvate former for videnskabelig ekspertise må indgå i det produktionsprocessen beherskende producentkollektiv:

'Ansamlingerne af arbejdere af beslægtede niveauer, som er forenede på det enkelte værksted, viger pladsen for det integrerede mandskab af varieret sammensætning, hvor den umiddelbare Kooperation er nødvendig'.¹³

Kooperationen i team afløses af en slags *strukturel Kooperation*. Hermed har den autoritære, hierarkiske ledelsesstruktur, der per definition ikke kan ophæves før lønslaveriet, mistet enhver berettigelse. Skranken mellem de forskellige grupper, der deltager i arbejdsprocessen, nedbrydes, og ethvert forsøg fra ledelsens side på at statuere hierarkiet i form af forskrifter, indgreb i planlægningen eller lignende, vil uundgåeligt hæmme produktionen, altså skade virksomhedens økonomiske status. Vi ser således, at der i den højproduktive sektor er særligt gunstige omstændigheder til stede for producentkollektivets erkendelse af arbejdets samfundsmæssige karakter, af arbejdsprodukterne som værende dets egne, af den kapitalistiske produktionsmåde som værende bornert; ja, denne erkendelse bliver historisk nødvendig.

Hertil kommer, at produktionsprocessens videnskabeliggørelse afstedkommer enormt udvidede krav til den faglige uddannelse.

'Teknikken befinder sig i en stadig omvæltning og har ikke behov for alt for snævre specialiseringer, som bliver forældede flere gange i løbet af en generation. Den kræver snarere straks fra begyndelsen en mangesidighed og en solid teoretisk uddannelse, der kan lette forandringerne og overgangene, den kontinuertlige assimilering af nye videnskabelige og tekniske landvindinger.' 'Den udvidede reproduktion af arbejdskraften er således en objektiv nødvendighed: den faglige kapacitet kan under de nuværende forhold kun *opretholdes* på be-

tingelse af, at den *udvides*, d.v.s. på betingelse af en kontinuerlig akkumulation af nye kapaciteter. Den mangel på kvalificeret arbejdskraft, som næsten alle kapitalistiske økonomier klager over, afspejler i virkeligheden kun kapitalismens modvilje mod at dække de sociale omkostninger ved denne udvidede reproduktion, mod at indkalkulere dem i udgiften til selve arbejdskraften. Og denne modvilje er logisk: hvis man betragter fornyelsen og udvidelsen af arbejderens færdigheder som en integreret del af arbejdet, så anerkender man, at arbejderen ikke kun er arbejder, når han er beskæftiget med at producere varer, at han producerer rigdomme, selv når han intet producerer, som hans arbejdsgiver kan sælge, intet andet end sine moralske og intellektuelle ressourcer, der er ham selv, således som han *skaber sig selv i sit arbejde*, d.v.s. når han ikke ødelægges af det arbejde, som andre påtvinger ham.¹⁴

Kapitalen har selv skabt det behov for produktiv selvrealisation, hvis tilfredsstillelse i dag fremtræder som en nødvendig udvikling af de samfundsmæssige produktivkræfter, en udvikling der imidlertid ikke kan finde sted under kapitalens herredømme, men tværtimod må sætte sig igennem som en sønderknusning af dette herredømme.

c.

Den proletariske bevægelses nye motivationsstruktur manifesterer sig således (på forskellig vis) i de mest produktive sektorer i den moderne industri. Egentlig højproduktive virksomheder findes endnu næppe her i Danmark, men i Frankrig kan man lokalisere en vis (givetvis begrænset) tendens til en dikotomisk udvikling af den industrielle struktur, idet den moderne kapitalismes fremskridt her sker i »krebsegang« (Mallet): udviklingen af overordentlig produktive virksomheder begunstiges af disse virksomheders økonomiske snyltertilværelse i forbindelse med meget tilbagestående virksomheder (ofte inden for samme koncern) i landdistrikter, hvor arbejdskraften er billig og finder sig til rette med elementært mekanisk arbejde, autoritær virksomhedsledelse og umenneskelige, men produktivetsfremmende lønsystemer; automatiseringsprocessen i de avancerede virksomheder inden for samme koncern finansieres således gennem udsugning af merværdi fra de primitive virksomhedsgrene. Dette mønster er eksempelvis af Mallet påvist at være gyldigt for la Compagnie des machines Bull og for Thomson-Houston koncernen.

Under alle omstændigheder var det umiddelbart iagttageligt, at de højtuddannede ar-

¹² ibid. p. 592.

¹³ Pierre Naville, »Division du travail et répartition des tâches« i G. Friedmann et P. Naville, *Traité de sociologie du travail*, vol. I, Paris 1961; p. 382 et passim.

¹⁴ André Gorz, op. cit. p. 104 f.

bejdere fra meget produktive sektorer, den såkaldte tekniske intelligens, mange steder var toneangivende under begivenhederne i maj-juni 1968. Vi har allerede omtalt den revolutionære udvikling på den avancerede virksomhed CSF-Brest (Compagnie Générale de Télégraphie sans Fil, elektronisk industri) – og kan foreløbig blot yderligere nævne besættelserne på flyvemaskinefabrikken Sud-Aviation og den franske statsradiofoni ORTF samt basiskomiteerne på Rhône-Poulenc-Vitry (avanceret kemisk industri) og CENS (Centre d'Etudes nucléaires de Saclay, atomenergicenter).

'Strejkebevægelsen i den franske spidsindustri har tilvejebragt empirisk materiale, som, når det engang er blevet systematiseret, vil lade læsere af sociologiske antagelser om »hvidkitlernes« åbentbart systemforpligtede præstationsideologi fremtræde som problematiske allerede i deres problemstilling og derudover blot klassificere dem som eksempelstykker på borgerlige socialvidenskaber.¹⁵

Virkeligheden har eftervist, at Marcuse og Habermas er filosoffer; den mest »integrerede« del af arbejderklassen viste sig at være den mest revolutionære.¹⁶

Jammerens Parti måtte derfor – for at legitimere den fortsatte jamren – gøre vold på virkeligheden ved at hævde, at det slet ikke var arbejderne (disse bevidstløse stakler), men derimod studenterne, der revolterede i maj-juni 1968.¹⁷ Overfor de mange florerende myter om studentbevægelsens rolle, hvoriblandt man ikke blot finder den sygelige overvurdering af betydningen af studenternes oprør i et samfund, hvor proletariatet i øvrigt er lammet gennem »indoktrinering« og lignende, men også den efter maj-juni-oprøret helt umulige påstand, at studentbevægelsen i sit væsen er småborgerlig og derfor umuligt kan forbindes med arbejderne »revolutionære« kamp,¹⁸ – for slet ikke at tale om trozkisternes geniale syntese af disse ideo-

logier fra to lejre i borgerskabet: studenterne har »objektivt« ingen revolutionære interesser, men i en vis periode »har studenterbevægelsen kunnet spillet rollen som arbejderbevægelsens dårlige samvittighed«, og *hårdt skolet* vil den i en overgangsfase kunne fungere som »avantgarde« i den politiske kamp,¹⁹ – overfor alt dette lort må man tvært gøre opmærksom på, at den proletariske bevægelse (som vi har set) dog var der i forvejen: klassekampen er permanent i det borgerlige samfund, – og at en flok revolutionsprædikanter umuligt kunne have opnået succes, dersom menigheden var ude af stand til at forbinde deres evangelium med sine egne erfaringer; kort sagt: at studenterne højst gennem eksemplariske aktioner kan have bragt allerede eksisterende motivationer til kraftigere artikulation – således som vi skal se det i det følgende. Vi skal også se, hvorfor det var *umuligt* for studenterne at handle så eksemplarisk: studenterbevægelsens motivationsstruktur er tendentielt sammenfaldende med den proletariske bevægelses motivationsstruktur, hvilket er forklaringen på, at der i maj-juni opstod en så dybtgående kommunikation og solidaritet mellem de revolutionære studenter og den ny arbejderklasse.

'Alliancen arbejdere-studenter vil ikke, som Marcuse tror – eller rettere sagt troede før maj 1968, blive etableret mellem proletariatet fra »Germinal« og studenterne fra 1848, men mellem de forskellige højtuddannede lag i den moderne produktion, producenter af videnskab og teknik langt snarere end af fabrikata, som skal grundlægge det sande industrisamfund, befriet fra sine kapitalistiske og teknokratiske arkaismer.²⁰

3.

Efter fremstillingen af majrevoltens almene årsag vil vi nu vende tilbage til selve det spektakulære begivenhedsforløb; vi vil se på revoltens udbrud.

Bølgen af vilde strejker, som i 1967 havde plaget det officielle Frankrig, fortsatte usvækket i foråret 1968. Som i marts måned i Redon (se ovenfor) var det de fleste steder de unge arbejdere, som endnu ikke har nået den resignationstærskel (ca. 35 år), hvor alle sociale ambitioner hører op, der var toneangivende. På lastvognsfabrikken Renault-SAVIEM i Caen er gennemsnitsalderen for de 4800 arbejdere ca. 25 år. Trods elendige arbejdsforhold (ekstrem

¹⁵ Walter Kreipe, op. cit. p. 62.

¹⁶ Herbert Marcuse, *Det endimensionale menneske* (1964), 1969; p. 56 et passim.

Jürgen Habermas, *Technik und Wissenschaft als »Ideologie«*, Frankfurt a.M. 1968.

(Kritikken af Habermas og Marcuse vil blive uddybet ved en senere lejlighed).

¹⁷ Herbert Marcuse, *Frigørelsen* (1968), 1969; p. 72 et passim.

idem, »Pariseroprøret« i *PAX* Nr. 6-7/1968, p. 168 f.

¹⁸ Georges Marchais i kommunistpartiets organ *L'Humanité*: 'Disse »revolutionæres« teser og aktiviteter kunne få én til at le, eftersom det i reglen drejer sig om sønner af det højere borgerskab, der er fulde af foragter for de studenter, der er af arbejderoprindelse. De vil lægge en dæmper på deres revolutionære gejst for i stedet at lede farmands virksomhed og dér udbytte arbejderne efter de bedste kapitalistiske traditioner.'

Citeret efter: Cohn-Bendit, *Vensterradikalismen. Kur mod kommunismens alderdomssvækkelse. Studenteroprørets baggrund og strategi*, Holstebro 1968; p. 197.

¹⁹ Bensaïd og Scalabrino, »42 Teser om Studenterbevægelsen« i *Debat* 2/1970; p. 6 ff.

²⁰ Serge Mallet, *La nouvelle classe ouvrière* (1963), Paris 1969; p. 46.

specialisering, militæragtig kontrol, produktivitetsfremmende lønsystemer etc.) aktionerede disse arbejdere i januar 1968 ved at forlade virksomheden og drage ind i byens centrum for at understrege deres krav: lønudligning for arbejdstidsforkortelser, frie arbejdsvilkår for fagforeningerne på virksomheden, frihed til uden censur at opsætte plakater og uddele løbesedler på værkstederne. Det kom til voldsomme gadekampe mellem på den ene side 7000 mand CRS-tropper, på den anden side omkring 40.000 solidariske arbejdere og studenter!

Således var klimaet, da strejkebølgen i maj-juni brød ud med en fabriksbesættelse på flyvemaskinefabrikken Sud-Aviation Bougenais i Nantes den 14. maj. Det er indlysende, at strejkebølgen ikke kan have været uden påvirkning fra hverken studenternes kamp mod ordensmagten den 3.-13. maj (og før) eller den almindelige 24-timers generalstrejke, som alle de store fagforeninger iværksatte den 13. maj i protest mod politiets brutalitet på barrikaden den 10./11. maj. Imidlertid er det lærerigt at iagttage, hvorledes baggrunden for den besættelse, *der skulle blive bevægelsens detonator*, har været uden direkte påvirkning fra begivenhederne i latinerkvarteret. Uroen på Sud-Aviation begyndte nemlig allerede den 1. maj, da ledelsen afviste at reducere arbejdstiden uden lønned sættelser. I fagforeningerne diskuterede man strejke og slow-down-aktioner. Den ophidsede stemning fremgår af, at virksomhedens direktør den 7. maj blev forfulgt af 35 rasende arbejdere; han undslap kun med nød og næppe. Den 10. maj afslog arbejderne et forslag fra to fagforeninger om total strejke og vedtog i stedet at fortsætte med at arbejde i halvt tempo! Denne aktion fortsætter endnu tirsdag den 14. maj, men henimod kl. 15 beslutter tre fagforeningsdelegerede (tillidsmænd)²¹ at lade kontorfunktionærerne rømme deres lokaler og herefter spærre direktøren inde på sit kontor. Vagtposter opstilles foran døren, og for at direktøren ikke skal kede sig installeres der en højttaler, hvor man i timevis for fuldt drøn afspiller revolutionære slagsange. Samme dag vælger de strejkende en strejkekomité, og

der opsættes 21 strejkeposter over hele fabriksområdet. Natten tilbringer omkring 2000 af fabrikkens 2800 arbejdere på fabrikken, hvor de blandt andet sover i dynger af papemballage. Nogle dage senere ankommer en fagforeningsfunktionær (CGT) fra Paris og forlanger direktøren frigivet. Dette afvises af arbejderne med den begrundelse, at virksomhedens problemer og direktørens indespærring ikke kan løses af udenforstående; rasende forlader funktionæren fabrikken og tager et fly direkte til Paris. Men dagen efter denne hændelse holder de strejkende en afstemning om, hvorvidt arresten skal opretholdes; det vedtages med 66,7% af de afgivne stemmer at løslade direktøren! Og i løbet af de følgende dage systematiseres den interne organisation for at styrke besættelsen: man opretter en kantine med frivillig arbejdskraft, overalt på fabrikken laves der mere solide installationer til natten, om søndagen afholdes der forlystelser til fordel for strejkekomiteen etc.

Men Sud-Aviation var kun begyndelsen. Tirsdag den 14. maj – samme dag, som det brød løs i Nantes – blev arbejdet nedlagt på nogle værksteder på Renaults gearkassefabrik i Cléon ved Rouen; dagen efter forsøgte omkring 200 af de strejkende at få natholdet med i strejken, men da dette mislykkedes, barrikaderede de sig på fabriksområdet. Da det første daghold ankom kl. 5 om morgenen, torsdag den 16. maj, fandt de fabrikken besat og direktøren spærret inde. Omgående drog to rutebil-læs strejkende af sted til de øvrige Renault-virksomheder for at få disse inddraget i strejken, og fra Cléon bredte den militante bevægelse sig lynhurtigt til hele koncernen. I Flins havde man allerede den 15. maj gennemført et to-timers arbejdsstop i solidaritet med kollegerne i Cléon; kl. 10,15 den 16. maj nedlagdes arbejdet effektivt, – og hen på eftermiddagen samme dag var fabrikken besat og den røde fane hejst over virksomheden. Da selv Renault-koncernens hovedfabrik i Paris-forstaden Boulogne-Billancourt blev besat den 16. maj, var statsmagten og dens sykofantforeninger paralyserede: Renault-Billancourt var ikke alene nervecentret i hele den statsejede bilindustri, men tilmed CGT's højborg og hidtil betragtet som en mønstervirksomhed. Og det var lige netop, hvad den viste sig at være; en ung arbejder fra denne fabrik beskriver strejkeudbruddet således:

»Torsdag eftermiddag sagde en ungarbejder i hal 70: »Nu kan det være nok.« Og han holdt op med at arbejde. »Er du gal?« spurgte sidemanden. »Kom med!« De

²¹ Den franske fagforstenedelegat kan dog ikke uden videre sidestilles med den danske tillidsmand. Før maj 1968 var de franske arbejdsgivere nemlig yderst tilbageholdende med at anerkende fagforsteningernes forhandlingsret på virksomhedsplan, selvom toppamperne overfor regeringen var anerkendte forhandlingspartnere. Takket være konservatismen i arbejdsgiversammenslutningen er småpamperskabet i de franske fagforsteninger således placeret i en langt mere udsat og svævende position end deres danske kolleger. Dette er forklaringen på deres langt mere »progressive« adfærd, som den for eksempel i dette tilfælde kom til udtryk på Sud-Aviation.

andre fulgte ham. Hele værkstedshallen nedlagde arbejdet. Nyheden bredte sig som en løbeild. Ungarbejderne har nedlagt arbejdet. Fra samleband til samleband, fra den ene afdeling til den næste, hal 72, hal 73, længere nede, her, overalt. De gamle sagde, at man måtte afvente fagforeningernes direktiv. Afvente, afvente! I løbet af en halv time var arbejdet nedlagt på hele Boulogne-Billancourt [25.000 arbejdere!]. Man besluttede at besætte bygningerne, som studenterne havde gjort det. Fagforeningerne måtte følge efter.'

Det var nu klart, at strejkebevægelsen ville brede sig over hele Frankrig. Den 17. maj var alle større fabrikker i Renault, Rhodiacéta og Berliet koncernerne besat. Nouvelles Messageries de Presse i Paris var besat, Dresser-Dujardin i Le Havre var besat, Kléber-Colombes i Caudebec var besat, skibsværftet i Le Trait var besat, Stein-Roubaix var besat, Air-France var i strejke, og i løbet af fem dage eskalerede dette til ti millioner strejkende. Medens generalsekretæren i CGT, Georges Séguy på en pressekonference den 17. maj fastslog, at hans fagforening på ingen måde ville opfordre til en tidsmæssigt ubegrænset generalstrejke, »generalisere« bevægelsen spontant sig selv, og strejken blev – mod fagforeningernes ønske – de facto til en generalstrejke.

Man kunne tage det som en sikker indikator for opstandens omfang, at arbejdet endog blev nedlagt på automobilfabrikken Citroën i Paris. På denne fabrik er de officielle fagforeninger næsten ikke repræsenterede, det tolereres ikke af ledelsen! (Disse fagforeninger driver kun agitation, ensidig propaganda, der er begrundet i politisk aggression, – siger fabrikkens direktør.) Til gengæld har man uniformerede fabriksvagter til at overvåge, at der ikke uddeles løbesedler eller føres politiske diskussioner. Malte J. Rauch og Samuel Schirmbech beskriver hvorledes den første totale strejke i 30 år brød ud på »straffeanstalten Citroën«, som de parisiske arbejdere benævner stedet:

Arbejderne var på denne dag mødt tidligere end normalt, og stod nu foran fabrikshallerne og diskuterede med 50 studenter fra en aktionskomité fra Sorbonne. Der havde i nogle dage verseret rygter om en arbejdsnedlæggelse, og man besluttede nu at blokere indgangene til fabrikshallerne, da man var sikker på, at arbejderne ville være afskåret fra enhver indbyrdes kommunikation, når de først var inde på arbejdspladsen og dér under opsyn af værkførere og fabriksvagter. Medens studenterne, for at hjælpe arbejderne til at overvinde deres psy-

kologiske barrierer mod aktioner, dannede en kæde foran fabriksporten, talte en arbejder til sine kammerater:

'Arbejdere! Vi opfordrer Jer til at nedlægge arbejdet i dag. I årevis har Citroën afvist alle vore krav. Vi vil alle begynde kampen sammen. Vi kræver: en månedlig mindsteløn på 1000 francs; arbejdskontrakter, som er uden tidsgrænser, d.v.s. slut med de vilkårlige afskedigelser, pengeafpresningen gennem arbejdet; pension fra 60 års alderen for mænd, fra 55 år for kvinder; 5 ugers betalt ferie for alle arbejdere under 21 år; og især: fagforeningsmæssig frihed og slut med politirepressionen på Citroën.'

Medens arbejderne tøvende hørte efter eller læste de uddelte løbesedler, havde nogle værkførere åbnet en lille sidedør og vinkede befallende ad »deres« arbejdere, at de skulle komme denne vej ind. En gruppe arbejdere besluttede nu at lægge strategien om: de meddelte over højtaleren, at alle nu sammen ville gå ind på fabrikken, men ikke for at gå til deres respektive arbejdspladser, – tværtimod for i fabrikkens indre at bestemme aktionens videre forløb. Studenterne flyttede sig fra indgangen, men før end den første gruppe af arbejdere nåede at marchere ind, var portene atter blevet lukket af de uniformerede fabriksvagter. Ved fælles hjælp lykkedes det dog studenter og arbejdere at få en port brudt op, men i begyndelsen var det kun få arbejdere, der vovede at gå ind. Først omkring en time senere, ved meddelelsen om at en anden fabrik var blevet besat, tog en gruppe meget unge arbejdere hinanden under armen og marcherede i flere rækker efter hinanden gennem porten med talekor som »Bercot morder« (fabrikkens direktør) og »Alle ind på fabrikken«. Det hjalp: de øvrige arbejdere strømmede efter, og på få minutter var der 2000 arbejdere på fabrikken. I løbet af ganske kort tid var alle fabriksbatter besat og ligeledes de kontrolposter, hvorfra man automatisk kunne åbne og lukke dørene.

Efter denne grænseoverskridelse opstod der en hektisk aktivitet på den besatte fabrik. Informationsbehovet var stort: man ønskede at vide, hvilke fabrikker, der var blevet besat, hvordan det var blevet gennemført dér, hvorledes politiet forholdt sig i latinerkvarteret etc. På den anden side opstod der også et stort meddelelsesbehov: man begyndte at fremstille sine egne løbesedler, man forklarede studenterne forskellen på deres situation og arbejderne, man fortalte de tilstrømmende om livet på fabrikken etc. De officielle fagforeninger og de

traditionelle »venstre«partiers politiske paroler blev kritiseret under bifald. Man oprettede komiteer, der skulle sørge for strejkevagt, forsyning o.s.v.. Teatergrupper, sangere, filmforevisere blev tilkaldt.

Så let gik det for arbejderne på »straffeanstalten Citroën«, så let gik det for arbejderne på Renault-værkerne, så let gik det for arbejderne på Sud-Aviation, så let gik det for alle de kæmpende arbejdere i Frankrig at gennembyrde de jamrende eller hoverende myter om arbejderklassens borgerliggørelse, tilpasningen, passiviteten.²² Hvorfor skulle arbejderne ikke købe biler og farvejernsyn, hvis de har lyst? Hvorfor? Mytomanerne – der som regel er asketer – overser, at spørgsmålet om den proletariske bevægelses revolutionære karakter ikke er et spørgsmål om (forarmet) levelfod, men et spørgsmål om praksis. Og at

'den proletariske bevidsthed er konkretistisk fikseret, fordi den er de undertrykte bevidsthed. Denne fiksering er en forsvarsmekanisme, idet erkendelsen af subjektivt uløselige problemer ikke er til at bære. Dette er så vigtigt, at det almindeligvis negligeres.'²³

I proletarernes *fælles* og spontane (selvstændige) aktion mod den undertrykkelse, de alle erfarer, men af overlevelseshensgrunde ikke individuelt kan formulere adækvat, *konkretiseres* forestillingerne om en højere produktionsmåde end den kapitalistiske. Fabriksbesættelser er således eksemplariske aktioner, der bringer bevægelsen op på et højere trin (og dermed kapitalen på retræte); der (som vi allerede har set det i de hidtil omtalte tilfælde) udvikler den proletariske bevægelses organisationsformer, overvinder *svælget* mellem den proletariske bevægelses teori som en socialpsykologisk realitet (hvad man kunne kalde »klassebevidstheden«) og bevægelses teori som en videnskabelig reflexion over bevægelsen, – men samtidig skaber grundlaget for en videreudvikling af sidstnævnte.

4.

Citroën er kun ét eksempel, vi har valgt ud af de talløse fabriksbesættelser, som fandt sted i Frankrig i dagene den 17.–27. maj 1968. Ufred var anstiftet, og sådanne borgerkrigsagtige tilstande *måtte* føre alle gode såvel som onde, korporative kræfter sammen i en fælles anstrengelse for at forsvare det truede folkefællesskab mod de venstreextremistiske enragés. Under forsæde af daværende premierminister Pompidou mødtes de den 26.–27. maj til forhandlinger i socialministeriet i Rue de Grenelle, efter i ugevis forgæves at have kæmpet med hver sine våben: regeringen gennem sine aviser, ordensmagten, radio og television; kommunistpartiet gennem skrækkampagnerne i L'Humanité; CGT gennem sine opsynsmænd (pladshunde) på arbejdspladserne. Regimets forsøg på at genoprette ro og orden ved hjælp af sine politistyrker havde i de fleste tilfælde virket stik imod hensigten; CGT's tilsvarende forsøg på at få arbejderne til at besinde sig på deres ansvar, 'indtage deres plads i kampen' (sic) og undgå 'alle provokerende handlinger, der ville kunne tjene som påskud for repressionens styrker til et forsøg på at umuliggøre opsvinget hos en bevægelse i fuld udvikling' (sic – communiqué den 19. maj), disse fraser, der, når det kommer til stykket, ikke betød andet end at proletariatet skulle snydes, havde hverken gjort fra eller til; samme fagforstenings desperate kamp for at forhindre enhver forbindelse mellem de kæmpende arbejdere og de kæmpende studenter havde, hvor den i det hele taget var lykkedes, kun tjent til at kompromittere den selv for de kæmpende; Fjerde Internationales (SFIO) krav om en »arbejderregering« (sic – den 23. maj) og PCF's tilsvarende forsøg på at varme FGDS, Mitterands socialdemokrati op til en folkefront var hidtil forblevet uden genklang. Man *måtte* altså slå laserne sammen.

På en pressekonference efter forhandlingerne i socialministeriet fremlagde CGT's generalsekretær utilsløret sin fagforstenings intentioner: 'offentligheden er bestyrtet over denne uro og vold, og har – ængstelig over det totale fravær af en statsmagts autoritet – i CGT set den store, rolige kraft, der er kommet for at genetablere ordenen i arbejdernes tjeneste.' Georges Séguay har »indtaget sin plads i kampen«: han har indset, at ingen bedre end den kommunistiske fagforstening vil kunne varetage opgaven som statsmagts (og dermed arbejdsgivernes) håndhæver af Lov og Orden på

²² Se f.eks. Herbert Marcuse, *Frigørelsen* (1968). 1969; p. 26.

²³ På grund af arbejderklassens grundlæggende stilling i produktionsprocessen, på grund af deres numeriske vægt og af udbytningens vægt er den stadig revolutionens historiske aktivt handlende: fordi den deler systemets stabiliserende behov, er den blevet en konservativ, ja, en kontrarevolutionær kraft. Objektivt set, »i sig selv«, er arbejderklassen stadig den potentielt revolutionære klasse; subjektivt set, »for sig selv« er den det ikke. Denne teoretiske opfattelse har konkret betydning i den herskende situation, hvor arbejderklassen kan være med til at begrænse den politiske praksis' rækkevidde og mål.

²³ Kjeld Schmidt, 10c. cit. p. 114.

de franske arbejdspladser. Men dette var i den foreliggende, uordentlige situation, hvor CGT havde mistet de kæmpende arbejderes tillid og dermed sit jerngreb om bevægelsen, en vanskelig opgave, som til fulde krævede ledelsens sensibilitet (og pladshundredes). Det var nødvendigt at træde varsomt, og belært af tretten rædselsdage i CGT, hvor toppamperne, hvad enten de kunne lide det eller ej, havde måttet erfare, at de var afhængige af en basis, som de søgte at passivisere i størst muligt omfang, – var flinke Séguy nu endelig begyndt at hykle over for de undersætter, hvis tjener han simulerede:

'CGT's forhandlingsdelegation har [. . .] foreslået uafbrudte forhandlinger for til gavn for arbejderne og deres familier at forsøge at løse denne krise [!]. Krav, som har været afslået af regeringen og arbejdsgiverne, har nu fundet en – om ikke fuldstændig, så dog delvis løsning. Meget står endnu tilbage at gøre, men kravene er for en stor dels vedkommende blevet fastholdt [se nedenfor], og det, som er blevet besluttet, vil ikke kunne negligeres. Imidlertid vil vi ikke kunne svare uden at konsultere arbejderne. Vi tror, at de på grundlag de de råd og vurderinger, som vi giver dem, snarest vil kunne træffe deres beslutning i overensstemmelse hermed.' (*Le Monde*, den 28. maj).

Med en så høflig og næsten ydmyg intimidering (se så at skrub i arbejde!), der kunne påføre arbejderne illusionen af, at de gennem CGT dirigerede slagets gang, håbede generalsekretæren atter at komme på højde med situationen og ved hjælp af Grenelleresultaterne at få genoprettet Lands Lov og Orden.

Arbejdsgiverne og deres repræsentanter i administrationen havde således al mulig grund til at være tilfredse med flinke Séguy; en af Pompidous embedsmænd udtrykte tilfredsheden på denne måde: 'Seguy var en af de mest intelligente og seriøse forhandlingspartnere, man kunne tænke sig. Han forstår at skelne mellem det mulige og det umulige.' Eller som flinke Séguy selv udtrykker det – som svar på et spørgsmål om, hvorvidt hans fagforstening havde i sinde at tage fat på en aktion, der skulle udrydde arbejdsgiverne (læs: ophæve lønarbejdet). således som det er foreskrevet i forsteningens statutter: 'Man må ikke forveksle sine ønsker med realiteter!' Med denne imbecile, men fedt demagogiske parole som motto gik han og hans forstening kontrarevolutionens årinde.

Det oprindelige krav om en mindsteløn på 1000 Francs månedligt og en generel lønforhøjelse på 20% blev under Grenelle-forhandlingerne decimeret til en lønforhøjelse på 7¾% (7%

for årets tre første kvartaler, 10% for det sidste), men da den almindelige lønstigning i Frankrig er på ca. 6% årligt, var den reelle forhøjelse kun på 1–2%, som med lethed kunne hugges tilbage gennem omsætningsafgifter o.l. Spørgsmålet om de produktivitetsfremmende lønsystemer og arbejderne medbestemmelse ved fastsættelse af arbejdstempoet blev overhovedet ikke diskuteret – man må jo ikke forveksle sine ønsker med realiteter. Heller ikke kravet om en 40-timers arbejdsuge blev taget op, og intet blev ændret ved de love, som i 1967 havde formindsket socialsikringen. Pensionsalderen blev bibeholdt og de tabte arbejdstimer skulle ifølge forhandlingsaftalerne ikke lønnes. Det kan ikke undre, at Pompidou om morgenen den 27. maj, efter 25 timers forhandling, kunne udtale: 'Vi er nået til en samling positive konklusioner.'

I sandhed var disse forhandlingsresultater fordelagtige for arbejdsgiverne og regeringen, der gennem de i Rue de Grenelle skitserede projekter, som – hvis de blev realiseret – kun ville ramme de mindre arbejdsgivere, så en genvej til koncentrationen af den franske industri og således til en stigning af dens konkurrenceevne. *Men først og fremmest var det naturligtvis fordelagtigt, at opstanden nu syntes kanaliseret over i faste, institutionaliserede rammer*, hvorved der var udsigt til en *af politisering* af den vilde bevægelse. Efter arbejdets genoptagelse kunne man jo gå over til parlamentsvalg, og derigennem restituere de politiske partier, der under de hidtidige begivenheder var blevet aldeles sat ud af spillet.

Det var derfor en slem streg i regningen for alle gode såvel som onde kræfter, da arbejderne den 27. maj tillod sig at afvise forhandlingsresultaterne og resolut besluttede sig til en videreførelse af kampen. Tværtimod en afpolitisering af bevægelsen havde man nu opnået det stik modsatte. Men for CGT ville det være døden at kaste den maske, ifølge hvilken det var fagforsteningen, der stod i spidsen for arbejderne kamp, og hvor forbandet ærgeligt det end var, måtte flinke Séguy derfor bide i det sure æble og slutte op *bag »sine«* arbejdere: medens han klokken 8 om morgenen – umiddelbart efter forhandlingernes afslutning – havde karakteriseret resultaterne som en stor sejr, meddelte han klokken 10, da det så stærkt ud til at arbejderne på Renault-Bilancourt ville afvise resultaterne og videreføre strejken, at 'man intet havde underskrevet', og at man lagde afgørelsen ud til arbejderne, og

lidt senere – efter det éntydigt negative svar fra arbejderne på sådanne nøglefabrikker som Renault, Citroën og Sud-Aviation – sagde også flinke Séguy éntydigt nej til Grenelleoverenskomsterne (hvilket dog ikke forhindrede fagforsteningen i kun fire dage senere at indlede lokale forhandlinger med Grenelle-skitsen som grundlag).

Allerede dette eksempel med topledelsens klodsede og helt ufrivillige omskiftelser viser, at CGT for at varetage sin virkelige interesse i opretholdelsen af Lov og Orden, altså arbejdsgivernes interesser, må påtage sig skindet af at varetage lønarbejdernes interesser. For at kontrarevolutionen skal kunne blive effektiv, må den i dag bære sig progressivt, og (til en vis grænse – cf. neden for om kampene på Renault Flins) desto mere progressivt, jo mere avanceret den proletariske bevægelse er. Det er ikke af egen fri, filantropisk vilje, men derimod under tvang fra den revolutionære klasse, at borgerskabet optræder i progressive gevandter. Man kan, i de *metoder* de gode kræfter tager i anvendelse, se et tegn på den proletariske bevægelses udviklingsgrad. Først bevægelsens eruptive gennembrud i de seneste år, samt den tendentielle uddøen af et småborgerskab, der kunne tjene som basis for en fascistisk massebevægelse, har gjort den korporative stat: socialdemokratiet, herunder kommunistpartiet og fagforsteningen til kontrarevolutionens egentlige bærer. Den moderne, progressive kontrarevolutionære metode er den samme, som de gode gamle dages beredne cowboys anvendte til indfangning af galoperende bøffelhorder: de rendte dem over ende; først medløberi, dernæst drejes masserne ind i den forsvaret indhegnede fold.

Naturligvis gælder det for borgerskabet om at anvende de mest effektive kontrarevolutionære metoder, metoderne er således blandt andet dikteret af den revolutionære klasse selv, – men disse metoders *effektivitet* er éntydigt betinget af udviklingsgraden af den revolutionære classes organisation (som sådan). Spørgsmålet om de (i vore dage) gode kræfters større eller mindre succes, er et spørgsmål om den proletariske bevægelses øjeblikkelige niveau og *ikke omvendt*. Det er de gode kræfter som er defensive; *de kan kun sejre under forudsætning af en utilstrækkelig udvikling af de subjektive betingelser (teori, organisation) for den proletarisk-revolutionære bevægelses endelige gennembrud.*

Vi vil derfor stille det spørgsmål, hvor langt disse subjektive betingelser var udviklede i Frankrig, maj-juni 1968. At spørgsmålet ikke blot kan besvares ved en henvisning til den spontane afvisning af Grenelle-resultaterne, fremgår af, at der trods alt i sidste ende blev fundet »effektive« metoder til en gennemtrufning af arbejdets genoptagelse. Men denne sidste kendsgerning giver i sig selv heller intet svar på vort spørgsmål, der må kræve en specificeret redegørelse for nøjagtig under hvilke omstændigheder denne genoptagelse fandt sted. Vi vil derfor først undersøge kontrarevolutionens former: hvilke metoder – og hvilke metoder viste sig virksomme, og dernæst forklare disse forhold ud fra en undersøgelse af den proletariske bevægelses *selvstændigt* udviklede former.

At strejkebevægelsen trods fagforsteningernes ihærdige bestræbelser ikke lod sig hæmme af forhandlingerne i Rue de Grenelle, men tværtimod blev ført mere beslutsomt og politisk videre, beviser i hvert fald, at bevægelsen nu var for langt udviklet til, at den kunne knepes på plads ved minimale lønforbedringer og det obligatoriske øretuderi i forbindelse hermed. De gode kræfters eneste udvej var derfor at satse på en langsom kvælning med alle til rådighed stående stranguleringsmidler. Blandt disse midler blev også den primitivt militære magt taget i anvendelse, men det er evident, at den ville have været nytteløs uden kontrarevolutionens mere spirituelle former: kommunistpartiets valgflesk, intimideringen gennem TV, L'Humanité, Le Monde og pressen iøvrigt, men frem for alt: tillidsmændenes gode ord og velmenende røvrønderi på de enkelte arbejdspladser.

Det siger en del om, hvor langt ud i den kolde blæst CGT var kommet den 27. maj, at trods fagforsteningens og kommunistpartiets energiske »opfordringer« til at blive væk fra det massemøde mellem revolutionære arbejdere og studenter, som studenterorganisationen UNEF samme dags aften arrangerede på Charléty stadion, mødte ikke alene talrige CGT-medlemmer, men endog en hel del af forsteningens funktionærer op blandt de 60.000 deltagere, der hilste Alain Geismar, SNE Sup med et bragende bifald for Guevara-citatet: 'Det er en revolutionærs første pligt at lave revolution.' Kun nogle få tusinde arbejdere var mødt op til de møder, som CGT samtidig arrangerede rundt omkring i Paris for at forhandlerne over for

»deres« arbejdere kunne gøre rede for forløbet i Rue de Grenelle, og selv disse møder var præget af aggressive angreb på forhandlerne fra fagforsteningsmedlemmernes side. *Samtidig må man dog gøre sig klart, at disse langt fra uforsonlige indre modsætninger i virkeligheden blev fagforsteningens og dermed i sidste instans det bestående samfundsystems redning.* Da topledelsen definitivt havde kompromitteret sig, kunne de faglige tillidsmænd træde til som det, de er: borgerskabets sidste skanse. De »progressive« fagforsteningsfunktionærer, som havde kritiseret Grenelleforhandlingerne og trodset ledelsen ved at møde op på Charléty,^{23A} støttede det synspunkt

hos Geismar, at man skulle blive i fagforsteningerne og 'indefra forjage bureaukraterne for således at føre CGT fra kapitulation til kamp'. *Det er denne parole, der – håndhævet af de mest progressive tillidsmænd – førte majjuni-bevægelsen til sit endelige nederlag.*

I forhold til det lokale røvrederi havde gaulisterne og kommunisternes fælles anstrengelser for at gøre alle problemerne partipolitiske kun en *bibetydning* (hvormed vi netop har sagt, at de ikke var uden betydning). Alle partier og grupperinger på den såkaldte venstrefløj

^{23A} Se note 21.

var enige om at afvise den demagogisk tiltrettelagte folkeafstemning, som de Gaulle den 24. maj havde foreslået. Men denne afvisning var ikke principiel, harmen rettede sig mod den specielle formulering, som de Gaulle havde givet afstemningstemaet – og ikke mod selve det meningsløse i at ville kanalisere 10 millioner strejkendes kamp ned i nogle valgurner. PCF, Ordenens Parti havde lige siden uroen brød løs opfordret FDGS til »aktionsenhed« og tordnet i kravet om en ny regering. »Efter Grenelle« udsendte Ordenens Partis Politbureau et communiqué, hvori man blandt andet kunne læse følgende:

'På et tidspunkt, hvor tilstedeværelsen af et fælles program ville muliggøre en sejr for arbejdernes styrker og de demokratiske kræfter [!], er det umuligt at fatte, at politikere på venstrefløjen, idet de erklærer, at situationen er »revolutionær« [!], kan undlade at svare på Det Kommunistiske Partis forslag om et øjeblikkeligt møde mellem Det Kommunistiske Parti, FGDS og de centrale fagforeninger med henblik på en hurtig vedtagelse af dette fælles aktionsprogram. Hvilket ville få sin fulde betydning ved parolen om opløsning af Nationalforsamlingen og nyvalg [!].« »Man må åbne vejen til det reelle demokrati og til socialismen idet man støtter sig [NB NB] til den umådelige bevægelse af strejkende arbejdere, idet man cementerer venstrekræfternes forening for at fordre tilfredsstillelsen af arbejdernes krav og påbyde en folkelig regering [!] og [!] en demokratisk union.'

Disse floskler taler for sig selv, og bevægelsen lod sig da heller ikke på noget tidspunkt ryste alvorligt af hverken politbureauets og Waldeck-Rochet's hult truende retorik, Mitterands obligatoriske taktiske manøvrer eller Mendès-Frances sluttelige medløberi (28.–30. maj). Efter de Gaullés fjernsynstale den 30. maj, nationalforsamlingens opløsning og udskrivningen af nyvalg – fortsatte strejkebevægelsen ufortrødent! Men Ordenens Parti, der ikke kunne være andet end tilfreds med præsidentens beslutning, intensiverede sin kontrarevolutionære propaganda i dén grad, at det ultrakonservative *Le Figaro* den 4. juni kunne omtale partiet i følgende rosende vendinger:

'På intet tidspunkt har kommunistpartiet og CGT tilskyndet til oprør, på intet tidspunkt har de haft i sinde at fælde den gaullistiske magt, hvis udenrigspolitik er i overensstemmelse med deres ønsker, og som tillader dem langsomt at befæste deres stilling i det franske samfund. [. . .] Deres faste mål var ikke at lave revolution, men at sørge for ikke at lade sig distancere fra venstre af studenterne, maoisterne, de unge arbejdere. De fejl, som regeringen har begået, beror delvis på en overordentlig stor tillid til det kommunistiske parti. Den endegyldige

analyse viser, at PCF ikke har skuffet denne tillid. Inden for en time efter at vor republiks præsident havde talt, desarmerede PCF bomben og tilsluttede sig et valg, som partiet næppe kunne håbe på at vinde.' (min understregning).

Og Formanden for Ordenens Parti, Waldeck-Rochet befæster endegyldigt denne alliance:

'Arbejderklassens kampfane i den moderne verden er ikke anarkismens falmede sorte fane, men det er på én gang socialismens røde fane og tricoloren fra den store franske Revolution, nationens fane.'

Dog, hele dette hylekor ville næppe have nyttet noget som helst – strejken fortsatte som sagt -, hvis ikke fagforsteningerne var gået i aktion. Den 31. maj enedes de om at »aktivere« forhandlingerne på lokalt plan, og CGT erklærede forførerisk: 'Hvis magten og arbejdsgiverne ønsker, at arbejdet skal genoptages, så må de sandelig forhandle med fagforeningerne!' – Men fagforsteningernes eneste chance for at få situationen under kontrol lå nu i de decentraliserede forhandlinger. Medens det statsdrevne fjernsyn uophørligt fremviste landkort, hvorpå man afmærkede hver eneste fabrik – den være sig nok så lille -, hvor arbejdet var blevet genoptaget, og medens L'Humanité i sine artikler og overskrifter uden moderationer forfulgte den samme strategi, forsøgte de lokale fagforsteningensfolk overalt at bringe sig i forhandlingsposition, – ovenikøbet med Grenelle-skitsen som grundlag. Dette kvælertag udmattede bevægelsen, der nu døde langsomt og kun i kraft af fagforeningsfolkernes udholdenhed. Den 1. juni genoptoges arbejdet kun på ganske få og ikke særligt betydningsfulde arbejdspladser, men i løbet af dagen blev der optaget forhandlinger visse steder i transport- og metalindustriene, – dog med det resultat, at nogle strejkende den 2. juni påny besatte banegårdene i Strasbourg og Mulhouse. Den 3. juni lå det klart, at strejken ville fortsætte i jernindustrien, og samme dag brød fællesforbundet på ORTF (statsradiofonien) med informationsministeriet på grund af den manglende arbejdsfrihed ved radiofonien, der utilsløret anvendtes til propaganda for regimet. Men selv om de kæmpende således langt de fleste steder var opsatte på at videreføre kampen, kan man af deres løbesedler og udtalelser i netop disse dage aflæse en desperation ved fornemmelsen af at blive omklamret af fagforsteningensfunktionærernes (»tillidsmændenes«) klamme, bløde hænder. »Proletariske

syndikalister ved RATP« (d.v.s. proletariske fagforeningsmedlemmer ved Metroen i Paris) rettede således den 1. juni følgende »Appel til deres kammerater«:

'Pressen og radioen har i arbejdsgivernes tjeneste igangsat en enorm forgiftningskampagne i et forsøg på at demoralisere de statsansatte arbejdere og overhovedet alle arbejdere i strejke. [...] Vi accepterer ikke, at gaullisterne og de feje fagforeningsbureaukrater holder marked over vores strejke: fagforeningsbureauerne [de lokale afdelinger] kan ikke være simple mellemmand mellem ministrenes uacceptable »forslag« og os; de må stille sig til tjeneste for vores kamp.'

Tilsvarende advarsler udtrykkes i talrige løbesedler, opråb etc. de følgende dage. Opfordringerne til at kæmpe videre bliver flere end nogensinde tidligere under oprøret. *Leve generalstrejken indtil den totale sejr!* råber arbejderne på Sud-Aviation den 3. juni. Men disse mange proklamationer var tydeligt nok det første tegn på udmattelsen. Den 5. juni blev arbejdet fuldstændigt genoptaget i elektricitetsvæsenet og i kulminerne, og uden at omtale de brutale metoder som sine steder var blevet taget i anvendelse kunne hovedorganet for Ordenens Parti, L'Humanité dagen efter triumferende meddele i en overskrift: 'Jernbanearbejdere, RATP, Postbude, Minearbejdere, EFG genoptager sejrrikt arbejdet' (når postbudene og minearbejderne har fået store forbogstaver må det vel skyldes, at kommunisterne tænker i specialforbund (med dertil hørende bureaukrater) og ikke i virksomheder, endsige i arbejdere). Og medens L'Humanité den 7. juni tværs over forsiden skrev 'I bevidstheden om deres sejr har tusinder af arbejdere genoptaget arbejdet', – fortsatte kampen i adskillige sektorer, i visse tilfælde endog militært, hvorfor CGT til stadighed måtte advare imod »provokationer« mod »de positive forhandlingsresultater«. Selv om det således nok tog sin tid (den 14. juni var der endnu over 1 million strejkende), kostede nogle nye gadekampe i Paris (10.–12. juni), nogle få dræbte (Renault, Flins og Peugeot Sochaux) og adskillige sårede, blev proletarerne omsider gennet på plads. Vi skal i det følgende analysere, hvorledes dette mere detaljeret gik for sig i et par udvalgte tilfælde.

Det første tilfælde er prototypisk: ud fra referaterne i *Tribune Socialiste* af arbejdets genoptagelse på busdepotet Lebrun i Paris, kan man konstatere, at det var fagforsteningsfolkenes sejge udmattelseskamp, der omsider

slukkede kampgejsten hos de strejkende. Da fagforsteningerne havde opfordret til genoptagelse af arbejdet blev de om aftenen, den 4. juni mødt med truende tilråb fra harmfulde arbejdere: 'Efter tyve dages strejke!' 'Vi var ti millioner!' 'De fundamentale krav er ikke blevet imødekommet. Og selv hvis de var blevet imødekommet, måtte vi have strejket videre i solidaritet!' Adskillige CGT-medlemmer rev deres fagforsteningsbog i stykker, ikke mindst i ophidselse over at fagforsteningsfunktionærerne for at få arbejdet genoptaget i de enkelte depoter løgnagtigt havde forsikret, at arbejdet var blevet genoptaget i de øvrige depoter. Gemytterne var altså i kog, og de små klasseforsnere syntes at være uden chancer for at få gennemført deres forehavende. 90% af arbejderne var indstillet på at fortsætte strejken, og man besluttede, at man sammen med studenterne på Censier ville skrive en løbeseddel til befolkningen. Denne løbeseddel, der blev uddelt fra kl. 11 om aftenen, indeholdt en opfordring til at møde op foran depotet næste morgen kl. 5 for at forklare de arbejdsvillige situationen, således at de med fuldt kendskab til situationen kunne afgøre, hvorvidt de ønskede, at strejken skulle fortsættes. Hermed havde de strejkende spontant taget initiativ til imødegåelse af fagforsteningernes slet dulgte planer. Næste dags morgen var tohundredre arbejdere og studenter mødt op – tillige med fem vognfulde politifolk. Efter et par timers afventen og diskussion tog en af strejkeposterne ordet og forklarede de fremmødte, hvorfor man trods fagforsteningernes ønske ville fortsætte strejken. Man holdt derpå en afstemning, som viste énstemmig tilslutning bag en fortsættelse af strejken, og ingen meldte sig, da man opfordrede enhver, som ikke var indforstået med beslutningen, til at give sin mening til kende. Spillet syntes således vundet, men i løbet af nogle timer blev det hele vendt op og ned af en fagforsteningsfunktionær, der talte fanden et øre af og hele forsamlingen stum. Man opgav simpelt hen at argumentere, man kom til kort over for hans demagogiske besværgelser (ikke alle arbejdere har jo været på talekursus), og rasende og »med tårer i øjnene« vendte man tilbage til arbejdet. Klasseforsornernes endelige sejr berode således i dette tilfælde på en desperat, men effektiv udnyttelse af de tiloversblevne rester af arbejdernes i afmægtighedsfølelse begrundede autoritetstro over for de små, procedurekyn-dige mænd i fagforsteningerne.

På et posthus iscenesatte fagforstening-funktionærene den 6. juni en afstemning om arbejdets eventuelle genoptagelse, men på ulige vilkår, da de selv sørgede for at påvirke afstemningsresultatet så meget som overhovedet muligt: de oplæste en liste over de posthuse, hvor arbejdet var blevet genoptaget (i de fleste tilfælde ubetydelige, små posthuse, som i deres drift var delvis afhængige af dette større posthus), – men de små mænd undlod at nævne de posthuse, der fortsatte strejken; de ønskede en hemmelig afstemning, og da arbejderne vægrede sig, arrangerede de en raffineret kompromisløsning, som gik ud på, at fagforstening-funktionærene skulle stille sig op bag de lister, på hvilke man skulle påtegne sig for, henholdsvis imod arbejdets genoptagelse. Da de første påtegnede sig den liste, ifølge hvilken arbejdet skulle genoptages, blev de fulgt af et flertal. I dette tilfælde blev forsoningen altså gennemført i kraft af en udnyttelse af arbejdskammeraternes usikkerhed over situationen og over for hinanden, og i kraft af deres ønske om indbyrdes solidaritet i denne usikkerhed.

Hverken små, lunkne afstemningstricks eller timevis talen var tilstrækkeligt på Renault i Flins, ca. 40 km uden for Paris. Hvad frasen: »sejrrig genoptagelse af arbejdet« i talerøret for Ordenens Parti i virkeligheden dækkede over,

fremgår måske særlig tydeligt af den seks dage lange militære konfrontation i Flins og omegn mellem på den ene side militært bevæbnede CRS-tropper, på den anden side solidariske arbejder- og studentergrupper. Hvad man kunne iagttage under begivenhederne i Flins, var det dobbeltspil mellem primitiv og progressiv kontrarevolution, som bliver nødvendigt, når den proletarisk-revolutionære bevægelse viser sig så udviklet, at den præventive kontrarevolution i første omgang kommer til kort. Efter at 10.500 arbejdere på Renault Flins, én af hele maj-juni-bevæggelsens nøglevirksomheder, énstemmigt havde afvist Grenelle-overenskomsterne, overtog fabriksledelsen selv pukleriet med at få arbejderne på plads igen. Efter at ledelsen i nogle dage havde besøgt de enkelte arbejderfamilier og dér forsøgt sig med trusler, organiserede den en afstemning om arbejdets eventuelle genoptagelse, hvor den i første omgang sammenkaldte de højere funktionærer på virksomheden og først dernæst i busser lod arbejderne transportere til fabrikken, ovenikøbet uden at fortælle dem, hvad hele sagen drejede sig om. Da arbejderne i sidste øjeblik, hvor der ikke længere var tid til indbyrdes diskussion, skulle stilles over for afstemningsspørgsmålet, greb strejkevagterne ind og forklarede de forsamlede om ledelsens forehavende; herefter blev afstemningen afvist af så godt som alle, og da ledelsen på trods

heraf forsøgte at få den gennemført, hentede nogle arbejdere valgurnerne og afbrændte stemmesedlerne. Da de strejkende således utvetydigt havde manifesteret deres kampduelighed, gik fabriksledelsen over til en strategi, der på en mængde større virksomheder skulle blive eksemplarisk for arbejdsgiverne og alle de gode kræfter: først ville man rydde fabrikken for de arbejdere, som holdt den besat; dernæst skulle arbejdet delvis genoptages ved hjælp af strejkebrydere; endelig skulle der så under ledelsens direktion afholdes fornyede afstemninger om arbejdets genoptagelse. I denne specielle kontrarevolutionære strategi indgår der med nødvendighed en militær magtudfoldelse: kun med umiddelbar vold kan de kæmpende arbejdere drives ud af den besatte fabrik, og kun med umiddelbart voldelig beskyttelse fra magthaverens side vil det være muligt for strejkebrydere delvis at genoptage arbejdet. Men ledelsen veg ikke tilbage for dette perspektiv, – den havde næppe heller andre muligheder at vælge –, og den første militante fase blev indledt natten mellem den 5. og 6. juni, da godt 1000 CRS-tropper omringede fabrikken, brød ind på området og fordrev de forholdsvis svagt stillede strejkeposter (omkring 300 mand); et større område omkring fabrikken blev derefter afsikret og tilfaldsvejene kontrolleret af gendarm-patrujler, mens helikoptere afsøgte omegnen for eventuelle »provokatører«. Herefter kunne fabriksledelsen om morgenen proklamere, at »arbejdets frihed« var blevet genoprettet i Flins, og man sammenkaldte arbejderne til en genoptagelse af arbejdet den følgende morgen, fredag den 7. juni. Det er lærerigt at iagttage, hvad fagforstenerne foretog sig i anledning af det voldelige overgreb på arbejderne, der sandsynligvis havde svækket dem ikke blot fysisk, men også moralsk: Fagforstenerne indskrænkede sig til at advare studenterne mod at blande sig i arbejderens kamp, og indkaldte derudover blot til et diskussionsmøde i Mureaux (omkring 5 km fra fabrikken) næste dags morgen (7. juni) kl. 8. Men da arbejderne vidste, at det første hold arbejdere (1.500) skulle begynde kl. 5,30, og næste hold (6000 arbejdere) skulle begynde kl. 7,30, havde de en ret velbegrundet fornemmelse af, at der her var tale om røvenderi: Det møde, som fagforstenerne havde annonceret, kunne kun tjene til at forvirre de kæmpende, da det på det pågældende tidspunkt, kl. 8, allerede ville være afgjort om strejken skulle fortsætte – og hvis arbejderne ikke inden tidspunktet for arbejdets

eventuelle genoptagelse havde været samlede, var det indlysende, at kampen ville være tabt, da de ikke i partikulariseret tilstand ville være i stand til at modstå det psykiske (og fysiske) pres og beslutte sig til en fortsættelse af strejken. Trods det militære nederlag lod arbejderne sig ikke imponere og dermed omklamre af de gode kræfter: de optog spontant kontakt med studenterne, for at disse (og arbejderne kendte altså deres sande allierede) skulle hjælpe dem med at rekonstituere den brudte strejkevagt inden den næste morgen kl. 5, altså før end det første hold arbejdere ville ankomme. Studenterne uddelte løbesedler og organiserede transporten, og da de første arbejdere ankom i dagbrækningen, mødtes de af en strejkevagt på et par hundrede mennesker, hvoraf en tredjedel var studenter. Strejkevagten voksede efterhånden, fordi de første arbejdere, – der ankom i individuelle transportmidler – sluttede sig til den, og således blev det under mindre sammenstød med ordensmagten stort set forhindret, at arbejdet blev genoptaget; de få arbejdere, som havde valgt at gå ind på fabrikken, ombestemte sig og vendte tilbage ved synet af det kæmpemæssige CRS-opbud og da de alvorlige sammenstød begyndte. Da det omkring kl. 7,30 lå klart, at de solidariske arbejdere og studenter ville få gennemført deres plan, at bevægelsen altså endnu en gang ville manifestere sin *autonome* styrke, indfandt der sig omsider nogle fagforsteningfunktionærer, og skønt de havde holdt sig langt væk hele morgenen, skreg de små mænd nu i deres megafoner: 'Kammerater! strejken fortsætter! Men undgå provokationer! Ingen provokationer!' – og udover således manipulativt at udråbe sig selv til sejrherter brokkede de sig blot endnu en gang over de tilstedeværende studenter, hvilket er ganske i overensstemmelse med den officielle meddelelse fra CGT, ifølge hvilken det var 'grupper, der er fremmede for arbejderklassen', som fremprovokerede sammenstød, og dermed endnu en gang beviste, at 'de åbenlyst handler til tjeneste for arbejderklassens hårdeste fjender!' Selv om fagforstenerne opstillede sig som de kæmpende arbejderes førerskab, var det evident, at de havde lidt nederlag med de kæmpende arbejderes sejr. Ved mødet i Mureaux var fagforsteningfunktionærerne tydeligt overrumplede, kun 200-300 arbejdere var mødt op, og det blev besluttet at henlægge mødet til Flins, således som arbejderne og studenterne allerede den foregående aften havde bekendtgjort. Mødet her (omkring 10.000 deltagere, heraf mindst

7000 arbejdere fra fabrikken) blev uroligt, idet fagforsteningerne søgte at forhindre en studentrepræsentant i at komme til orde, men under trusler fra forsamlingen ('I vil vel ikke sætte Jer imod viljen i basis? Er I dirigenter eller repræsentanter?') måtte se sig nødsaget til at overdrage ham (og derefter Geismar) mikrofonen. Efter mødet råbte en ungarbejder: 'Lad os erobre fabrikken tilbage!' Da CRS-tropperne i mellemtiden var vokset til 4000 mand, var det imidlertid indlysende, at et direkte angreb ville være selvmord, og man besluttede sig derfor til at omringe fabrikken uden om CRS-kæderne – dog med det resultat, at CRS-folkene blev urolige og begyndte at kaste med tåregasgranater. Hermed var kampen begyndt. Dagen lang sloges studenter og arbejdere mod ordensmagten, der for at udrydde alle aktivister fra terrænet endog gik så langt som til at smide tåregasbomber fra lavtflyvende helikoptere og afsikre gaderne med maskinpistoler. Trods dette lykkedes det adskillige steder for arbejderne og studenterne at slå CRS-tropperne tilbage. De kæmpende var altså ikke blevet knækket af CRS-troppernes første intervention, de havde atter demonstreret deres styrke til afvise forsoning, deres selvstændighed, og L'Humanité skrev derfor i Ordenens Partis Hellege Navn: 'Geismar-grupperne organiserer en provokation mod de strejkende på Renault', medens flinke Séguy skred fra ord til handling ved at opfordre politiet til at gribe ind over for studenterne og de provokatører, der måtte være blandt arbejderne. Opfordringen blev efterkommet, og så eftertrykkeligt, at en ung gymnasist blev dræbt, og adskillige blev såret under politiets anstrengelser for med fagforsteningens velsignelse at kæmme området for alt, der kunne ligne studenter. Men den 10. juni lykkedes det ved list (studenterne afledte CRS, medens arbejderne simulerede, at de ville genoptage arbejdet) at erobre fabrikken tilbage, opsætte nye strejkevagter på området og få den røde fane hejst igen. Den primitive, kontrarevolutionære vold var hermed blevet besejret; CRS-tropperne blev fjernet den 12. juni, og fabriksledelsen – der også kender sine allierede – erklærede sig villig til at forhandle med fagforsteningens funktionærer. Udmattet af kampen mod den primitive kontrarevolution formåede bevægelsen ikke én gang til at nedkæmpe den progressive. De gode og de onde kræfters dobbeltspil var forløbet som smurt og gav nu bonus. Hvor den progressive kontrarevolution var blevet tvunget i knæ, kunne den nu rejse sig i kraft af den rå

volds afledningsmanøvrer. Hånd i hånd, så at sige, lykkedes det direktørerne og bureaukraterne at gøre forsteningerne til sejherrer i en kamp, som disse hverken havde ført eller understøttet, – og dermed var resultatet givet: resignation og genoptagelse af arbejdet – ovenikøbet uden at én eneste af de tidligere givne imødekommelser blev realiseret. Dette mønster gentog sig de følgende dage mange steder i landet. Efter en rask omgang våbenklang kom sykoferterne, de små mænd fra fagforsteningerne ilende og optrådte som heroer; ved at gebærde sig »progressivt« fik de afværget bevægelsens stormløb. Men det er vigtigt at fastholde, at det var den primitive kontrarevolution, der understøttede den progressive, og *ikke omvendt*. Den militære magt ville intet have kunnet udrette i sig selv. Kun i ryggen på de gode kræfter.

Den moderne kontrarevolutions fremtræden imod den proletariske bevægelses opsving i maj-juni 1968 er et selvfølgelig empirisk grundlag for en videnskabelig teori om kontrarevolutionens former i det senkapitalistiske samfund. En sådan teori er allerede løseligt skitseret i ovenstående analyse, og vi vil i det følgende blot forsøge at sammenfatte resultatet i 10 almindelige teser om den etatistiske kontrarevolution i senkapitalismen:

1. Den proletariske bevægelses gennembrud i senkapitalismen, dens udvikling af højere og sandere kampformer i overensstemmelse med dens ændrede motivationsstruktur er et udtryk for den kapitalistiske produktionsmådes tabte legitimitet. Denne legitimitetskrise manifesterer sig økonomisk i profitatens tendentielle fald og de gennem staten formidlede systembevarende forsøg på at hemme dette fald; socialpsykologisk manifesterer legitimitetskrisen sig dels i form af konflikterne mellem producentkollektiv og hierarkisk ledelsesstruktur i de højproduktive sektorer, dels i form af individuelt frustrerede behov for produktiv selvrealisation, især udviklet hos de højt kvalificerede producenter.

2. Det borgerlige samfund udgøres af de overfor hinanden ligegyldige individers gensidige afhængighed i den på vareproduktion beroende produktionsmåde, d.v.s. i den produktionsmåde, hvor alle produkter og aktiviteter er reduceret til bytteværdier. Som vareproduktionens historiske forudsætning er opløsningen af de mere eller mindre naturgroede fællesvæsener og de på grundlag heraf eksisterende personlige

afhængighedsforhold i produktionen, – er dens genetiske forudsætning producenterens alsidige afhængighed af hinanden: bytningens bestandige nødvendighed for behovenes tilfredsstillelse og for arbejdets udførelse. Enhver aktivitet såvel som aktivitetens produkt er her bestemt som bytteværdi, altså som noget alment, hvori enhver individualitet og ejendommelighed er negeret og opløst. Summen af de individuelle relationer er markedet, individerne forholder sig gensidigt til hinanden som bærere af bytteværdier, og i denne tingslige relation eksisterer der derfor overovedet ingen forskel mellem individerne; som bytningens subjekter er deres relation en lighedens relation. På ligheden, denne egaliserende udviskning af alle individuelle forskelle i en abstrakt relation, beror alle det borgerlige samfunds forskellige former og funktioner. For sådanne forhold, hvor individerne forholder sig til hinanden som grønrætter i en dåse, anvender Sartre betegnelsen *serialitet*.

3. Det borgerlige samfunds individers abstrakte relation til hinanden, bytteværdiforholdet – indeholder en modsætning mellem privat og samfundsmæssigt arbejde, som anviser det vareproducerende samfund en historisk begrænset legitimitet som nødvendigt led i udviklingen henimod den produktionsmåde, hvor produktionsprocessens samfundsmæssige karakter ikke længere sættes post festum, men er forudsat, således at den i produktionsprocessen stedfindende bytning ikke længere vil være en bytning af bytteværdier, men en bytning af aktiviteter, der vil være bestemt gennem *fælles* behov. 'Selve nødvendigheden af først at forvandle individernes produkt eller aktivitet til *bytteværdiens* form, til *penge*, for at individerne kan erholde og bevise deres samfundsmæssige *magt* i denne *tingslige* form, beviser to ting: 1) at individerne endnu kan producere for samfundet og i samfundet; 2) at deres produktion ikke umiddelbart er samfundsmæssig, ikke er the offspring of association, der fordeler arbejdet indbyrdes. Individerne er subsumeret under den samfundsmæssige produktion, der eksisterer som skæbne uden for dem; men den samfundsmæssige produktion er ikke subsumeret under individerne, der håndterer den som deres fælles formåen.'^{23b}

I verdensmarkedet udvikles individernes gensidige sammenhæng og alsidige afhængighed i samme omfang som behovene; og denne produktionsprocessens samfundsmæssige, men

vel at mærke abstrakt samfundsmæssige karakter tydeliggøres for producenterne efterhånden som produktionsmidlerne som følge af den nødvendige konkurrence mellem de enkelte kapitaller udvikles i en sådan grad, at producenterne videnskabeligt koopererende må træde *overfor* det samlede produktionsapparat. Den proletariske bevægelse er således gået i gang med et virkeligt samfundsmæssigt arbejde (den proletariske revolution), som på grundlag af den givne teknologiske udvikling vil videreføre denne udvikling af den menneskelige naturs rigdom til menneskets absolutte herredømme over naturen, – hvor produktionsprocessens samfundsmæssige karakter ikke længere fremtræder abstrakt, formidlet gennem bytteværdien, men hvor denne samfundsmæssige karakter er en konkret forudsætning, idet den enkeltes arbejde på forhånd er sat som samfundsmæssigt arbejde i de frie producenteres rationelle kontrol over deres stofskifte med naturen, de associerede producenteres autonome forvaltning af den samfundsmæssige produktionsproces.

4. Mens den adækvate proletariske organisationsform således har sin basis i produktionsprocessen, idet den sigter på at organisere hele produktionen som umiddelbart samfundsmæssig, er den for borgerskabet adækvate organisationsform staten/partiet/bureaukratiet, hvor forbundet er serielt, og hvor organisationens basis er selve ansamlingen af abstrakte statsborgere: det borgerlige samfund.

Det er desuden klart, at markedet foruden individernes sociale egalisering forudsætter en naturlig forskellighed i deres behov; de er ikke blot indbyrdes indifferente, men tillige indbyrdes afhængige: den enes behov kan kun tilfredstilles gennem den andens produktion og vice versa, hvilket betyder, at de ikke blot forholder sig til hinanden som bærere af bytteværdi, men tillige som individer (med individuelle særheder). Varebytningen forudsætter således ikke blot egaliseringen, men tillige en stadig udviklet forskellighed, hvilket betyder, at individerne gensidigt må anerkende hinanden som ejere, som personer, hvis viljer gennemtrænger deres varer; denne forudsætning udtrykkes i retsforholdene, idet retsudøvelsens funktion er at sikre individernes for bytningen nødvendige individuelle frihed.

Det fremgår umiddelbart, at enhver ved at forfølge sin individuelle interesse samtidig forfølger den fælles interesse (forskelligheden og interaktionen i bytteværdier); almeninteressen er netop de egenkærlige interessers abstrakte

^{23b} Karl Marx, *Grundrisse*; loc. cit. p. 77 et passim.

almenhed. Overhovedet er *staten* ideelt den institution i det borgerlige samfund, som skal varetage almeninteressen ved at sikre den individernes frihed og lighed, som er nødvendig for varebytningsforholdet. Staten fremtræder således som Almenvellets inkarnation, hvilket betyder så meget som: modsætningernes summariske enhed, en abstrakt totalitet. Dette kan iagttages i parlamentet, arbejdsretten etc.

Qua middel til sikring af de bestående produktionsforhold er det indlysende at staten i virkeligheden blot er et træk ved den herskende klasse, nemlig dens klasseharmoniserende magtforvaltningsinstrument. Staten er således betinget af klassekampen, men fremtræder samtidig som en negation af denne, idet den hævder at være Forsoningen mellem alle de forskellige i »samfundet« foreliggende interesser (benævnes sædvanligvis Partier); sin egen interesse (interessen i forsoning) benævner den (d.v.s. borgerskabet) derimod »helhedshensynet« eller – mere altmodisch – »Folkefællesskabet«.

5. Staten er en sum af partier. Partier, der indbyrdes bekæmper hinanden, overskrider aldrig det borgerlige samfunds forvaltningsform: staten. Et parti er en ansamling borgere, en seriel masse, altså en »enhed«, hvor individernes forhold til hinanden og til helheden er tilsvarende soldaternes i en kolonne: 'Borgerklassen og det borgerlige samfund får sin enhed, dets forskellige interesser udjævnes og holdes sammen gennem den borgerlige statsmagt. For arbejderklassen må dets politiske organisation, dets parti spille *en tilsvarende rolle*.²⁴ I partiet deltager individerne ikke som producenter, men som abstrakte statsborgere, hvilket er grunden til at det progressive borgerskab med alle til rådighed stående midler (herunder såkaldt revolutionære lederpersonligheder) befaltes sig på at kanalisere de proletariske sammenslutninger af producenter over i den borgerlige partidannelse og dermed løsrive dem fra deres basis i selve den umiddelbare produktionsproces, det vil sige fjerne deres proletariske, revolutionære indhold.

6. Borgerskabet, der som magthaver i en illegitim samfundsformation er tvunget til at ideologisere, insisterer i sine socialvidenskabelige teorier på en fuldstændig eller delvis adskillelse af økonomiske og politiske relationer. Dog er denne adskillelse blevet evident umuliggjort af den »etatistiske emergens« (Lef-

ebvre), der – i overensstemmelse med statens rolle som Almenvellets inkarnation! – fandt sted, efter at de kapitalistiske produktionsforhold havde tabt deres legitimitet som produktionens basis. Staten var nemlig ikke blot kapitalens magt, men samtidig magten over de enkelte kapitaler, og som sådan sparkede den begrebet »privatkapitalisme« (de økonomiske relationer uafhængige af de politiske; defineret i modsætning til »statskapitalisme«) ud i de ideologiske stratosfærer, idet den i kapitalistklassens interesse og uanset hensynet til de enkelte småkapitalister (for slet ikke at tale om lønarbejderne) gennemførte og til stadighed gennemfører flest mulige økonomiske sanktioner med henblik på en udligning af profitratens faldende tendens (»deficit spending«, »indkomstpoltik« etc.). Borgerskabet udforskede derfor i sine »progressive« fraktioner den liberalistiske ideologi med en statskapitalistisk (leninismen med forskellige udløbere, bl.a. i de vestlige kommunistpartier; senere keynesianismen, men også adskilligt flere teoretiske strømninger). Man anerkendte nu en sammenhæng mellem økonomi og politik, men man så den ikke som betinget af dialektikken mellem produktivkræfter og produktionsforhold, idet man tværtimod tilkendte staten en vis (politisk) suverænitet i styringen af de økonomiske processer, der mere eller mindre lod sig forme af den valgte politik. Også denne relative adskillelse mellem politiske og økonomiske relationer er imidlertid i færd med at blive gjort illusorisk af den historiske udvikling, idet det selvkritiske borgerskab har indset, at produktivkræfternes udvikling har ændret lønarbejderklassens socialpsykologiske situation så meget, at den mere end nogensinde må behandles som en krudttønde, og som et led i den præventive kontrarevolution vil man derfor give proletarerne medfornemmelse på arbejdspladsen. Men selv i sådanne »progressive« teorier opererer man med en adskillelse mellem den *økonomisk* medfornemmende arbejder og borgeren, der (kun som sådan) står i forhold til den *politiske* magt (denne adskillelse er et væsenstræk ved statsbegrebet). De borgerlige, ideologiske samfundsteorier benægter altså under alle omstændigheder det egentlige, det reale: at den såkaldte politiske magt er et attribut til den under kapitalistiske produktionsforhold herskende klasse og således er i sidste instans betinget af økonomiske relationer.

²⁴ L. Bernston og G. Therborn, »Lenin om parti och revolution« i *Zenit* Nr. 13/1969, p. 13.

7. Denne politiske magt forvaltes af staten, men så sandt som kapitalistklassen er en seriel masse, kan man ikke tale om staten som et subjekt, men kun som »dissocierede funktioner i en fiktiv enhed«. ²⁵ Staten er en samling bureaukrater m.m., hvis *bevidste* interessebasis nok så meget er hele det bureaukratiske system, som visse økonomiske relationer, – hvorfor en bestemt fraktion af borgerskabet i de uhyrelignende (bureaukraterne er derimod kuns mennesker) statslige bureaukratier (ministerier, arbejdsgiverforening, fagforsteningerne, socialforsorgsinstitutioner etc.) kan formulere paroler som: »ligeløn til alle«, »ligestilling af kapital og arbejde«, »socialisme«. Staten er altså ikke blot en systemimmanent økonomisk regulator, men samtidig et system af personer i den politiske forvaltning. Denne gennem staten formidlede ideologiske separation af den politiske magtudøvelse svarer til, at klassekampen, som staten som sagt er betinget af, ikke kan reduceres til spørgsmålet om sikring af profitraten, men er en uforsonlig, voldelig kamp mellem to klasser, hver med sin specifikke, klassebestemte organisationsform. Den etatistiske emergens i kølvandet på sprængningen af de kapitalistiske produktionsforholds legitimitet og den heraf følgende skærpelse i klassemodsatningerne giver sig følgelig, foruden i en tendentielt statskapitalisme, udtryk i borgerskabets politisk definerede kamp for at håndhæve og ekspandere de statsligt bureaukratiske organisationsformer over for en sig stadig mere selvstændiggørende proletarisk bevægelse.

8. Den proletariske bevægelse er en revolutionær økonomisk kamp gennem autonome organisationer, selvstændigt udviklede proletariske former. Den heri liggende formidling mellem økonomi og politik, mellem proletarisk teori og praksis er de borgerlige organisationer udelukket fra, hvorfor de svarer kontrarevolutionært med – som de forstår det – henholdsvis økonomiske og politiskideologiske våben. I senkapitalismen, hvor den proletariske bevægelse er under vejrs med at finde sin form, manifesterer kontrarevolutionen sig derfor som et forsøg på at forhindre den proletariske (videnskabelige) formidling mellem økonomi og politik. I praksis ses denne af form *etatistiske kontrarevolution* i arbejdsdelingen mellem fagforstening (økonomisk kamp) og parti (politisk kamp); i bureaukратиernes ekspansion (og dermed ekspansion af

politik-ideologien); pampersystemet i fagforsteningerne, »revolutionær elitarisme«, etc.

9. Vi kan ikke her komme ind på en historisk redegørelse for kontrarevolutionens former i den europæiske arbejderbevægelses forskellige epoker, men må indskrænke os (og dermed har vi indskrænket analysens videnskabelighed) til situationen i det senkapitalistiske samfund, hvor erfaringerne fra maj-juni-oprøret viser, at den etatistiske kontrarevolution i dag bæres af arbejderbevægelsens sykofanter. Dette er som påvist betinget af udviklingsgraden af selvstændige proletariske kampformer, der umiddelbart afviser mere primitive kontrarevolutionære former. Bevægelsen vil ikke længere – som under bolsjevismen – undervurdere den økonomiske kamp og lade sig substituere af Det Revolutionære Kadreparti, der internaliserer den etatistiske kontrarevolution »i bevægelsen« (dvs. i Partiet). Ligeledes synes det efter 1968 i Frankrig klart, at bevægelsen fra det stade, som den i dag stadig har mange steder, og som er præget af en i den spontane erkendelse af den økonomiske kamps vitterlige fortrinsstilling til en »økonomistisk« indskænket teori svarende praktisk negligering af den med den umiddelbare økonomiske kamp, direkte aktion etc. kun middelbart forbundne politiske kamp, altså svagheden ved den spanske anarkosyndikalisme, – hurtigt og spontant er i stand til at udvikle genuint proletariske organisationsformer (eller tilløb hertil), som er adækvate kampmidler overfor den borgerlige statsmagt og den etatistiske kontrarevolution i det hele taget. Den etatistiske kontrarevolution må derfor forme sig »progressivt«, den optræder i form af overløbere, medløbere m.v., der opstiller sig selv i den proletariske bevægelses geledder, men er lige så farlige for bevægelsen, som hin berømte hest var for indbyggerne i det belejrede Troja. Men bevægelsens virkelige politiske modstandere må da være arbejdsgiverforeningen, regeringen, de borgerlige partier og deres ordensmagt! Javel, men som udtryk for en *økonomisk* magt; bortset fra ordensmagten (og vi har allerede omtalt den manglende massebasis for en kontrarevolution af fascistisk art) spiller disse borgerskabets organisationer kun en »politisk« rolle i kraft af en konsensus om forligsinstitutionens, arbejdsrettens, par lamentsinstitutionens politiske rolle, hvorfor kontrarevolutionens *bærere* i dag må være at finde uden for arbejdsgiverforeningen (som institution), regeringen og de borgerlige partier, – men bl.a. må omfatte de folk, der som »arbejderklassens repræsentan-

²⁵ Henri Lefebvre, *l'irruption. de nanterre au sommet*, Paris 1968; p. 54.

ter« nu ser sig nødsaget til at stryge bevægelsen med hårene og med fløjlshandsker på for at få den til at finde sig i denne »konsensus«. Vi kan altså fastslå, at den etatistiske kontrarevolutions vigtigste bærere her og nu er det »progressive« borgerskab, – den del af borgerskabet, der af sine interesser tvinges til at »have forståelse for lønarbejdernes problemer« og handle i overensstemmelse hermed.

10. Man kan skelne mellem flere forskellige grupper blandt disse gode kræfter, der beflitter sig på at hjælpe proletarerne med at holde snot for sig og skæg for sig, men det er en følge af den økonomiske kamps primat (i betydningen: evidente primat) for bevægelsen, at de mest betydningsfulde (i.e. uundværlige) kontrarevolutionære bestræbelser på at forhindre formidlingen økonomi/politik netop finder sted i forbindelse med den såkaldte økonomiske kamp; PCF ville eksempelvis i dag være betydningsløs uden CGT, men det omvendte kan ikke siges at være tilfældet. Thi at den moderne, »progressive« kontrarevolution manifesterer sig som en kamp mod dannelsen af autonome, proletariske organisationer, mod den heri liggende formidling mellem økonomi og politik, betyder samtidig, at den manifesterer sig som et forsøg på at holde produktionsprocessen gående på de givne produktionsforholds betingelser. Vi kan blandt de i dette forsøg virksomme kræfter fremhæve tre særligt iøjnefaldende elementer: 1° Den mest fremskredne del af industribourgeoisiet, der har indset nødvendigheden af at tage nye, »motivationsfremmende« ledelsesmetoder i anvendelse. Disse »progressive« kapitalister finder man hovedsagelig i de mest avancerede sektorer i produktionen, hvor arbejdets videnskabeliggørelse har nødvendiggjort udnyttelsen af »den menneskelige ressource« (managementteoretikeren Peter Drucker). Maj-juniopstanden har – af indlysende grunde – udvidet denne gruppe betydeligt i Frankrig. Ved gennem bedriftsudvalg eller på anden måde at give de ansatte medindflydelse på produktionens tilrettelæggelse og regulering vil man *forebygge* yderligere socialrevolutionære rørelser i den nye arbejderklasse (s.k. præventiv kontrarevolution). 2° Det demokratiske småborgerskab, der herhjemme fører sig frem på socialdemokratiets venstrefløj, på visse andre steder i det partipolitiske spektrum, i visse dele af LO's ledelse, i Viet-Nam 69 osv. osv.; i Frankrig ser man filantroperne myldre i PSU, venstrefløjsfænomener i den socialdemokratiske fagforstening CFDT,

og tilsvarende fænomener til dels i CGT, i de akademiske fagforeninger, i hele forsamlingen af forargede intellektuelle (favorit: Godard) osv. osv. Majoriteten i denne gruppe er bureaukrater, eller folk der på anden måde er »i position« i det politisk-kulturelle liv, – men alle har de lede ved bureaukratiet eller »systemet«. Da de nu én gang er derinde, foretrækker de dog at »ændre systemet indefra«, »med lovlige midler« etc., hvilket måske skyldes, at leden ved »bureaukraterne« har sin selvfølgelig årsag hos bureaukraterne: deres afmægtighed er bureaukratiernes afmægtighed, således som det eksempelvis kommer til udtryk i følgende ord, udtalte af korfyfæen Pierre Mendès-France den 27. maj 1968:

'Det overvældende flertal af dette lands mænd og kvinder lider under den livsform, som bliver dem budt, men de råder ikke over nogen mulighed for at gribe ind for at ændre den, forbedre den eller deltage i dens forvandling. De opretter fagforeninger, men der udvikler sig ingen virkelig dialog mellem disse fagforeninger og den offentlige magt. De vælger parlamenter, men disse forsamlinger råder ikke over nogen rettigheder og kan ikke øve det mindste tryk på de væsentlige afgørelser. Derfor er ubehaget så almindelig udbredt, derfor spredte revolten sig så let og hurtigt.'

De kæmper for lighed og retfærdighed, hvilket betyder: udryddelse af de uoverskuelige storbureaukrater (»det militær-industrielle kompleks« etc.) og udryddelse af de private storkapitaler (do.), – altså fjernelse af de store bureaukraters tryk på de små bureaukrater og af de store kapitalers tryk på de små kapitaler; de kæmper nostalgisk for en tilbagevenden til den almindelige vareproduktions tidsalder. Deres interesse er derfor ikke identisk med proletariatets (der kæmper for en *højere* produktionsmåde), men alligevel bliver de nødt til at alliere sig med massen af undertrykte og revolutionære (»folket«), som de håber kan hjælpe dem til *deres* mål, hvorefter de allierede kan blive henvist til en position stort set lig med den, de havde i forvejen. Denne opportunisme hos det demokratistiske småborgerskab kunne man iagttagge, da Mendès-France kun to dage efter den ovenfor citerede tale erklærede sig rede til at overtage magten, som »det forenede venstre« (i.e. Mitterand) overdrog ham, og til at konstituere en »bevægelsens regering«: for en gruppe uden massebasis er en folkefront den eneste vej til »magten«. Det var dog næppe gennem dette partipolitiske eksperiment, at gruppen havde sin mest effektive kontrarevolutionære indflydelse under maj-juni-opstanden, men derimod gennem sine talsmænd i fagforstening

gerne, især i den socialdemokratiske CFDT, der er præget af venstrekatolske elementer. CFDT placerede sig under begivenhederne hele tiden klart til venstre for CGT, dels ved konsekvent at erklære sig solidarisk med de oprørske studenter, dels ved under strejkebølgen i modsætning til kommunistpartiets fagforstening og givetvis under påvirkning af det katolske islæt at sætte spørgsmålet om »menneskeværd« højere end spørgsmålet om »materielle goder« (?) og følgelig overalt på arbejdspladserne gøre sig til talsmand for ændringer i ledelsesstrukturen frem for kortsigtede lønforbedringer. Herved opnåede CFDT mange steder at stabilisere arbejdernes tillid til fagforsteningerne, idet CFDT-folkene fungerede som medløbere overfor dem, der var blevet utilfredse med CGT, og således opsamlede de en mængde utålmodige, men endnu uafklarede arbejdere på reformistiske paroler så som i bedste fald: »participation«, – hvilket rent sprogligt betyder »medbestemmelse«, men i realiteten kan oversættes ved »medindsigt«. ^{25a}

3° De såkaldte »kommunister«, – en anden del af småborgerskabet, der også består af bureaukrater, som er afmægtige over bureaukратиernes afmagt, men som i modsætning til de førnævnte ikke finder roden til denne afmægtighed i en overbureaukratisering, men i en underbureaukratisering, ikke i de enorme erhvervsdirigerede bureaukratiers sætten de jævne, kapitalfattige organisationer ud af spillet, men i de små bureaukratiers alt for kaotiske og alt for store indflydelse på de større. Disse statskapitalismens varmeste forkæmpere fremtræder umiddelbart som en arkaisme, idet de angiveligt er langt mindre progressive end de to ovennævnte grupperinger, men selv om bevægelsen givetvis snart vil sætte dem ud af spillet, var de (som vi har set) den »progressive« kontrarevolutions mest effektive håndhævere i maj-juni 1968, – hvilket dels må forklares ved det enorme apparat, de gennem årene har fået opbygget (især CGT og dets edderkoppespind af »tilidsmænd«), dels ved importen af en leninistisk ideologi, der bedragerisk (det er nu én gang ideologier – også leninismen) kan få dem til at tage sig mere progressive ud, end de i realiteten er. Vi har allerede analyseret, hvilken betydnings-

fuld rolle, der i det revolutionære Frankrig blev tildelt de små mænd fra den kommunistiske fagforstening; læren heraf er, at småbureaukraternes interesse er *ikke* proletariatets interesse, da proletariatets interessebasis ikke er bureaukratiet, men produktionen, og da proletariatet derfor ikke kæmper for statskapitalisme, men for en forvaltning gennem autonomt koordinerede bedriftsråd, – og de små mænd har derfor ikke til hensigt at støtte den proletariske bevægelse, men tværtimod at – som Waldeck-Rochet udtrykker det – »støtte sig til den umådelige bevægelse af strejkende arbejdere« osv. De bestræber sig derfor på at lokke arbejderne ind i et parti, altså en organisation, der per definition er ude af stand til at varetage den proletariske bevægelses interesser, som alene tjener *deres* særlige formål, og hvori proletariatet ville miste hele sin selvstændige, møjsommeligt tilkæmpede stilling og atter synke ned til at være et vedhæng til det officielle borgerlige demokrati.

Ins Schwebe lassen! Bevægelsen befinder sig hernede, i virkeligheden, og ikke i de såkaldte kommunisters hjernespind. Lad det bureaukratiske småborgerskab løbe med og støtte sig til bevægelsen så længe det lyster, lad blot ikke bevægelsen støtte sig til dét: 'fra sejrens første øjeblik må mistilliden ikke mere rette sig mod det besejrede reaktionære parti, men mod de hidtidige forbundsfæller, mod det parti, der vil udnytte den fælles sejr for sig alene'. ²⁶ Men hvorledes gennemføres denne udvikling? Proletariatets *eneste effektive* våben over for de kontrarevolutionære medløbere er: selvstændig organisation, *dvs.* organisation på grundlag af økonomisk kamp, kamp om produktionsmidlerne, kamp mod kapitalen.

Men tag nu ikke fejl: en selvstændig proletarisk organisation er ikke noget, man sådan lige går hen og laver, ^{26a} som man nu opretter et parti; den er et produkt af kampen, af de 15, 20, 50 års borgerkrige og folkekampe. Med få, men betydningsfulde undtagelser er bevægelsen endnu ikke nået ud over det stade, hvor kampformen er den umiddelbare økonomiske direkte aktion, – men selv dette er et afgørende fremskridt, der betyder, at bevægelsen har selvstændiggjort sig, fundet sin egen basis og derfor ikke uden videre lader sig lokke under vingerne på hele slænget af apologeter og medløbere. Fra

^{25a} Demokratisternes indflydelse på regeringen gav sig så tidligt som i 1965 udslag i en ændring i arbejdsmarkeds-politikken under slagord som: 'forbindelse arbejde-kapital', 'dialogmuligheder, som tilpasses industri-samfundet' etc. Efter disse korporativistiske principper vedtog man en præventiv lov, som skulle give bedre vilkår for lønarbejdernes repræsentanter på de enkelte virksomheder. Loven blev i det store hele negligeret af arbejdsgiverne, der åbenbart tilhører den nutidige kontrarevolutions mere gumpetunge ende (i hvert fald i Frankrig).

²⁶ Karl Marx & Friedrich Engels, »Henvendelse fra centralledelsen til forbundet, marts 1850«; MEUS II; p. 107.

^{26a} Se f.eks. André Gorz, »Revolutionäre Lehren aus dem Mai« i Glucksmann, Gorz et. al., op. cit. p. 81 ff.

dette stade kan den genuint proletariske organisations videre udvikling kun ske gennem kampen og dens erfaringer, da proletariatet fra sin nuværende umyndiggjorte situation kun kan myndiggøre sig på egen hånd, ved *selv* med vold at sætte sig op mod den økonomisk formidlede vold, som det lider under. Organisationens udvikling er således de associerede proletarers bliven sig selv bevidst som revolutionær klasse, altså klassebevidsthedens videnskabeliggørelse.

5.

Analysen af den moderne kontrarevolutions »progressive« former i maj-juni 1968 vil – som vi (i begyndelsen af forrige afsnit) har defineret denne undersøgelses problem – ikke være tilendebragt, før end vi har udviklet disse kontrarevolutionære former af deres betingelse: proletariatets socialpsykologiske situation, udviklingsgraden af revolutionens subjektive betingelser, den proletariske bevægelse. Den kontrarevolutionære innovation, som fandt sted efter at det første samlede og manifesterede kontrarevolutionære slag mod bevægelsen (Grenelle) var slået fejl, og som fremtrådte dels i form af interne konflikter mellem de enkelte fagforsteningers mere stivsindede toppampere og den i forhold hertil progressive bund: de små fredløse og samvittighedsnagede mænd ude omkring på arbejdspladserne (der var pisket til at have ansvarsfølelse til to sider), og dels (mindre betydningsfuldt) i form af konflikter på indbyrdes ligestillede niveauer mellem de forskellige fagforstener indbyrdes, hvor nogle ønskede at gerere sig mere »progressivt« end andre, – denne kontrarevolutionære innovation skyldtes tvang fra den revolutionære bevægelse selv: den havde med den direkte, økonomiske aktion udviklet en kampform, som gjorde den traditionelt »politiske« for-lukkede-døre-kontrarevolution ineffektiv, forældet. Med dette begreb om en »økonomisk kampform« mener vi ikke et synonym for strejker slet og ret, da strejker af ethvert omfang meget vel kan være »politiske«, nemlig for så vidt de iscenesættes og helt igennem dirigeres af fagforstenerne selv. Toppamperskabet detroniseres altså ikke af en generalstrejke i sig selv, men derimod af en strejkebevægelse, der initieres og generaliseres ved arbejdernes helt og holdent *selvstændige* aktion. Denne bevægelsens udvikling af sine adækvate kampformer bringer småpamperne i frontilden, og det øvrige borgerskab må nu nøjes med som et engageret, men »passivt« publikum at heppe på sin avantgarde.^{26b}

Men, – vil man sikkert spørge, når bevægelsen kunne fremtvinge en kontrarevolutionær innovation, hvorfor kunne den da ikke modstå kontrarevolutionen i dens nye skikkelse? Abstrakt svaret var det alene den utilstrækkelige organisatoriske udvikling: at de enkelte aktioner mere eller mindre forblev isolerede i forhold til hinanden, der var årsagen til, at småpamperne efterhånden kom ovenpå i det ugelange livtag mellem revolution og kontrarevolution i juni måned 1968. Denne isolation skyldtes ikke manglen på en revolutionselite, den skyldtes at strejkebevægelsen – som var meget heterogen i den forstand, at besættelsernes karakter var indbyrdes stærkt afvigende – ikke udviklede sig så offensivt, at arbejderne rundt omkring på de fleste besatte fabrikker tog initiativ til en fortsættelse af produktionen under deres egen kontrol, hvorved behovet for større indbyrdes kommunikation, for koordination uvægerligt ville være opstået. Nu forblev de enkelte besættelser i stedet »passive« i den forstand, at arbejderne de fleste steder nøjedes med at diskutere de mange hidtil fortrængte problemer: virksomhedsledelse, lønsystemer, arbejdsdeling, forholdet til andre befolkningsgrupper osv., osv., – og da diskussionen således var uden en aktiv, produktiv basis, hvor teorierne kunne afprøves og diskussionen således hele tiden tage sit udgangspunkt i nye og præciserende erfaringer, er det forståeligt nok, at den efterhånden blev i den grad udtyndet, at fagforsteningfolkene mere og mere kunne centrere den om irrelevante problemstillinger. Men det gælder som sagt kun de fleste tilfælde; sine steder gik det videre. Vi skal i det følgende specificere syv nye kampformer, som kom for dagen under maj-juni-opstanden:

1° Det er umuligt at afgøre, præcist hvor mange *fabriksbesættelser* der fandt sted, men antallet af arbejdere, som deltog i besættelserne, må i hvert fald have været syvcifret. Dette vidner om en enorm legalitetsudvidelse, for så vidt som fabriksbesættelser nok tidligere havde været taget i anvendelse, men kun yderst sporadisk. I næsten alle tilfælde blev en besættelse omgående efterfulgt af valg af en *strejkekomité*, men nogen steder sørgede fagforstenerne fra begyndelsen for at beherske strejkekomite-

^{26b} Det er nok et udtryk for dette træk, at Grenelleaftalerne indeholdt en mængde bestemmelser, der skulle udvide fagforsteningdelegaternes beføjelser og beskyttelse på de enkelte virksomheder. Disse bestemmelser blev afvist af mange arbejdsgiverforbund, men blev positivt mødt af regeringen med henblik på en styrkelse af fagforsteningernes position i den statslige sektor af erhvervslivet. Cf. note 24a.

erne og derfra styre resten af kampens forløb. Således på Stein-Roubaix ved Lille, hvor 1200 (overvejende »ukvalificerede«) arbejdere besatte fabrikken den 17. maj og efter i syv dage forgæves at have forsøgt at sætte sig op imod fagforsteningensdelegerterne måtte genoptage arbejdet den 11. juni, fordi fagforsteningerne fra starten havde haft flertal i strejkekomiteen, der herved mere eller mindre kom til at dirigere slagets gang. Et tilsvarende forløb kunne iagttages på Massey-Ferguson de Marquette, og er i det hele taget prototypisk for en ret stor del af strejkebølgen. Den iøjnefaldende modsætning mellem en sådan udgang og det kæmpeskridt, besættelsen havde været, gjorde dog kun erfaringerne om begge dele tydeligere for proletaerne.

2° Andre steder blev kampen mod fagforsteningerne taget mere alvorligt op i og gennem mere udviklede (i.e. selvstændige) former for *basiskomiteer*, – ikke mindst i de mere avancerede sektorer, hvor specialiseringen er større, produktionsprocessen mere kompliceret og det samlede mandskab som følge heraf mere alsidigt (Stein-Roubaix og Massey-Ferguson de Marquette tilhører begge en sektor med lavt teknologisk udviklingsniveau og intensiv udnyttelse af billig arbejdskraft).

Lad os som eksempel fremhæve Rhône-Poulenc i Vitry. Rhône-Poulenc koncernen, der er en af Frankrigs største, omfatter flere brancher: kunststoffer, kemiske produkter og blandt adskilligt andet også medicinalvareindustri. Fabrikken i Vitry leverer farmaceutiske primærprodukter til medicinalvaresektoren i øvrigt; den omfatter forskning, tilrettelæggelse og fabrikation; den beskæftiger 3600 mennesker, heraf 1800 arbejdere, 1000 teknikere, 500 arbejdsledere (værkførere) og 300 funktionærer; kun 13% af de ansatte er tilsluttet en fagforstening. Efter at der gennem nogen tid havde været en del uro på denne fabrik, besluttede fagforsteningernes fællesorganisation den 18. maj at anbefale de ansatte strejke med besættelse fra og med den 20. maj, og CGT, der hasarderet ville forsøge at løbe de andre forsteninger over ende, foreslog ydermere oprettelsen af basiskomiteer, hvilket CFDT og Force Ouvrière af prestigemæssige grunde (nøgende) måtte tilslutte sig. Det er givet, at CGT ikke havde forestillet sig, at 2000 arbejdere af alle de på fabrikken beskæftigede kategorier ville deltage i disse basiskomiteer; man havde forregnet sig, og CGT – og med den de andre forsteninger –

stod nu i fare for *selv* at blive løbet overende. Basiskomiteerne tog nemlig selvstændigt initiativ til en indbyrdes koordination for herigennem at ophæve isolationen mellem de enkelte afdelinger, og de definerede i øvrigt deres grundlag således:

RHONE-POULENC, 9, quai Jules-Guesde
VITRY-sur-SEINE

VITRY, den 28. maj 1968

Vi arbejdere på Rhône-Poulenc Vitry, i strejke siden den 20. maj 1968, en solidarisk og integreret del af folkebevægelsen, bestrider samfundets organisation og realiserer en ny strukturform. Vi fremlægger den hermed, for at informere den offentlige opinion og for at befordre arbejderbevægelsens enhed og selvforståelse. [!]

Den af os realiserede struktur omfatter alle de strejkende arbejdere og forekommer os at være den bedste garanti for vores enhed og dermed for vore krav fastholdelse og opfyldelse.

[...]

Forretningsudvalg
Central strejkekomité
Basiskomité Basiskomité Basiskomité

– Basiskomiteen består af alle en afdelings arbejdere. Den er udtryk for arbejdernes vilje.

– Den centrale strejkekomité består af repræsentanter, der er valgt af basiskomiteerne. Den samler og koordinerer basiskomiteernes beslutninger, forelægger sine egne planer til ratifikation hos disse, og videregiver dem til forretningsudvalget.

– Forretningsudvalget består af fagforeningsrepræsentanter, der er valgt af arbejderne og lovligt akkrediteret til at være disses ordførere. Den varetager arbejdernes vilje og ønsker over for Generaldirektionen. Denne struktur beviser, at vi er vores ansvar bevidst. Vi vil opbygge, ikke destruere: det ville være en hån mod arbejderne, at ville begrænse deres ønsker til materielle krav.

Skønt man altid har afslået os ret til at tale, har vi nu selv taget ordet, vi har lært at tale, og dette vil aldrig kunne tilbagekaldes.

[...]

Den centrale strejkekomité.

Tlf. ITA. 59-45.

Man mærker sig den udviklede revolutionære bevidsthed: a) bevidsthed om sin situation som et led i bevægelsen; b) bevidsthed om sit eget eksperiments betydning for bevægelsens 'enhed og selvforståelse'; c) bevidsthed om bevægelsens motivationsstruktur: 'vi vil opbygge, ikke destruere' er ikke en reformistisk parole, da den ikke er forstået i forhold til *de givne produktionsbetingelser*, men til produktionen *som sådan*, – den gamle struktur kontesteres jo netop totalt.

Dette bevidsthedsniveau udtrykkes ikke blot i udtalelserne og besættelsen, men frem for alt i selve organisationen (hvoraf besættelsen jo udgør en del). Organisationen, et *producent*-kollektiv antaster således i sig selv fagforsteningernes eventuelle herredømme over en proletarisk bevægelse, og når fagforsteningerne tilsyneladende alligevel via forretningsudvalget har opnået en central indflydelse, skyldes det udelukkende . . . – røvrenderi of course: i strukturen var der ikke oprindeligt indbefattet et forretningsudvalg, det blev først oprettet efter vedtagelse på et møde den 19. maj, hvor fagforsteningerne var i flertal; efter en uges kamp lykkedes det dog basiskomiteerne at få ikkefagforsteningens medlemmer med i forretningsudvalget (men i mindretal). Selv om fagforsteningerne på denne måde bevarede situationen under kontrol, er det imidlertid klart, at den nye, udviklede basisstruktur var en trussel mod deres position, for så vidt som de nu til stadighed var kontrolleret af basis, – og derfor ikke længere kunne gøre, hvad der passede dem; forretningsudvalget havde efter aftalen ingen andre opgaver end at varetage basisgruppernes krav. – Strukturen omfattede i alt 39 basiskomiteer, som hver valgte fire til enhver tid tilbagekaldelige medlemmer til den centrale komité; denne centrale strejkekomité holdt offentlige møder, som fandt sted hver dag. Basiskomiteerne blev dannet på grundlag af arbejdsenhederne, bestemt ved bygninger. Mens visse arbejdsenheder kun indeholder teknikere (forskningsafdelinger, f.eks.) er der mange enheder, som omfatter arbejdere af alle kategorier, der deltager i en fælles produktion af et bestemt produkt (feks. kautsjuk). Ser man altså bort fra forretningsudvalget er denne organisation éntydigt baseret på produktionen. Som sådan er den proletarisk.

Men det er af samme grund ikke underligt, at eksperimentet faldt til jorden som følge af, at der ingen produktion fandt sted, og hele strukturen (imod sine fundamentale principper) derfor indskrænkede sig til at være ramme om en diskussionsklub. I det første stykke tid diskuterede man ivrigt, og der var ingen modsætninger til fagforsteningens folkene eller mellem de forskellige lag i organisationen. Men efterhånden udtømtes diskussionsemnerne, og arbejderne gik over til at spille bordtennis, medens fagforsteningerne på grundlag af Grenelle-skitsen nogle dage ind i juni begyndte at forhandle med direktionen. Arbejderne var naturligvis

frustrerede og genoptog omsider arbejdet, de havde intet andet valg; – men basiskomitéstrukturen opretholdtes.

Det var sjældent, man så fagforsteningens folkene gebærde sig så progressivt, at de ligefrem gik med ind i basisgruppestrukturen, men det ligger under alle omstændigheder klart, at deres værste fjende på mange arbejdspladser var sådenne ret veludviklede producentorganisationer, – hvad enten de små mænd nu måtte vælge at bekrige dem indefra eller udefra.

3° De såkaldte *aktionskomiteer*, som bestod af arbejdere og studenter, var aldeles uden indflydelse fra fagforsteningerne, men havde til gengæld heller ikke deres basis i virksomhederne, derimod i de besatte fakulteter eller blot i et bestemt kvarter. I Paris var der indtil midten af juni omkring 400 sådanne aktionskomiteer, som påtog sig *kommunikationen* mellem de forskellige besatte og ellers ofte indbyrdes ret isolerede virksomheder, men især påtog de sig at *informere* den udenforværende befolkning om den kamp, som foregik inde på fabrikkerne. Eksempelvis arrangerede aktionskomiteen i 18. arrondissement hver aften politiske debatmøder, den forsynede de strejkende med mælk, kartofler m.m. og den etablerede spontane gadediskussioner ved hver gang man opsatte plakater at kommentere disse i en megafon overfor de forbipasserende. Aktionskomiteen i 20. arrondissement organiserede gadeopførelser af et debatstykke, og den skaffede kartofler til de strejkende. Ved RATF's enkelte depoter var telefoncentralerne i hænderne på fagforsteningens funktionærer, men da pressen meddelte, at RATF var stemt for en genoptagelse af arbejdet, kunne aktionskomiteerne ved de enkelte depoter meget let overvinde dette fagforsteningernes forsøg på en kommunikationsforhindring og dermed afværge pressens intimideringsforsøg ved simpelt hen at informere hinanden om, at pressemeddelelsen var løgnagtig.

4° Arbejder-studenter grupperne udviklede i visse tilfælde hele *forsyningssystemer* og hjalp på denne måde de arbejdere, der havde besat deres fabrikker og derfor i de fleste tilfælde havde vanskeligt ved at klare provianteringsopgaverne. Et af de mest kendte eksempler er organisationen af forsyninger til Hispano-Suiza værkerne, som ligger i nærheden af Paris. Forsyningsgrupperne hentede her kaniner, høns, æg m.m. ude på landet, hvor bønderne, der i mange tilfælde stillede sig solidarisk med de

kæmpende arbejdere, solgte dem varerne til den pris, hvormed de sædvanligvis afhænder dem til landbrugskooperativerne. Forsyningerne blev så af arbejder-studenter grupperne bragt til virksomheden ved hjælp af lastvogne fra fabrikkens egen vognpark. Betydningen af sådanne aktioner er naturligvis begrænset til en vis fase af bevægelsens udvikling, hvor producenterne ikke autonomt har fået udviklet et forsyningsystem, der overskrider vareproduktionen. Her har forsyningsgrupperne til gengæld foruden den rent praktiske betydning også en eksemplarisk, som det kommer til udtryk i en udtalelse fra én af disse grupper (*Tribune du 22 mars*, 3. juni):

Gruppernes 'mål er at gennemføre en række eksemplariske aktioner i den hensigt at bringe folkene til at organisere sig selv, på den ene side med henblik på at etablere direkte forbindelser med levnedsmiddelproducenterne, på den anden side med henblik på en indbyrdes fordeling af levnedsmidlerne.'

5° Den form for grupper, der som ovennævnte (3° og 4°) ikke havde deres basis på virksomhederne, altså ikke i selve produktionsprocessen, fik endelig en vis betydning i den rent *militære kamp* for at opretholde fabriksbesættelser. Men også i disse tilfælde var gruppernes betydning et tegn på bevægelsens uudviklethed og overvejende af eksemplarisk art; en deltager sagde (ibid., den 5. juni): 'Vores rolle [...] består i at støtte de mest beslutsomme elementer, for at bryde den bevidsthedsbarriere, som blokerer for enhver aktion, så snart der er politi til stede'. Medens altså forsyningsgrupperne (under forudsætning af, at der i det hele taget var opgaver for dem) godt kunne arbejde på egen hånd og kun behøvede velvilje fra de strejkende, kunne *selvforsvarsgrupperne* kun have en støttefunktion i forhold til allerede organiserede producenter. Denne opgave varetog de for eksempel i stormagasinet Galeries Lafayette, hvor arbejderne energisk slog et angreb fra »fascister« tilbage; samme betydning havde selvforsvargrupperne over for postfunktionærerne, der i flere dage måtte kæmpe mod CRS-tropperne, som havde besat de parisiske posthuse; samme betydning havde de overfor postfunktionærerne i Rennes, som forsvarede deres besættelse overfor tåregasangreb fra politistyrker; samme betydning havde de overfor arbejderne på Renault Flins. I sådanne konfrontationer er bevægelsen ikke, som man måske af betegnelsen 'selvforsvar' kunne forledes til at tro, bragt i en defensiv position; at kampen tages op er tværtimod udtryk

for en (i forhold til den nuværende generelle situation) overordentlig høj udviklingsgrad af de kæmpendes organisation og bevidsthed. Med proletarernes 'selvforsvar' er enhver rest af den borgerlige legalitet blevet opløst, og det betegner et stadium umiddelbart før producenternes forsøg på at realisere en produktion under deres egen forvaltning. Derfor – på grund af denne forholdsvise udviklethed – har de uden for produktionsprocessen funderede aktionsgrupper også kun en initierende funktion i selvforsvarskampen.

6° *Kommunen i Nantes* er blevet legendarisk, mistolket mytologisk og af anarkister tiljuble som et revolutionært symbol: 'Hvis der fandtes 10, 20 Nantes, fandtes der virkelig en revolution'. Selv om det langt fra er betydningsløst, at det en hel uge lang lykkedes denne by at forvalte sig selv totalt uafhængigt af statsmaskineriet, må man erkende eksperimentets begrænsninger i, at forvaltningen kun i ringe omfang blev opbygget på grundlag af en aktiv, autonom produktionsproces, men snarere blev ført igennem på en slags filantropisk solidaritetsfølelse. Nantes-kommunen må forstås som en eksemplarisk aktion, der har givet tilskuere og især deltagere erfaringer om det statslige bureaukratis illegitimitet overfor »folkets« (producenternes) autonome selvforvaltning.

Som man vil huske, var det i Nantes, hele strejkebevægelsen brød ud, hvilket måske blandt arbejderne i og omkring denne by den første tid skabte en lidt heroisk stemning, som ikke kunne lokaliseres andetsteds i landet. Henimod slutningen af anden strejkeuge, den 24. maj, besluttede de strejkende arbejderes koner i arbejderkvarteret Les Batignolles at påtage sig organisationen af levnedsmiddelforsyningerne. De indkaldte derfor befolkningen til et åbent møde, som efter en heftig og meget politisk debat vedtog at sende en delegation til den nærmeste fabrik med krav om at der blev etableret en central strejkekomité, som kunne koordinere hele byens aktioner. Denne centrale strejkekomité, der konstitueredes den 26. maj og dagen efter installerede sig på byens rådhus, indeholdt en mængde (militante) fagforsteningfolk, og det egentlige initiativ til dens dannelse synes at være udgået fra en anarkosyndikalistisk fraktion af den ellers socialdemokratiske fagforstening Force Ouvrière. Samtidig med dannelsen af dette koordinationsorgan formerede de enkelte bydeles forsyningsgrupper sig som hvide mus og organiserede med de

omkringboende landmænd et direkte bytteforhold, der satte de mellemhandlende helt ud af spillet, idet man – formidlet gennem den centrale strejkekomité – på byens seks besatte skoler oprettede salgssteder, hvor levnedsmidler kunne købes for deres fremstillingspris (hvilket betød et gennemsnitligt prisfald på ca. 50%, men for visse varers vedkommende gik prisen helt ned til 1/5 af det sædvanlige). Enkelte butikker med strengt nødvendige varer fik lov til at åbne, men kun med følgende påskiltning fra den centrale strejkekomité: 'Af hensyn til befolkningens forsyning autoriserer fagforeningerne denne butik til at åbne på betingelse af, at den respekterer de normale priser'. Ligeledes påtog den centrale komité sig i samarbejde med sømændenes strejkekomiteer på tankskibene at administrere en benzinrationering, hvor man sørgede for brændstofforsyninger til eksempelvis sygehuse, fødevarertransport og landbrugsmaskiner; ligeledes sørgede arbejderne på et elektricitetsværk for at levere strøm til mejerier og sygehuse, og man oprettede en slags socialhjælp for de arbejderfamilier, der var hårdest ramt af strejken. Studenter, gymnasiaster og transportarbejdere organiserede fra den 24. maj vejspærringer omkring hele byen, hvor man – ikke altid lige effektivt – forsøgte at kontrollere færdslen til og fra Nantes og under tiden forsvarede denne kontrol militært.

Det er indlysende, at Nantes-kommunen anteciperede visse af bevægelsens kampformer, – men former der tilhører et begrænset udviklingstrin, for så vidt som tyngdepunktet ikke lå i produktionen, men forvaltningen i sig selv, cirkulationen, vejkontrollen osv. Arbejderne deltog i en vis udstrækning, men det var først og fremmest en enhedsfront mellem studenter, bønder, militante fagforsteningsfolk, husmødre og forskellige øvrige middelklasseslag. Det er karakteristisk for hele foretagendet, at man oprettede en slags »kontrolkorps« af studenter og gymnasiaster, der udstyret med røde armbind gik rundt på salgsstederne for at kontrollere, at priserne blev overholdt, – og de råbte i megafoner: 'Handlende, vær ærlige!' For bøndernes vedkommende fremgår det også tydeligt, at de under påberåbelse af svagt emotionelle paroler som 'den enkle, menneskelige solidaritet', 'demokratisering af uddannelsen' og 'retten til arbejde' i virkeligheden blot støttede sig til en bevægelse, som desperat forekom dem at være den sidste mulige vej til opfyldelse af deres statska-

pitalistiske ønsker: 'bønderne har opdaget, at deres krav er forbundet med arbejdernes krav', – nemlig 'egnsudvikling'! De mest militante i bondebevægelsen var husmænd og små gårdejere, der var blevet proletariseret af en dårlig planlægning i landbrugspolitikken, der havde tilladt landbrugsmaskinefabrikker o.l. hårdt at eksploitere de små jordbrugere, som for overhovedet at gøre driften effektiv var tvunget til at investere, men, fordi de var uden likvid kapital, måtte belåne jorden eller på anden måde forpligte sig økonomisk, så at de derved var blevet stavnsbundet på ny, og de kæmpede derfor for en statsformidlet landbrugskooperativisme, – de ville også være lønarbejdere. De tilsluttede sig bevægelsen, fordi de havde forstået, at 'kommunistpartiet endnu står som forsvarer af den lille jordejendom'!!! Og disse små, selvudslettende jordejere var frem for nogen drivkraften i Nantes-kommunen.

7° Sin højeste kampform udviklede den vilde strejke i maj-juni de steder, hvor produktionen blev genoptaget under producenterens fuldstændige kontrol. Det har vist sig ret vanskeligt, at fremdrage primært materiale om sådanne tilfælde, til trods for at de bunker af litteratur, som er blevet skrevet om vort emne, rummer masser af (uklare) hentydninger. Under alle omstændigheder må man skelne mellem de tilfælde, hvor det af humanitære eller lignende grunde var en simpel nødvendighed at opretholde en minimal produktion, – og de tilfælde, hvor producenterne, mere frivilligt så at sige, besluttede at genoptage produktionen *som en intensivering af deres offensiv*.

De første tilfælde finder man især inden for den serviceprægede industri: gas, vand, elektricitet, transport etc. Lad os som eksemkel nævne Cheviré-værket, hvor producenterens bevidsthedsniveau umiddelbart kan karakteriseres ved, at såvel »arbejdere« som teknikere den 2. juni opnåede en lønforhøjelse på 1800 francs årligt, – men alligevel samlet besluttede at fortsætte strejken. Cheviréværket blev besat den 18. maj, og man valgte omgående en strejkekomité, der skulle lede produktionen af minimale strømforsyninger til sygehuse o.l. og af kogegas til befolkningen. I flere uger var denne strejkekomité den eneste autoritet på virksomheden. Selv om eksperimentet havde sine begrænsninger, bl.a. derved at den traditionelle arbejdsdeling stort set blev opretholdt, er det interessant at iagttage, hvorledes barriererne

mellem funktionærer og »almindelige arbejdere« hurtigt blev nedbrudt i dette og mange lignende tilfælde. Som en af de aktive selv udtrykte det: 'det er bestemmelsespørgsmålet, der har cementeret vores enhed'; skranken mellem de forskellige på fabrikken ansatte kategorier kan ikke nedbrydes på lønkrav, men nok på kravet om selvforvaltning.

På CSF i Brest påbegyndte man som nævnt produktionen af walkie-talkies til bevægelsens brug i den militære kamp, og dette er et af de mest iøjnefaldende eksempler på, at producenterne éntydigt offensivt og uden tvang fra ikke-revolutionære hensyn selvstændigt overtog produktionen. Man finder i øvrigt de fleste tendenser til en sådan udvikling inden for den meget avancerede industri. På CEA i Saclay så man således arbejderne i centret for kerneenergi rekvirere materiale fra fabrikken til at fortsætte strejken med, ligesom den besatte fabrik påtog sig medicinalvareforsyningen til *det provisoriske Sorbonne-hospital*. Men i mange tilfælde blev det ved tendenserne. På den højt avancerede Rhône-Poulenc i Vitry diskuterede man gennem længere tid muligheden for at genoptage arbejdet under sin egen forvaltning, og man optog sågar med henblik herpå kontakt med andre kemiske fabrikker rundt omkring i Europa, – men man sluttede med at enes om, at 'tiden ikke var moden til et sådant forsøg, hvis eventuelle succes måtte afhænge af, om eksemplet kunne efterfølges på en mængde andre fabrikker.

Når producenterne beslutter sig til at overtage produktionen under deres egen autonome forvaltning, må det betyde, at den proletariske bevægelses nye motivationsstruktur in casu er højt artikuleret; ja, blot når selve muligheden for dette skridt sættes under debat, betyder det, at lønkravene (og hvad dertil hører) har mistet enhver praktisk betydning. Maj-juni-opstanden viste, som man kunne vente, at bevægelsens motivationsstruktur i det senkapitalistiske samfund er højest artikuleret hos 'den nye arbejderklasse', dvs. de højt kvalificerede producenter i produktionsprocessens mest avancerede sektorer. For så vidt blev denne nye arbejderklasse lansespidsen i den vilde strejke, idet den bragte bevægelsen nærmere sit indhold.

Prototypisk for den nye arbejderklasse var strejken på en elektronisk fabrik i Clamart ved Paris, – en slags idéfabrik, hvor man til købere over hele verden producerede projekter o.l. tjenesteydelser. Der fandtes på denne avancerede

virksomhed en forskningsafdeling, en produktionsafdeling og en finansafdeling, og af de 477 ansatte var 85 ingeniører, 180 teknikere og tekniske tegnere, medens resten var »arbejdere« eller andre former for ansatte; alle med en minimumsløn på 1200 francs mdl. Med de midterste lag af de ansatte (værkførere m.m.) som det trægste element iværksatte producenterne på denne virksomhed den 20. maj en ikke tidsbegrænset strejke og besluttede at besætte fabriksbygningerne, hvilket (med 67% af de afgivne stemmer) blev ratificeret ved en hemmelig afstemning den følgende dag. Efter ti dages diskussioner vedtog de strejkende en resolution, hvoraf det bl.a. fremgår, at de betragtede deres aktion som 'en afspejling af en udfordring på nationalt plan', og at denne udfordring 'angår strukturen i relationerne mellem ledere og de ledede'. Det er karakteristisk for kampens langsigtede perspektiv, at selv direktøren mødte op for at udtrykke sin fulde indforståethed med arbejdernes aktion!

Den nye arbejderklasse havde i Frankrig manifesteret sig så tidligt som i 1962 med den syv måneder lange strejkebevægelse på Neyrpic-værket i Grenoble (turbinebygning og elektronisk udstyr), hvor ingeniørerne og de øvrige arbejdere i samarbejde med studenter og lærere ved universitetets naturvidenskabelige og sociologiske fakulteter gennem aktioner og grundige videnskabelige undersøgelser og umiddelbart motiveret af fremmede kapitalinteressers infiltration i virksomheden rejste kravet om teknisk og finansiell autonomi inden for værkets decentraliserede afdelinger, – et krav som var så meget mere selvfølgelig for producenterne, som de længe i fællesskab selvstændigt havde kontrolleret det stærkt differentierede og teknisk krævende produktionsprogram, ja sågar selv havde varetaget kontakten med kunder og leverandører.²⁷ Lige siden denne første manifestation havde den nye arbejderklasse indtaget en central position i debatten om de givne produktionsforholds legitimitet, og den havde flere gange siden leveret eksemplariske forbilleder for en praksis med revolutionært perspektiv (f.eks. på flyvemaskinefabrikken Dassault). I majjuni-opstanden var den toneangivende på ORTF, Rhône-Poulenc Vitry, CSF, CEA, Thomson-Houston, Sud-Aviation, Renault Cléon (altså de to virksomheder, hvorfra det hele brød løs), Rhodiécéta Besançon,

²⁷ Pierre Belleville, *Une nouvelle classe ouvrière* (1963), Paris 1964; p. 155 ff.

Peugeot-Sochaux og mange andre steder. Ifølge Serge Mallet²⁸ kunne man i de for bevægelsen så kritiske dage omkring den 1. juni iagttage en næsten absolut koincidens mellem på den ene side de sektorer, som ønskede at give kampen et mere vidtrækkende perspektiv, – og på den anden side de sektorer, som var stemt for en genoptagelse af arbejdet, fordi de var motiveret af kampen for en række kvantitative krav, der længe var forblevet ignoreret, men nu muligvis lod sig tilfredsstillende. Dette mønster svarer kun delvis til de lønningmæssige forskelle, thi godt nok var bevægelsens tungeste hemske de såkaldte »smigarder« (SMIG = den ved lov fastsatte minimumsløn), de lavestlønnede arbejdere i sådanne sektorer som tilbagestående tekstilfabrikation, bygningsindustri og fødevarerindustri, – men til gengæld var spidsindustriens mere traditionelle sektorer ubetinget med længst fremme i bevægelsen: producenterne på monteringslinierne i automobilindustrien, svejseværkstederne i den elektroniske industri etc., hvor lønningerne ikke ligger stort højere end for arbejde af samme kvalifikation i den traditionelle industri. Om denne eller hin producentgruppe gik aktivt med i maj-juni-strejken, var således ikke så meget betinget af den enkelte producents personlige status inden for sin virksomhed (funktionær, faglært eller specialarbejder, månedslønnet eller timelønnet, ung eller mindre ung etc.); den afgørende betingelse var langt snarere virksomhedens eller endog virksomhedsgruppens (koncernens) position i den samlede samfundsmæssige produktionsproces. Maskinskriverskerne på CENS udviste en politisk og fagforeningsmæssig adfærd, der var tæt knyttet til forskningsingeniørernes ved samme virksomhed, men intet syntes at have til fælles med den adfærd deres kolleger på administrative kontorer udviste. Kun de grupper af producenterne, som er *integrerede* i den tekniske civilisations mest avancerede rigdomsskabende processer er i stand til at formulere modsætningerne i det senkapitalistiske samfund, og heri øjne udviklingens højere former; omend disse grupper til gengæld omfatter producenter af yderst forskellig kvalifikation og status i øvrigt.

²⁸Ligesom småbønderne, der i 1789 var en revolutionær faktor, ikke som masse var i stand til at begribe de problemer, som Kommunen stillede, kan arbejderklassen i industriens arkaiske sektorer heller ikke på positiv

vis formulere et alternativ til det neo-kapitalistiske [senkapitalistiske] samfund. Dens kamp vil nødvendigvis ikklæde sig reaktionære, korporativistiske, malthusianistiske aspekter, akkurat som hos de engelske vævere i 1840. Det betyder ikke, at den ikke længere kan slæbes med i en stor social bevægelse: men dette vil være betinget af, at den passerer ud over sin øjeblikkelige situation. Den kan ikke længere formulere bevægelsens avant-garde temaer.²⁹

Det gamle »venstre«, der hypotetiserer disse arkaiske producentsektorer og udråber dem til Arbejderklassen, tager derfor fejl i den antagelse, at manglen på Det Revolutionære Parti var grunden til »den udeblevne revolution«; det var langt snarere manglen på homogenitet mellem producenterne indbyrdes, altså den mangelfulde udvikling i visse sektorer, der var årsagen til en mangel på fælles vilje og homogen revolutionær aktion. Denne heterogenitet har selvfølgelig *sine* årsager, men får i vores fremstilling stå som *causa finalis*. Hvortil dog må føjes, at når effekten af den nye arbejderklassens aktioner også kendte sine grænser, skyldtes det i mange tilfælde ikke blot træghedseffekten fra arbejderklassens mere traditionelle lag, men også de manglende erfaringer hos de højt kvalificerede producenter. På langt sigt er f.eks. manglen på dikotomisk bevidsthed i den nye arbejderklasse en fordel, der åbner vejen for vigtige erfaringer, altså større politisk rationalitet, men betragter man maj-juni-opstanden isoleret, må man indse, at det netop var fraværet af en *instinktiv* mistillid, der kastede den nye arbejderklasse mere godvilligt end mange andre grupper ind i »fagbevægelsens« jernhårde favntag; selv om kampen blev indledt og drevet længst frem i de mest avancerede sektorer, havde de højtuddannede producenter mange steder en til naivitet grænsende tro på, at fagforsteningsfolkene ville indføje sig under *deres* revolutionære målsætninger. Men lige så vel, som man kan hævde, at denne »avancerede forsvarsløshed« over for fagforsteningsrøvreriet skyldtes fraværet af et instinkt, kan man sige, at den skyldtes *fraværet af en adækvat politisk erfaring* (om fagforsteningerne). Og denne erfaring er efter maj-juni 1968 ikke længere fraværende hos den nye arbejderklasse.

6.

Den nye arbejderklasse udgør endnu idag en minoritet i hele den producerende befolk-

²⁸ op. cit. passim.

²⁹ Mallet, op. cit. p. 24.

ning, men ligesom den mest avancerede kapitalistiske industri er tilbøjelig til at påvirke formerne i den mest retarderede, således påvirker også den nye arbejderklasses adfærd og kampformer tendentielt producenterne i de øvrige sektorer. Et hovedresultat af den vilde strejke i maj-juni var ophævelsen af de traditionsbetingede »modsætninger« mellem de tekniske kadrer og mere traditionelt producerende »industriarbejdere«, især i spidsindustrien (hvor også de tekniske kadrer er omfattende involveret). Kampene på CSF i Issy-les-Moulineaux leverer (foruden den allerede givne dokumentation) et godt eksempel herpå.³⁰ CSF-koncernen, der omfatter 14 fabrikker i Frankrig og beskæftiger i alt 15.000 personer, udgør en vigtig del af landets elektroniske spidsindustri. Den producerer radaranlæg, sendere og modtagere til den militære og civile trafik, radio- og fjernsynssendere; den leverer udstyr til fjernsynstudier, til flyvemaskiner etc. Under besættelsen i maj-juni 1968 af CSF's fabrik i Issy-les-Moulineaux (Paris) oprettede alle de forskellige på denne avancerede virksomhed beskæftigede producenter på grundlag af mange fælles diskussioner en struktur af basiskomiteer i stil med den tilsvarende på Rhône-Poulenc i Vitry: basisgrupperne defineredes på grundlag af arbejdsenheder (værksted, laboratorium, kontor etc.), repræsentationen skulle gå på skift i hurtigt tempo, og det primære mål var kontrol med arbejdets organisation og betingelser. I dagene umiddelbart efter arbejdets genoptagelse (den 19. juni) lykkedes det – bl.a. ved hjælp af »forbløffende« effektivt iværksatte chockstrejker – at afværge direktionens forsøg på at negligere basiskomiteerne, og tværtimod tvinge ledelsen til at acceptere komiteerne som producenteres (det *samlede* producentkollektivs) legale repræsentanter. Efter denne første og afgørende landvinding, markerer det en overordentlig betydningsfuld viderudvikling, at det i de følgende måneder lykkedes CSF-koncernens i alt 54 basiskomiteer at etablere en landsomfattende kontakt, der bl.a. formidlede indgående informationer om samtlige ansattes lønforhold, for på denne måde at afværge ledelsens forsøg på at splitte producenterne gennem betydelige indbyrdes lønforskelle. Hvorledes basiskomiteerne således virkelig til ledelsens skræk havde etab-

leret sig som en slags producenteres magtinstans, vil fremgå af et par yderligere eksempler: I dagene fra den 24.–26. september lykkedes det basiskomiteen på afdelingen for fremstilling af prototyper (i Issy) – trods ledelsens modstandsforsøg, der igen kom til kort over for en kvikt gennemført og dermed virksomhedslammende chockstrejke, – at få gennemført producenteres krav om, at en arbejdskammerat skulle på månedsløn. Og vi kan nævne, at få dage senere, den 4. oktober, manifesterede basiskomiteerne på ny deres magt over for ledelsen: efter et uheld på RSM-værkstedet (relæsynkromotor), hvor en arbejder mistede sin ene finger, ville ledelsen gøre den mand, som havde installeret den pågældende maskine, ansvarlig, hvilket for de ansatte var et intolerabelt udtryk for ledelsens vilkårlighed, for så vidt som de alle vidste, at installatøren udtrykkeligt den samme dag havde gjort ledelsen opmærksom på det uforsvarlige i at lade den nu forulykkede, der ikke var fortrolig med maskinen, håndtere den; basiskomiteerne samlede derfor straks og besluttede sig til at anbefale værkstedet at strejke en time eller mere, mens komiteerne over for ledelsen ville forsvare installatøren; ledelsen var klog nok til ikke nok engang at forsøge at forhindre delegationen foretræde, og den påtog sig straks ulykkesansvaret, – hvorefter arbejdet naturligvis blev genoptaget! – Og således fortsætter kampen gennem *producentgruppernes aktive forening i basiskomiteer*.

Tilsvarende enheden mellem de tekniske kadrer og andre industriarbejdere var ophævelsen af de traditionsbetingede »modsætninger« mellem producenter på universitetet og den øvrige proletariske bevægelse et andet hovedresultat af den vilde strejke i majjuni, – og nok det mest prægnante. Det har sin forklaring, at de unge og (de) højt kvalificerede arbejdere spontant kunne (be)gribe indholdet i studenternes kamp (især som den eskalerede i dagene den 3.–13. maj) og omsætte studenternes kampformer i en selvstændig praksis, – medens hverken arbejderne i de arkaiske sektorer eller fagforsteningspamperne var i stand til at begribe et suk: studenterbevægelsen (de mest fremskredne dele af den) er nemlig en del af den proletariske bevægelses avant-garde, for så vidt som dens motivationsstruktur er tendentielt sammenfaldende med den proletariske bevægelses (nye, egentlige) motivationsstruktur; den revolutionære kamp på senkapitalismens universiteter motiveres af dialektikken mellem

³⁰ Se også dokumentationen i André Gorz' meget prægnante reportage fra Thomson-Houston i Bagneux: »Det som vunnits«; *ZENIT* Nr. 4/1968. Arbejdere af forskellige »lag« udtaler sig her om den frapperende erfaring om en nedbrydning af de hidtidige skranker i den hierarkiske struktur.

produktivkræfter og produktionsforhold, der her fremtræder som modsætningen mellem på den ene side udviklingen af de videnskabelige produktivkræfter, den videnskabelige produktions metode, *forskningsteknologien*, – og på den anden side den af senkapitalismens legitimitetskriser resulterende markedsorientering af universitetsuddannelserne, der subjektivt formidles som: mere retlinede og uselvstændige studiestrukturer, monologiske undervisningsformer, udvidelse af eksamenssystemet, skarp afgrænsning af 'relevante' forsknings- og undervisningsområder, eksplicit erhvervsdirigering af forskningsprojekter etc. Det må understreges, at der er ret store indbyrdes forskelle mellem beslægtede problemstillinger af denne art i de mange forskellige universitetsdiscipliner, og ligeledes må det understreges, at producenterne på universitetet kun *tendentielt* er fremmedgjorte i egentlig forstand; men det er ligheden mellem universitetsarbejdernes og de tekniske kadrers, hele den nye arbejderklassens situation: den af de kapitalistiske produktionsforhold blokerede interesse i en stadig udvikling af teknologien, de samfundsmæssige produktivkræfter, rigdommen, – der har gjort skrankerne mellem disse producentgrupper kunstige, og derfor har været den egentlige betingelse for disse skrankers fald i maj-juni 1968, den egentlige betingelse for at studenternes og universitetslærernes aktioner kunne være meningsfulde for den nye arbejderklasse, og dennes aktioner meningsfulde for hine, altså den egentlige betingelse for den revolutionære forening mellem disse proletariske grupper. Den såkaldte studenterbevægelse fik derfor afgørende betydning for den vilde strejke gennem en række for de mest kvalificerede og for de yngste producenter *eksemplariske aktioner* (kamp mod ordensmagten og især arbejdspladsbesættelser), der uden tvivl (og i visse tilfælde påviseligt – f.eks. Renault) har virket initierende på de strejker, som indledte kampen i majjuni, og i det hele taget på de kampformer, der blev taget i anvendelse, og de mål, der blev opstillet. Efter den 14. maj havde den såkaldte studenterbevægelse derfor heller ingen *selvstændig* status, men fungerede som *et led* i den samlede proletariske bevægelse.

Kampens hovedresultat har således sammenfattende været *bevægelsens erfaringer om bevægelsen*: erfaringer om fagforsteningernes relation til den proletariske bevægelse, om hvilke grupper der er revolutionære, om strukturerne i pro-

ducentkollektivet, om revolutionær organisation, erfaringer om ens evne til at kæmpe selv.

7.

Heroverfor, overfor bevægelsens søgen og nærmen sig sit sande indhold gennem en lang og besværlig selvstændiggørelsesproces, overfor de nye erfaringer og den nye situation flourerer de gamle myter om Partiets nødvendighed og *den* revolutionære situation. Vulgært optræder myten om Den revolutionære Situation hos PCF, CGT og beslægtede organisationer i andre lande blot som legitimation for den (til enhver tid) reformistiske praksis; i alle afgørende historiske øjeblikke har de gamle, stalinistiske bureaukratier blot forsvaret deres kontrarevolutionære funktion med en henvisning til, at 'situationen var ikke revolutionær' og på det sidste har de sågar fået følgeskab af de mest progressive dele af socialdemokraterne, der skam også går ind for 'en socialistisk revolution', men blot hævder, at tiden endnu ikke er moden hertil, at der 'ikke foreligger nogen revolutionær situation',^{30a} Mere udviklet er jakobismen hos de revolutionære revolutionsteoretikere, som godt nok mener, at den berømmelige revolutionære situation ved flere lejligheder *har været* til stede, og som derfor vil slutte *fra* erfaringernes (hidtidige) fravær *til* nødvendigheden af Det revolutionære Parti, 'som til stadighed i praksis kan *repræsentere* [!] den politiske bevægelse [?] til venstre for PCF og GGT, organisatorisk føre det sporadisk-lokale engagement over i en kontinuerlig, landsomfattende aktivitet og formidle arbejderstrejkerne med universitetsrevolten'.³¹ Hvad partiet skal 'repræsentere' er altså ikke andet end et sæt ikke gjorte erfaringer, en ikke-eksisterende, kun fiktiv totalitet: Arbejderklassen etc. Det er en selvfølge, at revolutionen ikke kan gennemføres af atomiserede og ureflekterede proletarer, men atomiseringen kan kun ophæves af proletarerne selv, gennem den lange kval og kamp, hvis produkt er den genuint proletariske organisation. Erfaringer må gøres, refleksionen og spontaneiteten kan med andre ord ikke adskilles: den revolutionære teori må være til stede som en socialpsykologisk realitet, og dette kan kun være i form af erfaringens dyrekøbte frugter. Ethvert forsøg på at lukke

^{30a} Således sagde faktisk Anker Jørgensen i en radiodiskussion med Kjeld Schmidt og Ilja Wechselmann om »den danske fagforstening«, januar 1970.

³¹ Walter Kreipe, op. cit. p. 69.

bevægelsen ude fra disse sine erfaringer – ved 'repræsentation' eller 'kanalisering' – er derfor mere end nogensinde kontrarevolutionært.

Disse kanaliseringforsøg dækker sig som regel under henvisninger til Den Evige Kontra-revolution, hvilket ikke er så mærkeligt: i senkapitalismen, hvor kapitalen faktisk er en skranke for sig selv, og hvor den største af alle produktivkræfter som følge heraf er den revolutionære klasse selv, hvor den proletariske bevægelse altså i sig selv er offensiv, må kontrarevolutionen i sig selv være defensiv; men for et hvilket som helst Arbejderparti, altså en sammenslutning der, hvad enten den kalder sig revolutionær eller ej, ikke er i stand til at overskride de borgerlige organisationsformers grænser, for et sådant parti må kontrarevolutionen fremtræde som offensiv. Den hyper-defensive, kontra-kontrarevolutionære bestræbelse må altså ikke forveksles med den revolutionære bevægelse itself, den er tværtimod kontrarevolutionens mest »progressive« spydspids, der som et spøgelse svæver rundt i bevægelsens egne geledder, – idet det under senkapitalismen, med bevægelsens nuværende situation er kontrarevolutionært at lede den over i en defensiv strategi! Derfor er det fatalt, når Walter Kreipe, André Gorz, Ernest Mandel³² og med dem mange andre ellers så udmærkede revolutionære teoretikere fra kontrarevolutionens endelige sejr under begivenhederne i maj-juni vil slutte til nødvendigheden af det revolutionære Kadreparti. Alle argumenter af typen: HVIS bare . . . så . . . – går blot ud på at ophæve historien, annullere bevægelsens nye former her og nu og dermed forvirre den.

En diskussion om partiets rolle, der på denne måde forsøger at eskamotere den historiske analyse og i stedet blot udstikke populære tommelfingerregler, er abstrakt, fordi den ikke tager sit eksplicite udgangspunkt i den proletariske bevægelses specifikke og blandt andet i maj-juni 1968 udviklede former under senkapitalistiske forhold. Ethvert forsøg på således fra tidligere historiske epoker at hidføre en politisk teori som lære for den proletariske revolution er i dag svindel; at være »marxist« vil sige at være reaktionær utopist³³. Da man ved en betragtning af diskussionen på den såkaldte venstrefløj, herhjemme såvel som i Frankrig, hurtigt

kan forvisse sig om, at traditionen fra alle døde slægtled hviler som en mare på de levendes hjerne, må det derfor råbes igen og igen:

Proletariatets 'sociale revolution kan ikke hente sin poesi fra fortiden, men kun fra fremtiden. Den kan ikke begynde med sig selv, før den har rystet al overtro på fortiden af sig. De tidligere revolutioner trængte til de verdenshistoriske minder om fortiden for at bedøve sig selv overfor deres eget indhold.' Proletariatets 'revolution må lade de døde begrave deres døde for at finde frem til sit eget indhold. Dengang gik ordene videre end indholdet, nu går indholdet videre end ordene.'³⁴

Altså: enhver form, der ikke er sit indholds form, er en uting. For den proletariske bevægelse, den største af alle produktivkræfter, gælder også 'hin revolutionære dialektik', at 'enhver historisk form fra at være en udviklingsform for de revolutionære produktivkræfter og den revolutionære aktion og bevidsthedsudvikling på et bestemt punkt af sin udvikling, slår om til at være en *lænke* for samme'.³⁵

Det leninistiske vraggods fra den sidste store borgerlige revolution (som blev gennemført ved hjælp af proletariske masser)^{35a}. *parti-ideologien* er i dag en sådan lænke for den proletariske bevægelse, idet den – *historisk betinget af Ruslands primitive, retarderede situation i 1917* – berøver parolen: 'statens bortdøen i det kommunistiske samfund' sin egentlige og *revolutionære* betydning, ved at hævde, at der findes en statsform, i hvilken det ikke længere er mindretallet, der undertrykker flertallet, men tværtimod 'folkets flertal, der selv undertrykker sine egne undertrykkere', og at denne det proletariske diktators statsform således i sin egenskab af virkeliggørelsen af det sande eller proletariske demokrati 'allerede er en uddøende stat'; parolens ('statens bortdøen i det kommunistiske samfund') revolutionære betydning er, at den proletariske bevægelses mål nu ikke er nogen som helst nok så 'demokratisk' eller 'rådsmæssig' stat, men derimod det klasse- og statsløse kommunistiske *samfund*, hvis sammenfattende form ikke længere er nogen politisk voldsagt, men 'associationen, hvor enhvers frie udvikling er betingelsen for alles frie udvikling', – og indtil da vil staten kun adskille sig fra den borgerlige stat gennem sit klasse-mæssige væsen og sin samfundsmæssige funktion, men ikke gennem

³² Se deres ovenfor nævnte skrifter. Angående Mandel, se endvidere mine indlæg i *VS/Bulletin* 34, 36 og 43.

³³ Karl Korsch, »10 teser om marxismen i dag« (1950) i Chr. Mailand Hansen (udg.), *Anarkismen. En antologi*, 1970.

³⁴ Karl Marx, »Louis Bonapartes attende brumaire«; op. cit. p. 242.

³⁵ Karl Korsch, »Revolutionäre Kommune« i idem., *Schriften zur Sozialisierung*, Frankfurt a.M. 1969; p. 94.

^{35a} Se Kjeld Schmidts teser om Lenin i *VS/Bulletin* 44.

sin politiske form.³⁶ Hvad der således i dag er en vildtvoksende mytologi, havde i u-landet Rusland i 1917 sin historiske legitimitet som teori for en ikkeproletarisk revolution, der gennem en stærkt centralistisk forvaltning og hård disciplinering af producenterne gennemførte en enorm teknologisk udvikling, den moderne storindustri i Sovjetunionen. Men i dag, hvor konflikten mellem de i kraft af kapitalismen voldsomt udviklede produktivkræfter og de bornerte borgerlige produktionsforhold *faktisk har gjort* en højere produktionsmåde skelnelig for den proletariske bevægelse tværs gennem disse givne produktionsforholds fordrejninger, gælder det for bevægelsen om at bortkaste den leninistiske partiideologi.

Den leninistiske mytologi er således ikke mindre en lænke for bevægelsen end den syndikalistiske mytologi om den store generalstrejke. Begge dele er en hæmsko for den proletariske bevægelses udvikling af sine adækvate former, der ikke sætter sig igennem som »handlingen« af en mytologi, men som indsigt i en opgaves nødvendige og mulige løsning, og som løsningen heraf gennem revolutionær aktion, – en proces der, som vi har set, kom et godt stykke vej i Frankrig 1968.

Proletarernes eneste effektive våben overfor de desorienterende mytologier og i det hele taget overfor den præventive kontrarevolution i senkapitalismen er som sagt deres *selvstændigt* udviklede organisation, altså en organisation, der er et produkt af de *selvgjorte* erfaringer i producenternes kamp mod lønarbejdet, og således en kampform, der er udviklet i faktisk overensstemmelse med de handlende individers virkelige revolutionære *behov* (i hvor forvrænget en form disse behov end måtte fremtræde); af samme grund (den i disse organisationer faktiske overensstemmelse mellem organisationens form og dens indhold, producenternes behov, bevægelsens motivation) fremtræder organisationen heller ikke for de deltagende som en ren abstraktion, et tomt hylster, som ingen undtagen partifunktionærerne har interesse i at deltage i (således det leninistiske kadreparti), – nej, denne selvstændige proletariske organisation er af samme grund for de deltagende en konkret og levende, meningsfuld arbejdssammenhæng. Og den præventive kontrarevolution i

senkapitalismen er intet andet end en metode til at forhindre proletarerne i at gøre relevante erfaringer, d.v.s. erfaringer der, idet de udtrykker noget fundamentalt om arbejdssituationen, eventuelt vil kunne bidrage til producenternes *artikulation* af deres revolutionære behov.

En *revolutionær* strategi i senkapitalismen vil følgelig tage sigte på så effektivt som muligt at befordre producenternes *gøren* relevante erfaringer, hvilket vil sige at befordre udviklingen af en ægte proletarisk organisation; organisation og erfaring er simpelthen to sider af den samme sag. Udgangspunktet for denne revolutionære strategi er den nuværende situations mere eller mindre partikulariserede enkeltproducenter, der trods de stadig mindre sporadiske udbrud i klassekampen og trods udviklingen af en ny, proletarisk revolutionær arbejderklasse stadig er tilbøjelig til at identificere begrebet »politik« med den ødelagte offentlighed, hvor de enkelte samfundsmedlemmer deltager som overfor hinanden ligegyldige og vilkårligt udskiftelige elementarpartikler, og hvor den eneste øjensynligt mulige form for politisk manifestation består i deltagelse i valg til parlamentariske forsamlinger og til diverse øvrige forvaltningsinstrumenter i den korporative stat.

Så længe den proletariske bevægelses motivationsstruktur i senkapitalismen kun er udtrykkeligt artikuleret hos en minoritet af producenterne (nemlig fortrinsvis hos grupper iblandt eller i produktionsmæssig tilknytning til »den nye arbejderklasse«, og herunder ganske særlig de videnskabelige producenter på universiteterne), og så længe producenternes virkelige livsforhold trods arbejdsprocessens stadige socialisering stadigvæk fortrinsvis er karakteriseret ved atomiseringen og ved den såkaldte integration, så længe må den revolutionære strategi antage en slags dobbeltfunktion. For det første må bevægelsens mest avancerede del gennem eksemplariske aktioner, d.v.s. aktioner der på en eller anden måde anskueliggør noget fundamentalt i producenternes totalsituation, bidrage til en foreløbig udvikling af producenternes bevidsthed om de virkelige interesse modsætninger, der er bestemmende for hele deres livssituation; de må udtolke emancipationsinteressen, bringe den til artikulation gennem handling, hvilket muliggøres af, at den afpolitiserede bevidsthed blot er en forsvarsmekanisme, og netop derfor lader sig ophæve offensivt, gennem kamp; en sådan polarisering

³⁶ Karl Korsch, »Revolutionäre Kommune (1931) i *ibid.* p. 100–108, især p. 107 f. Citater herfra:

Lenin, *Staten og Revolutionen*

Marx/Engels, *Det kommunistiske partis manifest.*

vil være ensbetydende med producenternes første, ufuldstændige og midlertidige artikulation af deres revolutionære behov, man vil altså *initiere* en politiseringsproces, en første afskrælning af den »afpolitiserede« bevidstheds overflade, hvilket samtidig betyder, at de pågældende producenter er afgørende motiveret for yderligere politisk afklaring og handling. I tilknytning til denne polarisering, der samtidig er en motiveringsproces, må man for det andet gennem det, Oskar Negt har kaldt bedriftsnær arbejderoplysning efter eksemplariske principper, befordre en yderligere politiseringsproces, *stabilisere* producentgrupperne for på denne måde at hjælpe den proletariske bevægelse til at komme

til sig selv – omend foreløbig blot i form af disse gennem de eksemplariske aktioner og oplysningsarbejdet politiserede producentgrupper på bedrifter. Det kan være arbejderoplysningens første frugter, at sådanne producentgrupper hver især og på selvstændigt grundlag vil etablere og videreføre et (meningsfuldt) politisk arbejde, – netop fordi det udfoldes på arbejdspladsniveau, og producenterne derfor kan være motiveret af deres konkrete, i det daglige arbejde forekommende revolutionære behov; disse producentgrupper kalder vi »basisgrupper« og anser dem for mulige krystalliseringspunkter for en virkelig proletarisk organisation i senkapitalismen.

Helle Birkholm: FIAT 1969

FIAT ligger i Torino, men man kan med lige så stor rigtighed sige, at det omvendte er tilfældet: af Torino's 1.500.000 indbyggere er 120.000 ansat ved FIAT; dertil kommer, at kun ca. 50% af hver bil fabrikeres på selve FIAT, de resterende 50% (dæk, lygter m.m.) fabrikeres på andre fabrikker rundt omkring i byen; det vil i realiteten sige, at man til FIAT's 120.000 ansatte kan føje andre 120.000 arbejdere, som er tilknyttede virksomheden (f.eks. på Pirelli); således er i alt ca. 50% af Torino's familier involveret i FIAT's produktion.

FIAT er Europa's næststørste automobilfabrik (efter VW). Den beskæftiger i alt 150.000 arbejdere og funktionærer, og hovedfabrikkerne i Torino trækker årligt omkring 15.000 immigrant-arbejdere fra Syditalien hertil. – I modsætning til de fleste andre automobilfabrikker fremstiller FIAT selv sine halvfabrikater og rum-

mer derfor en mængde afdelinger fra stålværker, støberier, stansningsafdelinger osv. til selve monteringen. – Den årlige produktion, der for tiden øges med ca. 7% pr. år, var i 1967 på 1.335.000 biler. Ca. $\frac{1}{3}$ af produktionen eksporteres.

Men FIAT er ikke alene Italiens største fabrik, den er også landets mest moderne. Moderniseringer og rationaliseringer har gennem de sidste 10–15 år medført en enorm stigning af produktiviteten: medens hver arbejder hos FIAT i 1958 producerede 5 biler om ugen, var antallet i 1966 oppe på 10, og i 1967 på 12. Hver arbejder producerede i 1968 på 20 timer, hvad han i 1958 havde fremstillet på en hel uge. I 1966 kunne FIAT øge sin profit med 90 milliarder lire i forhold til 1965, dvs. at hver arbejder i 1966 havde produceret en merværdi, der var 700.000 lire højere end den merværdi, han producerede i 1965.

1968: Strejker med fagforsteningsdominans

Siden begyndelsen af 60'erne er konfrontationerne mellem ledelsen og arbejderne på FIAT – fabrikkerne blevet stadig voldsommere; tendenserne til mere omfattende strejker end de hidtidige, og til intern modstand – sabotage – er blevet kraftigere. – Og i samme tidsrum er de italienske fagforsteningers indflydelse vokset, hvilket dog mindre skyldes arbejderne end arbejdsgiverne: før »det økonomiske mirakel« og den pludselige produktionsmæssige ekspansion i 60'ernes begyndelse, havde det været arbejdsgivernes politik, med alle midler at forhindre at fagforsteningerne blev en reel magtfaktor, – men efter produktionsudvidelsen og den dermed forbundne udvidelse af arbejdsstyrken blev det vanskeligt for arbejdsgiverne selv at holde ro og orden i geledderne, – hvorfor man måtte overdrage rollen som pladshunde til fagforsteningerne, der som »arbejdernes forkæmpere« havde lettere ved at sætte oprørske elementer blandt arbejderne ud af spillet. Fagforsteningernes rolle skulle være, således som FIAT-direktøren, Agnelli, explicit har udtrykt det, at bekæmpe arbejdskampe og ellers at være direktørens »værdifulde diskussionspartnere«. – Men arbejderne har ikke delt direktørens begejstring for fagforsteningerne: mindre end 10% af arbejderne på FIAT er indskrevet i én af de fem fagforstening (CGIL, der samler folk fra PCI, PSI, PSIUP (venstreudbrydere fra PSI) og partiløse; CISL, katolsk oprindelse, samler partiløse og folk fra PSIUP; UIL, der samler socialdemokrater fra PSI; SIDA, fagforsteningfolk, der er blevet smidt ud af CISL på grund af deres alt for store sympati for arbejdsgiverne; CISNAL, en fascistisk fagforstening).

Under de mange strejker og manifestationer i 1967–1968 på universiteter, fabrikker, kontorer m.v., strejkede man også på FIAT – bl.a. i protest mod den lange arbejdstid (man krævede den nedsat fra 48 timer til 44, men med lønnen bibeholdt) og mod opskruningen af arbejdstempoet. Skønt fagforsteningerne var svagt repræsenteret blandt arbejderne, lykkedes det dem at kanalisere kampen over under deres førerskab, og efter at man i forhandlingerne med ledelsen kun havde opnået middelmådige resultater, blev strejken af fagforsteningerne erklæret for afsluttet. Og dét på et tidspunkt, hvor arbejderne var mere end oplagte til at forsætte kampen for at

få deres krav igennem: »Vi har beslutsomt gennemført tre mægtige strejker, og vi var paratet til at kæmpe videre for at nå vores mål, men fagforeningsfolkene har foretrukket at afslutte strejkerne og indlade sig på slæbende forhandlinger med ledelsen for så at opnå dette kompromis i spørgsmålet om arbejdstid, som de så med vaje faner fejrer som en stor sejr«. (Arbejder i Torino 8/5 1968, i *Il Potero Operaio*). Men selv om man ikke opnåede store forhandlingsresultater, fik disse strejker betydning derved, at arbejderne opdagede, at de selv kunne føre kampen: i mistilid til fagforsteningerne blev i denne periode de første basiskomiteer oprettet; ud af deres midte valgte de delegerede, der kun var bemyndiget til repræsentation så længe aktionen varede, og de kunne hvert øjeblik kaldes tilbage af arbejdernes plenarforsamlinger. Samtidig knyttedes de første kontakter til studenterne i Torino.

1969: Strejkebevægelsen ændrer karakter

Med kampene i Battipaglia (i Syditalien), hvor tre blev dræbt, og med generalstrejken, som fulgte den 11/4, antog den italienske strejkebevægelse en ny karakter: fra at være kampe, der først og fremmest drejede sig om umiddelbare krav, blev den nu i stigende grad bevidst anti-kapitalistisk, og fulgte andre midler end de traditionelle organisationer, PCI og CGIL (den mest betydningsfulde fagforstening) tilrådede.

Generalstrejken den 11/4 skabte stor uro på FIAT, og en måned senere begyndte den vilde strejke, som kom til at vare helt til september. – Strejken opstod ikke blandt de ringest kvalificerede (in casu den fra Syditalien importerede industrielle reservearmé), men derimod i de af fabrikkens afdelinger, der beskæftigede de højest kvalificerede arbejdere. Strejken opstod på FIAT-Mirafiori, den virksomhed inden for koncernen, der har det største antal arbejdere (40.000 ud af koncernens i alt 150.000 arbejdere), og dér startede den nærmere betegnet blandt de højtlojnnede »ausiliari« (servicearbejdere, NB: avanceret sektor, dvs. højt kvalificeret arbejde) og bredte sig i de følgende dage til stansningsafdelingen, til monteringslinierne og til støberiet, og til sidst måtte den mekaniske afdeling standse på grund af mangel på materiale. Mirafiori var paralyseret, og de øvrige virksomheder inden

for FIAT-koncernen gik efterhånden mere eller mindre i stå, dels fordi det nødvendige materiale fra Mirafiori ikke dukkede op, dels fordi arbejderne også dér var begyndt at strejke.

Strejken på Mirafiori var den første interne strejke (dvs. gennemføres inde på fabrikken, en slags besættelse) i mange år. Det gav arbejderne mulighed for at diskutere og organisere sig. Efterhånden som strejken bredte sig til de forskellige afdelinger, samledes personalet på de enkelte afdelinger til store møder, hvor man valgte sine egne delegerede, der skulle være afdelingens ordførere over for ledelsen. – I begyndelsen kunne fagforsteningerne endnu tilslutte sig, omend forpustede. Når strejken havde nået en afdeling, diskuterede arbejderne først de krav, som fagforsteningerne havde udarbejdet, hvorefter de selv præciserede dem! Arbejderne tolererede således endnu fagforsteningerne, omend med skjulte advarsler: »Vi tager det for indrømmet, at kontestationen er åben, at vi er i en tilstand af permanent ophidselse, og at fagforeningerne er i overensstemmelse med alle kampinitiativer, som arbejderne måtte tage« (*Kampavis. Servicearbejdere. 12. maj 1969*). Men denne mesalliance varede kun kort: arbejderne var for radikale, fagforsteningerne kunne hverken acceptere kampens indhold eller form – de måtte som direktørens »værdifulde diskussionspartnere« søge at dæmpe arbejdernes kamp og kanalisere den ind i mere ufarlige baner. Da direktøren i slutningen af maj erklærede: »Hold op med at strejke eller jeg afskediger nogle arbejdere«, og da fagforsteningerne øjeblikkeligt erklærede sig villige til kompromisser (angående højere løn og kortere arbejdstid) – for således at få fjernet det politiske indhold i arbejdernes strejke, var signalet givet til, at arbejderne selvstændigt begyndte at organisere deres kamp. Dagen efter at fagforsteningerne havde accepteret ledelsens tilbud, fortsatte strejken med fornyet styrke, – og arbejderne kæmpede nu ikke blot mod arbejdsgiverne men også mod fagforsteningerne.

»Guerilla-krig« (fagforsteningernes første rædsel)

I deres kamp handlede og formulerede arbejderne sig gang på gang stik imod alle fagforsteningernes spilleregler og henstillinger. Strejken havde mod fagforsteningernes ønske udelukkende foregået i fabrikkens indre. Og til trods

for at fagforsteningerne plæderede for, at strejkerne som sædvanligt kun skulle vare nogle få timer og kun berøre en enkelt afdeling, for at produktionen ikke skulle generes alt for meget og det (dvs. fagforsteningernes) »gode« forhold til ledelsen dermed bliver sat over styr, – tog basiskomiteerne initiativ til en alternativ strejkeform, »guerilla-krig«, som de selv kaldte det: nogle timers erklæret strejke *på et særligt sårbart punkt i produktionen*, efter fulgt af flere timer uden strejke, hvor man imidlertid i flere afdelinger ikke kunne arbejde, fordi man som følge af »tilfældigt« opståede strejker andetsteds ikke havde materiale til at fortsætte; ved en sådan form for strejke, der bryder ud på steder, hvor ledelsen mindst af alt venter det, desorganiserer man produktionen komplet, uden at lønningstabet er særlig stort for den enkelte arbejder. Men hos fagforsteningerne fremkaldte strejkeformen kun jamren over, at arbejderne vanskeliggjorde forhandlingerne ved at opføre sig »illoyalt«.

Slow-down-aktioner (Fagforsteningernes anden rædsel)

En anden form for obstruktion af produktionsplanerne, der ved sin effektivitet bragte fagforsteningerne til at fortvivle, var slow-down-aktionerne. Vi citerer udførligt fra en *Kampavis. Monteringsværksted 26. 13. juni 1969*: »I går aftes holdt vi et stort møde i værksted 26's kantine: ved samlebåndene bliver man ved med at reducere personellet og produktionen forbliver dog den samme: det sker i overensstemmelse med det sædvanlige og for FIAT så værdifulde princip, hvor to arbejdere nu skal udføre tre arbejders arbejde. VI FINDER OS IKKE LÆNGERE I DENNE KÆMPE-UDBYTNING (SUPER-EXPLOITATION); i talrige værksteder (f.eks. i 13) er arbejderne allerede begyndt at reducere produktionen: VI VIL GØRE DET SAMME. At formindske produktionen betyder at forøge vores magt i fabrikken og ramme FIAT med et system, der koster os lidt men er dyrt for FIAT. Lad os gentage, hvorledes man bærer sig ad med at kalkulere arbejdstiderne:

$$\begin{aligned} &470 \text{ (60 min. } \times 8 \text{ timer } \div 10 \text{ min. pause)} \\ &\quad \times 1,33 \text{ (maximum fortjeneste)} \\ &\quad : 1,50 \text{ (tid beregnet pr. eksemplar)} \\ &\quad = 417 \text{ stykker} \end{aligned}$$

Hvis man vil fortsætte med at formindske produktionen fra 1,33 til 1,27 er det tilstrækkeligt at multiplicere:

$$470 \times 1,27 : 1,50 = 397 \text{ stykker}$$

FIAT taber således 20 stykker om dagen og vi 7,5 lire!

[Altså: ved at hver enkelt arbejder hver dag (470 min.) nedsætter sit arbejdstempo og dermed sin løn fra det maximale 1,33 til 1,27, kan han nedskære produktionen med 20 stykker om dagen.]

FIAT ER BANGE FOR DENNE ORGANISATION, fordi arbejderne med den sætter alle arbejdets aspekter under debat, og derved erobrer en magt, som ingen mere vil kunne tage fra dem.

Derfor forsøger de at tvinge os med alle midler.

Ved møderne i går diskuterede vi også følgende: to af vores kammerater har fået en skriftlig advarsel, fordi de (for ca. en måned siden) nægtede at arbejde over. Vi er blevet helt enige om, at vi ikke vil tolerere nogen som helst form for intimidering: ingen af os må røres, for at RAMME ÉN BETYDER AT RAMME OS ALLE. Af den grund er vi enige om at forsvare os på alle måder.

I værksted 13 har en delegeret været suspenderet i tre dage: alle hans kammerater er gået i kamp, idet de standser og nedsætter produktionen maksimalt (fra 133 er de nået til 100!).

Lad os organisere os på alle hold for at skære produktionen ned!

Lad os forsvare vores organisation mod FIAT's repressalier!»

Reform eller revolution

Uenigheden om kampens form dækker naturligvis over en forskel i målsætning mellem fagforsteninger og basiskomiteer. Da fagforsteningerne ønskede at eliminere det politiske indhold fra kampen, svarede de anmodninger, som de kunne diske op med over for ledelsen, langt fra til bevægelsens bevidsthedsniveau. Mens arbejderne f.eks. krævede en nedskæring af arbejdstempoet, som de vel at mærke selv skulle fastsætte, foreslog fagforsteningerne over for ledelsen en mindre temponedsættelse, – oven i købet kun som forhandlingsgrundlag. Når arbejderne krævede, at arbejdstiden skulle forkortes og overarbejdet afskaffes: »Vi vil have en 40 ti-

mers arbejdsuge. Vi vil have den uden at miste en eneste lire og vi vil have den straks. [. . .] De mest avancerede kapitalister ville være villige til at acceptere de 40 timer, men kun til gengæld for en omstrukturering af arbejdsugen (med skift, nat og søndag, maksimal udnyttelse af maskinerne) [. . .] Men natten er til for at sove i [. . .] Vi ved også, at reduktionen af timetallet for at være effektiv må knyttes sammen med problemet om overarbejdstimer: alt for mange arbejdere arbejder mere end de 43 eller 44 timer, som man taler om i kontrakterne« – fik fagforsteningerne til gengæld denne vurdering med på vejen: »de taler om en regulering af overarbejdstimerne, snarere end om deres afskaffelse, de taler om 40 timer, men accepterer at få dem om 3, 4 eller endnu flere år« (*Lotta Continua*, pjece fra den 22. juli 1969, Torino. – Denne pjece blev udarbejdet af arbejdere og studenter med henblik på, at de arbejdere, der skulle sydpå i ferien, kunne uddele den dér). Hvor arbejderne krævede afskaffelse af »kategorierne« (i Italien er arbejderne inddelt i tre kategorier med tilsvarende tre lønningsklasser), indførelse af en fælles kategori for alle (2. kategori) og en fælles lønforhøjelse for alle ud fra motiveringer som disse: »I forhold til produktionen i fabrikken har kategorierne ingen mening (enhver kan gøre alt); deres eneste opgave er at splitte os«. – »Funktionærer og arbejdere er slaver af den samme arbejdsgiver. Til de første reserverer arbejdsgiveren imidlertid en »fævorbehandling« på visse områder for at lade dem blive i den tro at de repræsenterer noget andet end arbejderne og for at få dem til at opføre sig i overensstemmelse hermed. På mange fabrikker falder funktionærene ikke længere i fælden og kæmper sammen med arbejderne. Men alle de forskelle der er skabt af arbejdsgiverne skal forsvinde: de normative forskelle og lønforskellene.« – »Opdelingen af lønnen i flere rubrikker er et formidabelt våben i arbejdsgiverens hænder« (*Lotta Continua*, pjece fra den 22. juli 1969), – hvor arbejderne således syntes at have overvundet den indbyrdes konkurrence, idet de erkendte deres partikulariserings økonomiske og politiske værdi for arbejdsgiveren og dermed den omstyrtende værdi af deres enhed, ønskede fagforsteningerne konkurrencen bibeholdt, idet kun et mindre antal arbejdere fra hver enkelt afdeling efter deres mening skulle have mulighed for at klatre op i en anden kategori: »De taler om forhøjelser og nægter at kræve dem lige for alle;

således fortsætter de med at splitte arbejderne indbyrdes, i stedet for at forene dem« (*Lotte Continua*, pjese fra den 22. juli 1969).

»Hvad vil vi have: Alt«

Hvor vidt udviklet de kæmpende proletarers selvbevidsthed var, kan måske fremgå af deres radikale krav, der allerede blev formuleret på et tidligt tidspunkt under strejkerne, og som fremgår af et »manifest«, som blev skrevet efter den 3. juli, – hvor fagforsteningerne havde erklæret en 24-timers generalstrejke, og hvor basiskomiteerne trods fagforsteningernes protester havde arrangeret en stor demonstration, der endte i næsten et døgnsvoldsomme gadekampe mellem politi på den ene side og arbejdere, studenter og mange andre indbyggere på den anden: »[. . .] Den 3. juli har vist, om det endnu skulle være nødvendigt, at Torino er det mest avancerede punkt i en kamp, som føres over hele landet, og den politiske referensramme for hele den italienske arbejderklasse. Arbejdernes modenhed og styrke har frem for alt givet sig udtryk i deres erobring af positioner inden for selve virksomheden; de har derved konstitueret deres selvstændige enhed og egen autonomi. I denne proces er fagforeningernes kontrol og mellemkomst blevet forhindret: idet kampen har bevæget sig ud over de atomistiske krav og har rettet sig mod:

- afvisning af den kapitalistiske organisation af arbejdet;
- afvisning af en lønningssystem, der er betinget af arbejdsgiverens produktivtetsbehov;
- afvisning af udbytningen indenfor og udenfor fabrikken;

Strejkerne, demonstrationerne og de interne plenarforsamlinger [dvs. på selve fabriksområdet] har sprængt skellene mellem arbejderne og har modnet klassens autonome organisation, idet de har rettet sig mod følgende mål:

- altid frem for fagforeningen at have initiativet på fabrikken;
- 100 lires forhøjelse på en basisløn, der er fælles for alle;
- 2. kategori for alle;
- reel reduktion af arbejdstiden.

Allerede i den nuværende fase har arbejderne organisation haft styrke til at komme ud fra Mirafiori, idet den knytter arbejdere og

studenter tæt sammen og spreder sig til de andre FIAT-fabrikker, fra Rivalta til Lingotto, til SPA di Stura etc. Det er denne udvikling som i torsdags har tilladt kampen at spredes ud i byen, offensivt at gøre front imod den borgerlige stats repressive apparat, og at demaskere de reaktionære manøvrer hos fagforeningerne og PCI, som er travlt optaget med at samle underskrifter for ærbødigt at fremlægge dem for en eller anden præfekt eller minister. Kampen i fabrikken har således vist sig i stand til at tilpasse sig alle kampens felter. En plakat, der var hejst på en barrikade, udtrykker klart kampens betydning: »HVAD VI VIL HAVE: ALT« (*Torino's arbejderforsamling*, 5. juli 1969).

Arbejdere og studenter

Som det antydes i »manifestet« var der opstået en nær kontakt mellem arbejdere og forskellige studentergrupper. En måneds tid før strejken brød ud samledes der hver dag en mindre gruppe studenter foran Mirafiori's porte for gennem diskussioner med arbejderne at etablere faste kontakter; man nærrede ingen ønsker om en direkte indflydelse på udviklingen inde på fabrikken, men håbede at kunne etablere visse basisgrupper, der skulle bestå af arbejdere, teknikere og studenter. Efterhånden nøjedes man ikke med diskussionerne uden for fabriksportene; man fik nogle lokaler i nærheden af universitetet og fabrikken, der med tiden blev samlingssted for arbejdere fra forskellige fabrikker og for studenter: her udvekslede man erfaringer, planlagde den følgende dags aktioner, fremstillede løbesedler og diskuterede kampens organisation.

September-strejken: ledelsens og fagforsteningernes røvreri

Kampen fortsatte til sidst i juli og blev straks genoptaget i september efter ferien, bl.a. tilskyndet af, at ledelsen for at indvinde den tabte produktion fra sommermånederne beordrede mange overtimer og en opskruning af arbejdstempoet. Som svar strejkede arbejderne på værksted 32 og 33 på Mirafiori den 1. september. Allerede den følgende dag svarede ledelsen brutalt ved af »tekniske« grunde at suspendere en mængde arbejdere, som kun ville modtage 66% af deres løn; – en metode, som ledelsen ikke

havde vovet under sommerens »guerilla-strejker« -; efter et par dages forløb nåede antallet af suspenderede op over de 30.000. Ved hjælp af disse suspensioner, der var blevet beordret endnu inden de strejkende havde haft lejlighed til at forklare deres strejke, håbede ledelsen at kunne splitte arbejderne – at kunne sætte de arbejdere, der var blevet suspenderet på grund af strejken, op mod de strejkende. – Fagforsteningerne rykkede frem i håb om at kunne vinde en position blandt arbejderne; på dette ganske ufarlige punkt: den platoniske protest mod ledelsens vilkårlighed, kunne de endog tillade sig den ekstravagance at spille beslutsomme og indbyrdes enige, – men opfordrede til to timers strejke på hele FIAT. Man håbede således at kunne få arbejdernes almindelige kamp listet over i og kvalt af fagforsteningernes traditionelle »kamp«, – hvad ledelsen selvfølgelig var overordentlig interesseret i.

Arbejderne derimod forsøgte at skærpe kampen: da det første hold monteringsarbejdere mødte på fabrikken den 3. september om morgenen, erfarede de, at de den foregående dag var blevet suspenderet. I stedet for at forlade fabrikken besluttede de sig sammen med arbejdere og studenter fra »Lotta-Continua«-gruppen at opfordre de øvrige arbejdere til at deltage i et stort møde inde på fabrikken, – og i løbet af kort tid var der samlet henimod 4.000 arbejdere. Da det første holds arbejdsperiode var ved at være forbi, havde man imidlertid endnu ikke på mødet fundet ud af, hvad man egentlig ville gøre; der herskede vild forvirring. Da tilmed arbejderne fra det andet hold, der nu var ved at mødet frem, ikke sluttede sig til de strejkende arbejdere, men holdt sig for sig selv, opløstes mødet af sig selv, – uden at strejken var blevet til noget.

De strejkende i værksted 32 og 33, hvor strejken var brudt ud, holdt imidlertid ud endnu 5 dage: hver dag mødte de forskellige hold op efter tur til deres 8 timers »tilstedeværelse«, hvor man holdt møder, diskuterede, spillede kort, etc. Men efterhånden blev fagforsteningernes og ledelsens intimidering for kraftig. For det første kom fagforsteningens medlemmer fra andre afdelinger løbende for at overtale de strejkende til at genop-

tage arbejdet. For det andet sørgede værkførererne for, når det første hold var ved at være færdig med sin »tilstedeværelse«, at starte maskinerne for at det næste hold, som ventede udenfor, skulle tro, at det første hold var gået i arbejde. Man følte sig for isolerede og kunne derfor ikke holde stand; den 8. september arbejdede hele fabrikken »normalt«. Med strejkernes ophør blev også suspensionerne ophævet.

Behovet for og nødvendigheden af en koordinering af basiskomiteerne

At arbejderne, der var organiseret i basiskomiteer, ikke var i stand til at forpurre ledelsens fælde (at splitte arbejderne) og få de øvrige arbejdere med i en hård strejke, er for mange af de kæmpende i Torino en illustration på denne organisationsforms aktuelle grænser. Arbejderne på FIAT og andre steder kan ikke længere nøjes med at skabe demokratiske organisationsformer, (daglige plenummøder og delegerede, der kan kaldes tilbage) og anti-kapitalistiske paroler (fastsættelse af arbejdstempoet og arbejdstidens længde af arbejderne selv uden ledelsens officielle accept, etc.). Fagforsteningerne kan godt med stor demagogisk snilde få ledet de demokratiske organisationsformer og parolerne over i deres egne ufarlige baner. Det er derfor nødvendigt at organisere sig videre: for mange arbejdere og studenter i Torino vil det bl.a. sige, at kampen må føres fra fabrikken ud i byen; sammen med forskellige kvarter-komiteer må man kæmpe mod de store beboelsesejeres (f.eks. FIAT) udnyttelse af bolig manglen til at kræve tårnhøje huslejer; (i Milano var der 5 måneder, hvor 50.000 lejere nægtede at betale husleje!). Men hvad der er betydeligt mere vigtigt; arbejderne på FIAT har erkendt, at man på landsplan må organisere sig med andre revolutionære, dvs. andre fabrikkers og byers arbejdere, den kraftige bevægelse af militante landarbejdere i Syditalien, de revolutionære studenter og gymnasiaster, for at man ved at koordinere de enkelte gruppers aktioner kan gøre den revolutionære bevægelse mere slagkraftig.

Eksemplarisk strejke. Pirelliarbejdernes kamp

I langt mere end et år har arbejderne ved Pirelli-værkerne ført kamp. Pirelli har ikke kun det italienske monopol på bildæk; det er på samme tid en vertikal trust, hvis fabrikker producerer alt, som på en eller anden måde har med gummiindustrien at gøre. De to vigtigste virksomheder – i Settimo ved Torino og »Biocca« i Milano – beskæftiger mere end 20.000 arbejdere. Omsætningen overstiger 200 mia. Lire. Kampen ved Pirelli har kun forbigående antaget form af frontalt sammenstød. Den blev ført sådan, at den kunne vare længst muligt, uden at arbejderne derved mistede deres samlede løn, og at den på trods af dette tilføjede arbejdsgiveren størst muligt tab. Den lignede en minikrig, hvis successive afsnit tillod, at der skabtes enhed i basis, direkte demokratiske former, at kampens niveau såvel som metoder kunne hæves, tillige med at arbejdernes selvorganisering forbedredes. På kampens højdepunkt mellem oktober og slutningen af december 1968 – anvendte arbejderne ved fabrikken i Settimo en hidtil ukendt form for kamp. Den blev udarbejdet i basis, og som en forløber for arbejderkontrol over produktionsprocessen, hvis ikke den ligefrem kan siges at være arbejdernes tekniske selvforvaltning af virksomheden: Selvbestemmelse over produktet gennem udarbejdelse af »mod-normer«.

En smule historie

Februar 1968: Fagforeningerne hos Pirelli afslutter en branche-tarifoverenskomst, som hovedsagelig vedrører grundlønnen. Basis er ikke tilfreds med overenskomsten. Men virksomhedsledelsen vægrer sig mod at forhandle om arbejdstempo og akkord. Det stærkeste fagforbund CGIL har heller ikke lagt særlig megen vægt på disse fordringer, fordi det mente, at medlemmerne endnu ikke var klar til at kæmpe for disse krav, og at de andre fagforeninger ikke ville være med.

Februar til juni 1968: Et mindretal begynder alligevel agitation for disse krav. For ikke at bryde med de andre fagforeninger, og for hverken at ødelægge forholdet til de uorganiserede eller aktivisterne, opmuntrer CGIL til dannelsen af enhedskomiteer i værkstederne (med deltagelse af de andre fagforeninger). Igennem en række diskussioner opstilles der til slut en særdeles detaljeret liste over kravene. CGIL udsteder parolen: »Diskuter med alle kollegerne i afdelingerne; gå over til aktion (to timers strejke pr. arbejdsgruppe) når mindst 80% af arbejderne i en afdeling er overbevist.«

Juli til oktober 1968: Fra juli greb arbejdsnedlæggelserne på de fleste værksteder om sig. Stadig nye møder finder sted inden- og udenfor virksomhederne. I Milano mødes arbejderne og studenterne, som blandt andet foreslår »strejke om akkorden«. Derpå dannes »basiskomiteer« på fabrikken; de truer fagforeningshierarkiet. Den avis der udgives af den kommunistiske virksomhedsgruppe i Bicocca kritiserer ganske vist studenternes forsøg på at sabotere fagforeningerne og skabe en parallel kamporganisation. Den skriver imidlertid: »man må være enig med dem, der opmuntrer basis' mod på at overvinde den bureaukratiske træghed . . .«

Og nogle måneder senere: »Udviklingen af demokratiet inden for fagforeningerne har spillet en betydelig rolle for kampens fremgang.«

Oktober til december 1968: Som følge af den bevægelse, der først startede i oktober i Torino bestemmer arbejderne selv produktionshastigheden og organiserer deres arbejde selv. De sætter virksomhedshierarkiet ud af spil. Til denne nye form for kamp kommer korte arbejdsnedlæggelser og møder. I begyndelsen af december svarer Milano-arbejderne på en 24-timers lock-out med en demonstration, som

studenterne tilslutter sig, og som lammer bycentret.

21. december 1968: Underskrivelse af tarifoverenskomsten, som forinden var blevet godkendt på et møde med 15.000 arbejdere i Torino og Milano. De vigtigste bestemmelser er:

Dannelsen af den »kommission for produktions-tempo«, som skaffer sig selv viden om den måde, normeringerne og akkordlønnen bliver bestemt på, og som så kan forlange en revision heraf, hver gang arbejdsforholdene ændres f.eks. ved indførelse af ny teknik. Dannelsen af en »kontrolkommission«, som skal sikre, at de produktionsnormer, der blev accepteret, overholdes af virksomhedsledelsen.

En forhøjelse af akkordlønnen på 32 lire i timen.

Fra nr. 24 af »Les Temps Modernes«. Paris.

Akkordstrejken

Målet for det, der foregår, kan synes enkelt: Det drejer sig om at bringe såvel produktions-tempoet (d.v.s. det antal operationer, arbejderen skal udføre for at producere et bestemt antal stk. på en bestemt tid) som den af virksomhedsledelsen påtvungne akkordløn på bane som problem. I praksis kræver det rigtignok en kraftpræstation i selvorganisation og teknisk kunnen samlet at sinke gangen i en kompleks storvirksomhed. Lige så lidt, som hjulene i et urværk drejer sig med samme hastighed, lige så lidt er arbejdsrytmen og arbejdstempoet det samme i en stor fabriks forskellige afdelinger. For at det kan gå uden vanskeligheder, bliver alle arbejdsprocesser jævnlige nøje fastlagt på sekunder gennem et teknisk hierarki, der lige fra tidsstudiefolk til mestrene sørger for, at alle arbejdsprocesser udføres på de i forvejen fastlagte tider.

Sidste august opdagede arbejderne i Settimo efter måneders resultatløs kamp, at de kunne vende det akkordlønsystem, som man havde påtvunget dem, mod Pirelli som en boomerang. Faktisk havde akkordlønnen, som engang udgjorde en temmelig stor del af den samlede løn, i praksis været blokeret i årevis. Direktionen vægrede sig mod at forhandle om den. Den ville efter behag kunne bestemme arbejds-

tempoet og intensiteten på hver arbejdsplads. I modsætning hertil var grundlønnen, til hvilken akkordlønnen føjes, blevet forhøjet i fag- og virksomhedsstarifoverenskomsten.

Når det altså lykkedes arbejderne at sinke gangen i hele fabrikken, kunne de tilføje Pirelli et forholdsvis meget større tab, end de selv ville komme til at lide ved at akkordpræmien faldt bort (ca. 12% af den samlede løn).

Som på andre storvirksomheder ligger Pirellis driftsledelses magt i det forhold, at det er umuligt for arbejderne at komme virkelig i forbindelse med hinanden, i at de er isolerede fra deres maskine og isolerede i deres afdelinger og i fagbevægelsens splittelse. Alle arbejderne har de samme bekymringer, men da de ikke alle kan tale sammen om det, må de give disse bekymringer luft i ukontrollerede, korte og resultatløse raseriudbrud.

Arbejderne fra Settimo vidste af erfaring, at direktionens indrømmelser og løfter ikke gav dem meget. Man gav dem med den ene hånd 30/100 lire i akkordpræmier, men tog med den anden 50 fra dem ved den næste lejlighed. Man lod som om man ville sænke arbejdstempoet, men man påtvang dem lidt efter lidt (eller i anledning af en teknisk ændring) igen en akkurat lige så uudholdelig arbejdsintensitet.

Løfter og indrømmelser var altså ikke godt for noget. Tværtimod var det nødvendigt at fastsætte et acceptabelt arbejdstempo og arbejdsnormer såvel som en stadig kontrol fra arbejderens side over anvendelse af disse arbejdsnormer og dette arbejdstempo gennem fagforeningsmæssige ad-hoc-kommissioner. Men hvorledes skulle man gennemføre denne arbejderkontrol? Gennem strejke? Det var helt utænkeligt. Med en strejke på 24 eller 48 timer ville virksomhedsledelsen ikke kunne tvinges til indrømmelse. Den ubegrænsede strejke? Det ville næppe være bedre. Når en virksomheds hele indre orden står på spil, foretrækker en industrigigant i almindelighed at holde ud i uger, ja måneder, med det mål at udhungre og så splitte arbejderne, idet man tilbyder dem nogle smuler.

Nej, kontrollen kunne kun gennemføres på én eneste måde: Man anvendte den, idet man gennem praksis afdækkede de hemmeligheder i arbejdsorganisationen, som virksomhedshierarkiet omhyggeligt dækkede over. Hvorledes fastlægger man tidsenhederne for udførelsen af bestemte arbejdsprocesser? Efter hvilke

kriterier fastlægger man tiderne for hvilepauser? Hvor meget må man forhøje den absolut nødvendige tid til en opgave, når man skal tage hensyn til, at man ikke kan holde den samme rytme 8 timer i træk som man kan i 20 minutter?

Arbejderne fra Settimo måtte kende svaret på disse og mange andre spørgsmål. De måtte overvinde splittelsen i fagbevægelsen og stole på hver enkelt blandt 1.000 arbejderes solidaritetsfølelse og klassebevidsthed. Gennem initiativer på arbejdspladsen måtte de udarbejde nye produktionsnormer og regulere arbejdsgangen i alle afdelingerne uden virksomhedens tekniske apparat, ja, imod dette.

For at komme så vidt gik de frem på følgende måde: Hver arbejder ved en maskine fastlagde arbejdstempoet på eget initiativ og i overensstemmelse med sine arbejdskammerater. De nye normer blev skrevet på kort, som man døbte »mod-normer«, og som blev hængt op ved hver maskine på det sted, som var beregnet til virksomhedsledelsens funktionstabel. Koordinationen af arbejdstempoet mellem de enkelte afdelinger skabtes ved »indkøring« og succesive rettelser.

Arbejdstempoet blev i øvrigt forandret alt efter kampens stadium. Kampen varede to måneder på denne måde. Da det drejede sig om at give virksomhedsledelsen en lektie, der kunne huskes særlig godt, lod arbejderne endog produktionen falde til 30% af gennemsnittet. De tilføjede således Pirelli et tab på 70%, men tabte selv kun ca. 10.000 lire om måneden (af en månedlig gennemsnitsfortjeneste på 80. til 90.000 lire).

Denne kampmåde forudsatte naturligvis en følelse af solidaritet og engagement, som kun selvorganisationen og basisdemokrati kunne frembringe. Forudsætningerne for successen var, at man tydeligt kunne se den demokratiske forbindelse mellem arbejderne og deres komiteer, deres delegerede og deres fagforeningsorganisation.

Pirelli forstod ikke tidsnok, at den fagforeningsmæssige enhed stabiliseredes under det uimodståelige pres fra basis, hvor de uorganiserede ikke nødvendigvis var de mindst aktive. Han troede, han kunne splitte arbejderne ved at tilbyde dem 9 lire mere i timen. Dette forslag fremkaldte kun arbejdernes vrede. Han måtte til sidst indrømme dem en forhøjelse på 32 lire,

altså meget mere end de 20 lire, som generelt blev tilbudt den øvrige industri de sidste måneder. Han truede arbejderne med at trække tre timer fra arbejdstiden, lukkede dem ude fra fabrikken i Milano i 24 timer, men blev igen tvunget til tilbagetog gennem en ny sænkning af arbejdstempoet. Ufrivilligt fremmede han endog udbredelsen af denne kampform til andre af koncernens virksomheder, f.eks. Biocca. Og denne eksemplariske kamp var årsag til, at en ny form for militante fagforeninger opstod.

Den feber, der opstod ved deltagelse i kampen, greb også dem, der indtil da havde holdt sig uden for enhver bevægelse. En ny kritisk bevidsthed udviklede sig. Denne er typisk for den nye generation af arbejdere, som ikke finder sig i nogen autoritær eller faderlig holdning. (forkortet).

Fra udgaven af 20. 12. 1968. »Rinascita«, Rom.

Bevægelseskrigen

I marts/april 1969 fortsatte Pirelli-arbejdernes kamp. Deres hovedkrav er 40-timers uge med fri lørdag og søndag, dertil kommer krav, som angår arbejdsforholdene og arbejdsorganisationen.

Pirelli har som enhver anden arbejdsgiver sin egen »tekno-struktur« inden for virksomheden. I dag behøver fagforeningen på denne

måde mere end nogen sinde sin egen struktur inden for virksomheden. Der gøres erfaringer: kontrolkommissioner, afdelingskomiteer, møder. Tilskyndelser fra basis mangler bestemt ikke. I dag er det mere nødvendigt end nogen sinde at styrke arbejdernes fagforening, at forbinde demokrati og deltagelse med koordinationen, at lade den faglige enhed forneden forene sig med den splittede fagbevægelse – med gennemdiskuterede, præcist fastlagte mål, for hvilke man kæmper med sammenhold og disciplin. I dag håber Pirelli og udfordrer påny. Arbejderne har imidlertid allerede svaret med imponerende kraft og enighed. Denne kraft må ikke gå tabt, da den afværger de bureaukratisk autoritære arbejdsmetoder i fagforeningen og styrker viljen til deltagelse og selvkontrol. Pirelli er bange for denne udvikling. Et medlem af bedriftsrådet i Settimo sagde: »Arbejderne har tilegnet sig fagforeningens forslag om selv at føre kampen, træffe afgørelser om nye kampformer på møder, og udarbejde egnede organisationsformer. Arbejdsgivernes gamle plan om at have en fordummet arbejderklasse, som er ude af stand til at tænke, er blevet tilintetgjort.«

Uddrag fra nr. 158/69 »rassegna sindacale« Rom.

Oversat fra tysk af
Karin Borg og Ilja Wechselmann

Asger Boertmann og Kjeld Schmidt: Ét skridt virkelig bevægels¹

Den aktion, minearbejderne i Kiruna-området indledte i december 1969, har gjort det gamle venstres forrådnelse subjektivt erkendelig. Det forstår ikke den umyndiggørelse, der er et uomgængeligt træk ved et system, hvor arbejderne må sælge dispositionsretten over deres skabende evner til en fremmed magt, og forstår følgelig slet ikke kampens indhold og form. Arne Geijer – Thomas Nielsens svenske kollega – forklarede den 18. december strejken med, at virksomheden »som helhed ikke har haft nogen heldig hånd i sin personalepolitik«; denne »kovending i den faglige topledelse«, som *Land og Folk* bifaldende karakteriserede rakteriserede manøvren (19.12.), fandt medhold hos LKAB's Kiruna-chef Torsten Göransson: »Forandringerne har måske været for hurtige – de menneskelige relationer har ikke kunnet følge med rationaliseringerne og den tekniske udvikling« (19.12.). De strejkende arbejdere fordømte dette forsøg på at aflede kampen og skyde skylden over på nogle få funktionærer i LKAB. De vidste bedre. De vidste, at det var klassekamp. De vidste, at de selv måtte føre denne kamp, og at den ikke kunne overlades til de høje herrer i Stockholm. Det, de kæmpede imod, var nemlig ikke, at de blev behandlet skidt, men at de overhovedet blev behandlet.

¹ Vi har – ud over diverse dagblade 0.1. – benyttet *Hamnarbetarstrejken i Göteborg november 1969* (Zenit småskrifter 4) og *LKAB strejken*

(særnummer af Zenit, nr. 16 1/2).

Havnearbejderstrejken i Göteborg – en forløber

Mandag den 3. november 1969 blev to havnearbejdere i Göteborg fyret for insubordination; ledelsen ville statuere et eksempel. Da det viste sig, at det er umuligt at få denne afgørelse trukket tilbage (den blev kun ændret til suspension, hvad der er ensbetydende med en bøde til de to arbejdere på 1000 sv. kr. i tabt arbejdsfortjeneste), udbrød der mandag den 10. november en strejke omfattende ca. 1000 havnearbejdere. Dagen efter blev der på et møde valgt en *strejkekomité*, som ikke var bundet af hele møllen af love og paragraffer og regler og forordninger, men som var under de strejkendes fuldstændige kontrol. Herved skabte de göteborgske havnearbejdere en organisationsform, som modsvarer indholdet af deres kamp: kampen mod den autoritære ledelsesstruktur. Efter at strejken sluttede sejrrigt den 17. november, med at suspensionen blev trukket tilbage, har havnearbejderne i Göteborg beholdt strejkekomiteen som organisationsform.

Strejken i Kiruna

Denne organisatoriske nyskabelse (i Skandinavien) blev taget op 14 dage senere af grubearbejderne i det store svenske malmfelt nord for polarcirklen.

Loussavaara-Kirunavaara Aktie Bolag (LKAB), der i 1957 blev overtaget af staten, ejer dels den store mine i Kiruna, der beskæftiger ca. 3.100 arbejdere, dels minen i Malmberget, der ligger 125 km sydøst for Kiruna, og hvor der arbejder 1500 mand, og endelig den lille mine i Svappavaara 50 km øst for Kiruna. Her arbejder 350 mand. Den 9. december nedlagde 35 mand i Svappavaara-minen arbejdet i protest mod en akkordfastsættelse, som sænkede timelønnen med 30-40 øre. Den slags små arbejdsnedlæggelser har der været mange af i tidens løb. Men af p.t. ikke helt gennemsigtige grunde bredte denne lille strejke sig til hele malmfeltet.

Samme formiddag får de 35 strejkende følgeskab af reparationsværkstederne. Om aftenen sker der noget, som givetvis har haft en væsentlig betydning for strejkens videre udvikling: virksomheden meddeler den lokale fagforening, hvad man vil gøre, hvis arbejdet ikke bliver genoptaget: vi lukker Svappavaara-minen og afskediger alle 350 mand, sagde man

(Svappavaara har ikke anden industri; landsbyen ligger midt i ødemarken!). Strejken var total i Svappavaara den følgende formiddag kl. 10:45 – efter pausen. Samtidig begyndte strejken også i Kiruna.

»Da vi her i Kiruna fik at vide, hvad firmaet havde tænkt sig at gøre – det kom naturligvis ud – så var det også sket her. Derefter spredtes det som en løbeild: her må vi beskytte os selv . . . (ler). Det vakte naturligvis sådan en opinion her: at sende 350 mand i arbejdsløshed og lukke minen, bare fordi man ikke kan komme overens om prisen. Så var det sket.«

Således udtaler chefforhandler for strejkekomiteen i Kiruna, Thure Rántatalo til en af denne rapports ophavsmænd (i en samtale i Kiruna d. 23.12.69).

Først gik de overjordiske værksteder i strejke; derefter spredte strejken sig til andre afdelinger ved hjælp af lokaltelefoner, plakater og kurerer. Under jorden var det først eftermiddagsskiftet, som gik i strejke. Hermed lå verdens største underjordsgrube strejkeramt.

Torsdag den 11. blev også Malmberget lukket af arbejderne. Også malmudskibningen i Luleå blev ramt af strejken. I alt var nærværd 5.000 mand gået i strejke. Grubearbejderforbundet og svensk LO havde selvfølgelig modarbejdet strejken fra dens udbrud: »ulovlige metoder«, »fredspligt« osv. Organiseringen af strejkens videre forløb kunne altså ikke komme fra den kant. Harry Holmlund, lagerarbejder, der ikke tidligere havde været faglig eller politisk aktiv, indså, at det ikke kunne gå, at 3.100 mand bare »drev rundt i gaderne« (som han udtrykte det) og lejede derfor byens idrætshal til om aftenen. »Jeg sagde til dem, at hvis jeg ikke måtte leje hallen, måtte vi besætte den«, har han senere berettet. Om aftenen var sportshallen fuld. Mellem 3. og 4.000 mennesker (mange af arbejderne koner deltog) var forsamlet uden nogen form for forudgående løbeseddeluddeling, højttalervogne eller lignende.

I dagens løb havde man formuleret sine krav og skrevet dem ned på smørrebrødspapir. De bliver nu vedtaget på mødet: ingen overjordsbetaling under 13,50 og ingen underjords under 15 kr. i timen; månedsløn; omregningsfaktoren skal bort; de øverste ledere skal gå af; regulering af overtidsbetalingen og rekreationsbidrag; bedre personalepolitik; industrilægen bør vise mere personlig omsorg for sine patienter og ikke engagere sig for dybt i produktionsapparatet; LKAB bør engagere sig i miljøspørgsmål. – Senere bliver listen med krav ændret en del.

På samme møde foreslog Thure Rántatalo, at der blev nedsat en strejkekomité. Man blev enige om en komité på 9 mand. Der blev nævnt 10 mand fra salen! Så stærkt var sammenholdet, at så at sige enhver af dem kunne repræsentere de andre. Max Møller, der på strejkekomiteens vegne rejste rundt på danske arbejdspladser for at oplyse om strejken og skaffe penge, forklarede: »Det kunne lige så godt have været 9 helt andre – det var ikke pamperne, der blev valgt.« (Der blev kun stemt om den 9. og 10.; den ikke-valgte indtrådte senere i strejkekomiteen).

Samme aften blev der nedsat en strejkekomité på tre mand i Svappavaara. Den følgende aften valgte også de strejkende i Malmberget en strejkekomité på ni mand.

Strejkens indhold

Strejken startede i Svappavaara på et lønkrav. Udvidelsen af strejken til at omfatte hele LKAB var en solidaritetstilkendegivelse – arbejderne i Kiruna og Malmberget indså, at de (hvis LKAB fik lov til at nedlægge minen i Svappavaara) selv ville være solgt til stanglakrids. Rántatalo siger: »Det er selvopholdelsesdriften, der nu gør sig gældende. Man ser sin undergang forude, hvis man ikke kæmper imod.« Dette forklarer det fantastiske sammenhold, der f.eks. manifesterede sig ved, at der i ingen af de tre miner var strejkevagter – kun én af de 5.000 mand forsøgte sig som strejkebryder, men firmaet kunne ikke bruge ham og fyrede ham. Sammenholdet manifesterede sig ligeledes i det omtalte direkte demokrati på stormøderne.

Men den ydre trusel kan ikke forklare, at der overhovedet opstod en så stærk strejkebevægelse; den kan ej heller forklare, hvorfor strejkebevægelsen antog netop den form. Det kan kun strejkens *indhold*.

På et møde efter en af de store demonstrationer i Kiruna (mødet havde 5.000 deltagere) talte Elof Luspa fra strejkekomiteen om, hvad konflikten i sidste instans drejede sig om: *menneskeværd*! Man kan kompromisere om meget, sagde han, men ikke om menneskeværd. Dette ord skulle gå igen og igen i de strejkendes udtalelser. Det viser, hvad der er ret ekseptionelt, en formuleret forståelse blandt de svenske minearbejdere af rækkevidden af konflikten. Strejkens udvikling (navnlig udviklingen fra en tilsyneladende tilfældig liste med isolerede krav til en detaljeret og prioriteret

liste, hvor kravene alle drejede sig om dette ene begreb: menneskeværd) illustrerer dette.

På et strejke-møde i Svappavaara (den 17. december) repræsenterede Elof Luspa Kiruna-komiteen. Han spurgte: Skal forhandlingerne føres i Kiruna? JA. Skal forhandlingerne føres i Stockholm? NEJ. Er det strejkekomiteen, der skal forhandle med LKAB? JA. Går I tilbage, hvis I får 100 kr. i timen? NEJ. Tak kammerater.

Lad os tage nogle af de vigtigste krav:

1) Forhandlingerne skal føres i Kiruna – arbejderne vil ikke have *andre* til at forhandle på deres vegne – ej heller fagforeningen. (Det *meget* gode resultat, LO og LKAB nåede frem til for Svappavaara, blev da også senere forkastet i Svappavaaras forsamlingshus med 141 stemmer mod 5 (pamperne). Strejkefronten skulle ikke brydes, og man ville ikke spises af med almisser længere, de være sig nok så fede).

2) Gennemsnitslønnen var ca. 11 kr. i timen over jorden og ca. 13 kr. under, men der var meget store lønforskelle: over jorden svingede lønnen mellem 9 og 13 kr., under jorden mellem 11 og 20 kr. Hertil kommer, at minearbejde, der tidligere havde været relativt godt betalt, efter statens overtagelse var sunket ned til at være et lavtlønsarbejde: sætter man indekstallet for gennemsnitslønnen i den svenske industri i 1955 til 100, lå grubearbejderne dette år på 170, men i 1969 var dette tal sunket til 109, samtidig med at den øvrige industri var gået op til 137. Endelig skal vi nævne, at adskillige af grubearbejderne iflg. Rántatalo) må have socialhjælp for at kunne eksistere: de tjener 25.–30.000 om året; heraf går 35–40% til skat og 30% til husleje. – Grubearbejderne har derfor krævet en mindsteløn på 15 kr. i timen over jorden og 17 kr. under jorden; feriepenge som funktionærer og forskellige tillæg. Men frem for alt har man krævet en lønudligning mellem højt- og lavtlønnede. Dette er forståeligt: når en frontarbejder i 40–45 årsalderen er slidt op, bliver han »omplaceret« til lettere og (frem for alt) dårligere betalt arbejde; han kan forvente en nedgang i årlig indtægt på 12.000 kr.! Dette er for grubearbejderne et udtryk for, at de er reduceret til produktionsmidler. Det er, siger de, ikke en måde at behandle mennesker på. Det relative fald i indkomst, nødvendigheden af socialhjælp (for manges vedkommende) indgår i den samme fortolkning af deres objektive situation: det er for en hårdtarbejdende grubearbejder nedværdigende at se sin præstation »vurderet« lavere og lavere – selv om han selv arbejder hår-

dede og hårdere, og firmaets overskud stiger og stiger. Det er nedværdigende for ham ikke at kunne tjene til familiens opretholdelse – selv om han selv arbejder hårdere og hårdere osv.

3) Lønsystemet UMS kræves afskaffet. Af alle lønsystemer, som skal øge arbejdets intensitet, er dette system det mest djævelske. Det bygger på, at alt manuelt arbejde kan opdeles i enkle grundbevægelser så som at »strække«, »flytte«, »gribe«, »anbringe«. Og man har udregnet den tid, det tager for en »normal« arbejder (en udhvilet, ung og arbejdslicerlig arbejder) at udføre disse bevægelser. Tidsenheden (TMU) er lig med 1/100.000 time! UMS har betydet, at der er flere arbejdere, der har fået mavesår af hetzen, oplyser Rántatalo og fortsætter:

»Nu er der ikke længere mange over 35 år, som kan arbejde på UMS. De bliver flyttet, de orker det ikke mere efter 35.

– 35?

– Jae . . . og firmaet har jo tænkt sig at udvide det der UMS. Men vi har hele tiden kæmpet imod.« »UMS, det er ikke noget at have!« siger han videre. »Der følger så meget med. Arbejdet bliver forfusket. Bare for at få en lille fortjeneste sjusker man sig fra arbejdet, det bliver dårligt udført. Maskinreparationer o.s.v., som skal være af god kvalitet, bliver af dårlig kvalitet og går hurtigt i stykker igen, bare fordi man har den her hetz og stress. For at tjene noget, bliver det gjort dårligt.«

Der skulle ikke være grund til at skære ud i pap, hvordan kravet om afskaffelse af UMS indgår i det omtalte generalkrav om »menneskeværd«. Det samme gælder kravet om en ændret personalepolitik:

4) Grubearbejderne kræver, at de sk. 31 lederskabstester skal bortfalde. Der er tale om et absurd, brutalt og arkaisk ledelsesprincip, udarbejdet af en amerikaner ved navn Kenning. Lad os nøjes med et par citater:

Tese 13: »Enhver forandring i en ansats arbejdsopgaver og placering i organisationen må accepteres, således som den er vedtaget i virksomhedens interesse.«

Tese 15: »Et effektivt lederskab er at lede gennem styring og ikke gennem eksempel.«

Tese 17: »En chef« (formand o.l.) »må vise fuldstændig loyalitet overfor en overordnet.«

Tese 18: »En chef identificerer sig med og understøtter alle beslutninger i virksomheden.«

Tese 20: »En chef må være indstillet på at skifte standpunkt for at støtte en højerestående chef.«

Denne absurde form for management bliver endnu mere absurd, når »cheferne« planlægger

helt hen i vejret, således at arbejderne må ændre planerne for at undgå sammenbrud i produktionen.

5) Endelig kravene om bedre luft og mindre larm i minerne. Om luftproblemerne siger Rántatalo:

»Der er jo sådan en luft under jorden, at jeg formoder, at de – hvis den kom op på kontoret, kom ind i deres lokaler – ville forlade kontoret omgående. Blot 10% af den luft, vi har under jorden – der ville blive et ramaskrig, som kunne høres over hele Sverige. De ville aldrig arbejde i et sådant kontor. Men vi skal arbejde i 10 gange værre luft under jorden – på 440-550 meters dybde.«

Luftproblemet er et resultat af, at de elektriske trucks er blevet afløst af dieseldrevne – uden at man har gjort ret meget ved ventilationen. Alt sammen for at spare penge:

»Større og større vogne, flere og flere vogne, større og større kapacitet, mere og mere malm. Det gør sit. Luften bliver så tyk under jorden, at man ikke kan se noget, så man må føle sig frem langs væggen. Man kan ikke se en hånd for sig«, siger Rántatalo.

Om larmen siger han:

»Man har afskaffet det fysiske tungeste arbejde. Og så mener man, at det bliver lettere for arbejderne, og så kan han heller ikke kræve så meget i løn, mener man. Men man har aldrig regnet med det stress, som følger med de store maskiner, og larmen, som overstiger decibeltal, som man ikke engang kan beskytte sig imod (122-123); det kan ikke længere betale sig at have ørebeskyttere: knoglerne ta'r imod vibrationerne.«

Selv om arbejderne gang på gang har krævet at få diskuteret disse miljøproblemer, er man blot fortsat som hidtil. At man ikke tage hensyn til arbejderne helbred og protester, er blot endnu et bevis på, at de er produktionsmidler.

Vi ser således, at grubearbejdernes lange liste med krav er struktureret omkring begrebet »menneskeværd«. Og vi har set, at grubearbejderne selv formulerer denne sammenhæng i kravene.

Fagbevægelsen og Socialdemokratiet

En fagbevægelse, hvis top »aldrig har villet lytte til, hvad en arbejder siger« (som Rántatalo udtrykker det), hvad der er en følge af de falige organisationers »integration« i den korporative stat, er ikke i stand til at fremføre dette omkring begrebet »menneskeværd« strukturerede kompleks af krav, tværtimod: den svenske fag-

bevægelse rammes af en kritik, som er fundamentalt identisk med kritikken af den anden gren af samme korporative stat: LKAB. Det svenske socialdemokrati, der er denne korporative stats bærende parti, har da også afsløret sig i denne konflikt som et fundamentalt kontrarevolutionært parti, som – da kontrarevolutionen i senkapitalismen, hvor kapitalen »begynder at føle og vide sig selv som en skranke for udviklingen« (Marx), er *præventiv* – gebærder sig »progressivt«.

Det vil føre for vidt at referere alle de snuskede intriger og beskidte historier, som var den socialdemokratiske bevægelses svar på strejken. Vi skal heller ikke komme nærmere ind på, hvad de socialdemokratiske aviser skrev om den »kommunistdirigerede« strejke, eller hvad de socialdemokratiske levebrøds politikere sagde og gjorde. Vi vil nøjes med et enkelt eksempel.

Søndag den 14. december var der forhandlinger i sigte. Den centrale strejkekomité (der omfattede samtlige 21 medlemmer af de tre strejkekomiteer) blev enig med grubeforbundet om, at repræsentanter for de lokale afdelinger af forbundet kom med i forhandlingsdelegationen (dog kun med rådgiverstatus), og at forhandlingerne førtes i afdelingernes navn. Ligeledes havde der været kontakter mellem strejkekomiteen og LKAB.

Men det kunne jo ikke gå. Der var fortsat strejke. Man kan ikke forhandle, mens der strejkes. Mente det statsbærende parti. Det kunne jo skabe præcedens. Formanden for LO, Arne Geijer, giver grubeforbundets topfunktionærer en skideballe: »Vi kan ikke tolerere, at vore medlemmer baner vej for kaotiske forhold i en tvist, i hvilken vedtagne forhandlingsprincipper kan benyttes. Disse udveje kan skabe ødelæggende præjudikater i fremtiden.« Derefter kontakter LO-pamperne de socialdemokratiske brødre i LKAB's ledelse og bliver enige med dem om at indlede centrale forhandlinger i Stockholm – om Svappavaara. Strejkekomiteen skal holdes udenfor (som oven for sagt, endte dette forsøg på obstruktion med et bittert nederlag for LO/LKAB: arbejderne slugte ikke maddingen). Endelig bliver LO-pamperne enige med de socialdemokratiske brødre i regeringen om, at LO's linje skal følges.

Altsammen for at opretholde lov og orden.

Senere forsøg på forhandlinger mellem LKAB og strejkekomiteen blev ligeledes bremset (7. januar). Herefter starter massemedierne

med socialdemokratiets førende organ (*Aftonbladet*) i spidsen en heftig antikommunistisk hetz mod de strejkende arbejdere (hvad man ikke havde turdet tidligere p.g.a. den stærke og omfattende solidaritet, grubearbejdernes strejke var blevet mødt med i hele Skandinavien – hvilket blandt andet manifesterede sig i indsamlinger på i alle fald 4 millioner sv. kr.).

Men de svenske arbejdere fik forpurret den korporative stats forsøg på at isolere grubearbejderne: den 19. januar (kl. 3 om morgenen) fik Volvo-arbejderne ved hjælp af en pludselig arbejdsnedlæggelse en lønforhøjelse på 11%. Om formiddagen nedlægger 1.000 mand på Saab-Scania i Trollhättan arbejdet et par timer. Kravet var: samme forbedringer som Volvo-arbejderne. Den følgende uge brager det løs over hele Sverige.

Det bliver nu absolut nødvendigt for staten at få bragt inspirationen: minearbejdernes eksemplariske kamp – ud af verden. For tredje gang kommer der samtaler i gang mellem LKAB og de strejkende. Denne gang giver LKAB visse indrømmelser, og den 3. februar beslutter de strejkende (efter en del indbyrdes strid) enstemmigt at genoptage arbejdet. Den næste morgen er strejken forbi. Mens dette skrives forhandles der stadig. Det er strejkekomiteen, der står for forhandlingerne, men det ved strejkens begyndelse opståede direkte demokrati fungerer stadig. F.eks. har stormødet den 24. februar truffet beslutning om punktstrejker (da LKAB ville have afskaffet de samordnede forhandlinger for de tre miner til fordel for separate forhandlinger). Strejken blev iværksat dagen efter i malmtransporten og gav øjeblikkeligt resultat. Denne punktstrejketeknik er siden blevet benyttet med held. Metoden er billig og effektiv og har været medvirkende til at sætte skub i forhandlingerne, når trægheden hos LKAB's ledelse blev for udtalt.

Som sagt er forhandlingstovtrækkeriet ikke overstået i denne omgang, hvorfor de kontante resultater af arbejdernes strejke endnu ikke kendes. Men én ting er sikker: hvad enten LKAB kapitulerer overfor arbejdernes krav eller kun giver sig et stykke, har strejken givet en indsigt og nogle erfaringer af politisk og organisatorisk art, der har været – og i fremtiden kan blive – af uvurderlig betydning for forståelsen af den korporative stats karakter og derfor også for viljen og evnen til at bekæmpe den.

Dette skridt virkelig bevægelse tæller mere end snesevis af kommunister i parlamentet.

Jens Brinch og Kjeld Schmidt: Revolution og kontrarevolution i Danmark

Den danske strejkebevægelse 1969-1970 og modtrækkene mod den

Den strejkebevægelse, der så småt startede i sommeren 1969 og toppede i september-oktober og i januar-februar, og som nu er ebbet ud, er et deprimerende godt eksempel på, hvorledes sociale konflikter, som truer det senkapitalistiske samfunds hårfint afbalancerede og yderst ømtålelige system, »kanaliseres« og dermed gøres ufarlige, *pacificeres*. Den er altså kort sagt et eksempel på de specifikt senkapitalistiske former for revolution og kontrarevolution. Ved hjælp af det ene (»progressivt« camouflerede) modtræk efter det andet lykkedes det den korporative stats faglige system, fagforsteningen at absorbere utilfredsheden og bevare kontrollen over arbejderne. Arbejderne står nu desorienterede og frustrerede – mens bureaukratierne kværner videre. Kun ved konsekvent selvtægt og altså ubønhørlig kamp mod hele fagforsteningen kan arbejderne befri sig fra denne flok røvrendere – eller med et tilsyneladende mere høvisk udtryk: sykofanter – og myndiggøre sig. Dårlige erfaringer er altid dyre. Der er derfor al for god grund til at tage grundigt ved lære af, hvad der er sket det sidste års tid. Det følgende er et beskedent forsøg på at uddrage denne lære for således at forhindre, at arbejderne igen . . . nå ja, røvrendes.

Enhver, der har øjne, og som ikke af brutale og betrængte interesser forhindres i at bruge dem, kan se, at den danske fagbevægelse er forstenet. Forklaringerne herpå er imidlertid lige så elendige som mangfoldige: »forræderi«, »viljen til magt«, »bureaukratisering«, »reformisme«, »passivitet fra medlemmernes side«, »arbejderklassens integration«, osv. Man udskifter ét ord med et andet og tror så at have *forklaret* fænomenet. Men kun en *historisk* fremstilling kan forklare fænomenet. Det er dog ikke her stedet at forsøge en grundig historisk fremstilling, men en skitse til en sådan forklaring er dog på sin plads. Derfor dette indledende historiske sidespring.

»Så længe kapitalen er svag, søger den efter krykkerne fra forgangne produktionsmåder eller produktionsmåder, den selv har fortrængt. Så snart den føler sig stærk, kaster den krykkerne bort og bevæger sig i overensstemmelse med sine egne love« (d.v.s. den frie konkurrence, herunder også arbejderens indbyrdes konkurrence). »Så snart den begynder at føle og vide sig selv som en skranke for udviklingen, tager den tilflugt til former, der, idet de synes at fuldende kapitalens herredømme gennem tæmning af den frie konkurrence, samtidig er forkynderen af opløsningen af kapitalens herredømme og af den på kapitalen baserede produktionsmåde.«¹

I den periode, hvor kapitalen bevægede sig i overensstemmelse med sine egne love, den frie konkurrences epoke, *højkapitalismen*, opstod de faglige sammenslutninger – *koalitionerne* – som arbejderens spontane forsøg på at overvinde eller i det mindste begrænse den indbyrdes konkurrence.

»Proletariatet gennemgår forskellige udviklingstrin. Dets kamp mod bourgeoisiet begynder med selve dets eksistens. I begyndelsen kæmper de enkelte proletarer, så arbejderne på en fabrik, dernæst arbejderne inden for et fag på et bestemt sted mod den enkelte fabrikant, der direkte udbytter dem. [. . .] På dette trin er arbejderne en masse, som er spredt ud over hele landet og splittet af indbyrdes konkurrence [. . .] Arbejderne begynder med at danne sammenslutninger mod bourgeois'erne; de finder sammen for at forsvare arbejdslønnen. De stifter selv varige sammenslutninger for at have proviant under lejlighedsvisse rebellioner. Enkelte steder bryder kampen ud i oprør. Undertiden sejrer arbejderne, men kun forbigående. Det egentlige resultat af deres kamp er ikke den umiddelbare sejr, men det, at arbejderens samling griber mere og mere om sig.«²

Denne udvikling blev forsøgt bremset gennem koalitionsforbud. Med en blinths sikkerhed følte borgerskabet, at der med eksistensen af disse koalitioner ville blive slået en breche i kapitalens netop etablerede, uindskrænke- de herredømme. Men selv om borgerskabet kunne sætte statsmagten ind mod arbejderens overgreb på »arbejdets frihed«, lod den historiske udvikling sig ikke bremse: i 1825 ophævedes koalitionsforbudet i England, i 1860'erne i Tyskland og så fremdeles. Ja, ikke nok med det: mens koalitionerne i begyndelsen blot blev *toleret*, blev »koalitionsfriheden« efterhånden juridisk funderet.

Under senkapitalismen slår denne koalitionsfrihed imidlertid om til *koalitionstvang*.

Kapitalens iboende lovmæssigheder bringer den til at føle og vide sig selv som en skranke for udviklingen. Den frie konkurrence tvinger ubønhørligt de enkelte kapitalier til at øge produktivitetten gennem investeringer i maskiner etc., hvad der indebærer et tendentielt fald i profitraten. Dette betyder øget monopolisering og kriser af mere og mere alvorlig karakter, for til slut at ende i en permanent krisetilstand. Og det var netop, hvad der skete med verdenskrisen, der brød ud den »sorte fredag« i 1929. Hvis ikke der blev *gjort noget*, ville kapitalismens dage være talte, for slet ikke at tale om, hvad der ville ske, hvis der kom endnu en krise af denne størrelsesorden. Den frie konkurrence blev tæmmet. Den kapitalistiske produktion stræber bestandigt efter at overvinde sine iboende skranker, men den kommer altid fra asken i ilden, den »overvinder dem kun med midler, der sætter disse skranker for den på ny og i langt større målestok.«³ – Verdenskrisen blev aldrig overvundet, sådan at forstå, at det nok lykkedes at overvinde krisens *fremtrædelsesformer* (massearbejdsløsheden etc.), men de til grund liggende årsager blev ikke ophævet; kapitalens skranker kunne ikke længere overvindes af kapitalens iboende lovmæssigheder, men kun af hjælp »udefra«, fra *staten*, der v.h.a. forskellige økonomiske metoder skaber muligheder for fortsat og stadigt mere omfattende kapitalakkumulation. Disse økonomiske midler blev først udviklet i Det Tredie Rige og blev under verdenskrigen taget i brug af samtlige krigsførende og besatte stater. Men en forudsætning for denne nye funktion er, at staten har kontrol med, hvad der foregår på arbejdsmarkedet.

¹ Karl Marx: *Kritik af den politiske økonomi, grundrids* [1857–1858]; København 1970, pp. 288–289.

² Karl Marx og Friedrich Engels: *Det kommunistiske partis manifest* (1848); i idem: *Udvalgte skrifter*, København 1952, bd. I, pp. 34–35.

³ Karl Marx: *Das Kapital*, bd. 3, [1864–1865]; i Marx/Engels: *Werke*, Berlin 1956–1968, bd. 25, p. 260.

»Man kan ikke lave en Planøkonomi, hvor man regulerer og kontrollerer alle Faktorer, undtagen Arbejds-lønnen. Det kan let blive Historien om Misteltenen og Balders Død om igen.«⁴

Det var i det fascistiske Italien, de mest radikale metoder til bekæmpelse af arbejdskampe blev udviklet, nemlig korporationer omfattende såvel arbejdere som arbejdsgivere – og totalt forbud mod arbejdskampe. – I denne forstand er den fascistiske stat »en moderne stat« (Korsch). Men samtidig var den fascistiske stat den historisk specifikke form, hvori overgangen fra finanskapitalens til monopolkapitalens herredømme, d.v.s. overgangen til *senkapitalismen*, foregik i lande, der var kommet for sent ind på verdensmarkedet og for langt tilbage i køen, da der blev uddelt kolonier, og som derfor måtte forsøge på *med vold* at skaffe sig Lebensraum. Den fascistiske stat er således ikke *den* moderne stat, men den korporative stats første manifestation. Den form for korporativ stat, der har sejret, bekæmper arbejdskampe på en mindre voldsom, men derfor også mere effektiv måde, nemlig v.h.a. arbejdsret, statsligt anerkendte fagforeninger med repræsentationsmonopol, almentforbindtlige kollektivt aftaler, lejlighedsvis statsindgreb (dvs. en ikke-institutionaliseret tvungen voldgift), gensidig forståelse mellem staten og organisationerne (som mere præcist er integreret i staten), etc.

Metoderne kan variere fra land til land, fra tid til anden, men ét er sikkert, og det er, at proletariatets historiske selvvirksomhed praktisk talt er blevet kriminaliseret, og at koalitionerne er blevet integreret i den korporative stat (mens de revolutionære fagforeninger, som ikke ville under åget, blev kvalt).

»Fagforeningerne er ganske enkelt blevet reaktionære, fordi de markedsforhold, under hvilke de virker, ikke længere er progressive samfundsmæssige forhold, men regressive«; deres integration er »kun et udtryk for, at en smuldrende markedsøkonomis institutioner, der er blevet overflødige, fortsat består«⁵ og *ikke* et udtryk for, at modsætningen mellem arbejde og kapital skulle være blevet ophævet!

Vi vil ikke gå i enkeltheder om, hvorledes denne forsteningsproces er foregået i de forskellige lande, thi det er ikke vort emne, men vi vil derimod og i overensstemmelse med emnet kort skitsere, hvorledes processen er forløbet i Danmark.

Fagforsteningen

Den danske fagbevægelse opstod som en erstatning for laugene, da disse i 1862 blev afskaffet. Det var de tidligere laugsmæssigt organiserede, faglærte arbejdere, der startede den danske fagbevægelse; dvs. at den blev startet af arbejdere, som drømte om og havde en reel mulighed for at blive *selvstændige*, dvs. blive mestre. Dette sammenholdt med den danske industris langsomme udvikling – den begyndte først at blive udviklet efter 1870 og udvikledes i et snegleagtigt tempo⁶ – forklarer, hvorfor det blev håndværkernes lidet proletariske, men i bund og grund *småborgerlige* erfaringsverden, der kom til at bestemme den danske arbejderbevægelses ideologi. Den mere eller mindre (mest mindre) revolutionære retorik var og blev importeret, påtaget. Bevægelsen kom aldrig ud over småborgerskabets horisont. Endemålet *var* intet, bevægelsen alt. Nok talte man om noget i retning af en socialistisk revolution, men man mente i virkeligheden etableringen af »folkestaten«, hvor »almenvellet« holder »særinteresserne« i ave, og hvor der er en systematisk indsat for hele tiden at hjælpe de svageste. Så tidligt som i 1881 kunne Hørup således med rette konstatere, at den »naturlige udvikling [?] har ført med sig, at [arbejderne] efterhånden har fundet deres plads i det almindelige demokrati, hvor de holder en post yderst til venstre med visse særlige arbejderspørgsmål i deres program.«⁷

Som følge af Danmarks tilbageståenhed blev den korporative stat her en realitet, *før* den blev økonomisk nødvendig, før kapitalen begyndte at føle og vide sig selv som en skranke for udviklingen.

For det første på grund af arbejderbevægelsens småborgerlige begrænsninger. Oprindeligt er Socialdemokratiet en alliance mellem proletariatet og småborgerskabet, hvor proletariatets sociale krav er blevet berøvet deres revolutionære brod og har fået en demokratisk fernis, og hvor småborgerskabets demokratiske fordringer er blevet berøvet deres rent politiske brod og har fået en socialistisk fernis. Demokraten, »som repræsenterer småborgerskabet – altså en *overgangsklasse*, i hvilken to klassers interesser samtidig afstumper hinanden –, indbilder sig at være hævet over alle klassemodsætninger«. Selv om *socialdemo-*

⁴ J. O. Krag og P. Gersmann: *Krigsøkonomi og Efterkrigsproblemer*, København 1944, p. 225.

⁵ Paul Mattick: *Kritik an Herbert Marcuse*, Frankfurt/M 1969, p. 57.

⁶ I 1897 var der 3,5 arbejdere pr. virksomhed, i 1948 stadig kun 5,8 (idag over 10).

⁷ Viggo Hørup: *Med mund og pen*, København 1959, p. 31.

kraten har taget »visse særlige arbejderspørgsmål« på programmet, ændrer det ikke det væsentlige: at socialdemokraten aldrig overskrider småborgernes erfaringshorisont.

»Socialdemokratiets særprægede karakter består i, at det kræver demokratisk-republikanske institutioner, ikke som middel til at ophæve begge de to yderpunkter, kapital og lønarbejde, men for at afsvække modsætningen mellem dem og forvandle den til harmoni. Hvor forskellige forholdsregler, der end foreslås for at opnå dette, hvilke mere eller mindre revolutionære forestillinger disse bestræbelser end udstafferer sig med, indholdet bliver det samme. Dette indhold er en ændring af samfundet ad demokratisk vej, men en ændring inden for småborgerskabets grænser.«⁸

For det andet – og dette er et resultat af den danske arbejderbevægelses nævnte småborgerlige begrænsninger – indebar det såkaldte Septemberforlig (1899), der var resultatet af en lang, meget hård og af arbejderne tabt arbejdskamp, at arbejderne fik til opgave at *opretholde ro og orden* mod at blive anerkendt som forhandlingsberettiget. Allerede i 1910 bliver dette system yderligere udbygget med Den Faste Voldgiftsret, der fik til opgave at lette fagforeningernes arbejde med at holde arbejderne i ro *mellem* overenskomstforhandlingerne,⁹ og Forligsinstitutionen, der fik til opgave at holde arbejderne i ro *under* overenskomstforhandlingerne.

Da den korporative stat i og med verdenskrisen, der brød ud i 1929, blev en økonomisk nødvendighed, var rammerne der allerede. De skulle blot udfyldes. Og det blev de. I Danmark var Socialdemokratiet – i kraft af sin småborgerlige ideologi – prædisponeret til at forestå omstillingen fra Kræfternes Frie Spil til »det stærke samfund«, dvs. *den korporative stat* og være denne stats bærende parti, mens det i Tyskland og Italien var de fascistiske bevægelser, i USA *newdeal*-bevægelsen etc., der – med større eller mindre held – forestod omstillingen. Resultaterne herhjemme har været formidable. Den danske stat er en af de mest avancerede korporative stater og andre lande har meget at lære.

»De rige erfaringer, som er indhøstet, er af største betydning for alle, der har at gøre med arbejderspørgs-

mål: regering, industri og arbejdere, som søger efter nye ideer og nye fremgangsmåder til bevarelse af arbejdsfreden.« »Hvis der er noget land, som på fredelig vis kan bilægge de sociale konflikter, der opstår ved industrialiseringen, med ligelig hensyntagen til den enkelte borgers velfærd, hvad enten han er arbejder, landmand eller forretningsmand, da er det Danmark.«¹⁰

Småpamperskabet

Hele denne udvikling henimod, hvad de svenske socialdemokrater jublende kalder »det stærke samfund«, har betydet, at fagbevægelsen, som gamle Engels betegnede som »proletariatets egentlige klasseorganisation«, er blevet *en del af den korporative stat* og *følgelig* baserer sin magt på undersåtternes serielle afmagt. Dette gælder ikke kun for »topledelsen«; det gælder for organisationen som helhed. Selv »fagbevægelsens ryggrad«: *tillidsmandsinstitutionen* har antaget denne funktion; den er den korporative stats sidste skanse:

»Det er tillidsmandens *pligt* såvel over for sin organisation som over for arbejdsgiveren *at gøre sit bedste for at vedligeholde og fremme et roligt og godt samarbejde* på arbejdsstedet. Tillidsmanden fungerer i *øvrigt* som talsmand for de arbejdere, han er valgt iblandt, og kan som sådan over for virksomheden forelægge forslag, henstillinger og klager fra arbejderne.«¹¹

Tillidsmandsinstitutionen er den del af den korporative stat, der befinder sig i den mest udsatte position: ansigt til ansigt med medlemmerne, arbejderne. Jo mere utilfredse og »uroelige«, medlemmerne er, desto vanskeligere har tillidsmanden det, thi jo større bliver modsætningen mellem de regler, han er pisket til at overholde for at bevare sin magt (og hvad dermed følger af »privilegier«) og medlemmernes forventninger; hvis denne utilfredshed ovenikøbet ikke kan afhjælpes inden for rammerne af den korporative stat, ja, så er den helt gal! Dette faglige system er nok i stand til at justere lønninger, skabe »trivsel«, etc., især hvis der er øretæver i luften, men da det selv beror på arbejderne unyndiggørelse, kan arbejderne ikke myndiggøre sig ved hjælp af dette system; man bliver ikke myndig, så længe man er tvunget ud i den serielle afmagt, men kun ved at afskaffe sig selv som serie til fordel for en gruppe (som straks rejser sig mod auto-

⁸ Karl Marx: *Louis Bonapartes attende brumaire* (1853); i *Udvalgte skrifter*, bd. I, pp. 267–271.

⁹ »Den omstændighed, at bøder idømt enkelte arbejdere ofte fremskaffes ved fradrag i ugelønnen, har bevirket, at arbejderne nærer stor respekt for domstolen og har i mange henseender lettet arbejdet for fagforeningsslederne, som skal sørge for overholdelsen af overenskomsterne«, siger den *begejstrede* Walter Galenson i sit fremragende værk om *Arbejder og arbejds-giver i Danmark* (1952); København 1955, p. 17.

¹⁰ Walter Galenson: op. cit., pp. 13, 402.

¹¹ *Jernindustriens tillidsmandsregler*, § 2, stk. 1–2.

riteten eller i alle tilfælde gør den virkningsløs).¹²

Begynder arbejderne at protestere mod umyndiggørelsen, er tillidsmændene i en umulig situation; deres interesser forhindrer dem i at forstå, hvad utilfredsheden drejer sig om; de vil fortolke den som værende partikulær: utilfredshed med lønnen, »trivslsen« etc., dvs. en form for utilfredshed, som den korporative stat til en vis grad er i stand til at afbøde.

Herved opstår der modsætninger inden for fagforsteningen: modsætninger mellem tillidsmænd og afdelinger, mellem afdelinger og forbund, mellem forbund og LO, mellem LO og Socialdemokratiet. Tillidsmændene – og hvis der er larm: pampere på halvlederplan – vil kræve: »organisationerne må med«; de vil henvise til, hvor vanskeligt det er for dem at bevare ro i rækkerne; det er »umuligt at bremse for utilfredsheden«, vil de sige, og de vil kræve, at der optages lønforhandlinger osv. Sker dette ikke, fralægger de sig ansvaret for, hvad der videre kan ske.

Disse modsætninger inden for fagforsteningen manifesterer sig polariseret mellem småpamperskabet og storpamperskabet, repræsenteret »politisk« af hhv. DKP og Socialdemokratiet.

Som den korporative stats bærende parti er Socialdemokratiet umiddelbart forpligtet på at udvise »samfundsmæssige hensyn«. Dette indebærer visse indre modsætninger, for det er jo stadigvæk sådan, at størstedelen af småpampene er socialdemokrater, de være sig nok så frustrerede. Forklaringen på denne massebasis må bl.a. hentes i den kendsgerning, at kontrollen ved rekrutteringen til toppamperskabet er effektiv, og at man altså ligeså godt kan have partibogen i orden på forhånd, hvis man gør sig håb om advancement. (Hertil kommer, at det er toppamperskabet, der kontrollerer tillidsmandsuddannelsen). Men hvorom alting er: alt dette betyder, at modsætningerne i fagforsteningen også manifesterer sig inden for Socialdemokratiet, især når utilfredsheden ikke er til at bremse. Derfor kan man i sådanne for organisationerne så alvorlige tider da også finde kommunistiske, folkesocialistiske, socialdemokratiske og partiløse småpampere i alliancen *mod* toppen og regering og »arbejdsgivernes nej-politik«.

Nok er Socialdemokratiet den korporative stats bærende parti, men det ville være ilde stedt

uden »snylterne« på venstrefløjen: SF og DKP. DKP er småpamperskabets »politiske« repræsentant par excellence. Ikke sådan at forstå, at det er dette lags egoistiske interesser, DKP vil sætte igennem; det tror tværtimod, at dette småpamperskabs *særlige* interesser er arbejderbevægelsens almene interesser. Småpampere er en lus mellem to negle, som indbilder sig at være hævet over modsætningerne mellem arbejderne og den korporative stats højere lag, og som indbilder sig at inkarnere Helhedens interesser. Blot må man ikke forestille sig, at kommunisterne allesammen er småpampere i fagforsteningen. De kan, hvad deres dannelse og deres individuelle stilling angår, være himmelvidt fjernet fra dem. Det, der gør kommunisterne til repræsentanter for småpamperskabet, er, at de aldrig i deres tankeverden kommer ud over de grænser, som småpampere aldrig i livet kommer ud over, at de derfor teoretisk drives mod de samme opgaver og løsninger, som denne i praksis drives mod af sin materielle interesse og samfundsmæssige stilling.

På grund af sine hjertebånd østover har DKP ikke kunnet varetage denne repræsentative opgave til idel tilfredshed blandt småpamperskabet. Derfor blev SF dannet, men på grund af disse hjertebåndes fravær kunne SF ikke *forblive* småpamperskabets repræsentant: under de herostratisk berømte »arbejderflertal« kom SF »under åget« af de »samfundsmæssige hensyn«, ethvert ansvarligt parti i den korporative stat må udvise. SF gled »opad« eller »til højre«, om man vil. SF avancerede fra fronttjeneste til stabstjeneste i den korporative stat og begyndte at få støtte fra Centralorganisationen af Metalarbejdere, hvad DKP aldrig kommer til at opleve. Kun i kraft af hjertebåndene er DKP i stand til at forblive småpamperskabets parti. Derimod er SF lovmæssigt havnet i en situation, hvor det er overflødigt. Men lad det ligge, dette parti, lad det rådne i fred.

Strejkebevægelsernes teori

Den kunstige højkonjunktur, som den korporative stat har til opgave at opretholde (bl.a. ved hjælp af de i Det Tredie Rige udviklede økonomiske midler) har betydet, at den med lønarbejdet uløseligt forbundne autoritære ledelsesform i merværdifabrikkerne geråder i en krise; ledelsens bedste pisk: fyresedlen mister ikke så lidt

¹² Cf. Jean-Paul Sartre: *Politiske skrifter*, Oslo 1967, pp. 138–147.

af sin magt, og et »dårligt arbejdsklima« manifesterer sig som »hurtig afvandring af arbejdskraften«. Denne *almindelige autoritetskrise*¹³ bliver akut i den »højproduktive« (dvs. teknisk avancerede) sektor, hvor den med kapitalens herredømme uløseligt forbundne autoritære ledelsesform er *teknisk skadelig*, og hvor autonome kooperations- og kommunikationsformer følgelig er nødvendige. Det er denne almindelige og sine steder akutte autoritetskrise, der bestemmer den proletariske bevægelses motivationsstruktur under senkapitalistiske forhold.

Denne autoritetskrise er kun det »subjektive« udtryk for, at de kapitalistiske produktionsforhold er slået om til en hemsko for udviklingen af de samfundsmæssige produktivkræfter. Den er altså kun *et andet udtryk* for det samme forhold, som på den for den kapitalistiske produktionsmåde karakteristiske og fatalt fetichistiske måde manifesterer sig i Verdenskrisen 1929ff, nemlig at kapitalen er en skranke for udviklingen af produktivkræfterne, d.v.s. for den frie og universelle udvikling af individets reale og ideelle sociale relationer.

Kapitalismen har altså under senkapitalismen mistet sin legitimitet, eller mere præcist: *senkapitalismens eneste legitimationsgrundlag er den proletariske bevægelses mangelfuldt udviklede subjektive betingelser* (teori, organisation etc); i kraft af den proletariske bevægelses uudviklethed, i kraft af, at den ikke har kunnet udvikle de til sit nye indhold adækvate former, kan senkapitalismen »legitimere« sig ved hjælp af surrogattilfredsstillelser: at den kan sikre madroen og tandsmørret fungerer som pseudo-legitimation.

Under den tidlige kapitalisme og under højkapitalismen »var lønnen substratet af interesse modsætningen mellem arbejdsgivere og arbejdere«. ¹⁴ Lønkonflikter er (selvsagt) den dag i dag et væsentligt aspekt ved interesse modsætningen mellem kapital og lønarbejde, men *substratet* af denne modsætning er ikke længere lønnen, men den almindelige autoritetskrise i merværdifabrikkerne og i de institutioner, hvor arbejdskraften produceres. Men i kraft af den proletariske bevægelses mangelfuldt udviklede subjektive betingelser manifesterer dette nye indhold af bevægelsen, dens nye motivationsstruktur sig ikke

umiddelbart, men kun formidlet og forvrænget: lønnen har antaget en *symbolkarakter*.

»Lønkrav, klager og vrøvl over lønreguleringer udsiger visselig noget om betalingsens objektive betydning for lønarbejderen. Men samtidig har de symbolske karakter. Som intet andet aspekt af det industrielle arbejde egner lønnen sig til at være vehikel for fremførelse af utilfredshed af enhver art.«¹⁵

Følgelig må man snarere betragte utilfredshed med lønnen som et udtryk for en mere generel utilfredshed. Eller sagt på en anden måde: lønnen skal kompensere for den umyndiggørelse, som for hver dag mister sin legitimitet, men som den *enkelte* proletar ikke ser nogen mulighed for at besejre effektivt.

At senkapitalismen således kun har et negativt defineret legitimationsgrundlag, gør den meget sårbar over for sociale konflikter.

Indtræffer der – eventuelt som følge af en af den tiltagende automation forårsaget recession (dvs. en »afmatning« til forskel fra en krise) – en stagnation i den almindelige stigning i levestandard eller måske endog et fald i levestandard, mister senkapitalismen denne sin eneste legitimation. Intet andet end fagforsteningen og andre af den korporative stats ordenshåndhævende instanser forhindrer så arbejderne i at gå til modangreb, når der sker overgreb, som tidligere måske ville have givet anledning til kompenserende lønkrav: når »rationaliseringer« øger tempoet til det vanvittige – med mavesår og kredsløbssygdomme til følge; når skifteholdsarbejde gør arbejderne til heltidsslaver, hvis »privatliv« også er direkte underkastet det ubønhørlige krav om kapitalakkumulation; når larmen øges til over 120 decibel; når luften forpestes og sikkerhedshensyn tilsidesættes af profithensyn; når arbejdskammerater fyres af politiske grunde; når ledelsen og fagforeningen træffer aftaler hen over hovedet på arbejderne. Den kompensation, der hidtil har fået arbejderne til at bide ydmygelserne i sig – madroen og tandsmørret –, er ikke længere garanteret eller måske endog reduceret. Derfor ryger arbejdsfreden sig en tur. Derfor kommer strejker om konkrete og lokale konflikter i bølger, der omfatter hele kontinentet.

Over for sådanne sociale konflikter har senkapitalismen kun ét *effektivt* våben: *den præventive kontrarevolution*, som forhindrer, at den pro-

¹³ Der dog ikke er mere almindelig, end at den ikke forekommer i industriens mest arkaiske sektorer i det sorte Jylland.

¹⁴ Ludwig von Friedburg: *Soziologie des Betriebsklimas*, Frankfurt/M 1963, p. 50.

¹⁵ Ibid., p. 49.

letariske bevægelse udvikler sig selvstændigt, frembringer nye former.

De strejkebevægelser, vi har været vidne til i Vesteuropa siden 1967 og i Danmark siden 1969, og som har sat fagforsteningerne i alarmberedskab, har været af den her udviklede art. Og de modtræk, der (midlertidigt?) fik kvalt dem, har været af den art, vi har kaldt præventiv kontrarevolution.

Bristede illusioner

Undersøger man den danske strejkebevægelse nærmere, vil man se, at den oven for skitserede teori holder, og at det er noget vrøvl, når *Land og Folk* den 17. september 1969 skriver, at »den dybere årsag til den begyndende strejkebølge i Danmark [er] utilfredshed mod lønforholdene«.

Der er et gran af sandhed i *Land og Folk's* tese: Af tabel 36 i Det Økonomiske Råd's *Indkomststatistik* fra 1968 fremgår det, at der siden 1966 er sket et fald i den disponible realindkomst (dvs. det beløb, der fremkommer, når bruttoindkomsten reduceres for indkomstskat og korrigeres for prisstigninger, altså det beløb, der er til rådighed for den enkeltes frie forbrug):

Udviklingen i disponibel realindkomst for faglærte og ufaglærte arbejdere 1962-1967

	Faglærte (index)	Ikke-faglærte (index)
1962	100,0	100,0
1963	101,3	100,3
1964	107,7	106,6
1965	110,2	111,0
1966	111,7	112,4
1967	110,0	111,7

I sin kommentar til tabellen skriver Det Økonomiske Råd: »Fra 1967 til 1968 må man [. . .] regne med, at der er sket en yderligere nedgang i den disponible realindkomst, således at denne nu er et par procenter lavere end i 1966«.¹⁶

At faldet i den disponible realindkomst til en vis grad skyldes en stigning i det »offentlige konsum«, er i denne forbindelse underordnet; for den enkelte arbejder betyder faldet *en reduktion af det umiddelbare konsum*: et øget »kollektivt« forbrug

af svenske jetjagere 0.1. kan ikke kompensere for de daglige overgreb på arbejdspladsen! En udvikelse af det »offentlige konsum« vil blot sige, at omfanget af de statslige tjenesteydelser, som den enkelte statsborger er tvunget til at forbruge, er blevet øget, og at (in casu) arbejdskraftens reproduktionsomkostninger altså er blevet større.

Vi ser således, at der op til overneskomstsituationen 1968-1969 var sket et fald i de danske arbejders *frie konsum*. Det lykkedes ikke ved overenskomstforhandlingerne at få krattet andet end lidt håndøre hjem.

Ikke desto mindre: søndag den 9. marts 1969 – dagen efter at forligsmanden havde fremsat sit mæglingforslag – opfordrede Thomas Nielsen »uden vaklen« arbejderne til at gå ind for forslaget: »På det lønmæssige område har vi nået *forbedringer større end nogen sinde tidligere*, idet vi har fået gennemført en generel forhøjelse af samtlige tidlønninger i det første år med 25 øre pr. time, og i det andet år 15 øre pr. time . . .« osv.¹⁷ Kun absolutte tal!

Ikke så meget som ét eneste ord om den disponible realindkomst! Svindel! – Det gjaldt jo om at sikre arbejdsfreden og undgå en storkonflikt, som meget let ville have kunnet udvikle sig til franske tilstande.¹⁸

Det lykkedes da også for fagforsteningen at få halet overenskomsten i land, men ikke uden besvær: stemmedeltagelsen var faldet fra 49,6% i 1967 til 48,7%; kun 24% af de arbejdere, der kunne have stemt, stemte »ja«, mens 17% af dem stemte »nej«. Antallet af »ja«-stemmer var faldet, mens antallet af »nej«-stemmer var steget. Det vil med andre ord sige, at kun 24% af arbejderne kunne betragte overenskomsten som legitim, som *deres* overenskomst. Og en del af disse 24% må vel også tilskrives frygt for udfaldet af en storkonflikt i LO-regi og simpel manipulation (løgnen om det rekordgode mæglingforslag), altså ikke stemmer, der repræsenterer en sikker og loyal basis for LO's pladshundsfunktion. Hvorom alting er: overenskomsten var forudbestemt til ikke at skabe rolige og stabile arbejdsforhold, som det hedder. Der gik da heller ikke ret lang tid fra vedtagelsen den 25. marts, før begivenhederne så småt begyndte at tage fart.

Langt den overvejende del af strejkerne fandt sted i de sektorer, der ligger løn- og beskæftigelsesmæssigt lunest, og hvor den teknisk

¹⁷ *Løn og Virke*, nr. 5/1969, p. 94.

¹⁸ Som det fremgår af lederen i *Løn og Virke* nr. 21/1968, p. 407, opfordrede LO allerede før de egentlige forhandlinger den stygge borgerlige regering til en 'helhedsløsning' . . . med majrevolten i tydelig erindring.

¹⁶ Det økonomiske Råd: *Indkomststatistik* 1968, København 1968, pp. 62-63.

mest avancerede del af den danske industri befinder sig: i jern- og metalindustrien. Her var der i de første 10 måneder af 1969 107 strejker, heraf 65 i løbet af tre måneder, mens der i hele 1968 kun var 71 strejker; derimod har Dansk Arbejdsmandsog Specialarbejderforbund (DASF) »snarere haft færre ulovlige arbejdsnedlæggelser end normalt«. ¹⁹ Dette tyder på, at det ikke er *forarmelse*, der har motiveret strejkerne, men netop den specifikt senkapitalistiske autoritetskrise. Denne tolkning underbygges af det faktum, at *alle* de nævnte 107 strejker har været »ulovlige«, og at der *ingen* »lovlige« strejker har været i perioden – dette inden for et område, hvor overenskomsten giver ret til forhandling i overenskomstperioden, omend reglerne er meget inkomplekse og ikke ligefrem *myndiggør* arbejderne. ²⁰ Hvorfor? Fordi strejkernes indhold har været *umyndiggørelse!* At strejker, der *umiddelbart og udtrykkeligt* retter sig imod overgreb etc., ikke kan føres med de lovlige midler, er klart. Hvor stor en del af strejkerne, der har været af denne kategori, vides ikke. Men af avisernes referat at dømme, er der tale om en væsentlig del. Men hvad med lønstrejkerne? Hvorfor har ingen af dem været lovlige? Fordi strejkerne drejer sig om andet og mere end løn. »Genstanden for industrielle konflikter er på ingen måde identisk med årsagerne til dem«, siger den borgerlige tyske sociolog Ralf Dahrendorf. ²¹ Vi har oven for udviklet, hvorledes lønkrav fungerer som vehikel for en mere generel, men uformuleret utilfredshed. At den utilfredshed lønkravene repræsenterer, ikke går på lønnen som sådan, men på umyndiggørelsen overhovedet. forklarer, hvorfor *ingen* af de nævnte 107 strejker var lovlige, og hvorfor der *ingen* lovlige strejker var i perioden! Menneske pas på, natten er dybere end dagen tænkte!

Optakten og det første modtræk

Den danske strejkebevægelse havde under hele sit forløb noget sporadisk over sig – i modsætning til sine udenlandske og langt mere massive paralleller. Det er derfor umuligt at udnævne en enkelt strejke til at være starten

¹⁹ Knud Vilby i *Information* den 1.–2. november 1969.

²⁰ At det kan lade sig gøre at få lønforhøjelser, hvis man *overholder reglerne og ber pænt*, fremgår af eksemplet Danfoss: i efteråret 1969 fik 2.500 bonus- og akkordlønnede arbejdere i denne virksomhed en samlet årlig lønforhøjelse på 3,8 mill. kr., d.v.s. 80 øre mere i timen til de lavest lønnede og 50 øre mere i timen til de højest lønnede.

²¹ Ralf Dahrendorf: *Industrie- und Betriebssoziologie*, Berlin 1962, p. 99.

på den danske strejkebevægelse. Men den 1350 mands stærke strejke i SAS's tekniske tjeneste i Kastrup, som startede kl. 9,40 onsdag den 28. maj 1969, er ikke til at komme uden om. Ugen før havde der været en kort arbejdsnedlæggelse på 1½ time i protest mod en aftale, der skulle være blevet indgået mellem tillidsmændene og ledelsen; fællestillidsmanden har dog senere benægtet eksistensen af en sådan aftale, men det er jo ikke særlig betryggende, for når der kun skal et rygte til, før arbejdet er nedlagt, er forholdet mellem arbejder og tillidsmænd ikke just *intimt*. At der igen udbrød strejke var forårsaget af oplysninger om, at SAS's administrerende direktør ville få en kvart million kr. i pension, når han trådte tilbage; de strejkende krævede lønforhøjelser. Altså: der var i begge tilfælde tale om en protest mod at blive behandlet som andenrangsmennesker; mod det slag i ansigtet det er, når direktøren skal have en kvart million, mens arbejderne skal lave et helvedes hus for at få et par øre mere i timen; mod det slag i ansigtet det er, når ledelse og tillidsmænd egenmægtigt laver aftaler i sager, som er af vital betydning for arbejderne.

Samtlige niveauer i fagforsteningen erklærede selvfølgelig strejken »ulovlig« og pålagde de strejkende at genoptage arbejdet, hvad de dog var et par meget kostbare dage om.

Lønkamp? Vrøvl!

Denne strejke var som anført ikke noget isoleret fænomen. Og at AIC ²² har indberettet om stigende utilfredshed, fremgår af Thomas Niensens udtalelse til *Kristeligt Dagblad* den 4. juni: »Jeg tør ikke længere garantere for roen på arbejdspladserne og viger ikke tilbage for at sige, at regeringen laver numre med os«. Det viste sig rigtigt nok, at Thomas Nielsen & Co. ikke formåede at opretholde »roen på arbejdspladserne«. Men han gjorde, hvad han kunne, for som han udtrykte det ved samme lejlighed: »Jeg ved, at ro på arbejdspladsen er en afgørende forudsætning for en stabil og stigende produktion«. At påvise, at det er pure løgn, hvad Thomas Nielsen her siger, vil føre for vidt; lad os nøjes med at påpege, at man i den præventive kontrarevolutions teorier, i *ledelsesteoriene* opererer med det hensigtsmæssige i begrænsede og kontrollable konflikter på arbejdspladsen, thi »konflikter er til stadighed en skabende kraft, der formår at løse forstenede sociale forhold og frembringe

²² AIC = Arbejdernes Informations Central, d.v.s. det faglige bureaukratis CIA.

nye former»,²³ eller mindre forblommet: arbejderens tilpasning (eller »trivsel«) er ikke rentabel under senkapitalismen; for at bevare sit herredømme må kapitalen fortløbende modificere det, hvad begrænsede og kontrollable konflikter fremskynder. »Af alle produktionsinstrumenter er den største produktivkraft den revolutionære klasse selv«, siger Marx.²⁴ Denne den største af alle produktivkræfter er det, at den præventive kontrarevolution forsøger at sætte i kapitalens tjeneste. Men Thomas Nielsen, denne elendige! er under historiens niveau, han er under al kritik! Den stigende utilfredshed, Thomas Nielsen fik indberetninger om, var nok foranlediget af den økonomiske udvikling siden 1966, men som påvist ligger dens årsager dybere: i selve den fremmedgørelse, der er forbundet med lønslaveriet. Hans forsøg på at lægge skylden på den borgerlige regering, der kom til »magten« i 1968, – blot fordi de benyttede den udskrivningsprocent, det famøse »arbejderflertal« havde tænkt sig at benytte, hvis det ikke var blevet forrådt! – er altså ikke andet end et forsøg på at aflede utilfredsheden, lede den ind i kontrollable baner, pacificere den begyndende bevægelse. Også han er et udslag af den præventive kontrarevolution!

Anker Jørgensen, der ikke er så grøn og dermed så rød, som han gav udseende af, da han *før* overenskomstsituationen skreg op om generalstrejke, og som senere anbefalede arbejderne at stemme for mæglingforslaget, men ikke desto mindre (i vide kredse) går for at være ét hak bedre end Thomas Nielsen, udtalte sig dagen efter til *Ekstra Bladet* og gav her Thomas Nielsen ret i dennes jammer over den borgerlige regerings socialdemokratiske skattepolitik; også han frygter »uro på arbejdspladserne«, thi også han har noget i klemme.

Denne toppamper-manøvre kunne ikke bremse den begyndende bevægelse, men den udstak parolen for den kontrarevolutionære aktivitet, småpamperskabet iværksatte, da strejkerne i slutningen af august og begyndelsen af september for alvor tog fart.

Septemberstrejkerne og det andet modtræk: »Kamp mod regeringen«

Den 15. september stormede mellem 300 og 400 kvindelige arbejdere på Thrige-Titan i

Odense firmaets store administrationsbygning og holdt den besat i en halv time, mens de krævede at få selveste direktøren i tale for at fortælle ham, at de mente det alvorligt med deres lønkrav, og at de ikke ville finde sig i yderligere forhalinger. Han var imidlertid ikke i humør til at sludre og smed egenhændigt 15 demonstranter på porten, indtil han fandt på at ringe efter næstformanden i Kvindeligt Arbejderforbunds Odense-afdeling, som kom sporenstrengs og genoprettede lov og orden.²⁵

Omend kampen ikke alle steder blev ført med så militante midler, drejede den sig overalt om det samme. Den var en protest mod den umyndiggørelse, der er uløseligt forbundet med lønarbejdet og med fagbevægelsens integration i den korporative stat; en umyndiggørelse, der manifesterer sig som »urimelige« afskedigelser; forhandlinger, der ingen vegne kommer p.g.a. fredspligten; aftaler mellem fagforening og ledelse hen over hovedet på arbejderne; osv. *Kampen er altså i sig selv arbejderens gøre sig selv myndige. Denne kamp kan andre ikke føre på deres vegne. Den kan de kun selv føre.*

Ikke desto mindre: Fredag den 5. september, midt under ét af strejkebevægelsens højdepunkter, havde *Land og Folk* en leder med overskriften: »Kamp mod regeringen«; den tilsluttede sig den opfordring til kamp mod regeringens økonomiske politik, som B & W-tillidsmændene under ledelsen af DKP'eren Ivan Hansen havde udsendt i august. Lederen sluttede således: »protesten bærer i sig kimen til en bred bevægelse, der kan samle arbejderbevægelsen – uanset politiske afskygninger«. Eller kort og godt: »Arbejderflertal, men med kommunister!«²⁶ DKP havde altså i sinde at udnytte arbejderens ganske vist ikke *formuleret*, men dog *i sig selv* revolutionære kamp mod umyndiggørelsen til at komme ind i Andedammen på Christiansborg – og helst i en regering. Det kalder vi rørenderi! Som om en regering i en korporativ stat (den være sig en »arbejderregering« eller ej, den være sig med eller uden »kommunister«) kan afhjælpe de konflikter, der er mest pinagtige, og som arbejderne i Kiruna gik i lag med på den eneste mulige måde: ved selv at tage affære og ikke overlade det til de høje herre i partier og fagbevægelse at kratte lidt almisser sammen til staklerne.

Med omtalte Ivan Hansen i spidsen og som »ordfører« masede en flok småpampere (»repræ-

²³ Dahrendorf: op. cit., p. 98.

²⁴ Karl Marx: *Das Elend der Philosophie* (1847): i *Werke*, bd. 4, p. 181.

²⁵ Cf. *Solidaritet* nr. 1 og *Ekstra Bladet* den 16. september 1969.

²⁶ DKP's parole ved valget i januar 1968 – efter 'arbejderflertallets' fald!

sentanter for mellem 30.000 og 40.000 arbejdere« – som ikke har haft ét ord at skulle have sagt) den 8. september op ad de christiansborgske trapper for at forelægge deres jammer for rigets kårne mænd: »Vi kan ikke garantere for ro på arbejdspladserne«, klagede de.²⁷ Det var den angst, arbejdernes utilfredshed havde fremkaldt hos småpamperskabet, og ikke »arbejderklassens harme over den borgerlige regerings udbytningspolitik, der var drivkraften bag mandagens mange deputationer på Christiansborg«,²⁸ og som fik drevet pamperne op ad de mange og lange trapper. Pamperne er ikke i stand til at forstå arbejdernes utilfredshed, simpelthen fordi den antaster legitimiteten af den organisation, hvis interesser de deler. Derfor fortolker de den stigende utilfredshed, som udløses af bortfaldet af kompensationen, som »arbejderklassens harme over den borgerlige regerings udbytningspolitik«; – den harme er de nemlig i stand til at stille noget op med.

Det kan således ikke undre, at det stalinistiske krapyl i Dr. Tværgade modtog meddelelsen om, at 30 mand på et lille maskinbyggeri i Vejle den 9. september havde nedlagt arbejdet i 24 timer i protest mod regeringens økonomiske politik (et enestående tilfælde!), som en gave fra himlen. Den meget betydningsfulde besættelse af Thrige-Titans administrationsbygning den 15. september blev ikke omtalt med ét ord i *Land og Folk*, »arbejdspladsernes avis«, som blot refererede, hvad kasserersken i Kvindeligt Arbejderforbund sagde om den arbejdsnedlæggelse, besættelsen skete i forbindelse med: »Efter at de kvindelige arbejdere havde fået vished for, at der omgående ville blive holdt et mæglingssmøde om problemerne, *besluttede man* [sic!] at genoptage arbejdet.« »Arbejdspladsernes avis« – det vil sige: *småpamperskabets avis!* Men den lille og ganske ubetydelige strejke i Vejle, den blev slået stort op, og den 12. september havde *Land og Folk* en leder om den med overskriften: »Strejke mod regeringen«: »De 30 maskinarbejdere i Vejle har understreget, hvad der i dag rører sig på landets arbejdspladser«, skriver *Land og Folk* i håb om, at løgneren vil blive til sandhed, og at den begyndende strejkebevægelse altså kommer under kontrol: »Vejle-arbejdernes aktion vil ikke blive en »enlig svale« i kampen mod regeringens økonomiske politik«. DKP og *Land og Folk* og hele småpamperska-

bet skulle nok gøre deres pligt. Ja, *Land og Folk* truer ovenikøbet med at »formerne for aktioner og protester vil blive stærkere« – underforstået: hvis regeringen ikke ændrer politik. Hvis aktionerne og protesterne ikke retter sig mod regeringens økonomiske politik, men mod umyndiggørelsen, skal *Land og Folk* nok undlade at omtale dem. Det kunne jo smitte.

Tredie modtræk, de afmægtige magthavere

Sammenslutningen af Arbejdsgivere inden for Jern- og Metalindustrien seendte den 16. september en klage til Centralorganisationen af Metalarbejdere i Danmark over de mange vilde strejker. Det var blevet for meget for dem: 65 »ulovlige« strejker i jernindustrien inden for tre måneder! 100.000 tabte arbejdstimer! Arbejdsgiverne krævede af Centralorganisationen, at den udfyldte sin funktion: opretholde lov og orden. Svaret kom prompte, i form af et spark nedad. Den 17. september udsendte Centralorganisationen en bandbulle til »de Centralorganisationen tilsluttede forbund og afdelinger«, som vi vil citere in extenso; den skal ikke glemmes:

»Vedr. den aktuelle situation på arbejdsmarkedet.

Gode venner! Foranlediget af visse tildragelser og uheldige udtalelser, som synes at have til hensigt at fremkalde uro og ulovlige arbejdsnedlæggelser inden for det jernindustrielle område i den seneste tid, vil det heroverfor være *bydende nødvendigt*, at vi inden for hele Centralorganisationens overenskomstområde over for vor medlemskreds præciserer *vor fælles interesse i, at den på demokratisk vis indgåede overenskomst fuldt ud må overholdes.*

Dette er en grundlæggende forudsætning for hele vort overenskomstforhold på samme måde, som vi må forlange, at *modparten vedstår indgåede aftaler, som til fulde sikrer, at opståede uoverensstemmelser, uanset deres karakter, må tages op til behandling gennem det fagretslige system, som er opbygget af parterne.*

Selv om ulovligheder i særlige tilfælde har sit udspiring i *énsidige dispositioner* og dermed formildende omstændigheder, så udgør den lange række af arbejdsnedlæggelser, som har fundet sted i den senere periode, *en uholdbar tilstand, der bør bringes til ophør.*

Det er således påkrævet *på håndfast måde at imødegå agitation og tendenser, der sigter på at fremkalde ulovligheder og anarki*, der kan føre til ubodelig skade for vore medlemmer på længere sigt.

Vi henstiller derfor, at organisationer, som er tilsluttet Centralorganisationen, så *effektivt*, som det er muligt,

²⁷ Således gengivet i en femspaltet overskrift på forsiden af *Land og Folk* den 9. sept.

²⁸ Leder i *Land og Folk* den 10. sept.

pålægger tillidsmænd og medlemskredsen at holde overenskomsten efterrettelig, herunder også den for overenskomsten til grund liggende fredspligt.

I fagbevægelsens hele virkeperiode er det bevist, at det er gennem *ordnede forhold*, at det er lykkedes at skabe de bedste betingelser for vore medlemmer. *Selvtægt og ikke-parlamentariske metoder* kan føre med sig en *tilspidset situation*, hvor det givetvis kommer til at gå ud over de *svageste grupper*.

Selv om vi i øjeblikket er ude for en hård anskuel-sesundervisning, særlig af skattemæssig karakter, som den borgerlige regering gennemfører, så bør vi ikke af den grund skifte spor med hensyn til vor faglige linje vedrørende indgåede aftalers overholdelse på arbejdsmarkedet. *Det politiske er og må være en sag, der af-gøres på valgdagen.*« (Sign.: Hans Rasmussen og Charles Hansen).

Dette minder om den berømte scene med Chaplin: Sammenslutningen sparker Central-organisationen, som sparker tilsluttede forbund og afdelinger, som sparker tillidsmændene, som sparker medlemmerne. Dette er storpamperskabets ideal af en fagforstening!

Det er »bydende nødvendigt« for storpamperskabet at viderebefordre sparket fra de højere instanser for ikke at blive ruineret af en kæmpebod, der ville falde mindst ligeså prompte som Centralorganisationens viderebefordring af sparket, og for at bevare den ro i rækkerne, der er en forudsætning for deres egen magt.

Men strejkebevægelsens videre udvikling viser, at storpamperskabets spark og forbandelser ikke er den mest effektive måde at opretholde lov og orden på, og at tillidsmandsinstitutionen i sandhed er fagforsteningens ryggrad. I en periode, hvor der er almindelig og udtrykt utilfredshed; en periode, hvor arbejderne forsigtigt og prøvende griber til revolutionær vold i protest mod den systemimmanente umyndiggørelse; en periode, hvor det bliver subjektivt erkendeligt, at man fortsat vil tilhøre »de svageste grupper«, hvem det altid »kommer til at gå ud over«, hvis man ikke med »selvtægt og ikke-demokratiske metoder« gør en ende på denne terror uden ende – i en sådan periode er storpamperskabet hjælpeløst. Således også denne gang. Strejkebevægelsen fortsatte tilsyneladende uanfægtet: kampen på Nilfisk mod Arbejdsrettens indblanding i arbejdstempoet; den lange strejke på Røding slagteri, osv.

Lusen mellem to negle: *småpamperskabet* var tvunget til at gå i aktion for ikke at blive mast flad. Men just den samme sociale situation, som piskede det til at *gøre noget*, forhindrede det i at forstå, hvad det var, arbejderne kæmpede for.

Og netop på grund af sin manglende forståelse af, hvad der foregik for øjnene af det, fungerede det – uden at vide eller ville det – kontrarevolutionært.

Fjerde modtræk: »Snebolden«

Det fjerde og mest alvorlige modtræk mod den begyndende strejkebevægelse blev indledt allerede den 16. oktober med et fagligt aktivmøde for medlemmer af DKP. Jørgen Jensen, der er formand for DSMF i Lyngby og formand for DKP's faglige udvalg, opfordrede på dette møde »arbejdspladserne« til at rejse krav om erstatning for prisstigningerne. Tre dage senere – søndag den 19. oktober – var der møde i Centralkomiteen i Danmarks Kommunistiske Parti; det resulterede i en udtalelse, der formulerede retningslinjerne for hvorledes strejkebevægelsen skulle kanaliseres; den skulle drejes over i *ét* krav, et krav der formulerer hele det kapitalistiske systems fundamentale modsigelser, umyndiggørelsen, håbløsheden, trøstesløsheden: kravet om en krone mere i timen.

DKP må naturligvis som elitær fortrop for arbejderklassens »objektive interesser« intervenere kraftigt i den »vilde« strejkebevægelse. Den er »vild« i kraft af, at den ikke er styret eller kontrolleret af noget bureaukrati. Kronekravet er DKP's forsøg på at komme ovenpå igen, at skabe *tillid til partiet* i brede lag og forhåbentlig en til stemmer konvertibel tillid.

»Uroen og aktiviteten på arbejdspladserne og i andre lag af befolkningen er allerede i stigning«, hedder det i en udtalelse fra CK-mødet. Og videre: »Det må umiddelbart gælde at tage sig betalt for de foretagne nedskæringer. Lønfefterslæbet for i år må indhentes gennem lønforhøjelser på *mindst én krone i timen*. [. . .] Men modstødet må række *videre*. Fagbevægelsen har en ny og ansværsfuld rolle at spille for at sætte den nye politik igennem, der tvinger storkapitalen til at betale.« »Fra arbejdspladser og organisationer må kravene nu fremsættes«, slutter udtalelsen.²⁹

Det er her tydeligt, at kommunisterne aldrig – hverken i deres tankeverden eller deres praksis – kommer ud over de grænser, som småpampere aldrig i livet kommer udover. Ingen skal komme og sige til dem, at kronekravet er reformistisk; de går *videre*: organisa-

²⁹ Land og Folk den 21. oktober 1969.

tionerne må gøre noget, spille en »ansvarsfuld rolle«, dvs. tage ansvaret fra medlemmerne.

Den 22. oktober begynder *Land og Folk* at køre kraftigt på kronekravet: »I offensiv for 1 kr. mere i timen!«

»Fagbevægelsen må nu sætte sit modstød ind. Lønkrav må rejses overalt på arbejdspladser og gennem faglige organisationer. Enhver kommunist må føle sig forpligtet til at føre kravet om en krone mere i timen frem blandt sine arbejdskammerater, så der indledes en offensiv mod storkapitalen i Danmark og mod arbejdsgivernes regering.«

Og allerede den 28. kan *Land og Folk* registrere, at medlemmerne gør som beordret: 200 smede strejker på B & W iflg. *Land og Folk* for en krone mere i timen.

Den 3. november afholder Sømændenes Forbund generalforsamling; her bebuder forbundsformand Preben Møller Hansen – som også er kommunist –, at sømændene vil rejse krav om en krone mere i timen. I forbundets medlemsblad for november skriver han: »Kravet [om en krone mere i timen] er rimeligt og modsvarer lønarbejdernes forventninger«.

Dette gensidige spil mellem DKP's centrale ledelse og dets »faglige folk« (ofte ledende DKP'ere) fortsætter: den 8. november opfordrer Sømændenes Forbund LO til at slutte op om kronekravet; den 9. udsender generalforsamlingen for Skræddernes Fagforbund i København en udtalelse med krav om lønforhandlinger, og det samme gør DSMF's afd. 13, og den 27. november udsender »38 faglige tilidsmænd i København« en opfordring til det københavnske småpamperskab om at deltage i et møde den 9. december, hvor man skal samle kræfterne til at kræve erstatning for pristigninger m.v.³⁰ »Parolen er nu givet«, skriver *Land og Folk* meget rigtigt i den anledning: »Og nu må kronerne snart slippes«. »Kravet om en krone mere i timen for at opretholde reallønnen rejses allerede på mange arbejdspladser«, konstaterer »arbejdspladsernes avis« med tilfredshed.

Det var god tackling! Få dage senere – den 30. november – fører Knud Jespersen *modstødet videre*: han opfordrer i *Land og Folk* LO til at slutte op om kravet, ja, han forsøger endog

³⁰ I mødet deltog 150 småpampere; det resulterede i en udtalelse til regering og folketing, hvori det i en afsluttende passus siges, at mødet »opfordrer arbejdernes organisationer, fagforeninger, klubber på arbejdspladserne til at rejse, organisere og gennemføre kravet om øjeblikkelige lønforhøjelser. Den borgerlige regering er arbejdsgivernes regering, den har favoriseret storkapitalen. Arbejdsgiverne må nu betale erstatningen for en forkert politik«. En i sandhed kollegial udtalelse.

at gøre kampen på arbejdspladserne »politisk«: kun kommunister i folketinget vil være en garanti for, at en ny regering med en ny politik ikke gentager »arbejderflertallets« fejltagelser.

Svineriet er fuldbyrdet, bevægelsen røvrendt og den parlamentariske kretinisme i fuld flor. Anker Jørgensen vender kåben nok engang og siger: »vi kan ikke finde os i at købekraften formindskes for vore medlemmer, og derfor må vi [storpamperne] overveje anvendelse af andre metoder. Vi må bide fra os!«³¹

Femte modtræk: manipulativt iscenesatte strejker (I)

Kronekravet, der indtil nu i det væsentlige har haft form af udtalelser, resolutioner, overskrifter, kort sagt: *ord*, bliver nu af småpamperskabet omsat i »aktioner«: kronestrejker, manipulativt iscenesatte strejker for en krone mere i timen.

Holger Foss, der er medunderskriver af og en af initiativtagerne til de 38 småpampers modtræk, iscenesætter den første større kronestrejke: den 18. december nedlægger 1300 bryggeriarbejdere (eller hvem det nu er der gør det) arbejdet og kræver (hvem kræver?) en krone mere i timen. Dagen efter kommenterer *Land og Folk* strejken i sin leder: »Kravet om en krone mere i timen er blevet en parole, der ikke er til at komme udenom [. . .] Den [énkronen?] svarer ganske til, hvad den enkelte føler, der er behov for i den akutte situation.« Fordrejningen er nu total!

Denne generalprøve blev fulgt af en stadig mere intensiv agitation for énkronen – først og fremmest i *Land og Folk*.³² Det var der også grund til, for strejken i Kiruna, Svappavaara og Malmberget havde også givet de danske arbejdere et håndgribeligt og inspirerende eksempel på, hvorledes de selv kan og må tage affære i konflikter, der er mest pinagtige, mest påtrængende.

De nordsvenske minearbejdere nøjedes ikke med at stille et isoleret lønkrav; de stillede en række krav, der allesammen drejede sig om det ene: »menneskeværd« – og det vidste og sagde de selv. De nøjedes følgelig ikke med at overlade kampen til pamperskabets forskellige

³¹ *Ekstra Bladet* den 5. december 1969.

³² Cf. artiklen herom!

niveauer. De nedsatte en strejkekomité, stillede selv kravene og kontrollerede fortløbende strejkekomiteens gøren og laden. Derfor var strejken så populær blandt de danske arbejdere; de kunne umiddelbart identificere sig med de nordsvenske minearbejdere; det var også deres kamp.

Den danske fagforstenings småpamperskab var på den. Det var nødt til at optræde »progressivt« og »militant« for at forebygge, at det »smittede«.

Mandag den 5. januar »besatte« et forhandlingsudvalg for Sømændenes Forbund et kontor i Rederiforeningen: mens medlemmerne ventede uden for i kulden (man er vel »demokratisk centralist«) satte forhandlingsdelegationen sig til at sove i direktørens sofa og stole for på den måde at fremtvinge forhandlinger om én krone mere i timen. Da politiet kom gik man pænt hjem; medlemmerne var da allerede gået hjem. På lovens grund lovene at forandre!

Vi orker ikke at gå i detaljer om, hvorledes spillet mellem DKP, *Land og Folk* og det utilfredse småpamperskab forløb videre med udtalelser, stort opsatte artikler om kronekravets succes blandt småpamperskabet, men springer frem til strejken på B & W.

Den 12. januar fik tillidsmændene på B & W, hvor solidariteten med de strejkende arbejdere i Norrland havde været ekceptionel stor, og hvor Max Møller, der repræsenterede strejkekomiteen i Danmark, med sin beretning om strejken havde sat ekstra skred i udviklingen, vedtaget, at et forhandlingsudvalg (nedsat blandt tillidsmændene) på samtlige arbejderes vegne indledte forhandlinger med værftsledelsen om en krone mere i timen. En udtalelse, der blev »vedtaget« på et frokostmøde, opfordrede til, »at der snarest tages initiativ fra Centralorganisationens side, således at den nødvendige tillid til fagbevægelsen genoprettes.« Småpamperskabet på B & W var i klemme! Tilbage til ordnede forhold og harmoni!

Mandag den 19. meddelte virksomhedens ledelse, at man ikke ville indlede disse forhandlinger. Dette blev meddelt arbejderne på et frokostmøde onsdag den 21. Forhandlingsudvalget forsøgte endnu engang at få forhandlingerne i gang, men uden resultat. I mellemtiden blev arbejderne siddende i kantinen. Ifølge et øjenvidne var der blevet drukket for mange øller til at man kunne holde urafstemning, men hvorom alting er: så blev der ikke holdt urafstemning! Ved hjælp af en dygtig dirigent, som forstod at stille de rigtige spørgsmål, »vedtog«

man derefter at gå i strejke. Flere deltagere i mødet fortæller samstemmende, at der ikke ville være blevet strejke, hvis der var blevet afholdt urafstemning – af den enkle grund, at arbejderne ikke var alt for motiveret for at kaste sig ud i en strejke for en krone mere i timen. Det var altså en strejke, der ikke ville blive udkæmpet med begejstring, men det var heller ikke pampernes mening. Hvad man kan se af *Land og Folk* den 23.; forsiden var domineret af en femspaltet overskrift: »Løfte til B & W-arbejderne om positive lønforhandlinger«; eller med andre ord: *se så at komme i arbejde igen, hunderøve!* Pamperne havde brugt arbejderne til, hvad de – pamperne! – skulle bruge dem til: de havde fået bevist deres progressivitet; kom så ikke her og sig, at tillidsmændene er mistillidsmænd; at organisationerne ikke kan varetage arbejderens interesser; at arbejderne kan klare sig uden disse organisationer. Stem I kun roligt på os, kammerater; vi vil jer det godt, ser I jo. Den nødvendige tillid til fagbevægelsen var blevet oprettet, takket være de »progressive kræfters« samlede indsats. Venstre-ekstremisternes uhyrlige påstand om, at fagbevægelsen er en fagforstening, var blevet imødegået. Arbejderne kunne gå tilbage til arbejdet.

Men den gik ikke. Om det skyldes demonstrationen mod Centralorganisationen den 22. (hvor de strejkende – på trods af, at demonstrationen fra de arrangerende småpampers side havde til formål at få storpamperne til at bringe disse ud af klemmen – i ord og gerning udtrykte deres dybeste mistillid over for Hans Rasmussen og alt, hvad han står for) vides ikke, – men ét véd vi: arbejderne på Øen ville ikke genoptage arbejdet den 23. – trods småpamperskabets ihærdige anstrengelser. Arbejderne ville ikke være brikker i det spil; de forsøgte at overtage førerskabet, at myndiggøre sig; men de fik ikke formuleret det nye indhold af kampen; de fik ikke organiseret sig i overensstemmelse hermed – hvorfor aktionen løb ud i sandet: motivationen til at gennemføre en langvarig strejke for en énkrone – under småpamperskabets ledelse – var ikke stor. Mandag den 26. blev arbejdet genoptaget.

De revolutionære arbejdere på øen var desorienterede og frustrerede; mange, som havde været skeptiske over for strejken, da den startede, og som derfor havde stemt imod eller undladt at stemme i første omgang, stemte nu for at fortsætte strejken – i protest mod manipulationen og for at være solidariske med den

strejkebevægelse, deres strejke havde udløst; andre derimod stemte for arbejdets genoptagelse, fordi strejken var manipulativt iscenesat, omend det var med tungt hjerte.

Den bevægelse, der på B & W havde manifesteret sig som indsamling af over 15.000 kr. til de strejkende minearbejdere, var bragt under kontrol. De revolutionære arbejdere på B & W var blevet pacificeret. På B & W! For denne strejke havde virket som en gnist i en krudttønde: i løbet af få dage var der strejker i gang over hele landet, hvoraf nogle ganske vist også var manipulativt iscenesat, men langt fra alle. Småpamperskabet kom fra asken i ilden. Man måtte gøre noget. Modtrækket kom med 24-timers-strejken. Men inden den kom i gang, kom der flere andre modtræk.

»En lykkebringende krone«

Lørdag den 24. januar satte Danmarks Kommunistiske Parti kronen på det beskidte værk med en leder i *Land og Folk*, som havde overskriften: »En lykkebringende krone«. Her bliver DKP's sociale funktion subjektivt erkendelig: iflg. dette parti (der påberåber sig den videnskabelige socialisme!) kan proletarerne blive lykkelige som proletarer, blot de får en krone (eller to eller tre . . .) mere i timen. Sjældent har DKP så tydeligt vist, at det er småpamperskabets politiske repræsentant! Lad os – for at vise, hvor langt de gamle stalinistiske bureaukrater i Dr. Tværgade og deres *arbarjeleridlige* akademiske medløb samt hele banden af småpampere og småpamperspiranter har fjernet sig fra den videnskabelige socialisme – citere gamle Karl Marx:

»ligeså lidt som bedre beklædning, ernæring, behandling og et større peculium ophæver slavens afhængighedsforhold og eksploitationen af ham, lige så lidt ophæver det *lønarbejderens* afhængighedsforhold og eksploitationen af ham. En stigende pris på arbejdet som følge af kapitalakkumuleringen betyder i virkeligheden kun, at omfanget og vægten af den gyldne lænke, lønarbejderen allerede har smedet sig selv, tillader at den er mindre stram.«³³

Hele den politik, der udtrykkes i overskriften »En lykkebringende krone«, og som DKP konsekvent har praktiseret i hele den i denne artikel undersøgte periode, har objektivt kun én funktion: at fastholde lønarbejderne i deres lænker og bilde dem ind, at *gyldne* lænker

er lykken. At denne funktion ikke erkendes af kommunisterne er ligegyldigt og klart: småpamperskabet *kan* ikke erkende disse lænkers eksistens og karakter, simpelthen fordi de er forudsætningen for dets egen eksistens og virksomhed. Som følge af sin sociale situation – lusen mellem arbejderne og de højere instanser – tvinges småpamperen uden at vide eller ville det til at fungere kontrarevolutionært.

Den, der påstår, at der findes ledere, måske kun få, men som hjælper os, skal have sit hoved knust mod rendestenen, til han er død. Og den, som råber op om alles lykke, på samme tid, som de bliver stikkende i angst og trøstesløshed, skal også have sit hoved knust mod rendestenen. Kun vold kan hjælpe, hvor der hersker vold. Kun arbejderne selv kan gøre arbejderne myndige.

Sjette modtræk: Andedammen den 29. januar

Den 22. januar demonstrerede de strejkende B & W-arbejdere som sagt foran Smede- og Maskinarbejderforbundets bygning i Vester Søgade; de råbte »Hængerøv!« til Hans Rasmussen og mange andre sandheder. Pludselig befandt Hans Rasmussen sig i frontlinjen; småpamperskabet havde vendt sig imod ham – for selv at komme ud af klemmen. Han kunne ikke lade som ingenting; det ville have kostet ham magten. Han kunne heller ikke gå med i småpamperskabets kronebevægelse; det ville også have kostet ham magten, da det ville betyde en overtrædelse af fredspligten. Han eneste udvej var at opfordre Socialdemokratiet til at stille lovforslag om lønforhøjelser: mens arbejderne demonstrerede neden for hans vinduer sendte han så pr. bud denne opfordring til partiet – vel vidende, at hans forslag ville blive afvist. Socialdemokratiet – den korporative stats bærende parti – skulle ikke nyde godt af at skabe præcedens for lønforhøjelser v.h.a. lovindgreb! Ja, at forslaget ikke ville blive gennemført, var en forudsætning for at han kunne stille det, for det betød, at han kunne sige: se, kammerater, jeg har forsøgt, men det kunne ikke lade sig gøre. Også han frygtede nemlig de virkninger, et sådant forslag ville kunne have, hvis det blev vedtaget! Denne frygt delte han med SF, der heller ikke ville vide af forslaget.

Sorteper var viderebefordret. Nu var det »arbejderpartiernes« tur til at spille ud. Deres

³³ Karl Marx: *Das Kapital*, bd. I (1867); i *Werke*, bd. 23, p. 646.

modtræk kom den 29. januar fra kl. 10,00 til kl. 18,32 i form af en forespørgselsdebat i Andedammen på Christiansborg.

Her vekslede dristige ideologiske konstruktioner med billedtale og tågesnak garneret med allehånde bortforklaringer – kort sagt: et lærestykke i, hvorledes Andedammen vikler virkeligheden ind i detaljer og snak, ideologi og wpapir, andemad.

Dette skal ikke opfattes som endnu et udslag af den sædvanlige poujadistiske jammer over »folketingsævl«; vi deler nemlig ikke den illusion, at det kunne være anderledes. Hørup er død. I det senkapitalistiske samfund, hvor staten tvinges til stadigt hyppigere indgreb i den private sektor af økonomien og til forskellige økonomiske forholdsregler til supplerende af denne sektor; hvor staten altså er *korporativ*, reduceres parlamentet til et (vel noget ineffektivt) administrationskontor, som kun bibeholdes af legitimationsgrunde. Skærpes klassekampen ude i samfundet, får den almindelige snadren en tak til. Mens småpamperskabet dog i det mindste er i stand til at forstå *alvoren* i arbejdernes kamp, selv om de ikke forstår *indholdet* af den, så bliver denne kamp i det senkapitalistiske parlament – Andedammen – reduceret til tekniske detaljer, ikke af ond vilje eller exceptionel løgnagtighed, men som følge af et akut anfald af den parlamentariske kretinisme, »som tryller de smittede fast til en indbildt verden og frarøver dem ethvert begreb, enhver erindring, enhver forståelse af den hårde verden udenfor«.³⁴

Hvorfor dette anfald? Fordi enhver kamp og social konflikt antaster den ideologi, der tjener som legitimationsgrundlag for den korporative stat: folkefællesskabets ideologi. I Andedammen er enhver tale om klassekamp derfor meningsløs; men når klassekampen skærpes, og når der derfor foregår ting, som simpelthen ikke *kan* forstås i Andedammen, så øges sekretionen af ideologi og »saglige synspunkter« og »konkrete løsninger på aktuelle problemer«.

Strejkebevægelsen i januar udløste et sådant anfald af parlamentarisk kretinisme.³⁵

De agerende i Andedammen er SD, SF, V, K, R samt statisterne VS og DKP. Desuden optræder i ny og næ en mystisk person, Kai Moltke, som ingen egentlig ved, hvor kommer fra, men af gammel vane og ærbødighed for riterne

møder han op og åbner næbbet ind imellem. De optrædende ynder at benævne Andedammen »tinget« eller »dette høje ting« og hinanden »det ærede medlem« eller blot »hr.«

Det var »arbejderpartierne« SD og SF, der havde arrangeret forestillingen. SF havde spurgt statsministeren: »Hvad agter regeringen at gøre for at fjerne grundlaget for den uro, dens politik har vakt på arbejdspladserne? Og SD havde spurgt: »Hvad agter regeringen at foretage sig for at modvirke de urimelige virkninger af regeringens økonomiske politik?«

Allerede her er den ideologiske tåge tyk som ærtesuppe: Hvad mener SF mon egentlig med »grundlaget«? Er det regeringens økonomiske politik, der er »grundlaget«? Eller skulle SF virkelig være begyndt at praktisere den videnskabelige socialisme? Har SF'erne erkendt, at det ikke er regeringens økonomiske politik, der er »grundlaget«, men selve den proletariske eksistens? Næppe, for så havde man ikke spurgt regeringen, om den ikke nok ville fjerne »grundlaget«. Et historisk tilfælde af overbudspolitik? Nej, spørgsmålet skal nok forstås således: Hvad agter regeringen at gøre for at ændre dens til grund for den uro, dens politik har vakt på arbejdspladserne, liggende politik. Ærtesuppe!

Og hvad mener SD egentlig med »de urimelige virkninger«? Mon det er strejkerne, der er »urimelige«. Næppe, for Jens Otto Krag havde jo udtrykt »forståelse« for strejkerne. Eller er det skattepolitikken, der er »urimelig«? Det lyder jo mere besnærende, men rejser nogle yderligere spørgsmål: hvad er forskellen på denne og den forrige regerings økonomiske politik? Og kan man kalde regeringens skattepolitik for en »urimelig virkning« af regeringens økonomiske politik. Ærtesuppe!

Ærtesuppen er ikke tilfældig. Virkeligheden er begyndt at røre på sig. Angsten vælder op i kretinerne. Resultatet er vitterligt vās og ideologiske udslæt.

I »arbejderpartiernes« begrundelser for forespørgslerne kan man finde to hovedtemaer: dels en »forklaring« på »uroen«, dels forslag til, hvorledes »uroen« kan standses, ja, »løsningsforslagene« er vel det egentlige hovedtema, idet »forklaringen« er en forudsætning herfor.

SF mener, at fagforeningsmedlemmernes »tro på storstrejker og fabriksbesættelser, som man kender det fra udlandet, ikke er særlig stor. De er mere stemt for at tale sig til rette end for at anvende hårde metoder«. Når de nu alligevel begynder at anvende »hårde meto-

³⁴ Karl Marx: *Louis Bonapartes attende brumaire*, (1853); op. cit., p. 310.

³⁵ Den følgende fremstilling bygger på *Folketingets Forhandlinger* 1970, sp. 2968–3090.

der«, er det »simpelthen folkets reaktion mod den øgede velstandsforskel, hvor færre og færre kommer til at eje mere og mere [. . .]. Det er folkets reaktion på den borgerlige regering og de brudte løfters politik! Som om det er den eneste regering, der har brudt sine løfter! Som om arbejderne overhovedet har troet på disse løfter! Hvis den borgerlige regering bare havde holdt sine løfter, ville det socialistiske folkeparti være fuldt tilfreds. Det har regeringen imidlertid ikke (fy!), så »vi i Socialistisk Folkeparti mener, at den eneste effektive løsning på uroen vil være en ny regering«, hvad Poul Møller senere skulle vise sig at være enig i.³⁶

Hvem er det egetnlig, der har været i kamp med så »hårde midler«? SF er ikke i tvivl: det er det senkapitalistiske samfunds 4 (fire) undertrykte klasser – arbejderne, hustruen, borgeren og folkepensionisten – der »har koordineret deres vrede i en samlet aktion, en aktion, som giver sig udslag i strejker«.³⁷

»Det er ikke kun et spørgsmål om at få mere i timen [. . .]. Det, vi ser, er, at arbejderne kommer hjem med en lønningspose, som kun er halvfuld [?], til en hustru, som skulle have haft nogle børnetilskud, der ikke er kommet, og hvis de endelig er kommet, så er de kun kommet med et alt for lille beløb. Det er borgeren, der går forbi lejligheder, der står tomme, fordi det er ejerlejligheder [?], samtidig med at han ikke har taget over hovedet. Det er folkepensionisterne, som har fået deres kår forringet efter 1. januar 1970.«

SF er et marxistisk parti og kan derfor se dybere end de fleste:

»Rundt omkring på arbejdspladserne idag måler man mennesker med stopure, ikke i timer eller i minutter, men i sekunder. Vi er formentlig *nødt til at bruge disse metoder* [. . .] Men samtidig med, at vi laver alle disse ting,

³⁶ I *Berlingske Tidende* skriver finansminister Poul Møller mandag den 9. februar om muligheden for et valg: 'Regeringen kan [. . .] roligt fortsætte med at regere. Vi har begået fejl – det skal gerne indrømmes, men oppositionens udgiftskrav og bestandige skattelettelssønsker tyder ikke på, at den har lagt sig i position til at overtage den ansvarlige regerings rolle, og derfor tror jeg, vi gør klogere i at *afvise valgkravet*, fastholde en politik og lade oppositionen forblive, hvad den er.' Allerede samme aften dementerer Poul Møller sig selv i radioens Aktuelt Kvarter, hvor han på et spørgsmål, om der kunne tænkes et valg i forbindelse med uroen på arbejdspladserne, siger: 'Hvis det er sådan, at påstanden om, at regeringen ikke har tilslutning – og hvis det er sådan, at den politiske opposition i folkettinget ligefrem skulle påstå dette, så er det klart, at det kan blive nødvendigt for regeringen at overveje et valg.' Møller siger dette, mens Baunsgaard er til Nordisk Råds møde på Island og Poul Møller derfor regeringschef. Selvfølgelig dementerer Baunsgaard dagen efter. – At det er en konservativ minister, der lufter muligheden af et valg, kan ikke undre: Det konservative Folkeparti er industribourgeoisiets politiske repræsentant; for dette bourgeoisie ville en socialdemokratisk regering være den bedste garanti mod en fortsat strejkebevægelse.

³⁷ Vi har forgæves forsøgt at verificere denne hypotese; af naturlige grunde er det umuligt at vide, om hustruerne har strejket, og aviserne melder ikke om 'borgerstrejker' eller 'pensioniststrejker'. Men vi er meget interesserede, hvis evt. SF'ere blandt læserne kunne informere os om disse af den borgerlige presse undertrykte kampe.

må vi have én ting for øje, og det er, at *det er mennesker, vi [!] arbejder med*, og hvis forholdene på arbejdspladsen er så hårde, at vi *dér ødelægger menneskene*, så må vi sørge for, at de får *kompensation på anden måde*.«

Hvad med gratis ligbrænding og begravelseshjælp? SF har jo altid stået for det socialistiske alternativ »her og nu«!³⁸

Aksel Larsen mener, at »uroen på arbejdspladserne er et udtryk for, at der er en almindelig utryghed ved hele landets økonomiske situation og regeringens økonomiske og skattepolitik«. Det, der så åbenlyst er brug for, er en ny regering, der kan rette op på erhvervslivets konkurrenceevne over for udlandet, en »socialistisk« regering – ikke en revolution, for nu at bruge det gamle ord for det, man dag eufemistisk kalder »strukturændringer«. For som den gamle agurk udtrykker det:

»det, der skete i Frankrig, var, at der var en voldsom bevægelse på grund af utilfredshed, uro og mistillid, og de, der aktionerede, både studenter og arbejdere, aktionerede ganske tydeligt, fordi de ønskede strukturændringer i samfundet. Det, der derpå skete, var ikke, at venstrefløjen [. . .] i Nationalforsamlingen sagde: så må vi gøre noget for dem dér.«³⁹ [De danske arbejdere] er ikke så langt fremme som de franske var i 1968, og det vi gør, er så, at *vi også her repræsenterer arbejderne* og siger: ja her må gøres noget [. . .] Enhver sammenligning med situationen herhjemme halter.«

Én ting er i hvert fald fælles for situationen i Frankrig og i Danmark, og det er det gamle venstres reaktion på den skærpede klassekamp: her og nu, vælgernes tillid, venstrestremisme, isolation, ingen revolutionær situation, her og nu . . .

Socialdemokratiet havde mobiliseret demagog nr. 1: Anker Jørgensen, vendekåben over alle vendekåber; matcher iflg. *NB!* sit slips med omhu: har ikke slips på sammen med *arbajere*, men kun sammen med civiliserede mennesker; nyder stor tillid i den borgerlige presse efter sin optræden i forbindelse med strejkerne; gør mere ud af »kontakten med medlemmerne« end nogen anden storpamper.

Efter en lærd analyse af de fire grundpiller i regeringens økonomiske politik – de høje skatter; det deraf følgende store kasseoverskud; den på trods heraf manglende løsning på landets økonomiske problemer og endelig fordyselsen af boligbyggeriet – konkluderer han, at »regeringen tilsyneladende ikke for-

³⁸ Det er Ove Krog Hansen, der har været talerør for SF i det ovenstående.

³⁹ Det var faktisk, hvad de sagde!

står den utilfredshed, der rører sig i store dele af befolkningen, en utilfredshed, som er forårsaget af den risiko, den alvorlige risiko, der er for en nedgang i reallønnen, en nedgang, der ikke er begrundet i Danmarks faktiske økonomiske situation«! Utilfredsheden »er et produkt af regeringens stramme finanspolitik, der tilmed er gennemført uden social balance«. Hans alvorligste anklage mod regeringen er dog, at den »ikke har forstået den kunst at føre en økonomisk politik, som nok griber regulerende ind [i hvad?], men samtidig kan accepteres som en social og rimelig nødvendighed. Der ligger nok en af regeringens største svagheder«. Underforstået: Socialdemokratiet har jo altid evnet at gribe »regulerende ind« til fordel for »konkurrenceevnen« uden at dette er blevet opfattet som usocialt og urimeligt; i modsætning til den borgerlige regering har de socialdemokratiske altid kunnet manipulere med massernes loyalitet.

Men parolen om »retten til at være menneske« er ikke lutter valgflæsk: efter at have omtalte enkelte grupperes lønefterslæb i forhold til andre og en enkelt kort bemærkning om »kontakten i fagbevægelsen« fortsætter Anker Jørgensen:

»Arbejdsmarkedsorganisationerne på begge sider af bordet må erkende, at det stive og alt for centraliserede forhandlingssystem må revideres til fordel for systemer, hvor arbejdsgiverne ikke bliver umyndiggjort af Arbejdsgiverforeningen [sic!], og hvor lønmodtagernes medbestemmelsesret og medindflydelse både i virksomhederne og på egne løn- og arbejdsvilkår øges gennem en decentralisering.«

Og det lyder jo smukt, men hvad vil det egentlig sige? At arbejderne ikke længere skal være underlagt fredspligt? Næppe! Snarere at de skal have *medførmelse!* Cf. hvad han siger om Arbejdsretten:

»På de private arbejdspladser kan arbejdsrettens afgørelser ofte vække irritation, og efter min mening bør bødesystemet i høj grad tages op til revision. Dette bødesystem bygger på en retsopfattelse, som ikke kan være i overensstemmelse med tidens moderne pædagogiske tendenser.

Dvs. at arbejderne ikke længere skal (kan?) holdes i ro ved hjælp af trusel om bødestraf, men ved hjælp af moderne pædagogiske metoder, så som *aktiv lytning* velsagtens? For at give et indtryk af, hvad det er for en fager ny verden, Anker Jørgensen – med og uden slips – udmaler, vil vi her give et eksempel på, hvad aktiv lytning er; der er tale om to ordvekslinger, en

»før« og en »efter« at værkføreren har været på kursus i aktiv lytning:

Eksempel 1

Formanden: »Godmorgen Eriksen. Jeg kan ikke begribe meningen med disse ordrer. Vi kan da ikke påtage os dette arbejde i dag. Tror de deroppe, at vi er troldmænd?«

Værkføreren: »En ordre er en ordre. Du må se at få det fra hånden, så hurtigt du kan. Vi har et forfærdeligt arbejdspress i denne uge.«

Formanden: »Men ved de ikke, at vi er bagud med det, vi skulle gøre, fordi vi har fået alt for meget?«

Værkføreren: »Hør her, Johnsen. Det er ikke bare mig, der bestemmer her i gården. Mit job er at få arbejdet delt ud, og det må jeg også gøre denne gang.«

Formanden: »Dette her vil folkene ikke kunne lide.«

Værkføreren: »Det er dit job, bland ikke mig ind i det.«

Eksempel 2

Formanden: »Godmorgen Eriksen. Jeg kan ikke begribe meningen med disse ordrer. Vi kan da ikke påtage os dette arbejde i dag. Tror de deroppe, at vi er troldmænd?«

Værkføreren: »Det lyder, som om du er irriteret, Johnsen.«

Formanden: »Ja, det kan du regne med. Nu havde vi næsten nået at komme à jour efter det, der skete i forrige uge, og så kommer de mindsandten med denne sag.«

Værkføreren: »Som om du ikke allerede havde nok at gøre?«

Formanden: »Ja, netop. Det bliver ikke let at få forklaret mine folk dette.«

Værkføreren: »Du kan ikke lide at komme med det nu – er det sådan?«

Formanden: »Ja, det kan jeg bestemt ikke. De er temmelig hårdt kørt idag. Det ser ud, som om alt her er bare slæb.«

Værkføreren: »Du ser ud, som synes du, det er uretfærdigt at lægge mere arbejde på dem nu.«

Formanden: »Ja, for så vidt, men jeg ved jo, at vi ikke er de eneste, som har meget at lave. Klarer andre det, så klarer vi det vel sagtens også. Jeg må snakke med folkene, så går det vel.«⁴⁰

Myndiggørelse? Retten til at være menneske? Nej!

præventiv kontrarevolution!

forebyggelse af proletarernes historiske selvvirksomhed!

Anker Jørgensen er således i overensstemmelse med sig selv og sit parti, når han vender kåben nok engang og siger: »Socialdemokratiet er naturligvis på linje med LO, hvad angår det at tage afstand fra ulovlige strejker, og at de indgåede overenskomster må holdes«. Spørgsmålet er

40. Carl R. Rogers og Richard E. Farson: Aktiv lytning; stencileret manuskript, udgivet af Teknologisk Institut, Afdeling for arbejdsledelse.

blot: med hvilke midler skal arbejderne holdes i ro?

Den første af statisterne i Andedammen – VS – lader vi landets førstemand, statsministeren, bedømme; han gør det som sædvanligt *sagligt*:

»jeg vil gerne aller først sige, for at få det til en side, at det af det ærede medlem hr. Sigsgaard stillede dagsordensforslag kan regeringen ikke modtage. Så skal jeg iøvrigt ikke gøre flere bemærkninger til hr. Sigsgaard, for et parti [som VS . . .] kan man rent faktisk ikke tage særlig alvorligt.«

For at blive taget alvorligt må man snadre med de ænder, man er iblandt. Men vil man ikke tages alvorligt, hvorfor så være til stede i Andedammen?

DKP havde til lejligheden fået anskaffet sig ét stk. folketingsmedlem, den p.t. partiløse Hanne Reintoft, af det ærede medlem hr. Aksel Larsen reduceret til Knud Jespersens bugtalerdukke. Hun giver DKP's fortolkning af strejkebevægelsens indhold endnu en tand: strejkevåbnet »er noget, der gribes til i dyb alvor, når *levvilkårene er blevet for sløje*«. Strejkebevægelsen er altså forårsaget af en absolut forarmelse, hvis vi skal tro den videnskabelige socialist Hanne Reintoft. Det ville være interessant at se dokumentation for denne tese, bl.a. må man jo forvente, at der er desto flere strejker, jo sløjere levvilkårene er.

Nu er Hanne Reintoft heller ikke så sikker som hun lader, for hun kommer med en alternativ forklaring på strejkerne: nu »vil lønarbejderne ganske enkelt have en større andel af samfundets indtægter«, siger hun – uden dog at sige, hvorfra hun véd, at det er *det*, de strejker for. Men for småpamperskabets politiske repræsentanter er der jo ingen tvivl om strejkerens karakter: der *kan* ikke være tvivl om, at lønarbejdernes krav er en pressionsgruppes krav: »en større andel af samfundets indtægter«. Derfor kan DKP også her viderebringe småpamperskabets jammer over LO: »LO burde [. . .] opfylde sin forpligtelse, nemlig til enhver tid at kæmpe for forbedring af arbejdernes realløn«, for efter DKP's mening »opfylder man ikke fra fagbevægelsens topledelse denne forpligtelse«. Småpamperskabet gør, hvad det kan, men topamperskabet har ladet det i stikken. Det kan man ikke! Fy! – At denne »embedsforsømmelse« eventuelt kunne være strukturelt betinget, falder ikke DKP ind. LO *som sådan* er *god nok*, »men med kommunister«. Ikke sådan at forstå,

at DKP *bekæmper* de socialdemokratiske topampere. DKP er ikke sekterisk eller venstre-ekstremistisk, og Lenin har jo selv sagt, at man skal arbejde i de reaktionære fagforeninger. Løsningen på alle arbejdernes problemer hedder »samling«, dvs. folkefronten. Får vi først folkefronten, er alt fryd og gammen, arbejderne får en krone mere i timen og småpamperskabet bliver følgelig lykkeligt. Derfor »er *spørgsmålet*, om Socialdemokratiet vil støtte arbejdspladsernes krav«. »Det eneste rigtige havde [for fagbevægelsen] været at stå i spidsen for arbejdernes krav«.

Men nu dages det brødre, det lysner i øst: »man må vide og glæde sig over, at mange progressive socialdemokrater står side om side med andre kolleger⁴¹ i fagbevægelsen«.

At DKP også har overtaget socialdemokraternes korporative ideologi om staten er ikke chokerende på baggrund af partiets øvrige adfærd under strejkebevægelsen, men selv denne artikels forhærdede ophavsmænd *studsede*, da vi læste denne passus i Hanne Reintofts tale:

»Det er en regerings og et folketings absolutte pligt at lytte til, om den førte politik giver vanskeligheder, bekymringer, sorger og derfor uro og utilfredshed ude i den befolkning, der gav regeringen sit mandat i tillid til nu brudte løfter.«

Hele den korporative ideologi reproduceret: »befolkningen« har givet »regeringen« (læs: folketinget) »sit mandat«; regering og folketing står hævet over (eller *burde* stå hævet over klasse modsætningerne). En ting har Hanne Reintoft dog fattet: at det »er en regerings og et folketings absolutte pligt« at forebygge »uro og utilfredshed ude i befolkningen«. Forsåvidt er hun endnu i overensstemmelse med Lenins teori om staten. Men for Lenin var denne statens rolle netop et udtryk for, at den er en klassestat.

I modsætning til de »socialistiske«, dvs. statskapitalistiske partier har de »borgerlige« partier deres sociale basis i de privatkapitalistiske interesser. Deres snadren forløber derfor ikke på helt samme måde som de »socialistiske« partiers; alle tre partier benytter de samme tre argumenter eller rettere ideologiske stimuli:

- 1) det danske demokrati,
- 2) arbejderne er urimelige, og
- 3) arbejderne kender ikke deres sande interesser.

⁴¹ 'kolleger', d.v.s. fæller inden for småpamperskabet.

Ad 1)

»I et demokrati er det kun *naturligt* med politisk uenighed. [...] Men det må være lige så *klart og naturligt*, at afgørelserne træffes på valgdagen og i det folketing, der udgår af disse valgdage. Anderledes kan og må det ikke være i et demokrati. Uro som et politisk kampmiddel hører simpelthen ikke hjemme i et folkestyre [...]. Det helt overvældende flertal i dette ting ønsker som en selvfølge at værne disse demokratiske arbejdsformer« (kons.) »Vi kender, som det er nævnt her i dag, lande i Sydeuropa, hvor ulovlige arbejdsnedlæggelser og uro udøver et stærkt politisk pres, men denne tilstand har vel alle demokratiske partier i Danmark været enige om at betragte som udtryk for et utilstrækkeligt, et ufuldstændigt, et svækket demokrati. I de nordiske lande har vi omvendt lagt afgørende vægt på respekten for de afgørelser, der blev truffet i folkestyrets organer, de organer, der var udgået af frie og demokratiske valg. Kun herigennem kan befolkningens lige muligheder for medindflydelse på samfundets anliggender sikres.« (Venstre). Ligeledes må Det Radikale Venstre »tage stærk afstand fra, at folketinget skal forhandle under trusler om aktioner på arbejdsmarkedet.«

De brutale interesser, der ligger til grund for denne demokratiske ideologi, bliver evident, når man spørger dens talsmænd: finder I det også »klart og naturligt« at »afgørelser« om f.eks. nedlæggelse, oprettelse eller flytning af kapital »træffes på valgdagen og i det folketing, der udgår af disse valgdage«? Nej, vel? Det ville jo være udemokratisk, selv om sådanne »afgørelser« jo danner grundlaget for og således bestemmer folketingets »afgørelser«. Vi mener selvfølgelig ikke, at et sådant statskapitalistisk system er at foretrække frem for vort nuværende. Vi overlader denne illusion til de »socialistiske« partier.

Ad 2) Ud over at være anti-demokrater er arbejderne også usaglige; deres krav er aldeles urimelige, ubegrundede og umotiverede. Arbejderne tror, at deres frie konsum er faldende. De skulle lytte til den snadrende Andedam, den skal nok fortælle dem sandheden, den skinnbarlige, saglige sandhed:

»Vi har haft i allerhøjeste grad en reallønsforbedring«, hvor »fundamentet for yderligere fremgang er en øget produktion, en øget erkendelse af de økonomiske sammenhænge«, siger det ærede konservative medlem, så det skal nok passe. »Det betyder på 1½ år en reallønsforbedring på 13–14 pct. Det er mange år siden, vi har oplevet en hastigere fremgang«, siger det ærede medlem fra Venstre. Blot mangler vi at bibringe arbejderne denne øgede erkendelse af de økonomiske sammenhæn-

ge, så de kan lære at »tage i betragtning, at ikke enhver reallønsforbedring viser sig i lønningsposen«, som det ærede radikale medlem så radikalt udtrykte det. Bare fordi de usaglige arbejdere ikke selv kan disponere over denne rekordagtige reallønsforbedring, men tværtimod disponerer over mindre og mindre, laver de Gudhjælpeos vrøvl. Aldrig har man i Andedammens historie hørt magen! Godt *de* idioter ikke har magten!

Ad 3) Vi har set, at arbejderne er antidemokratiske og usaglige og urimelige; nu mangler den »borgerlige« snadren bare at bevise, at arbejderne modarbejder deres egne – *sande, objektive* – interesser. Hertil behøves ingen hekseri, blot lidt behændighed. Enhver må jo kunne indse, at en lønforhøjelse på én krone mere i timen vil betyde, at regeringens ærlige bestræbelser i Rigets tjeneste spildes:

»Den stramme finanspolitik vil bidrage til en stabilisering. Hvis en sådan stabilisering ikke gennemføres, er der vel kun et eneste resultat, man med nogenlunde sikkerhed kan vide, der vil komme ud af det: beskæftigelsen vil blive bragt i fare,« siger den radikale snadren.

Eller lidt mere radikalt: jo bedre arbejderne får det, jo værre – og omvendt. Quod erat demonstrandum: arbejderne er så dumme, at de tror, at erfaringerne fra devalueringen (hvor det sænkede omkostningsniveau først og fremmest gik i den sorte kasse, der hedder *profit*) er typiske. Godt *de* idioter ikke har magten!

Lad os *konkludere det derhen*, at Andedammens – først og fremmest »arbejderpartierne« – modtræk mod strejkebevægelsen simpelthen består i, at man klistrer alt ind i andemad og hvad ved vi; at der er et svælg mellem Andedammens snadren og basken og de virkelige kampe mellem klasserne; at vi har brugt alt for meget plads på det lort.

Syvende modtræk: manipulativt iscenesatte strejker (II)

Lad os i stedet for fortsat at beskæftige os med massemediernes fordrejede kommunikation og den ødelagte offentlighed og for at få de manipulativt iscenesatte strejkers realitet ind på huden gennemgå, hvorledes 24-timers strejken forløb på Lindøværftet, hvorledes sneen skjulte, at arbejderne, der i otte dage havde ligget tavse under sneen, frosset til døde, var gået i gang igen.

Den 27. november forbød tillidsmændene på A. P. Møller-koncernens to skibsværfter: Odense og Lindø alt overarbejde – uden at spørge arbejderne, hvad Odense-værftets tillidsmænd dog senere har beklaget; Lindøtillidsmændene har endnu ikke beklaget. Forbudet kom i forbindelse med en forhandling om week-endarbejde; det forslag, der blev forhandlet om, havde arbejderne tidligere forkastet ved en afstemning, så tillidsmændene forhandlede altså uden mandat. Den 8. december fik værfternes fællesudvalg et samlet bodskrav på 679.000 kr. for vægring af overarbejde. På Lindø vakte dette bodskrav ingen manifest harme (måske p.g.a. den på dette værft akutte tillidskløft mellem arbejdere og tillidsmænd), men på Odense-værftet vakte det stor og manifest harme. Nogle forsøger så at få frokosten forlænget, men det lykkes ikke. Derimod stiller mange arbejdere sig op foran værftets administrationsbygning; mestrene forsøger at få dem i arbejde igen, og til sidst er der kun 50. Men så er det at personalechefen siger til fællstillidsmanden: »Er der noget, De ikke kan klare?« Dette får tillidsmændene til at indkalde til møde, som resulterer i, at tillidsmændene – i en uge – nedlægger deres hverv i alle andre sager end bodsagen. Ti dage efter, at overarbejde var blevet forbudt, bliver det igen frit.

At forbyde overarbejde op til jul var i sig selv galt nok: mange satsede på overarbejde for at kunne finansiere julen; det gjorde det heller ikke bedre, at forbudet kom i forbindelse med forhandlinger om et allerede forkastet forslag; men værst var det, at forbudet blev udstedt hen over hovedet på arbejderne! Arbejderne overholdt – selvfølgelig – forbudet, men tillidskløften mellem arbejdere og tillidsmænd var blevet endnu dybere. Tillidsmændene måtte se at komme denne kløft til livs, hvis de ikke ville risikere at ryge ud eller miste kontrollen over arbejderne.

Den 26. januar blev der i kantinen på Odense-værftet læst en udtalelse op mod boden, Arbejdsretten osv. Den blev efter sigende vedtaget med en vis begejstring. På Lindø blev den derimod ikke læst op; den stod nogle dage senere at læse i *Lindøavisen*; den eneste kommentar var, at fællesklubberne på værfterne havde vedtaget den. Vi citerer den i uddrag:

»Igen gennem årtier har der eksisteret et fagretligt system, som udelukkende har haft det ene formål at svække den samlede fagbevægelses styrke. Vore forhandlere påstår, at systemet er til lige så stor gavn for

os, men det er uomtvisteligt, at den, der sidder på kagen og bare kan sige nej til de rejste krav, absolut har en fordel i det faglige juristeri, der forbyder aktion totalt eller i mildeste fald kræver forhandlinger gennem flere led, inden en aktion med lovens velsignelse kan løbe af stablen [. . .] På det sidste har vi arbejdere på Odense og Lindø værfterne fået forelagt en bod på 200 kr. pr. mand, i alt 679.000 kr., for nægtelse af overarbejde i 10 dage. Vi ser her, at selv efter at arbejderen har haft sit virke i otte en halv time på en arbejdsplads, hvor vejforhold og arbejdets karakter m.m. gør, at disse timer er nok til en mand, hvor skiftehold og forskudt arbejdstid i stor udstrækning er med til at ødelægge familieforhold og helbred, selv her skal vi straffes økonomisk, fordi vi ikke vil acceptere et krav fra produktionen på flere timer pr. dag. [. . .] Vi siger stop nu. Vi finder os ikke længere i dette økonomiske tyranni over for arbejdspladsernes folk. Hvis Arbejdsretten vover at følge arbejdsgivernes bodskrav op, og ved dom tvinger os til at betale 200 kr., fordi vi ikke vil arbejde over, ja, så må Arbejdsretten sammen med arbejdsgiverne tage skylden for de konsekvenser, en sådan dom vil få for arbejdspladserne. Vi ønsker de fagretlige regler ændret, så vi får den frie forhandlingsret, og bødekravene må væk. Kort sagt: vi ønsker ganske enkelt ret til forhandling, mægling og aktion.«⁴²

Udtalelsen, der i sig selv kan lyde udmærket, lugter dog langt væk af det dilemma, tillidsmændene på de to værfter var kommet i efter at de havde skaffet hver af arbejderne et bodskrav på 200 kr. på halsen: udtalelsen, der er forfattet af en af tillidsmændene på Odense-værftet, giver udseende af, at det var arbejderne selv, der havde nægtet at »acceptere et krav fra produktionen på flere timer pr. dag«. På baggrund af denne fordrejning af sandheden bliver den ret så militante stil tvetydig; tillidsmændene var nødt til at agere militante og give den hele armen mod Arbejdsretten og det »økonomiske tyranni«; de var nødt til at begynde at fortolke arbejdernes utilfredshed med at være andenrangsmennesker – for at bevare magten og dermed uvægerligt, omend utilsigtet arbejderne som de underste.

Dette er grunden til, at det var Odense- og Lindø-værfternes tillidsmænd (og ikke som *Land og Folk* påstod: *arbejderne!*), der tog initiativet til at indkalde kollegerne fra de andre danske stål-skibsværfter til en konference den 29. januar i København, hvor man skulle blive enige om et modtræk mod den strejkebevægelse, der truede med at blive ukontrollabel.

På denne konference *vedtog* småpamperne »at skibsværftarbejderne fra mandag den 2.

⁴² Citeret efter *Land og Folk* den 28. januar 1970.

februar 1970 kl. 6,00 til tirsdag den 3. februar 1970 kl. 6,00 nedlægger arbejdet på værfterne«, som det hed i udtalelsen fra mødet. Arbejderne var ikke blevet spurgt, man regnede ikke med vrøvl fra den kant. »For de fleste arbejdspladser gælder det, at tillidsmændene har vanskeligheder ved at holde deres kolleger inde på arbejdet«, sagde daværende fællestillidsmand på Ålborg Værft, Holger Nielsen (SD). Han har senere⁴³ uddybet dette synspunkt:

»Vi lindede på en sikkerhedsventil, lige før skidtet var ved at ryge i luften. Vi gjorde faktisk samfundet en tjeneste ved at kanalisere det ulmende *voksenoprør* ud til en debat om menneskets værdighed, inden brostenene begyndte at flyve.«

Den korporative stats frontkæmpere – småpamperskabet – forebyggede, at proletariatet konstituerede sig som klasse, forebyggede, at de mangelfuldt udviklede subjektive betingelser for den proletariske revolution blev udviklet. Således fungerer den moderne kontrarevolution.

At der ikke er tale om en forvirret socialdemokratisk småpampers forsøg på at legalisere en ulovlig strejke, og at man altså skal tage Holger Nielsen på ordet, fremgår tydeligt af, hvad der i *virkeligheden* skete i de dage. Det fremgår dog ikke af massemediernes forredede kommunikation, og vi vil derfor vende tilbage til vores fremstilling af, hvad der skete på Lindø.⁴⁴

På Odense-værftet blev strejken vedtaget. Her har tillidsmændene gennem lang tid gearbetet sig progressivt; loyaliteten over for dem har derfor været stor nok til at sikre, at den strejke, de havde været med til at tage initiativ til, blev vedtaget, og at tillidsmændene således ikke tabte ansigt. På Lindø findes denne masseloyalitet imidlertid så godt som ikke. Derfor måtte tillidsmændene ty til svindel for at redde ansigtet, magten og æren. Da dagholdet skulle stemme, var der ikke skriftlig afstemning; man – tillidsmændene – talte dem, der rejste sig op. Langt de fleste tilkendegav ifølge øjenvidner, at de ikke ønskede at strejke. Ikke desto

mindre meddelte tillidsmændene, at strejken var vedtaget med stor majoritet.

En arbejder på Lindø-værftet har berettet følgende om 24-timers strejken og dens eftervirkninger:

»Jeg var på eftermiddagstur i den uge, da man talte om strejke mod regeringen, en fredag [30.1.].

I middagspressen om fredagen hørte jeg, og sikkert mange andre, at man på Lindø-værftet havde holdt afstemning angående strejke, og videre, at selv om aftenholdet stemte nej, ville der være flertal for at strejke.⁴⁵

Jeg var, som før omtalt, på eftermiddagstur, og alle vidste, at der skulle være afstemning i frokostpausen kl. 19,00. Det var ret almindeligt, at mange var utilfredse over, at tillidsmændene i København ved mødet havde besluttet at foreslå strejke.

Til frokost oplæste tillidsmand Arne Jørgensen beslutningen fra København, herefter fulgte afstemningen. Tre tillidsmænd, fordelt i kantinen, skulle tælle. De, der stemte for, skulle rejse sig. Ikke mange kom op. Mange, langt flertallet gjorde højlydt vrøvl over den situation, de var i, og at det var forkert af tillidsmændene at beslutte sådan noget i København uden først at spørge os.

Herefter gik Arne Jørgensen til mikrofonrummet, og nu »fik den hele armen«, »nu er det os, kammerater, der står sammen med jer!«, »Nu må I slutte op,« o.s.v., o.s.v. Derpå fulgte en ny afstemning. Resultat: 107 for strejke, ca. 350 imod. Heller ikke denne afstemning gik stille af.

Vi strejkede så 24 timer om mandagen. Herefter skete så intet før torsdag [den 5. februar], da vi sammen med lønposen fik den omtalte skrivelse.«

Den »omtalte skrivelse« er det brev, direktøren for Odense Stålskibsværft, Iver Hoppe, havde sendt til medlemmerne af tillidsmændenes forretningsudvalg. Den fulde ordlyd af brevet til fællestillidsmanden på Lindø var aftrykt i *Intern* torsdag den 5. februar. Af hensyn til forståelsen af de senere begivenheder og på grund af brevets kvaliteter i øvrigt citerer vi in extenso:

»Værftet har tidligere, bl.a. i brev af 17. september haft anledning til at påtale overtrædelse af den indledende bestemmelse i overenskomsten af marts 1969:

»Så længe denne overenskomst står ved magt, må ingen af de undertegnede organisationer eller *disses medlemmer*, enten enkeltvis eller flere i forening forsøge på ved noget som helst middel, åbent eller skjult, at modarbejde dens bestemmelser eller fremtvinge nogen forandring deri.«

Den 27. november 1969 meddelte De værftet, at man havde vedtaget at standse for alt overarbejde, hvilket er i modstrid med overenskomstens § 11, samt aftalen mellem Sammenslutningen og Centralorganisationen om

⁴³ I et interview i *Søndags-BT* den 10. april 1970.

⁴⁴ Virkeligheden skinner dog igennem *Land og Folks* referat af forløbet af 24 timers-strejken på Carlsberg: tillidsmændenes forberedende arbejde havde været for dårligt, og det var svært at få arbejderne til at strejke på det grundlag, tillidsmændene kom stikkende med; kun ved grov misbrug af arbejdernes indbyrdes solidaritet lykkedes det at gøre strejken til en 'realitet' på Carlsberg. Denne opfattelse bekræftes af en af deltagerne, som siger, at arbejderne ikke var indstillet på at strejke mod regeringen. Til gengæld, tilføjer han, var arbejderne før 24 timers-strejken på nippet til militante aktioner mod arbejdsforholdene på Carlsberg. Dette kampberedskab var efter 24 timers-strejken pist væk.

⁴⁵ Afstemningen på dagholdet fandt sted i middagspausen.

udvidet adgang til afspadseringsfrit overarbejde. Vedkommende tillidsmænd har siden erkendt, bl.a. ved mødet i Arbejdsretten den 5. januar i år, at de iværksatte overarbejdsvægringer var ulovlige, og at de var iværksat af tillidsmændene uden noget forsøg på afstemning blandt arbejderne.

Den 9. januar 1970 afholdtes uden værftets vidende og imod aftalen med værfttet et møde i marketenderiet på Lindø mellem en repræsentant for de strejkende Kiruna-arbejdere,⁴⁶ Poul Skrøder⁴⁷ og ansatte arbejdere på værfttet, heriblandt repræsentanter for tillidsmandsudvalget. Vedkommende tillidsmænd erkendte ved påtale mødets ulovlighed og medvirkede derefter til dets opløsning. Værfttet påtalte forholdet i brev af 12. januar 1970.

Den 26. januar 1970 udsendte de to fællestillidsmænd et åbent brev til Arbejdsgiverforeningen, Arbejdsretten og Folketinget. Aftalen med værfttet forudsætter forudgående samråd inden udtalelser om værftets forhold. Værfttet modtog heller ikke kopi af brevet, men hørte om det gennem ansatte og gennem pressen. I brevet omtales også et kommende fællesmøde i København blandt danske værfters tillidsmænd på indbydelse fra fællesklubbens forretningsudvalg i Odense og Lindø. Hertil anmodede forretningsudvalgets medlemmer om tilladelse til alle om at deltage under påberåbelse af, at man herved ville søge at medvirke til at standse småstrejker og opretholde ro på arbejdspladsen. Under denne forudsætning blev tilladelsen givet.

Uanset overenskomstens § 2, stk. 1, hvorefter »Det er tillidsmandens pligt såvel over for sin organisation som over for arbejdsgiveren at gøre sit bedste for at vedligeholde og fremme et roligt og godt samarbejde på arbejdsstedet«⁴⁸ måtte værfttet alligevel erfare fra ansatte og pressen, at tillidsmændene på Lindø og i Odense uden skriftlig afstemning, skønt dette blev forlangt fra flere sider, havde gennemtvunget en generel, ulovlig arbejdsnedlæggelse den 2. februar 1970.

En forudsætning for at være tillidsmand er efter overenskomsten, at tillidsmanden stedse nøje overholder alle overenskomster og aftaler og retleder arbejderne til også at overholde de bestående overenskomster. Tillidsmændenes privilegerede stilling er også udtryk for, at hans optræden i disse henseender har særlig betydning for arbejdspladsens trivsel.

På baggrund af de sidste måneders voksende antal tilfælde af forsættlig pligtstridig adfærd, og efter at De demonstrativt har engageret Dem personligt i en opfordring til værftets arbejdere om at etablere den ulovlige arbejdsstandsning den 2. februar 1970, finder værftets ledelse, at De på en så udfordrende og grov måde har tilsidesat de forpligtelser, De har som tillidsmænd i henhold til overenskomsten, at De straks må trække Dem tilbage fra de tillidshverv, De for øjeblikket beklæder.

⁴⁶ Der er tale om Max Møller.

⁴⁷ Poul Skrøder, tidl. fællestillidsmand på Lindø, fyret p.g.a. revolutionære tilbøjeligheder.

⁴⁸ Der er tale om jernindustriens tillidsmandsregler; jvf. afsnittet om 'Fagforsteningen' ovenfor.

Værfttet går ud fra, at De er enig heri, og vil i så fald ikke have noget imod fortsat at beskæftige Dem på passende måde. Skulle De afvise at efterkomme værftets henstilling, vil værfttet uophødeligt indgive klage over Dem til organisationerne for at få en fagretlig afgørelse for Deres tilbagetræden som tillidsmand, fællestillidsmand m.v.

Begivenhederne har vist, at De ikke har evner eller vilje til at forvalte den betroede og ansvarsfulde stilling som tillids- og fællestillidsmand for denne store virksomhed. Når tilsyneladende en lille kreds – trods gentagne advarsler – ved misbrug af demokratiets goder og på udansk vis [sic!] og imod gældende overenskomster påfører vor virksomhed, dens mange medarbejdere, kunder og leverandører alvorlige tab, må det være klart, at ingen kan have tillid til Deres forbliven i nævnte hverv.« (Sign.: Iver Hoppe).

Der er ingen grund til at antage en snedigt udtænkt strategi bag Iver Hoppes eller de andre værftledelsers breve – helt bortset fra at direktørernes intellektuelle fattigdom, deres begrænsede kundskaber og dumhed gør, at hypotesen om et så metodisk komplot ikke kan tages alvorligt. At tro, at Hoppe har villet benytte chancen – nu hvor tillidsmændene havde isoleret sig fra medlemmerne – til at få dem knaldet, er en total fejlbedømmelse af, hvilken funktion tillidsmandsinstitutionen har i det senkapitalistiske Danmark, en funktion, Hoppe udviser lige så stor forståelse for, når han siger, at tillidsmandens opførsel i henseende til at opretholde ro og orden har *særlig* betydning for arbejdspladsens trivsel, som den arbejdsgiver, der sagde, at en god tillidsmand er guld værd. Sagen er ganske enkel: Hoppe og de andre arbejdsgivere inden for værftsindustrien var nødt til at forhindre, at den opførsel, tillidsmændene havde udvist for at bevare kontrollen, dannede præcedens og således undergravede tillidsmandsinstitutionen, »fagbevægelsens ryggrad«. Med andre ord: den stigende uro på arbejdspladserne bragte tillidsmændene i forlegenhed: de var nødt til at *gøre noget* for at bevare kontrollen, hvad enten denne kontrolinteresse så beror på private interesser (»privilegier«, prestige etc.) eller politiske interesser (identifikation med dette eller hint bureaukrati, SD, LO eller DKP). At tillidsmændene gjorde noget, tvang arbejdsgiverne til at reagere og *true med* opsigelser i henhold til overenskomsten, ikke for at få dem hæld ud, men for at få ro.

Vi vender tilbage til den beretning fra kammeraten på Lindø, som vi afbrød for at citere Hoppes brev:

»Jeg var i den uge på morgentur og mødte kl. 6,00 om fredagen [den 6.], dagen efter at vi havde fået brevet. Der blev over højtaleren oplæst forskellige resolutioner. Vi gik i arbejde, men ingen lavede noget. Kl. 7,00, da dagholdet mødte, forlod alle arbejdere fra morgenholdet deres arbejde og gik over i kantinen, hvor dagholdet var. Stemningen var høj. Mange råbte forskellige ting, og der var »sort« af folk. Højtaleren blev stillet op. Fællestillidsmanden opfordrede til at afvente et møde med dir. Hoppe, men mange opfordrede til at strejke. Nogen foreslog at køre ind til Odense værftet alle mand; der var Hoppe, og han havde sagt, at han ikke havde tid til at komme til Lindø. Da mødet havde varet en times tid sagde fællestillidsmanden, at strejken nu var en realitet, idet flere allerede var kørt hjem. Nyt møde mandag.

Man kørte så ind til Odense værftet, men porten blev ikke lukket op. Først da man ved hjælp af stiger begyndte at kravle over, blev der åbnet. Der blev holdt møde i kantinen, som heller ikke blev åbnet; men da nogle vinduer stod åbne, kravlede man ind ad dem.

Mandag den 9.2.

Møde kl. 7,00. Kantinerne var fulde. Mange havde ordet. Jeg mener, at der allerede mandag blev oplæst og vedtaget en resolution, som bl.a. sagde stop om Arbejdsretten, vi vil ikke finde os i ny bod.

Efter den stærkt omtalte og kritiserede afstemning om 24-timers strejken havde forskellige, bl.a. Hoppe, ønsket skriftlig afstemning. Det blev foretaget. Resultat: 112 imod fortsat strejke, godt 2000 for.

Sådanne møder forekommer mig meget svævende. Mange har ordet, der kommer mange forslag, men pludselig siger fællestillidsmanden, at strejken fortsætter, og så er mødet hævet, i hvert fald rejser folk sig op og går.

Det skete også omtalte mandag. Da stemmeresultatet blev oplæst, var det med bemærkningen om, at strejken fortsætter, nyt møde tirsdag kl. 7,00.

Tirsdag den 10.2.

Også tirsdag morgen var mange mødt frem. Mange holdt tale. Nogle tillidsmænd opfordrede os til at slutte strejken, idet man var enedes om et møde mellem jernets arbejdsgivere og fagforeningen om fredagen. Sådan gik stemningen ikke. Igen til slut, på samme måde som mandag. Nyt møde onsdag kl. 8,00.

Jeg mener i øvrigt ikke, det er godt, at holde sådanne møder i kantinen. Man føler sig ikke som en samlet enhed, og kun få kan se talerne.

Til dette tirsdagsmøde havde et par talere foreslået, at alle kørte ind til Odense, til Hastrup's Fabrikker og Thrige-Titan, måske også til Kerteminde Jernstøberi. Jeg tror, stemningen var for en sådan aktion. Alle omkring mig ville være med, men så pludselig

var mødet slut. Alle rejste sig og gik, uden at omtalte aktion var klar og præcis. Der var nogle stykker, der forsøgte at komme op til mikrofonen, men den var ved at blive pakket sammen. Da man kom ud, fik nogen stykker fat på et stort hvidt stykke stof og en tuschpen. På stoffet skrev de »Vi kører til Thrige«. De stod så på tværs af vejen, så alle de, der skulle til byen, så det. Vi var mellem 100 og 200 fra værftet, som kørte til Thrige. Da vi kom der ind, gik vi ind gennem porten og ind i gården. En mester, der troede, at vi kom alle mand, beordrede en truckfører til at smide folk ud ved at køre lige ind i mængden, men vi fik hevet ham ned fra førersædet og taget startnøglen. Midt under alt dette valgte vi en mand, der i frokostpausen skulle gå op og forelægge arbejderne sagen. Efter at han havde fået talt i frokostpausen, holdt fællestillidsmanden på Thrige en tale og opfordrede arbejderne der til at fortsætte arbejdet og ikke ta' sig af nogle skøre værftsarbejdere. – Derefter kørte en 20-30 mand ud til Hastrup for at orientere dem om situationen. Da de kom frem gik tre mand over til portneren og bad om at tale med fællestillidsmanden. De andre stod pænt ovre på fortovet. Efter nogen tid kom tre store biler, fyldt med betjente og hunde; de kørte dog hurtigt, da de så, hvor få der var. Derefter kom smedenes tillidsmand, og man orienterede ham om situationen. Han lovede at give orienteringen videre i kantinen ved deres frokost.

Onsdag den 11.2.

Møde kl. 8,00. Mange var tilstede og havde ordet. På det møde blev et par skarpe udtalelser vedtaget; der blev igen sagt, at vi ikke vil finde os i arbejdsretten. Flere foreslog, at vi om torsdagen lavede en stor demonstration i Odense. Heller ikke om dette blev der aftalt noget under mødet. Til slut blev kun sagt: »Vi går i arbejde på fredag, medens der forhandles i København; de, der vil være med til en eventuel demonstration, kan gå ned i den bageste kantine.« Jeg mente, det var for lidt at sige; der ville ikke komme mange til den demonstration, da ingen vidste hvor og hvad tid det var. Men heldigvis var der nogen, der fik fat på mikrofonen, medens folk var på vej ud. Der blev så sagt, at demonstrationen udgik fra Flakhaven kl. 12,00 torsdag.

Derefter blev der så holdt et møde i bageste kantine, mellem 200 og 300 mand. Vi valgte et udvalg på ni, som skulle organisere demonstrationen i enkeltheder. Mange havde ordet. Flere var inde på, at skulle strejken fortsætte, måtte dette udvalg stadig bestå.⁴⁹

⁴⁹ Mandag den 9. havde VS i Munkebo uddelt en løbeseddel, som satte Hoppes brev i forbindelse med tillidsmandsinstituttets funktion og konkludere, at man ikke kan overlade det til tillidsmændene at klare ærterne i den nuværende situation. De har alt for meget i klemme. [/] Hvad må der gøres? [/] Hvordan sætte en stopper for de evindelige overgreb? [/] Arbejderne i Kiruna har givet svaret: Vælg en strejkekomiteé, som ikke er bundet af hele møllen af regler og paragraffer. – Det vides ikke, hvilken virkning denne løbeseddel har haft, om den overhovedet har haft nogen virkning.

Man foreslog, at der blev delt løbesedler ud onsdag i Munkebo og flere steder i Odense og torsdag morgen ved arbejdspladser i Odense. Flere meldte sig til at lave plakater. Det gik eftermiddagen med.«

Demonstrationen forløb i bedste ro og orden, i snesjap og kulde og under paroler som krævede en ny regering og så videre; heri var der intet nyt. Men den massive protest mod Arbejdsretten er værd at notere sig; selv om protesten løsrev Arbejdsretten fra det faglige system som helhed – det nytter ikke at afskaffe domstolen, når reglerne og så videre stadig består –, er den et vigtigt skridt i retning af at få formuleret vitale krav.

Kammeraten fra Lindø slutter sin beretning således:

»Tilbage kun det:

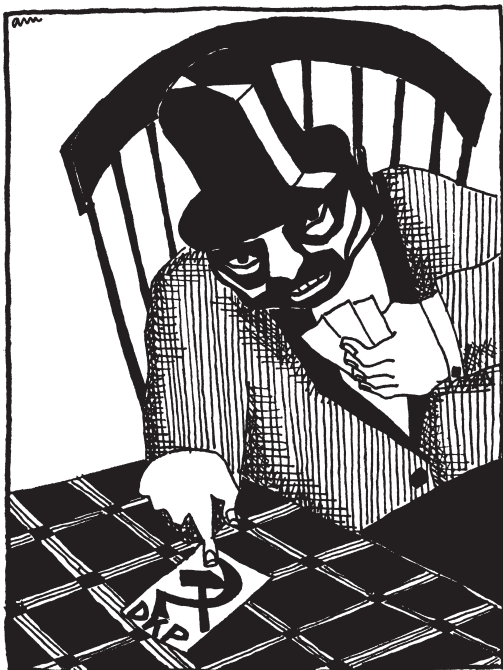
Vi begyndte at arbejde fredag [den 13.].

Mandag blev resultatet af mødet oplæst i kantinen i frokostpausen.

En flov smag i munden.«

»En stor sejr« eller »en flov smag i munden«

Det møde, vores kammerat taler om, var det den 13. februar afholdte mæglingsmøde mellem på den ene side Jernets arbejdsgivere

DKP spilles ud

og værftsledelserne og på den anden side de berørte tillidsmænd og fagforbund; det mange timer lange møde resulterede i følgende fælleserklæring:

»Centralorganisationens forretningsudvalg og værfternes fællestillidsmænd erkendte, at opfordringen til at etablere arbejdsnedlæggelserne den 2. februar var en overtrædelse af overenskomstens paragraf 2, stk. 1, og beklagede det skete.

Under hensyn til de fra Centralorganisationens side under mødet fremsatte tilsagn om *af al styrke at ville bistå med opretholdelse af roen på arbejdspladserne og sikre overenskomsternes efterlevelse* modtog Sammenslutningen og værfterne denne beklagelse og meddelte, at sagerne mod tillidsmændene hermed var trukket tilbage.

Sammenslutningen meddelte, at de stedfundne arbejdsnedlæggelser vil blive behandlet på sædvanlig måde.«⁵⁰

Arbejdsgiverne havde opnået, hvad de ville: de havde tvunget tillidsmændene til at fungere i overensstemmelse med reglerne; de havde reddet tillidsmandinstitutionen og lod nåde gå for ret.⁵¹

Forbundene – frem for alt Centralorganisationen – havde opnået, hvad de ville: de havde reddet »fagbevægelsens ryggrad«, tillidsmandsinstitutionen; dvs. de havde fået tillidsmændene til at parere ordre og opretholde roen.

Tillidsmændene havde opnået, hvad de ville: de havde reddet – om ikke æren, so dog magten og gav derfor fanden i, at tillidsmandsinstitutionen fortsatte uændret.

Men arbejderne, hvad havde de opnået? »En stor sejr«, hvis man skal tro Danmarks Kommunistiske Parti: »En stor sejr blev i går vundet i arbejdspladsernes kamp«, skriver *Land og Folk* den 14. februar i en leder og fortsætter: »Angrebet på skibsværfternes 26 tillidsmænd blev slået tilbage, efter at arbejderne selv var gået i aktion og fik tilslutning fra organisationer til forsvaret af tillidsmandsinstitutionen«.

En stor sejr? Ikke for arbejderne, men for den korporative stat!

Hvad var det, arbejderne kæmpede for? Tillidsmændenes skind? Næppe. Det var *det* skind ikke værd! Tillidsmandsinstitutionen? Endnu mindre, for det var den, de angreb! Arbejderne forsvarede deres egne, yderst veldefinerede interesser, hverken mere eller mindre! De gik

⁵⁰ Cit. efter *Land og Folk* den 14. februar 1970.

⁵¹ »Der er ingen tvivl om, at vi kunne have retsforfulgt tillidsmændene«, sagde Svend Rasmussen fra Jernet meget rigtigt, »men i den aktuelle situation valgte vi altså forhandlingsløsning« (*Land og Folk*, ibid.). Arbejdsgiverne havde viftet med fyresedlerne for at få ro, og det var, hvad tillidsmændene nu på grændende knæ lovede dem – hvorfor skulle arbejdsgiverne så udsætte sig for yderligere larm?

i kamp i protest mod, at arbejdsgiverne *i nøje overensstemmelse med jernindustriens tillidsmandsregler* krævede tillidsmændenes afgang; de forsvarede deres egne interesser mod det overgreb, tillidsmandsinstitutionen er. Tillidsmandsinstitutionen var blevet afsløret, den var blevet uacceptabel.

Dette *virkelige indhold* af den omtalte uges strejker blev aldrig formuleret af arbejderne; derfor dette nederlag. Men ej heller af arbejderklassens selvbestaltede formyndere og varmhjertede beskyttere, dyre- og arbejdervenerne samt Frelsens Hær. Socialdemokrater, folkesocialister og kommunister kværnede løs om den borgerlige regering, den hellige tillidsmandsinstitution og fanden og hans pumpestok. Venstresocialisterne holdt (med nævnte undtagelse) kæft af bare befippelse – de skulle ikke nyde noget. Tænk, folk kunne jo gå hen og tro, at VS var et revolutionært parti!

Ingen skal derfor komme og bebrejde *arbejderne*, at de ikke fik formuleret indholdet og fik sig organiseret i overensstemmelse med dette indhold. *De kæmpede. De betalte regningen.*⁵²

Men de fik ikke overtaget førerskabet. Det forblev hos tillidsmændene, omend der, som vist, var spæde tilløb til at sætte disse ud af spillet. Det forslag, der blev luftet i bageste kantine på Lindø om at lade demonstrationsudvalget lede strejkens videre forløb kunne, hvis det var blevet fremsat langt tidligere og var blevet ledsaget af en formulering af kampens udtalte, virkelige, empirisk kontaterbare indhold, have ændret forløbet af strejken på Lindø-værftet – og måske andre steder. Men sådan forløb det ikke. Arbejderne overtog småpamperskabets paroler og formuleringer; ikke fordi de svarede til, hvad de faktisk kæmpede for, men fordi be-

vægelsen endnu befinder sig på et uudviklet stade, og fordi der følgelig ikke blandt de kæmpende arbejdere findes *informelle kadrer*, der er i stand til *selvstændigt* (uden hjælp fra højere instanser) at formulere kampens faktiske indhold og således afværge småpamperskabets overtagelse af førerskabet, dets røvrederi.

Ét skridt virkelig bevægelse

På grund af *specifikke omstændigheder* blev der under kampen på Herning Folkeblad udviklet organisationsformer, der er adækvate for de konflikter, der motiverer kampen, og som vi tidligere sammenfattede under begrebet: autoritetskrise.

Det hele begyndte med et bemandings-spørgsmål: bladet havde fået en ny rotationspresse, som – selv om den ifølge overenskomsten *skulle* betjenes af otte mand, og selv om den faktisk *var* blevet betjent af otte mand, hvor den tidligere havde stået – kun blev bemandet med fem mand. I et års tid forsøgte arbejderne at få de manglende tre mand på, men intet skete. Fagforeningen gjorde intet. Først da de fem trykkere nægtede at udføre andet end lige netop det tarifferede arbejde og produktionen dermed brød sammen – skete der noget. De efterfølgende skærmydsler førte til, at en faktor, som havde holdt med arbejderne i denne sag, blev fyret. Og så var strejken der, den første strejke i bladets historie. *Det* – først det – fik det åh så progressive Dansk Typograf-Forbund til at reagere: de tog det første fly fra København og fik yderligere to (sic!) mand på rotationspressen.

Det var således for arbejderne på Herning Folkeblad blevet bøjet i neon, at de var henvist til selvtægt. Da deres forbund jo går for at være de mest »venstreorienterede« var de afskåret fra den illusion, at en anden, mere »venstreorienteret« ledelse kunne have hjulpet dem. De sked hul i fagforsteningen og gik i gang på egen hånd. Først v.h.a. chikane, temponedsættelse osv. Den 21. februar 1970 kunne trykkeriet – på grund af det nedsatte tempo – først komme i gang en halv time før fyraften; for at få avisen færdig måtte de altså arbejde over, hvad de nægtede. De gik over til direktionen og sagde, at de kun ville køre i en halv time, hvis der ikke kom positive forhandlinger i gang om en lønregulering op til provinsens gennemsnit. Det lovede direktionen så; der var jo ikke andet at gøre.

⁵² Det fremgår utvetydigt af følgende af kammerat Tage Bild formidlede beretning fra en hustru til en af de strejkende Lindø-arbejdere: »Strejken for tillidsmændene synes jeg var helt i orden. Godt nok må vi finde os i meget fra ledelsen, men det her – ja, det er for groft. De tror, de kan koste rundt med os, nøjagtigt som de har lyst. De har godt af at mærke, hvor vi sætter grænsen. Men da han kom hjem med 90 kr. i lønningsspen – til 14 dage . . . og vi har jo to børn, så det kunne vi selvfølgelig ikke leve af, selv om vi ikke har noget på afbetaling. Så vi måtte jo ned på socialkontoret ligesom alle de andre. Og der fik vi så 200 kr., men alligevel var det jo hårdt . . . det var kun sådan lige det nødvendige, vi fik. Hvor mange var der demede?»

– Det ved jeg ikke, det var min mand, der gik derned. Men der var så mange, at kontoret var fyldt lige fra kl. 4 til 6, det ved jeg, for det fortalte han, og han måtte stå i kø i lang tid. Vi synes, det er nedværdigende at skulle stille nede foran socialkontoret for bare at få lov til at strejke og holde på vores ret. Og så er det jo ikke nok med det. Det kan jo mærkes lang tid bagefter. Værftet trækker jo både husleje og skat, nøjagtig ligesom de plejer, og dertil kommer så, at vi i de næste lønningsposser også får trukket socialhjælpen igen . . . det er jo kun et lån.« – Denne beretning falder indholdsmæssigt sammen med den, andre adspurgte husmødre i Munkebo har givet. (For at afværge repressalier har vi også i dette tilfælde ladet kilden være anonym, og af samme grund er der ændret lidt hist og her; formuleringerne er dog originale).

Mandag den 23. februar var der et møde, hvor man diskuterede situationen, og hvad der skulle gøres. Kløge af skade ville arbejderne ikke have fagforeningsrepræsentanterne til at arbejde for sig. Derimod valgte man en *aktionskomité*. De strejkende minearbejdere i Nordsverige havde valgt deres komité på et stormøde, men i Herning valgte hver af de fire afdelinger på bladet to mand til komiteen. Medlemmerne af denne komité blev udskiftet løbende. Men som i Norrbotten havde komiteen ikke kompetence til at afslutte forhandlingerne; den kompetence beholdt stormødet. – I begyndelsen fungerede aktionskomiteen som forhandlingsudvalg, men havde derudover til opgave at finde egnede metoder til at tvinge virksomheden til at give den krævede lønforhøjelse: foruden temponedsættelse og overholdelse af tariffen også punktstrejker (f.eks. i stereotypiafdelingen). – Vi vil ikke gennemgå, hvad der videre skete,^{52a} blot vil vi nævne, at det åh så progressive fagforbund selvfølgelig med alle til rådighed stående midler har forsøgt at kvæle aktionskomiteen og dermed bringe situationen og arbejderne under kontrol.

Denne aktionskomité og ikke småpamperskabets generalstab er strejkebevægelsens vigtigste organisatoriske fornyelse. Kampen på Herning Folkeblad er et skridt *virkelig* bevægelse, som foregriber en højere, genuint proletarisk organisationsform, for ikke at sige, at den er begyndelsen til denne.

Vi vil ikke indgive patentanmeldelse. Vi vil ikke supplere den lange række af *myter*, bevægelsen i tidens løb har udstaffet sig med: den af Anden Internationale ventede »kapitalismens dødskrise«; det »endemål«, Rosa Luxemburg m.fl. ville gøre til *alt*, men som i virkeligheden var *intet*; det »revolutionære kadreparti«, Lenin gjorde til *garant* for arbejderbevægelsens revolutionære udvikling; sammes parallel til Marias ubesmittede undfangelse: den »demokratiske centralisme«; de revolutionære syndikalisters »politiske generalstrejke«; den unge Gramsci's og andres kåring af »rådene« til den endegyldige organisationsform og de hertil svarende absurd detaljerede planer for et »rådssystem«; trozkisternes »modmagt«; sykofanternes »samling af venstrekræfterne«; hele den reformistiske sumps jammerlige parole om (endnu) et »arbejderflertal«; småpamperskabets drøm om en »fagopposition« til varetagelse af *sine* interesser; etc., etc.

Ikke hos os! Det drejer sig ikke om tommelfingerregler! Men om *præcis og grundig empirisk udforskning* af den senkapitalistiske produktionsmåde; af dennes empirisk konstaterbare udviklingstendenser, modsigelser og skranker; af den situation, proletariatet og de forskellige lag inden for dette befinder sig i under disse forhold; af deres motivationsstruktur og artikulationsniveau; af det faktiske indhold i de kampe, de fører; af de kamp- og organisationsformer, der modsvarer deres motivationsstruktur og er i færd med at blive eller er blevet udviklet; af de modtræk, borgerskabet, den korporative stat og hvad hertil hører af større og mindre bureaukratier sætter ind for at afværge proletariatets politiske selvvirksomhed!

Den *proletariske* revolutions former kan ikke importeres fra den borgerlige revolutions sidste (begyndende restaurative) fase; den jakobinske organisationsform *partiet* er ikke adækvat for den proletariske bevægelse under senkapitalistiske forhold.

Hvad er et parti? En samling varer eller borgere af en vis, bestemt kvalitet: et parti gode brune sko, et parti gode røde socialister. *Partiet er en etatistisk organisationsform*. I modsætning til en fagbevægelse, en rådsbevægelse, en sammenslutning af basisgrupper, aktionskomiteer, strejkekomiteer etc., er partiet en sammenslutning af abstrakte statsborgere, organiseret med henblik på magten over staten.

»Den politiske stat forholder sig ligeså spiritualistisk til det borgerlige samfund som himlen til jorden.«⁵³

Og på samme måde forholder »det revolutionære parti« sig til den revolutionære bevægelse, nemlig som inkarnationen af en indbildt totalitet.

»Borgerklassen og det borgerlige samfund får sin enhed, dets forskellige interesser udlignes og holdes sammen af den borgerlige statsmagt. For arbejderklassen må dets politiske organisation, dets parti spille en *tilsvarende rolle*.«⁵⁴

Mens staten inkarnerer Almenvellet over for borgernes profane privatinteresser, inkarnerer »det revolutionære parti« Klassebevidstheden over for proletarernes profane privatinteresser, hvad de evnesvare statskapitalistiske ideologer legitimerer med den totalt metafysiske påstand, at basisgruppen (dvs. en på producentkollekti-

⁵³ Karl Marx: *Om jødespørgsmålet* (1843); i idem: *Økonomi og filosofi. Ungdomsskrifter*, København 1962, p. 34.

⁵⁴ Berntson och Therborn: *Lenin om parti och revolution*; i *Zenit*, nr. 13 (1969), p. 13.

^{52a} Cf. herom: *politisk revy* nr. 143 og 144.

vet baseret organisationsform) »aldrig« (sic!) kan »nå udover arbejdspladsbevidsthedsniveauet« (sic!).⁵⁵ Underforstået: fordi politik og økonomi er to helt forskellige ting, som ikke kan formidles.

Berntson og Therborn definerer i den oven for citerede artikel⁵⁶ de fire opgaver, som nødvendiggør et parti:

- 1) At »formidle den vejledning til handling [. . .] som marxismen indeholder«;
- 2) At »agitere, dvs. at fremdrage det generelle i enkelte eksempler og erfaringer«;
- 3) At »organisere arbejderklassen til en enhed, en »armé««; 4) At være »en ledelse som i hvert historisk øjeblik giver de rigtige retningslinjer og stiller de rigtige paroler«. – Ad 1) Marx' teori indeholder ingen tommelfingerregler; Ad 2) Denne opgave er væsentlig, ikke som »agitation«, men som »bedriftsnær arbejderoplysning«;^{56a} Ad 3) Dette vil sige, at arbejderklassen skal forblive som en seriel masse, en masse af afmægtige enkelte; kan således organiserede arbejdere forsvare sig i de konflikter, der er mest pinagtige, afmagten, umyndiggørelsen? Ad 4) Dette er en *myte*, hvad et studium af oktoberrevolutionen og den spanske revolution beviser.⁵⁷

Partiet er en etatistisk organisationsform og beror derfor på vareproduktionen.

»Varerne kan ikke selv gå til markedet og ikke bytte sig selv. Vi må altså se os om efter deres vogtere, varebesidderne. Varerne er ting og derfor forsvarsløse over for menneskene. Når de ikke er villige, kan mennesket bruge vold, eller med andre ord: tage dem. For at forholde disse ting til hinanden som varer må varevogterne forholde sig til hinanden som personer, hvis viljer har til huse i disse ting, således at den ene kun med den andens vilje, altså enhver kun formedelst en for begge fælles viljeakt tilegner sig den fremmede vare, idet han afhænder sin egen. De må derfor gensidigt anerkende hinanden som privatejere. Dette retsforhold i form af en kontrakt – hvadenten det nu er udviklet legalt eller ej – er givet i og med selve det økonomiske forhold. Personerne eksisterer her kun for hinanden som varerepræsentanter og derfor som varebesiddere.«⁵⁸

Det er disse abstrakte retssubjekter, der udgør statens organisatoriske basis, sådan at forstå, at det er ved hjælp af staten, at disse retsforhold legaliseres og således udbygges. Retsforholdene

er altså kun en yderligere, fetichistisk forvrænget manifestation af de samme samfundsmæssige realiteter, som manifesterer sig – fetichistisk fordrejet – i vareformen. Og staten er den største af alle feticher.

Partiet er en etatistisk organisationsform og er derfor ikke længere en *på nogen måde* revolutionær organisationsform under senkapitalistiske forhold, hvor vareproduktionen som følge af udviklingen af produktionsprocessens samfundsmæssige karakter til fulde kan omstyrtes og erstattes med de associerede producenters rationelt regulerede stofskifte med naturen. Tværtimod. Partiet er en etatistisk organisationsform og er derfor lovmæssigt og ubønhørligt og uanset alverdens allerbedste hensigter og paragraffer og rotationssystemet underkastet bureaukratiseringsprocesser, thi også partiet har som *forudsætning* massernes serialitet og inerti. Partiet er altså idag, hvor det først og fremmest drejer sig om at udvikle den organisationsform, der svarer til bevægelsens faktisk indhold, en kontrarevolutionær form.

Men hvad med fagbevægelsen da? Den er *forsåvidt* en højere form end partiet, som den ikke er en sammenslutning af statsborgere som statsborgere, men en sammenslutning af proletarer som *sælgere*, sælgere af varen arbejdskraft. Fagbevægelsen er en højere organisationsform end partiet, idet den varetager lønarbejdernes umiddelbare interesser.

Men fagbevægelsen er immervæk ikke *den* proletariske organisationsform; den illusion overlader vi trygt til den doktrinære syndikalisme. »Arbejdernes første forsøg på *at associere sig* med hinanden antager til stadighed form af koalitioner«, siger Marx meget rigtigt. »Også borgerskabet begyndte med partielle koalitioner mod feudalherrerne«, nemlig de middelalderlige kommuner⁵⁹; de faglige sammenslutninger er, hedder det i den på Første Internationales kongres i Genève i 1866 vedtagne resolution om fagforeningerne, »uden at de er blevet sig det bevidst, blevet til *organisationscentre* for arbejderklassen, som de middelalderlige municipaliteter og kommuner var det for borgerskabet«, hvorfor de »nu« må »lære at handle bevidst som arbejderklassens organiserende centre, med henblik på dens *fuldstændige emancipation*.«⁶⁰ Akkurat som man ved bourgeoisiet må skelne mellem to

⁵⁵ Således f.eks. Jørgen Lindgaard Pedersen i *politisk revy* nr. 146.

⁵⁶ op.cit., pp. 12–13.

^{56a} Cf. Oskar Negt: *Arbejderoplysning i senkapitalismen*, i *Vindrosen* nr. 2–3 1970. Negt skitserer her en arbejderoplysning som efter eksemplariske principper formidler det videnskabelige lærestof med det førvidenskabeligt emancipatoriske indhold i den praktiske arbejderbevidsthed.

⁵⁷ Cf. Karl Korsch: *Økonomi og politik i det revolutionære Spanien*, i dette nummer af *Kurasje*.

⁵⁸ Karl Marx: *Das Kapital*, bd. I (1867); op.cit., pp. 99–100.

⁵⁹ Karl Marx: *Das Elend der Philosophie* (1847); i op. cit., pp. 180–181.

⁶⁰ Resolutionen, der er skrevet af Karl Marx, er citeret efter sammes *Instruktion für die Delegierten des Zentralrats* (1866); i *Werke*, bd. 16, p. 197.

faser: 1. den fase, hvorunder det *konstituerer sig som klasse* under feudalismens og det absolutte monarkis herredømme, og 2. den fase, hvor det – *allerede konstitueret som klasse* – omstyrte feudaltherredømmet og monarkiet for at forme samfundet som et »bourgeoissamfund«, – må man skelne mellem to tilsvarende faser for proletariatets vedkommende.

Men skal »den undertrykte klasse kunne befri sig selv, så må et udviklingstrin være nået, hvor de allerede erhvervede produktivkræfter og de gældende samfundsmæssige indretninger ikke længere kan bestå ved siden af hinanden. Af alle produktionsinstrumenter er den største produktivkraft selve den revolutionære klasse. Organiseringen af de revolutionære elementer som klasse forudsætter den færdige eksistens af alle de produktivkræfter, der overhovedet kunne udfoldes i det gamle samfunds skød.«⁶¹

I den indeværende senkapitalistiske epoke, hvor kapitalen er begyndt at føle og vide sig selv som en skranke for udviklingen, og hvor forudsætningerne altså er til stede for organiseringen af de revolutionære elementer som klasse, mister de faglige sammenslutninger deres revolutionære potentiel til fordel for en højere proletarisk organisationsform, som har producentkollektivets solidariske enkelte som sin organisatoriske basis.

Under senkapitalistiske forhold er det en *reaktionær utopi* at ville genoprette den »demokratiske« stat. Kræfternes Frie Spil er endegyldigt forbi, den frie konkurrence tæmmet, og dermed er den hertil svarende »demokratiske« statsform endegyldigt passé og erstattet af den korporative stat.⁶²

At ville gøre fagforsteningen revolutionær er det samme som at ville gøre den korporative stat »demokratiske«. Det er ikke blot omsonst, det er objektivt kontrarevolutionært: en sådan bestræbelse må nødvendigvis foregå *gennem* fagforsteningen: overtagelse af klub efter klub, afdeling efter afdeling, forbund efter forbund; men det vil netop være den kanalisering af en spæd revolutionær bevægelse ind i den korporative stats institutioner, som skulle bekæmpes. Syndikalisternes og kommunisternes nederlag i disse bestræbelser taler deres tydelige sprog; syndikalisterne overholdt ikke spillereglerne og

led nedslag på *det*, mens kommunisterne overholdt dem og led nederlag på *det*.

Aha, siger den evnesvage statskapitalistiske ideolog og den bekymrede småpamper i kor, denne artikels forfattere vil altså (bevidst eller ubevidst) opfordre arbejderne til at affinde sig med den korporative stats tyranni.

Vi gør os ikke håb om at kunne trænge tågebankskerne tilbage. Akkurat som den gode borger er småpamperen og hans »politiske« repræsentanter ikke i stand til at se »proletariatet som bærer af en historisk selvvirksomhed, af en særlig politisk bevægelse« (Marx/Engels). Mens den gode borger ikke er i stand til at forestille sig, at proletariatet skulle være i stand til at skabe en højere samfundsform, er småpamperen og ideologen ligeså blind for, at proletariatet skulle være i stand til at skabe højere organisationsformer end *deres*: fagforstening og parti. Borgeren og småpamperen og ideologen kan ikke forestille sig en verden, hvor deres nuværende sociale funktioner ikke længere eksisterer. For dem er en sådan verden *barbari!*

For den borgerlige revolution gælder det, at »det fælles forhold, en klasses individer indgik i, og som var betinget af deres fælles interesser over for en tredie, til stadighed var et fællesskab, som disse individer kun tilhørte som *gennemsnitsindivider*«; de var en seriel masse, hvis enhed var blot ydre, sat af et *parti* e.l.

»Hos *fællesskabet af revolutionære proletarer* derimod, der bringer deres og alle andre samfundsmedlemmers eksistensbetingelser under kontrol, er det direkte omvendt: *her deltager individerne som individer*.«⁶³

At individerne deltager som individer kan kun den evnesvage statskapitalistiske ideolog forstå som fraværet af en organisation, men det forholder sig lige stik modsat: at individerne deltager som individer betyder, at serialiteten ophæves.

Den revolutionære klasse er selv den største produktivkraft og under de nuværende forhold er selve denne organisationsform en produktivkraft, som er i færd med at udvikles for øjnene af os i den højproduktive sektors *producentkollektiver*, – ikke af managementfilosofferne, men af de associerede producenter selv i selve produktionsprocessen og i den hermed forbundne kamp mod koncernens bureaukrati.

I modsætning til en fagforening, en koalition af proletarer *som sælgere* er producentkollektivet

⁶¹ Karl Marx: *Das Elend der Philosophie*; op.cit., p. 181.

⁶² At »demokratiske« rettigheder så som ytringsfriheden bevares, er klart, da disse er nødvendige af hensyn til den præventive kontrarevolutionens effektivitet. Det samme forklarer, hvorfor der ikke er indført en permanent tvungen voldgift: det ville berøve fagforsteningen ethvert skær af legitimitet og således gøre det umuligt for småpamperskabet at bremse for utilfredsheden.

⁶³ Karl Marx und Friedrich Engels: *Die deutsche Ideologie* [1845-1846]; i *Werke*, bd. 3, pp. 74-75.

og en herpå baseret højere proletarisk organisationsform en association af proletarer *som producenter* og er altså under senkapitalistiske forhold *i sig selv* revolutionær.

På *nuværende tidspunkt*, hvor udviklingen af de subjektive betingelser for den proletariske revolution først er ved at begynde, og hvor kampen først og fremmest drejer sig om arbejdernes befrielse fra den serielle afmagt, den korporative stat formedelst småpamperskabet hensætter arbejderne i, vil det være absurd at forsøge at beskrive, hvorledes de revolutionære producentkollektivets indbyrdes association kan tænkes at forme sig. Overlad det trygt til den største af alle produktivkræfter!

På nuværende tidspunkt drejer det sig tværtimod om for de revolutionære producenter at udvikle *»en art dobbeltstrategi i en løs organisation af informelle kadrer«* (Negt). På den ene side må producenternes socialrevolutionære fordringer, behov, interesser omsættes i eksemplariske aktioner – uden hensyn til det almindelige omdømme i den ødelagte borgerlige offentlighed. På den anden side er det nødvendigt i informelle kadrer i de forskellige basisinstitutioner at frigøre massernes afpolitiserede og irrationelle loyalitet over for de organisationer, der netop i kraft af denne »tillid« (J.O. Krag & Andr. Jørgensen) er den »progressive« kontrarevolutions avantgarde: de »socialistiske« partier og fagforsteningen, den korporative stats »venstrefløj«.

Stilheden og sneen

Søndag den 5. april sneede det kraftigt. *Land og Folk* bragte et interview med »en af dem, der tog aktivt del i formuleringerne af kravet

om en krone mere i timen, en der daglig i sin fagforening udfolder store bestræbelser for at aktivisere medlemmerne i lønkampen«, fagforeningsformand Jørgen Jensen.

»Den rolige udvikling, der i øjeblikket er på arbejdsmarkedet, kan umiddelbart give det indtryk, at den vældige lønbevægelse, der i årets to første måneder udviklede sig under parolen: en krone mere i time, er ebbet ud.«

Således indleder interviewerens Bent W. Nielsen artiklen, og på linje hermed spørger han Jørgen Jensen: »er bevægelsen *ude på arbejdspladserne* efter din opfattelse [. . .] standset?« Jørgen Jensen svarer uførtrodt:

»Nej! Arbejdernes krav om lønindrømmelser og mere menneskeværdige tilstande på arbejdspladserne er langt fra standset. *Kravene er tværtimod [?] tvunget ind i organisationerne*, og i den forbindelse kan det være rigtigt at understrege, at de tillidsmænd, der *prøvede at samle bevægelserne ude på arbejdspladserne op*, blandt andet gennem den faglige landskonference, gang på gang slog fast, at man ikke ønskede at svække dansk fagbevægelse, men at målet tværtimod var en styrkelse af fagbevægelsen og sætte fagbevægelsen ind for en løsning af *de* spørgsmål, der levede og lever på arbejdspladserne . . .

– *Er det så sket?*

– Ja, det synes jeg er sket i stor udstrækning. Smedeforbundet afholder nu lønkonference med det formål at forøge aktiviteten omkring medlemmernes lønninger« o.s.v.

Det kan han synes, fordi »arbejderne« »i et såkaldt liberalistisk [sic!] samfund« »kun« har »én mulighed og fagbevægelsen kun én opgave, at fraariste arbejdsgiverne så meget som overhovedet muligt.«

Hvad er der andet at sige end at citere den hellige Johanna fra Slagtehalerne?

*Der står en isen op af undergrunden.
Hvor mange skrig vil sneen kvæle?*

Svend Svendsen:

Bryggeriarbejdernes andel i vinterens arbejdskampe

For nogen tid siden besluttede ledelsen af de københavnske bryggeriarbejdernes fagforening og forbund at undlade at møde op i Arbejdsretten, når der skal fastsættes bod for bryggeriarbejdernes andel i vinterens arbejdskampe. Og det skulle hermed formelt være fastslået, at arbejderne og den faglige organisation i dette tilfælde ikke står så fjernt fra hinanden, når det gælder kamp imod en reaktionær regering eller imod arbejdsgiverne.

Men selv om strejkeaktionerne på de københavnske bryggerier både har været rettet imod den borgerlige regerings økonomiske politik og imod arbejdsgivernes vi-alenevide-og-bestemme-mentalitet, er det svært som socialist at opfatte de faglige funktionærers bevægelser indenfor de fagretlige rammer som andet og mere end slet og ret opportunistisk skygeboksning.

På de københavnske bryggeriarbejdernes ordinære fagforeningsgeneralforsamling i slutningen af november sidste år blev det vedtaget at rejse et lønkrav på en krone mere i timen. Og på samme generalforsamling, hvor der i øvrigt ikke deltog ret mange andre end repræsentantskabets og forretningsudvalgets medlemmer, talte formanden meget ihærdigt for en sammenslutning af forbundene indenfor levnedsmiddelindustrien. Han mente, at forbundene ved en sådan centralisering med så meget større styrke ville være i stand til at varetage medlemmernes interesser. Men bekymrede sig i øvrigt ikke om, at det var otte forbundsformænd fra levnedsmiddelindustrien, der allerede i første etape af bryggeristrejken i 1965, ret så provokerende og umotiveret havde søgt at spænde ben for den »lovlige« overenskomstkonflikt. Lige som det heller ikke generede ham, at

sammenslutningen automatisk ville betyde en indlemmelse i LO, som han altid så kraftigt har advaret medlemmerne imod.

Bryggeriarbejdernes formand kan ikke være uvidende om, at forbundssammenslutningen – i alt fald under en socialdemokratisk regering – vil fratage fagforeningen de sidste selvstændige aktionsmuligheder. Men han har sikkert også en meget klar fornemmelse af, at en sammenslutning er den eneste mulighed for, at fagforeningsfunktionærerne kan overtage de sidste ynkelige rester af medlemmernes indflydelse på fagforeningens virksomhed. Og når sammenslutningen så endvidere for de faglige funktionærer betyder øgede avancementsmuligheder, er formandens medlemskort til SF sikkert ikke så forskelligt fra et socialdemokratisk, at det skulle være nogen hindring for at spænde bryggeriarbejderne for Thomas Nielsens, Anker Jørgensens og Hans Rasmussens LO-trojka.

Men alt dette er kun fremført for at vise besværlighederne ved at forestille sig, at bryggeriarbejdernes faglige funktionærer gennem tilslutningen til Krone-kravet og protesten imod den borgerlige regerings økonomiske politik skulle have bekymret sig særlig meget om medlemmernes vitale problemer og interesser. Samt for at illustrere formodningen om, at bryggeriarbejdernes lønaktioner før jul samt tilslutningen til skibsværftsarbejdernes 24-timers-aktion dårligt kan henregnes blandt de såkaldt vilde strejker.

Aktionerne før jul var ellers lige ved at komme bryggerierne frygtelig på tværs midt i juletravlheden. Men med et løfte til tillidsmændene om forhandlingsmuligheder efter jul lod »initiativtagerne« til de meget lidt spontane arbejdsnedlæggelser sig berolige.

Og vi var faktisk en del bryggeriarbejdere, der havde regnet med, at bryggerierne havde lovet noget konkret. (Det er jo svært at tro, at faglige ledere ved så gunstig en lejlighed lader sig spise af med luftige løfter om forhandling). Men selv om der vist nok kom forhandlinger i gang, har disse i det mindste ikke givet resultat i skrivende stund – efter ca. 3 måneders forløb. Og så er det, man spekulerer på, om det er de faglige ledere, der er blevet gjort til grin, eller det mon tro skulle være os arbejdere!

Tilslutningen til skibsværftsarbejdernes 24-timers-aktion standsede stort set alt arbejde på bryggerierne. Men selv om aktionen blev vedtaget ved skriftlig afstemning på de forskellige arbejdsafdelinger, er det vist lidt for dristigt at påstå, at spontaneiteten var ret meget større end ved aktionerne før jul. Og da der ikke blev truffet foranstaltninger til medvirken ved typografernes demonstration nogle dage senere, var der da ingen bryggeriarbejdere, der deltog ved denne lejlighed.

En arbejder kan »naturligvis« ikke snakke rent ud offentligt om sine faglige ledere. Men det må være tilladt at mene, at de faglige ledere i disse tilfælde har optrådt lidt klodset. Idet de ikke har opfattet, at man ved at lade arbejderne afreagere, før tiden er moden, opnår at afdæmpe arbejdernes spontane aktionsvilje og derved sparer arbejdsgiverne for virkelig alvorlige arbejdskampe – men det kan vel ikke have været de faglige funktionærers hensigt med kravet om 1 krone!

Det kan vel ikke passe, at de faglige funktionærer for alvor er bange for »vilde« strejker???

Svend Svendsen

Thomas Boje og Sigurd Jensen: Velfærdsstatens demaskering

Da maskiner er fri for menneskelige svagheder, såsom dovenskab og interesser, og da maskiner ikke pludselig kræver medbestemmelse eller strejker, er kapitalen positivt motiveret til at erstatte mennesker med maskiner. Endvidere opnår man ved automatiseringen at kunne regulere arbejdstempoet langt mere effektivt, end det er muligt ved hjælp af betalte håndlangere. Den altafgørende grund til mekanisering og automatisering er imidlertid hensynet til konkurrence-evnen: hvad den enkelte kapitalist end måtte mene om mekaniseringen og automatiseringen, så er kapitalisten selv kun magthaver i sin egenskab af kapitalens personificering og må derfor følge markedets love, hvis han vil bevare sin magtposition og dennes kendetegn – indkomst og status. (»Det er ikke længere et spørgsmål om at automatisere eller ikke. Hvis man ikke selv gør det, så gør konkurrenten det«). Alt i alt skulle disse forhold sikre produktivkræfternes videre udvikling under den kapitalistiske produktionsmåde, dvs. i form af den private kapitaltilegnelse.

Profitratens fald og merværdiratens relevans

Men med mekaniseringen og automatiseringen ændres også kapitalens organiske sammensætning, dvs. forholdet imellem den konstante kapital (den del af kapitalen, der investeres i maskiner, bygninger, råstoffer etc. Denne kapitalens værdi forøges ikke under produktionen, men overføres blot til det nye produkt) og totalkapitalen (den variable kapital, dvs. lønnens værdi plus den konstante kapital). Og med denne ændring i kapitalens organiske sammensætning vil også profitraten falde (profitraten=merværdien/konstante kapital + variable kapital): et eksempel.

Antag at produktionens værdi ($c+v+m$) – p.g.a. rationalisering – er blevet forøget
fra $100c + 100v + 100m$

til $200c + 100v + 100m$

dvs. at kapitalens organiske sammensætning ($c/c+v$) er ændret

fra $100c/100c + 100v = 50\%$

til $200c/200c + 100v = 66\%$.

Men denne ændring bevirker et fald i profitraten ($m/c+v$)

fra $100m/100c+100v = 50\%$

til $100m/200c+100v = 33\%$.

Dette er loven om profitratens faldende tendens. Betingelsen er, at kapitalens organiske sammensætning ændres.

Denne »uheldige tendens« kan nu modvirkes ved en forøgelse af merværdiraten:

Antag at merværdien (m) forøges fra 100 til 150. Dette vil betyde, at merværdiraten (m/v) stiger

fra $100m/100v = 100\%$

til $150m/100v = 150\%$

Men hvad vil der ske med profitraten?

Den vil igen stige

fra $100m/200c + 100v = 33\%$

til $150m/200c + 100v = 50\%$.

Ved at forøge merværdiraten (= udbytningsraten) kan kapitalismen altså kompensere for mekaniseringens og automatiseringens »uheldige« konsekvenser, dvs. for profitratens faldende tendenser.

Til dette formål har den nu flere forskellige metoder til sin rådighed:

- 1) Forlængelse af arbejdstiden
- 2) Forøgelse af arbejdstempoet
- 3) Arbejdsorganisationens rationalisering

4) Produktionsprocessens mekanisering og automatisering.

Socialteknikerne:

Medens naturvidenskaberne stiller de nødvendige tekniske data til rådighed, sørger socialvidenskaberne for at udvikle socialtekniske strategier (rationelle arbejdsmetoder, bedre arbejdsdeling og -organisation). Således har metodeingeniørerne f.eks. kalkuleret sig frem til »ideelt« arbejdstempo og en »ideel« arbejdsmetode. Hvis metodeingeniørernes tekniske regler – som beror på empirisk viden – ville være i stand til at normere arbejdsprocessen, ville også profitmaksimeringen være optimal under de givne produktionsbetingelser. Imidlertid forudsætter disse metoder, at arbejdernes interesser er identiske med ledelsens og socialteknikerens, dvs. disse metoder må blive arbejdernes *egen* metode. Derfor strukturerer ledelsens betalte »rationaliserings-eksperter« arbejdsforholdene på en sådan måde, at den enkelte arbejder (tendentielt) forfølger private interesser, og dermed truer lønarbejdernes solidariske holdning (f.eks. arbejdernes uformelle produktivitetensnorm, som f.eks. Mayo har kunnet registrere i virksomhedens uformelle grupper.)

Effektivitetsfremmende lønsystemer:

Det er under denne synsvinkel, at de forskellige »effektivitetsfremmende lønsystemer«, bliver relevante. Produktionstillæg, præmieløn, meritvurdering, akkordløn etc. er foranstaltninger, der skal få arbejderen til selv at øge arbejdsintensiteten. Gennem akkordaf lønning f.eks. har man slået to fluer med ét smæk: profitten øges og ingen gør vrøvl. Akkordsystemet afskaffer selvfølgelig ikke udbytningen, den gør den »blot« mere uigennemsigtig. Arbejderne svinger nu selv piskan og dermed kan de betalte indpiskere, der tidligere kontrollerede, om der nu virkelig blev arbejdet, bortrationaliseres. At akkordløn så efter alt at dømme er direkte nedbrydende på helbredet, bryder kapitalen sig pokker om.

Skifteholdsarbejde:

Med mekaniseringen og automatiseringen bliver også *skifteholdsarbejdet* en nødvendighed for et foretagende, der arbejder efter den kapitalistiske grundmaxime: profitmaksimering. Desto

mere kapitalintensiv en virksomhed bliver, desto mere tæller også hvert minut, maskinerne ligger stille. Et EDB-anlæg f.eks. skal helst (for at kunne klare afskrivningerne) køre 24 timer i døgnet. Antallet af skifteholdsarbejdere er da også blevet fordoblet inden for de sidste ti år, således at nu en ud af fem arbejdere har aften og/eller natarbejde.

Støjproblemet:

Med mekaniseringen af kontorfaciliteterne bliver også funktionærerne ofre for den største fare på arbejdspladsen (bortset fra giftigt støv og kemikalier).

Medens enkelte arbejdsgivere nøjedes med at konstatere, at »et højt niveau« af støj kan have den gunstige virkning at holde arbejderne og funktionærerne vågne under natskiftet, har LO – i forening med staten – forsøgt at lovgive dette »sociale problem« ud af verden. Bortset fra at denne lovgivning udelukkende opererer med et naturvidenskabeligt sygdomsbegreb (og derfor kun registrerer visse veldefinerede, fysiske skader), har man dog med »Lovgivningen på arbejderbeskyttelsesområdet« forsøgt at revidere, justere og forebygge visse skader. Men disse foranstaltninger har imidlertid ikke kunnet forhindre, at utallige arbejdere endnu i dag lider af høreskader af varierende grad (56% af fabriksarbejderne i alderen 16 til 65 år ifølge en WHO-undersøgelse). Dette kan heller ikke forbavse, når man gør sig klart, hvilken position arbejderne indtager i produktionsprocessen.

Situationen på fabrikken er jo den, at ledelsen i det væsentlige er beskæftiget med at holde omkostningerne nede, mens arbejderne almindeligvis har meget lidt kontrol over og derfor interesse i arbejdsprocessen. Endvidere er arbejderens sundhed ikke blot afhængig af ledelsens velvilje, men også af ledelsens viden om problemet og dens evne til at korrigere om nødvendigt (bl.a. afhængig af konkurrencen).

En sådan kombination har næppe en gunstig virkning på arbejdssikkerheden. Derfor burde den kendsgerning, at de fleste ulykker en undgåelig med kendte og afprøvede metoder, heller ikke overraske.

Skifteholdsarbejde:

Jo større mekaniserings- og automatiseringsgraden er inden for en bestemt industrisektor,

desto større bliver den andel af kapitalen, der medgår til investering i bygninger, maskiner og råstoffer. For at kunne klare og overleve konkurrence må den enkelte kapitalist derfor investere en betragtelig kapital forud for enhver produktion og dermed gevinst. I en samfundsformation, hvor den kapitalistiske produktionsmåde er reglen, udviser kapitalisten således ægte »samfundssind« når han stiller sin private kapital til rådighed i form af investeringer og på denne måde bidrager til den samfundsmæssige produktion og reproduktion. Dette »storsind« udviser han selvfølgelig kun fordi han erfaringsmæssigt ved, at det kan være yderst profitabelt at investere i mere moderne maskiner, som producerer billigere varer end de hidtil anvendte maskiner. For ham er bygninger, maskiner og råstoffer *kapital*, som gør det muligt for ham at akkumulere merværdi, når blot denne kapital sættes i bevægelse af lønarbejderne.

Alligevel var mange kapitalister inden for den senere årrække gjort den bitre erfaring, at det i dag ikke varer så forfærdelig længe inden konkurrenterne har udviklet eller indført maskiner, der producerer endnu billigere. Således bliver højtudviklede maskiner urentable, inden de bliver ubrugelige i egentlig fysisk forstand. I USA vurderer man en værktøjsmaskines fysiske levetid til ca. 10 år; efter 7 år er maskinen imidlertid forældet (og dermed ikke rentabel) i tekniske henseender.

Den kapitalist, der har investeret sine penge i ovennævnte værktøjsmaskine, må altså sørge for at få afskrevet maskinens værdi i løbet af de 7 år, hvor maskinen endnu er rentabel. Han må indskrænke den tid, maskinerne ligger stille; for hver dag, time og minut maskinen ikke producerer, mister han muligheden for at afskrive maskinens værdi.

Derfor indfører hans virksomhed – i lighed med talrige andre virksomheder – skifteholdsarbejde, d.v.s. der må nu arbejdes 24 timer i døgnet med værktøjsmaskinen.

Og dette gør han til trods for at skifteholdsarbejde efter al sandsynlighed er direkte nedbrydende på lønarbejderens helbred.

Skifteholdsarbejde og den sociale rytme:

Generelt vil aften- og natarbejde medføre, at den sociale rytme brydes af den simple grund, at samfundet ikke er indrettet for skifteholdsarbejdere. Forretninger, foreningsliv, skoler, transportmidler, børnehaver og familien fun-

gerer om dagen og aftenen. Således kan skifteholdsarbejderen ikke deltage i disse af familiens aktiviteter, som normalt forløber på bestemte tidspunkter af dagen: spisning i fællesskab o.s.v. Lønarbejderens egne børn truer derfor med at blive fremmede, idet der kan gå indtil flere dage inden han ser dem igen: når børnene går i skole, står arbejderen op af sengen for igen at gå på arbejde, når børnene kommer hjem.

Endvidere vil arbejderens behov for søvn, hvile og andre kompenserende aktiviteter komme i konflikt med de andre familiemedlemmers interesser – især fordi boligen oftest er trang og dårligt lydisoleret. Inden for en sådan ramme kan f.eks. skifteholdsarbejderens søvnbehov og børnenes trang til udfoldelse dårligt forenes. Resultatet bliver da også oftest opslidende skænderier og fordrejede kommunikationsmønstre inden for familien.

Karakteristisk nok begunstiger aften- og natarbejde kun udøvelsen af en eller anden privat hobby. F.eks. modeller af Roskilde Domkirke nøjagtigt udført med tusinder af tændstikker. Men disse fritidsaktiviteter er per definition private: nok er min model af Roskilde Domkirke en ting, jeg selv har skabt, men da den kun er en ting skabt af mig for mig, da den ikke har nogen brugsværdi for andre, er jeg selv efter at have brugt tusind timer hertil intet for mine medmennesker.

Skifteholdsarbejderens indskrænkede kontakt til børnene, konen og vennerne kan derfor ikke kompenseres med private aktiviteter af denne art.

Alt i alt medfører skifteholdsarbejdet, at mulighederne for social kontakt med ligestillede yderligere indskrænkes. Men hermed indskrænkes også lønarbejderens mulighed for at erfare, at hans egen situation ikke er et særtilfælde, men derimod deles af en række lønarbejdere, der hver for sig har gjort parallelle erfaringer.

Skifteholdsarbejde og den biologiske rytme:

Skifteholdsarbejdet vil ligeledes have en tendens til at afbryde arbejderens biologiske rytme: »Jeg er bange for, at det ender med mavesår. Tit får jeg halsbrand, og min læge siger, at jeg har kronisk tyktarmskatarr . . . Hovedpine har jeg også. Det er som regel, når jeg skifter over til daghold, så skal man jo stille sig

helt om. Maven lider jo også hårdt under det«. Disse ændringer i organismens tids-orienterede biologiske funktioner i samspil med især familiens og arbejdslivets socialpsykologiske klima, resulterer ofte i lidelser af forskellig art. I flere tilfælde mavesår, leddegigt, hyppige og alvorlige forkølelser samt hovedpine (jvf. tab.)

Kilde: J. E. Andersen: »The main results of the Danish medico-psycho-social investigation of the shiftworkers«. Helsinki 1959, vol III, pp. 135–36. »International Congress on occupational Health«.

Diagnose	Dagarb.	Holdarb.
A. Mavelidelser, alvorlige	10,5	33,9
1) mavesår	4,3	9,9
2) andre alterationer i maven	0,9	3,5
3) uden abnorm røntgeneffekt	3,5	8,8
B. Mavelidelser, mindre alvorlige	8,7	22,2
C. Forstoppelse, tyktarmsbetændelse og andre enteriske sygdomme	9	30
D. Søvnlidelser	11	66
E. Nervøse lidelser	25	64

Skifteholdsarbejderens stress-situation:

En lønarbejder, der ikke kan tilpasse sine tids-orienterede legemsfunktioner til skifteholdsarbejdets krav, befinder sig i en typisk stress-situation. Endvidere er denne oftest af længere varighed: Selv om de fleste arbejdere, der har besvær med deres legemsrytme, ønsker at ophøre med skifteholdsarbejdet, har de fleste imidlertid ingen chance herfor. Tilfredsstillende arbejdspladser i andre lokale virksomheder er vanskelige at finde, og derudover betyder et arbejdspladsskifte altid et tab i ancienniteten og af en vis sikkerhed, fortlighed og erfaring med en bestemt arbejdsplads – alt sammen kendsgerninger, der knytter lønarbejderen til sin traditionelle arbejdsplads.

I en sådan konfliktsituation er det ofte ikke muligt for arbejderen at forarbejde konflikten progressivt, d.v.s. at finde nye sociale kompromisformer, der befrier undertrykte eller deformerede interesser. En somatisk forarbejdning af konflikten kan da træde i stedet. Sygdomme

såsom mavesår, forstoppelse o.s.v. er individets svar på stress-situationen.

Franz Alexander har overbevisende demonstreret, hvorledes lønarbejderens sociale og økonomiske situation kan fortsætte i bevidste og/eller ubevidste psykologiske processer. Han har således beskrevet 7 forskellige konfliktformer, der hver for sig er karakteristisk for en bestemt sygdom. Således vil en lønarbejder med en karakteristisk psykodynamisk konstellation evt. reagere med et mavesår såsnart han bliver bragt i en livssituation, der enten aktiverer hans centrale konflikt eller destruerer de forsvarsmekanismer, arbejderens hidtil har benyttet over for konflikten. Hans centrale konflikt og de anvendte forsvarsmekanismer over for denne (tilsammen udgør de hans karakteristiske psykodynamiske konstellation), er et resultat af arbejderens opvækstbetingelser, som igen er betinget af sociale og økonomiske forhold. »Livssituationen« derimod refererer til arbejderens aktuelle ydre situation, således som den vurderes af ham psykologisk – d.v.s. påvirker ham følelsesmæssigt.

En lønarbejder, der ikke kan tilpasse sine tidsorienterede legemsfunktioner til skifteholdsarbejdets krav, og hvis forhold til konen og børnene er blevet konfliktfyldt på grund af skifteholdsarbejdet, befinder sig nu netop i en situation som påvirker ham følelsesmæssigt. Når dertil kommer, at arbejderens ikke umiddelbart kan finde nogen løsning på denne situation så længe han står ene – og dermed tror, at hans situation er et særtilfælde – da kan sygdom (in casu: mavesår) blive lønarbejderens nødvendige reaktion på konfliktsituationen. Franz Alexander konkluderer, at »den afgørende faktor i mavesårets pathogenese skyldes en frustration af behovet for støtte og kærlighedsfordrende ønsker. Når disse ønsker ikke tilfredsstilles i normale menneskelige give-og-tage-relationer, opstår der en kronisk emotionel spænding som udøver en specifik virkning på mavens funktion.«

Arbejdskraften og de menneskelige rettigheder:

Som tidligere nævnt, indfører talrige virksomheder skifteholdsarbejde *til trods for*, at en sådan arbejdsrytme efter al sandsynlighed er direkte nedbrydende på lønarbejderens helbred og sociale relationer i øvrigt. Lider kapitalismen da af »karakterbrist« og overtræder den ikke »de menneskelige rettigheder«? Det

gør den osse. Det væsentlige er imidlertid, at den ikke *kan* opfylde disse krav. At virksomhederne indfører skifteholdsarbejde på trods af dets »uheldige sociale konsekvenser«, er blot én af de måder, hvorpå de *objektive interessemodsnævninger* – som er givet i og med den kapitalistiske produktionsmåde – fremtræder.

Den kapitalistiske produktionsmåde, som er baseret på lønarbejde og kapital, kalkulerer nemlig med 3 grundlæggende »produktionsfaktorer«: råstoffer, kapital og *arbejdskraft*. Og den enkelte kapitalist betragter sin investering i bygninger, maskiner, råstoffer og *arbejdskraft* som en kapital, der gør det muligt for ham at akkumulere merværdi (profit). Denne arbejdskraft må derfor – på linje med de andre »produktionsfaktorer« – administreres på en sådan måde, at den bliver en profitabel investering: den må drænes, stimuleres, kvantificeres og organiseres. Arbejdskraften er en specifik »produktionsfaktor« – på linje med alle de andre produktionsfaktorer – som virksomhedsbureaukратиets administrative blik kan organisere, klassificere og om nødvendigt omplacere.

Så længe nu denne arbejdskrafts *brugsværdi*, d.v.s. arbejderens specifikke, produktive aktivitet, opfylder de forventninger investoren stiller til denne – indtil da er han selvfølgelig ikke interesseret i lønarbejderens helbred eller privatliv. Hvis arbejdskraften derimod ikke længere opfylder forventningerne, reagerer han: den ikke længere rentable arbejdskraft henvises nu til arbejdskraftreserven – en reserve, som »almenvellet« må tage sig af; d.v.s. sygekasserne, arbejdsformidlingen o.a. lignende institutioner.

At skaffe sig af med en 45 årig arbejdskraft, som ikke længere kan klare skifteholdsarbejdet – netop på grund af flere års skifteholdsarbejde – er imidlertid blot en raffineret form for mord: i realiteten overlades denne arbejder til naturens strubegreb, en frihed til at sætte spor i sin private lænestol og med en personlig sikkerhed om at han er overflødig i dette samfund.

Produktivitetsfremmende lønsystemer:

Filosofien bagved begreber som produktivitetsfremmende lønsystemer, akkorder, bonusordninger o.s.v. går tilbage til begyndelsen af 1900-tallet, hvor man i USA gjorde den iagttagelse, at virksomhedslederne nok havde en klar opfattelse af, hvad man kunne

vente sig af en maskine. Derimod vidste man meget lidt om, hvilke krav man skulle stille til en arbejder, hvad han kunne præstere inden for et bestemt tidsrum. Man mente der var to måder at øge produktionen på. For det første ved at arbejderen instrueredes og oplærtes i de mindste bevægelser, der skulle udføres ved en arbejdsopgave. For det andet ved at give de dygtigste af arbejderne opmuntring i form af højere løn.

Gennem en række eksperimenter fandt man ud af, at grundig instruktion og udsigten til flere penge fik arbejderen til at knokle løs og sætte sin arbejdsydelse meget op. Man havde derved lagt grunden til det, som i dag går under betegnelsen tidsstudier, MTM (metodetidsmåling) eller UMS (en tillempet form for MTM).

Man går i denne teori ud fra at gennemsnitsarbejderen er doven og opfatter arbejdet som noget modbydeligt. Det eneste, som kan få ham til at anstrenge sig, er frygten for straf eller ønsket om bedre materielle kår. Tilhængerne af denne teori anbefalede arbejdsgiverne, at de for at udnytte arbejdskraften bedst muligt skulle indføre enkle og rutineprægede arbejdsbevægelser (mekanisere), og at lønnen kun skulle udbetales på grundlag af præstationen. Hensyn til de arbejdere, som havde arbejdet det meste af deres liv på virksomheden eller var gamle, skulle der ikke tages. Man så ingen modsætning mellem arbejder og arbejdsgiver, hvis arbejderen blot arbejdede hårdt og produktivt, ville det være til gavn for begge parter.

Disse teoretiske overvejelser ligger endnu i dag bagved mange af de råd eksperter i rationalisering og arbejdstilrettelæggelse giver arbejdsgiverne. Det behøver man blot at læse lidt i de lærebøger i arbejdstidsstudier, der findes på markedet, for at overbevise sig om.

En arbejders vurdering af denne form for præstationsbelønning kan vi få af Dennis Johnsons artikel om fabriksliv, citeret fra Vindrosen: »På en fabrik er grundlønnen sædvanligvis lav. Det betyder ikke, at ledelsen ikke har råd til at betale mere, ja, den betaler faktisk mere – men ikke gennem grundlønnen. De sidste pund, der skaffer os lidt nærmere det kunstige begreb, der kaldes »den nationale gennemsnitsindtægt«, må tjenes under pres. Ved hjælp af produktivitsfremmende lønsystemer, akkorder, bonus, kvalifikationstillæg, kald det hvad man vil, får arbejderen det frie initiativs konkurrenceånd at føle. En løn, der skulle tjenes, bliver en præmie, der skal vindes. »Løn efter resultater« kalder de

det. Og resultatet af resultaterne er endnu en forøgelse af profitterne«.

Organisationernes holdning:

Det er denne systematiske forkrøbling af arbejderens person, som arbejdsmarkedets to parter var med til at fremme ved aftalen om indførelse af produktivitsfremmende lønsystemer. I hovedaftalen af 1960 mellem LO og Dansk Arbejdsgiverforening blev dette formuleret så smukt: »Der bør i de kollektive overenskomster tilstræbes aflønningsformer, der er produktivitsfremmende og tillige giver arbejderne adgang til større indtjening, end ved arbejde på almindelig timeløn, idet der i reglen, hvor det er muligt at lade samme arbejde udføre såvel på akkord som på almindelig timeløn, kan forventes en større arbejdsydelse og dermed større fortjeneste ved akkord eller lignende aflønningsform, end ved almindelig timeløn«.

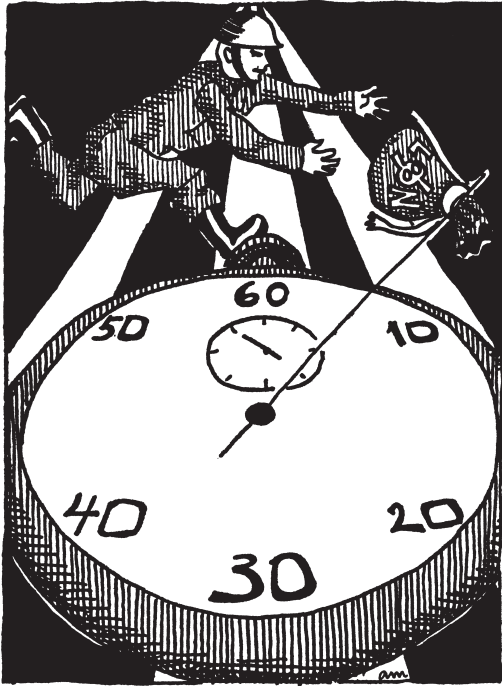
Der tales om, at det giver større løn til arbejderen, men ikke et ord om, hvor meget større profitten bliver ved samme lejlighed.

For at hovedaftalens smukke ord skal blive virkelighed, har man nedsat et rådgivende udvalg til at varetage arbejdstidsspørgsmål. Dette udvalgs opgaver er »at virke fremmende på samarbejdet om anvendelsen af arbejdstudier og medvirke til den tekniske løsning af trivsels- og fortolkningsspørgsmål vedrørende arbejdstudier«.

Hvis lønsystemerne alligevel skulle møde modstand, har man fra både LO og Arbejdsgiverforeningens side indført en konsulenttjeneste, som skal stimulere interessen hos deres respektive medlemmer for disse systemer.

Udførsel af arbejdstidsstudier:

Som forløber for indførelse af lønsystemer byggende på akkord, går normalt en række arbejdstidsstudier, og en rammeaftale herom blev i 1963 indgået mellem arbejdsmarkedets parter. I denne taler man som indledning om, at bevarelsen af befolkningens levestandard er betinget af erhvervenes konkurrenceevne. Da denne afhænger af en fortsat forøgelse af produktiviteten, er det en fælles interesse, at der indføres nye arbejdsmetoder og lønformer, med henblik på en mere effektiv anvendelse af maskiner, materialer og arbejdskraft.

Om arbejdsstudier hedder det videre, at man gennem disse kan finde den mest enkle og effektive metode til arbejdets udførelse og samtidigt opnå et korrekt grundlag for lønfastsættelse. Om selve metoden ved tidsstudier hedder det i en AOF-bog om stopursakkorder, at de næsten aldrig kan være udførlige nok, de skal ligesom en varedeklaration fortælle om indholdet: Man kan sige, hedder det videre i samme bog, at et tidsstudie bør være et fotografi, der nøjagtigt fortæller hele arbejdsgangen. De såkaldte MTM-studier bygger således på, at alt manuelt arbejde kan opdeles i enkle grundbevægelser som strække, flytte, gribe, anbringe, holde, o.s.v. Tiden for disse bevægelser bliver samlet i et skema. Man analyserer de grundbevægelser, der kræves til en bestemt operation og tillægger hver bevægelse en i forvejen fastlagt tidsværdi, som er bestemt under hensyntagen til bevægelserens natur og de forhold under hvilken den udføres.

Princippet bag det hele er at gøre arbejdet så simpelt og rutinebetonet som muligt, således at der kræves mindst mulig aktiv deltagelse fra arbejderens side for at udføre jobbet. Man citerer i alle tidsstudiebøger en amerikansk forsker G. J. Stegermerten, der af forfatterne tillægges stor betydning for udformningen af arbejdstidsstudier. Han betegner en arbejder som enestående god, hvis denne arbejder regelmæssigt, nær-

mest som en maskine, bevægelserne er så hurtige og ensartede, at de er svære at følge, og han tilsyneladende ikke behøver at tænke på, hvad han laver. Samtidigt skal arbejderen betragtes som den bedste af alle?

At arbejdstidsstudier skulle være et korrekt grundlag for lønfastsættelse, som oven for hævdet i rammeaftalen, kan man have sin tvivl om. Ved et tidsstudie er der ikke noget i vejen for, at man kan håndplukke nogle hurtige arbejdere, der er i stand til at arbejde hurtigere end de fleste, man får derved et resultat, der viser at akkorden kan sættes op. Arbejdsstudieteknikkerne, der bearbejder resultaterne, kan så konstatere, at nogle grupper har kunnet producere mere pr. mand pr. time. Selv om resultatet er fremkommet under gunstige betingelser, er det en håbløs situation at skulle forhandle om akkorder i for arbejderne. Det kan resultere i at akkordsatsen bliver sat op, og man må arbejde endnu mere for at tjene det samme.

I dag foregår langt det meste arbejde som akkordarbejde. Skulle man gå væk fra denne arbejdsform og over til timeløn, ville det mange steder betyde en væsentlig nedgang i produktionen.

På de mest gennemrationaliserede virksomheder, hvor arbejdstempoet er voldsomt opskruet, øges chancerne for psykiske sygdomme og mavesår ved akkordarbejde. Man kan kun for en kortere årrække følge med i tempoet. På de svenske Volvo-fabrikker har det vist sig at 50% af de nyansatte holder op inden for 4 måneder og personer over 40 år frarådes at søge ansættelse.

Vurdering af hvad normalmanden er

Som en væsentlig del af arbejdstidsstudier indgår spørgsmålet om arbejdstaktsvurderinger, der i ovennævnte AOF-bog om stopursakkorder karakteriseres som den mest ømtålelige side af arbejdstidsstudiet.

Filosofien bag arbejdstaktsvurderinger er at finde ud af, hvad der er en normal arbejdspræstation, hvor ud fra man kan fastsætte akkorden, eller sagt på en anden måde, hvad kan normalmanden præstere under normale arbejdsbetingelser. Da det oftest er arbejdsgiveren, der har ladet foretage arbejdstidsstudierne og således ham, der sidder inde med materialet, kan forhandlingerne om akkordsatser blive

et meget tvivlsomt foretagende for arbejderne, der ikke er i besiddelse af viden og eget materiale om tidsstudierne og produktionstakten. Skulle arbejderne ønske at hente eksportviden hos fagforeningernes konsulenter, har vi ovenfor i AOF-bogen et indtryk af, hvad han kan forvente af hjælp fra foreningen i spørgsmål om produktivitetsfremmende lønsystemer.

Ved en arbejdstaktsvurdering er der tre faktorer man bygger på:

- 1) Arbejderens dygtighed.
- 2) Arbejderens intensitet og tempo
- 3) Rytmen i arbejdet.

Disse tre faktorer graderer man så den enkelte arbejder efter, og det er her den førnævnte amerikanske Stegermerten har gjort sin store indsats ved at karakterisere, hvad en dårlig god arbejder er, hvad det vil sige at arbejderen har en dårlig-enestående god intensitet. For intensitet har man også en kategori, der hedder overdreven god intensitet, hvilket vil sige, at arbejderen arbejder så meget, at det er sundhedsfarligt. En rytme betegnes som enestående når en arbejder udfører sit job på en monoton, maskinagtig måde.

Det, der er normalt med hensyn til dygtighed, intensitet, og rytme, ja, det er det kompromis, man kan hale i land i ulige forhandlinger med arbejdsgiverne. En forhandling, hvor arbejderen ingen støtte kan regne med fra sin organisation, da denne helt har overtaget arbejdsgiverens effektivitetsmålsætning.

Gruppeakkorder

I de seneste år er der sket en nyorientering i spørgsmålet om akkorder. Man er ved at gå over til en slags »selvstyrende gruppe« d.v.s. grupper, der har et fælles ansvar for, at arbejdsopgaven udføres. Man skal ikke længere blot sørge for, at ens eget bliver lavet, men se til, at også ens kammerater bliver færdige, så der ikke opstår produktionsstop. I stedet for individuelle akkorder er der indført gruppeakkorder.

Ved at indføre disse selvstyrende grupper har man fundet ud af en måde at presse produktiviteten endnu højere op, idet denne arbejdsform har ført til, at afløsning og pasning af tiden sker med meget mindre spild end tidligere. Gruppens interesse i at holde maskiner og arbejdsplads i god stand øges, da indtægten

ved maskinstop ellers vil gå ned for alle. Gruppen supplerer hinanden således, at afløsere ikke er nødvendige, og den udøver selv en slags indre kontrol, d.v.s. at afløsere og arbejdsledere er blevet overflødige.

Gennem gruppeakkorderne er lønnen afhængig af gruppens fælles præstation. Man har endvidere fundet, at individuelle akkorder har den ulempe at individuelle toppræstationer ikke giver arbejdsgiveren mere profit, men det gør derimod de jævne, regelmæssige arbejdsindsatser, hvor hele maskineriet udnyttes effektivt.

Effektivisering og sygdomsrisiko

Den rationalisering og automatisering arbejdsprocesserne i industri, kontor, landbrug m.m. har gennemgået, har i mange tilfælde medført en sundheds- og ulykkesrisiko for de ansatte. Den forskning, der er foretaget på disse områder, har samtidigt medført, at man nu ved udvikling af nye arbejdsmetoder er fuldt klar over deres uheldige sundhedsmæssige konsekvenser. Når disse metoder så alligevel indføres, betyder det, at man bevidst foretager en prioritering af produktionseffektiviteten på bekostning af den menneskelige sundhed og velvære hos de ansatte.

En sådan prioritering beror selvfølgelig på, at fordelene ved produktionsændringen tilfalder andre end dem ulemperne rammer. Interessant er det, at man fra arbejdsgiverside klart tilkendegiver denne prioritering – følgende udtalelse stammer fra en medicinsk sagkyndig i Svensk Arbejdsgiverforening: »Gennem den effektivisering, den rationalisering och mekanisering o.s.v., som sker på olika håll i världen, får man inte bara en ökning av produktionen, utan man kan ibland också få en ökning av hälsoriskerna, t.ex. av expositionen för giftiga ämnen (damm, gaser, o.s.v.).« Mere problematisk er det, hvorfor man fra arbejderside hidtil stort set har accepteret denne prioritering. Her har sikkert løftet om højere lønninger – eller aflønningssystemer med muligheder herfor – virket som en slags kompensation for sundhedsfaren. Og desuden har sundhedsforebyggende og sikkerhedsmæssige foranstaltninger medvirket til metodernes legalisering.

Sikkerheds- og beskyttelseslovgivning:

Er sikkerhedsbestemmelserne en sikring af arbejdernes helbreds- og ulykkesrisiko –

eller er det en række bestemmelser, der skal afhjælpe de værste farer ved moderne produktionsmetoder? Eller sagt med andre ord; skal sikkerhedsbestemmelserne prioritere arbejderens sundhed eller skal de med en prioritering af produktionseffektiviteten afbøde dens værste konsekvenser? Af lov om almindelig arbejderbeskyttelse fremgår det, § 5, stk. 1, at: »Arbejdsgiveren skal ved indretning af arbejdssted og produktionsmidler samt ved tilrettelægning af arbejdsprocesser sørge for, at arbejderen er tilbørligt værnnet mod ulykkestilfælde og sundhedsskadelige påvirkninger.« Og »arbejderen skal medvirke til, at de foranstaltninger, der er truffet for at sikre dem mod skadelige påvirkninger eller ulykker virker efter deres bestemmelse.« (§ 6, stk. 1).

Ansvar for indførelse af sikkerhedsforanstaltninger påhviler altså arbejdsgiveren – men ansvaret for overholdelsen af disse påhviler arbejderen.

Det fremgår af arbejderbeskyttelseslovens øvrige paragraffer, at det ikke kun er arbejderens sundhed, der er bestemmende for hvornår sikkerhedsforanstaltninger kræves, i § 19, stk. 8 hedder det f.eks.: »hvor anvendelse af maskiner eller andre tekniske hjælpemidler medfører støj eller rystelser af en sådan styrke, at arbejderen må antages at påvirkes skadeligt, kan arbejdstilsynet påbyde foranstaltninger derimod, når disse er gennemførlige uden uforholdsmæssige udgifter eller ulemper«. D.v.s. at arbejdsgiveren ud fra en økonomisk begrundelse er berettiget til at afvise indførelse af sikkerhedsforanstaltninger, hvis gennemførelse er nødvendig for at sikre de ansatte mod støjskader.

Kollektive versus individuelle beskyttelsesforanstaltninger

De sikkerhedsforanstaltninger arbejdsgiveren iværksætter kan opdeles i to grupper: de kollektive og de individuelle.

De kollektive kan f.eks. være udsugningsanlæg for støv, lydisolierende mure etc. De tilsvarende individuelle beskyttelsesmidler vil være åndemasker, ørepropper etc.

De individuelle beskyttelsesmidler skal anvendes, når »det ikke på anden måde er muligt at beskytte arbejderen mod sundhedsskadelige påvirkninger«. (§ 13, stk. 1, nr. 21). Som eksemplet med støjbeskyttelsen viser, kan også økonomiske hensyn afgøre, hvad der »er muligt«.

Ved de individuelle beskyttelsesmidler opstår der ofte en konflikt mellem arbejderens pligt til at overholde disse og hans øvrige ønsker om en behagelig arbejdssituation, god arbejdsindtægt etc. Mange beskyttelsesmidler vil således være fysisk ubehagelige: et grelt eksempel er den ørebeskyttelse, der anvendes i Kiruna, som skal sidde så stramt om hovedet, at den hindrer blodtilførelsen til ørene – men også andre former for masker og ørepropper giver gener. F.eks. vil alle disse beskyttelsesmidler hindre samtale under arbejdet – herunder også hindre arbejdsmulighederne.

Andre foranstaltninger er fysisk mulige at overholde, men i længden for psykisk krævede til at virke efter deres hensigt – det gælder f.eks. opmærksomheden ved brug af rundsave og lign. For mange beskyttelsesforanstaltninger gælder, at de nedsætter arbejdstempoet – ved at undlade at beskytte sig, kan den enkelte arbejder så enten hæve sin løn – eller benytte den indvundne tid til en pause i arbejdet. Overholdelsen af beskyttelsesforanstaltningerne vil således være i konflikt med de øvrige interesser arbejderen har i arbejdssituationen.

Når en beskyttelse medfører mange gener, er det vanskeligt at indse dens fordele – og dette gælder navnlig fordi mange af de sygdomme som beskadigelsen forårsager først viser sig efter længere tids påvirkning. Og selv om det i arbejderbeskyttelsesloven hedder, at »arbejdsgiveren i videst muligt omfang skal sørge for, at arbejderen er gjort bekendt med de ulykkes- og sygdomsfarer, der eventuelt er forbundet med deres arbejde, samt de forholdsregler der skal iagttages for at undgå disse farer« (§ 5, stk. 2) – kan man være i tvivl om, at denne bestemmelse virker til fordel for arbejderen, således at produktionseffektiviteten virkelig tilsidesættes til fordel for beskyttelsen. Eller om den snarere bevirker at arbejderen opfatter sygdomsfaren som noget uundgåeligt og accepteret. Man får mistanke om det sidste, når arbejdstilsynet i sin beretning skriver: »Mange regner med, at disse symptomer hører med til professionen og meddeler derfor ikke disse symptomer til lægen, knapt nok, når de bliver spurgt« (s. 76).

Hvad beskytter loven?

En lovgivning om arbejderbeskyttelse og sikkerhedsforanstaltninger kan have forskellige

mål. Loven kan effektivt beskytte arbejderne mod sygdoms- og ulykkesrisiko, og således forbyde enhver produktionsmetode, der indebærer uundgåelige risici. Men loven kan også have til formål at afbøde produktionsmetodernes mest graverende virkninger – dog således, at eventuelle forholdsregler altid bliver iværksat under hensyntagen til produktionen: til dens omkostninger, dens effektivitet etc.

Hvilken målsætning loven har, angiver hvilke interesser den varetager.

I den nugældende beskyttelseslov kan forbud mod en produktionsmetode kun iværksættes, når det drejer sig om særlig farlige hjælpemidler eller arbejdsmetoder, der ikke kan tilstrækkeligt sikres på nogen anden måde. Og ved de øvrige produktionsmetoder er sikrings effektivitet afhængig af tekniske og økonomiske hensyn. Der er desuden ingen bestemmelser om, at en beskyttelsesforanstaltning ikke må være til gene for arbejderen – og det påhviler arbejderen selv at sørge for eventuelle foranstaltningers overholdelse. Det må således konkluderes, at loven ikke er et effektivt værn mod de ansattes sygdoms og ulykkesrisiko – men kun et lapperi på de farer, produktionsmetoderne afføder.

Samarbejdets muligheder for arbejderne:

Hvilke muligheder har en arbejder for at få indflydelse på sin egen situation på den arbejdsplads, hvor han arbejder. Formelt er der gennem en række aftaler mellem fagbevægelsen og arbejdsgiverforeningen oprettet en række institutioner med det formål at øge arbejdernes indflydelse på deres arbejdsplads og formidle et »samarbejde« mellem arbejdere og arbejdsgivere. I de seneste årtier er det blevet en mere og mere generel antagelse, at der findes en forbindelse mellem arbejdernes trivsel og deres produktivitet. Eller som den amerikanske psykolog Mac Gregor siger, »gennemsnitsmennesket har ikke en medfødt uvilje mod arbejde. Afhængig

af kontrollerbare omstændigheder kan arbejdet blive enten en kilde til tilfredsstillelse eller en kilde til ubehag.«

Man antager, at specielt hvor »trivsel« betyder, at de ansatte får en vis indflydelse på arbejdets planlægning, vil det medføre øget produktivitet.

Arbejdsgiverne ønsker således at give arbejderne øget indflydelse på arbejdets planlægning for at få større produktion og dermed profit, men samtidigt ønsker de ikke, at arbejderne får så meget indflydelse, at de skal være med til at bestemme produktionens art og investeringerne, ej heller er arbejdsgiverne villige til at dele ud af deres rettigheder til at bestemme over, hvordan profitten skal anvendes. Dette er der åbenbart fra LO's side heller ikke noget ønske om at kræve. Således skriver Hans Rasmussen i en kronik i Politiken 1. oktober 1965: »Vi (fagbevægelsen) anfægter ikke med planerne om det industrielle demokrati den private ejendomsret, selv om den bringes i søgelyset«.

Arbejdsgiverne (og fagbevægelsen) har således ingen interesse i at arbejderne virkelig får magt over virksomhederne. Det gælder derimod at få arbejderne til at føle, at de har indflydelse på hvad der sker på deres arbejdsplads, idet det er med til at øge produktiviteten.

Hertil er de samarbejdsinstitutioner, der findes, fortræffelige. Man forsøger at kanalisere de konflikter, der måtte opstå på en arbejdsplads ind i en drøftelse i et af samarbejdsorganerne, for derigennem at pacificere arbejderne og undgå, at åbne konflikter skal bryde ud.

Gennem samarbejdsorganerne kan arbejdsgiverne lade udsive informationer i mindre portioner om evt. større ændringer på arbejdspladsen. En bid ad gangen og arbejderne mister overblikket over, hvad der er ved at ske på arbejdspladsen. Der kan ved denne metode opstå en række små konflikter, som dog aldrig vil være så store, at det kommer til de voldsomme åbne konflikter. Man afleder således arbejderens opmærksomhed fra det konflikterne virkelig drejer sig om.

Mogens Hylledig: Nyere ledelsessynspunkter i USA's industri

Denne artikel er et foredrag holdt den 11/10 1968 på *Industrifagenes* (en arbejdsgiverorganisation) generalforsamling af den daværende industrikonsulent *Mogens Hylledig*. Den viser klart, hvorledes virksomhedslederne med eller mod deres vilje er tvunget til at modernisere deres antagelser og ledelsesmetoder for at kunne klare sig i konkurrencen om markedet og for at kunne bevare den kapitalistiske produktionsmåde. Foredraget er sammen med bogen »USA i 1968 – Danmark i 70'erne?« udtryk for introduktionsfasen af den moderne virksomhedsledelse i Danmark; senere er man gået over til praktiske eksperimenter på flere store fabrikker.

[Rejsen til USA i 1968]

Det billede af nyere ledelsessynspunkter i USA's industri, som jeg i den kommende halve timestid skal forsøge at gengive, er et billede, som har dannet sig ved bundfældelse af en lang række indtryk fra en studierejse på 4-5 uger i april-maj måned i år.

Rejsen blev arrangeret af Sekretariatet for Danmarks Erhvervsfond med det formål at konstatere udviklingen i ledelsesmetoder og arbejdsforhold inden for den amerikanske industri, siden man i 1955 gennemførte en tilsvarende rejse.

I rejsen her i foråret deltog 15 konsulenter fra de teknologiske institutter, fra Industrirådet, Dansk Arbejdsgiverforening, LO og andre af arbejdsmarkedets organisationer, herunder altså også fra Industrifagene.

Med hensyn til selve rejsen skal jeg kort nævne, at holdet på de første 2½ uge besøgte organisationer, institutioner, universiteter og konsulentfirmaer i New York, Washington og Boston, dernæst tilbragte en uge med virksomhedsbesøg i de nordøstlige stater og endelig den sidste uge tog den store tur med virksomhedsbesøg i Texas og universitetsbesøg i Los Angeles.

Rejsen var planlagt af industriattaché Anker Hansen fra den danske ambassade i Washington og med bistand af en professor fra New Yorks universitet. Man havde især lagt vægt på at bringe os i kontakt med de personer og virksomheder, som repræsenterer – og praktiserer – de nyeste synspunkter indenfor amerikansk virksomhedsledelse.

Det er disse synspunkter, jeg skal forsøge at redegøre for, men jeg vil understrege, at de på ingen måde er generelt accepteret eller anvendt i USA – i hvert fald ikke endnu. Men de steder, hvor de bliver anvendt, har resultaterne været så iøjnefaldende gode, at jeg godt tør spå, at de med tiden vil få en større udbredelse, ikke blot i USA, men også i de vesteuropæiske industrisamfund.

[Automation og humanation]

Baggrunden for disse synspunkter er erkendelsen af, at der er to midler, man kan tage i anvendelse for at effektivisere en industrivirksomhed. Det ene middel er forøgelse af maskinernes effektivitet – amerikanerne taler om *automation* – det andet er forøgelse af menneske-

nes produktivitet – som amerikanerne kalder for *humanation*.

Med hensyn til automationen – eller skal vi nøjes med at sige produktionsudstyret – bragte rejsen ingen større overraskelser. Vi vidste jo godt på forhånd, at EDB teknik og numerisk styrede maskiner har en langt større udbredelse i USA end her i landet, men bortset fra enkelte undtagelser virkede produktionsudstyret i de virksomheder, vi besøgte, ikke imponerende.

Jeg vil dog skynde mig at tilføje, at man utvivlsomt let kunne tilrettelægge en rejse, der giver det stik modsatte indtryk på dette område.

Men vores rejse var jo som sagt planlagt for at give os et indtryk af den udvikling, som foregår på det andet område – på *humanation*-siden.

Det spørgsmål, som mange af de virksomhedsledere, vi mødte, kredsede om, var spørgsmålet: Hvordan skal vi bære os ad med at gøre vore folk mere effektive? Og den måde, man besvarede dette spørgsmål på, var ganske overraskende.

[Den traditionelle ledelsesform og dens præmisser]

For at kunne forklare de nye synspunkter med hensyn til, hvordan man får folk til at arbejde mere effektivt, er det nødvendigt at tage udgangspunkt i den opfattelse af menneskers indstilling, som danner grundlaget for vore hidtidige ledelsesformer – uanset hvor forskellig de i øvrigt har været.

Den opfattelse er, at folk ikke bryder sig om at arbejde, at det er nødvendigt at fortælle dem nøjagtigt, hvad de skal gøre og hvordan de skal gøre det, og at de så vidt muligt søger at undgå enhver form for selvstændigt ansvar.

Lad os prøve at se på nogle af de ledelsesformer, som er baseret på denne antagelse:

Den ældste – og enkleste – måde at få folk til at bestille noget på, er *fysisk magtanvendelse*. Når man skulle have galejslaverne – i gamle dage – til at trække noget kraftigere i årerne, så var det et udmærket middel at kaste den svageste af dem overbord.

Metoden har naturligvis nogle ulemper – det nytter jo ikke noget at smide alle slaverne i vandet eller sætte alle bønderne på træhesten – men den blev alligevel betragtet som en effektiv, produktionsfremmende ledelsesform i adskillige tusinde år.

Metoden anvendes – i hvert fald efter amerikanernes opfattelse – endnu i dag i visse dele af verden, men i de vestlige industrilande blev anvendelsen af afstraffelse som drivmiddel forladt omkring århundredeskiftet – undtagen i skolerne og indenfor militæret – og der findes formentlig kun meget få virksomhedsledere inden for vores kulturkreds, som kunne tænke sig en tilbagevenden til denne form for ledelse.

Efterhånden som mulighederne for at benytte sig af folks frygt for at lide fysisk overlast, hvis de ikke bestilte noget, blev reduceret, gik man over til at basere sin ledelse på en anden form for frygt – nemlig *folks frygt for at miste deres arbejde* og dermed deres eksistensgrundlag.

Dette ledelsesmiddel taber ganske vist i værdi i perioder med mangel på arbejdskraft – som også kendes i USA, specielt hvad angår kvalificeret arbejdskraft – men den betragtes stadig af nogle ledere, både i USA og her i landet, som et velegnet middel til at opnå en effektiv arbejdsindsats.

Sideløbende med disse to mere primitive midler har man igennem århundreder benyttet sig af *autoritet som ledelsesmiddel* – altså af den naturlige respekt folk nærer for deres overmænd. Og ved at udstyre lederne med ydre kendetegn på autoritet – som vi jo stadig ser anvendt f.eks. indenfor militæret – har man ment det muligt at overføre denne respekt også til personer, der måske ikke var i besiddelse af en naturlig autoritet.

Lederne har således forsøgt at udnytte den fordel, de har haft, bl.a. i kraft af en bedre uddannelse, men efterhånden som hele befolkningens uddannelsesniveau er blevet hævet, er det samtidig blevet vanskeligere at opretholde autoriteten blot ved hjælp af ydre kendetegn som f.eks. de mange striber på ærmet eller den brune eller hvide kittel.

Da også denne ledelsesform derfor så småt begyndte at tabe i værdi, så man sig nødsaget til at søge andre midler, og man fandt da på at tage det gammelkendte system med *anvendelse af belønninger* op i moderniseret form ved at lade den enkelte arbejders betaling være direkte afhængig af hans produktion.

Dette system virkede fortræffeligt i en årække, men efterhånden som mekanisering og automatisering er skredet frem, er det i stadig større udstrækning blevet maskinerne og ikke arbejderne, som bestemmer produktionens størrelse. Og selv på de steder, hvor arbejderen stadig kan påvirke tempoet, skal der – med det lønniveau man har i dag – lokkes med en bety-

delig merfortjeneste for at opnå en højere indsats fra arbejderne side.

Hertil kommer forskellige andre ulemper. F.eks. kan en ensidig belønning for kvantitet medføre forringelse af kvaliteten, og dette blev omtalt som en meget udbredt foreteelse i USA. Man fortalte os f.eks. som et kuriosum, at mange kvalitetskontrollingeniører fra de amerikanske automobilfabrikker køber europæiske biler til sig selv af denne grund.

Også administrationen af akkordsystemerne og vedligeholdelsen af akkordgrundlaget er et voksende problem, efterhånden som produkternes levetid bliver stadig kortere og fremstillingsteknikken forbedres stadig hyppigere. Og planlægning af produktionen vanskeliggøres, fordi arbejderne protesterer mod at blive flyttet fra et arbejde til et andet.

Som ledelsesmiddel vil akkordsystemet derfor ikke være særlig velegnet på længere sigt, og der er i USA – efter amerikanske lederes udtalelser – en tendens til at forlade dette aflønningssystem, selv om nogle mente, at det ville vise sig at være et forbigående fænomen.

[Ændring nødvendig for at bevare kapitalismen]

Under alle omstændigheder gav adskillige af de ledere, vi talte med, udtryk for den opfattelse, at de traditionelle ledelsesformer ikke længere slår til. Man kan i dag hverken true, narre eller lokke folk til at arbejde mere effektivt.

Dette er i sig selv galt nok, set fra et snævert ledelsesmæssigt synspunkt, men nogle af de ledere, vi mødte, gav udtryk for en fornemmelse af, at en ændring af de hidtidige ledelsesmetoder er nødvendig, dersom industrien skal bevare sin nuværende stilling i samfundet.

Disse ledere tager foreteelser som studentoprør og flower-power-bevægelse som tegn på, at der i befolkningen findes et behov – som [det] måske er vanskeligt at definere – men som man alligevel må forsøge at imødekomme, dersom man vil undgå, at det kapitalistiske samfundssystem på længere sigt bringes i fare.

Man søger derfor at finde frem til nye og mere tidssvarende ledelsesmetoder, og som det første skridt ad denne vej har man taget den hidtidige opfattelse af menneskelig adfærd op til revision – ikke mindst fordi de undersøgelser, som er blevet foretaget af sociologer og psykologer igennem den sidste halve snes år, har sat nogle store spørgsmålstejn ved

rigtigheden af den traditionelle opfattelse på nogle af de vigtigste punkter.

[Nyere arbejdspsykologiske undersøgelser]

Medens man som den fremherskende opfattelse hidtil har ment, at folk i almindelighed ikke bryder sig om at arbejde, har undersøgelserne vist, at det at bestille noget er en normal form for menneskelig udfoldelse, og at normale mennesker under de rette betingelser derfor gerne vil arbejde.

I følge sociologerne er en af disse betingelser, at folk får en vis mulighed for at træffe beslutninger med hensyn til, hvad de gør og hvordan de gør det. Dette er altså i modstrid med den traditionelle opfattelse: at det er nødvendigt at fortælle folk nøjagtigt hvad de skal gøre, og hvordan de skal gøre det.

Også den traditionelle antagelse om, at folk så vidt muligt vil undgå enhver form for selvstændigt ansvar er blevet imødegået. Undersøgelser har vist, at folk, når de rette betingelser er til stede, gerne vil påtage sig ansvaret for at nå de fastsatte mål – f.eks. kvalitetsmål eller produktionsmål. De rette betingelser er her, at folk selv har haft indflydelse på fastsættelsen af disse mål.

Og endelig siger undersøgelserne, at folk ikke arbejder alene for pengenes skyld. Betalingen er naturligvis en vigtig faktor, og folk forventer at blive aflønnet i overensstemmelse med deres ydelser, men når blot de føler, at den løn de modtager er rimelig, er der en række andre faktorer, som øver indflydelse på deres præstation.

Der er altså tale om en temmelig dybtgående uoverensstemmelse mellem de undersøgelsesresultater, sociologer og psykologer har kunnet fremvise, og de traditionelle antagelser, vi hidtil har baseret vores ledelsesformer på. Hvis undersøgelsesresultaterne taler sandt, er det altså ikke så underligt, at vore hidtidige ledelsesmetoder har vist sig utilstrækkelige i et moderne samfund.

Nu kan jeg forestille mig, at en del af Dem sidder og tænker: Det lyder meget kønt, men hvordan skulle vore virksomheder kunne arbejde effektivt, hvis vi lader vore arbejdere selv bestemme, hvad de vil lave, hvordan de vil lave det, og hvor meget de har lyst til at lave. Vi kan ikke bygge vore virksomheders fremtid på, at alle vore arbejdere er glade og tilfredse, virksomhedernes – og dermed også arbejdernes – eksistens beror alene på en effektiv produktion.

Jeg kan betro Dem, at studieholdets deltagere havde nøjagtigt den samme indstilling, efter at vi under den første halvdel af rejsen havde hørt om disse teorier på universiteterne og hos forskellige konsulentfirmaer.

[Eksperiment: Kodak]

Nogle af deltagerne gik endda så vidt som til at erklære, at rejseprogrammet måtte revideres, så vi blev fri for at høre mere »humanation-gas« og i stedet fik set nogle effektive planlægnings-systemer, EDB-løsninger og andre konkrete ledelsesværktøjer.

Nu var det jo af praktiske grunde umuligt at ændre planerne for rejsens sidste halvdel – og det var godt det samme. For netop ved fabriksbesøgene på den sidste del af rejsen, fik vi lejlighed til at stifte bekendtskab med nogle af de virksomheder, hvor man har taget ledelsesformer i anvendelse, som er i overensstemmelse med de nye teorier.

Og de resultater man herved havde opnået i retning af effektivitetsforbedringer var så overbevisende, at selv de største skeptikere på holdet måtte erkende, at det ville være forkert blot at afvise det som naiv snak uden hold i virkeligheden.

Det var kendetegnende for de virksomheder vi besøgte, at der havde været en højtstående leder, som var gået positivt ind for at forsøge at omsætte de nye tanker til praktisk handling.

På *Kodak's* store fabrik i Rochester i den nordlige del af staten New York, hvor 26.000 mennesker er beskæftiget med fremstilling af fotografisk film, papir og kemikalier, har Georg Gustat været initiativtageren. Han er leder af rationaliseringsafdelingen, som har ca. 500 medarbejdere. I hans afdeling begyndte man for en halv snes år siden at føle, at de forskellige former for akkord- og bonussystemer, som har været anvendt hos Kodak siden 1913, var ved at have udspillet deres rolle.

Dels fordi der måtte gives procentvis stadig større tillæg til normallønnen for at opnå højere arbejdsydelser, dels fordi produktionen var blevet automatiseret, således at udnyttelsen af maskiner og materialer var blevet af væsentlig betydning.

Man begyndte derfor i rationaliseringsafdelingen at interessere sig for psykologernes undersøgelser, og da man ikke rigtig kunne forstå deres bøger, ansatte man selv en psykolog i 1960.

Det hjalp ikke på kommunikationen lige med det samme, men efter at psykologen havde

arbejdet i afdelingen et års tid og var blevet uddannet som arbejdsstudiemand, begyndte man at tale samme sprog. Derefter gik man i gang med at omsætte teorierne til praktisk handling.

Det første man gjorde var at intensivere og systematisere den interne uddannelse af folkene, så de fik en bredere forståelse for maskiner, processer, materialer, metoder, o.s.v. Samtidig inddelte man de forskellige typer af arbejde i 5-6 klasser efter sværhedsgrad og etablerede et lønsystem, baseret på denne opdeling, altså arbejdsvurdering.

Oplæringen blev derefter planlagt individuelt for hver enkelt medarbejder med det formål at gøre ham kvalificeret til et højere lønnet arbejde. Såvel planlægningen som gennemførelsen af denne oplæring påhviler arbejdernes nærmeste overordnede, altså formanden. På tilsvarende måde påhviler det enhver leder i organisationen at sørge for at udvikle sine nærmeste underordnede. Kodak oplyser, at ca. 10% af al arbejdstid benyttes til uddannelse.

Efterhånden som man herved fik skabt det fornødne grundlag, blev der etableret grupper, hver bestående af en formand og hans medarbejdere. Disse grupper mødes nogle gange om ugen i arbejdstiden og drøfter arbejdets forløb, herunder muligheden for at forbedre kvaliteten og for at forøge produktionen.

Det er arbejderne, der tegner sig for de 90% af indlæggene på disse møder, og det er også arbejderne, som sammen med deres formand fastsætter de produktionsnormer, som siden indgår i virksomhedens produktionsbudgetter.

Denne nye ledelsesmetode er foreløbig indført i afdelinger, som omfatter 4-5.000 arbejdere. Resultaterne har været formidable. I 1967 blev forbruget af arbejdsløn pr. enhed reduceret med 25% uden anskaffelse af nyt udstyr – og det er jo særlig forbløffende i en virksomhed, som i over 50 år har haft metodestudieingeniører og produktivitetsfremmende lønsystemer.

Desuden var spildprocenten blevet væsentligt reduceret, og kvaliteten var blevet forbedret, så der havde været langt færre reklamationer fra kunderne. Arbejdernes fravær gik ned fra 12 dage pr. år til 5 dage årligt som gennemsnit.

Georg Gustat sagde: »Der er stort potentiel i vore medarbejdere, og det forsøger vi at frigøre ved at skabe et miljø, hvor alle arbejder sammen på opfyldelsen af fælles mål. Vi er kun lige begyndt at omsætte psykologernes idéer til praktisk handling, og vi har ingen patentløsninger, men nok en vis strategi«.

[Eksperiment: Texas Instruments]

En tilsvarende strategi så vi også anvendt små 3.000 km fra Kodak's fabrik, nemlig på nogle virksomheder i Texas. Den største af dem var *Texas Instruments*, som beskæftiger ca. 40.000 mennesker på fabrikker forskellige steder i USA samt England, Frankrig og Australien.

Det er et af de førende firmaer indenfor elektronik, en branche hvor den teknologiske udvikling jo er voldsom, og hvor konkurrencen er hård. Ofte afhænger en ordre af, om man med kort varsel kan fremstille en serie komponenter efter kundens specifikationer.

For at kunne leve op til disse krav er det bl.a. nødvendigt, at alle ansatte til stadighed søger at effektivisere deres job, og for at opnå dette havde man igennem mange år undervist arbejderne i arbejdsforenklingens teknik.

Denne undervisning var oprindeligt tilrettelagt på traditionel måde, d.v.s. som klasseundervisning, der blev givet af stabsfolk fra uddannelsesafdelingen, og som et led i denne undervisning havde hver arbejder fået til opgave at finde et job i sin afdeling, som kunne forbedres, og at gennemføre forbedringerne ved at anvende den teknik, hun havde lært. – Jeg siger med vilje hun, fordi langt den overvejende del af arbejderne er kvinder.

Ideen var, at man ad denne vej skulle få startet et omfattende effektiviseringsprogram, men den viste sig at være uigennemførlig, fordi man var gået uden om formændene. De så det stadig som deres primære opgave at få produktionen gennemført på en effektiv måde, og de var derfor ikke interesseret i, at deres arbejdere brugte alt for meget af den kostbare arbejdstid på forbedringsopgaver.

Derfor sørgede de for altid at have nogle forbedringsprojekter liggende klar i skrivebordskuffen, som de arbejdere, eller arbejdersker, der havde været på kursus hurtigt kunne lave færdige og aflevere til deres lærer. Hele effektiviseringsprogrammet degraderedes til en slags spil, som man kan kalde »et projekt for projektets skyld«, og det afgik derfor efterhånden ved en naturlig død.

Først så sent som i 1965 kom der for alvor liv i effektiviseringsprogrammet. Livredderen hedder Bill Dees, og han er produktionschef for et fabriksafsnit med 7 afdelingsledere, 80 formænd og godt 3.000 arbejdere.

Under sin deltagelse i et større externt kursus i arbejdsforenkling blev han klar over, at svag-

heden ved det hidtidige system havde været formændenes manglende engagement i sagen og da han ønskede, at afdelingslederne skulle komme til samme konklusion, fik han arrangeret et tilsvarende kursus for dem internt i virksomheden.

Efter at de havde gennemgået dette kursus, kom afdelingslederne til ham og sagde, at det var nødvendigt at få formændene gjort positive. Det syntes Bill Dees også, og han pålagde derfor afdelingslederne med bistand fra uddannelsesafdelingen, at gennemføre kurser for formændene.

Herved fik samtlige formænd i løbet af efteråret 1965 en 18-timers uddannelse i arbejdsforenkling. I forbindelse hermed blev formændene klar over, at hvis effektiviseringsprogrammet skulle blive virkelig effektivt, måtte de selv uddanne arbejderne.

Nu var det jo umuligt at uddanne alle 3.000 arbejdere på een gang, og derfor fik formændene den idé at opdele arbejderne i grupper bestående af kvinder, som udførte det samme arbejde eller arbejdede ved samme produktionslinje.

Der blev ialt dannet 75 grupper, med imellem 5 til 50 arbejdere. Hver gruppe valgte sin egen gruppeleder, og i foråret 1966 underviste formændene disse gruppeledere i arbejdsforenklingens teknik.

Derefter holdt hver gruppeleder møde med sin gruppe ca. een gang om ugen. Hun opmuntrede sine kammerater til at komme med idéer, hjalp dem med at indsamle de nødvendige oplysninger, og styrede diskussionen i gruppen omkring forslaget. I forbindelse med denne diskussion fastlagde gruppen selv det produktionsmål, der ville kunne opnås, dersom forslaget gennemførtes.

Hvis gruppen godkendte et forslag, hjalp gruppelederen forslagsstilleren med at forelægge det for formanden, og hvis han godkendte det, blev det derpå omgående ført ud i livet.

Jobbet som gruppeleder går på skift mellem gruppens medlemmer, idet gruppen selv udpeger en ny gruppeleder 2-3 gange om året. På denne måde er det blevet en permanent opgave for formændene at uddanne deres arbejdere, og med udgangen af dette år regner man med, at ialt omkring 10.000 arbejdere vil have fået denne undervisning siden starten i 1966.

Også hos Texas Instruments har resultaterne været forbløffende. Umiddelbart havde man ikke store forventninger med hensyn til, at fabriksarbejdere, som f.eks. sidder og samler transistorer, skulle kunne komme med virkelig

betydningsfulde idéer til forbedring af arbejdsmetoderne.

Men efterhånden som man modtog det ene forslag efter det andet, begyndte både formænd og afdelingsledere at se på deres folk med nye øjne. Allerede det første år, altså i 1966, medførte arbejderens forslag besparelser i Bill Dees' afdelinger på omkring 1 mill. dollars pr. år.

Over en 18-måneders periode overskred arbejderne deres egne produktionsmål med 20%, og disse produktionsmål var højere end de standards virksomheden tidligere havde regnet med. I andre afdelinger har man opnået tilsvarende gode resultater. Man nævnte flere eksempler på, at produktionstiden var blevet på det nærmeste halveret.

Men hertil kom, at arbejderens indstilling ændrede sig. Hvor de tidligere bare skulle udføre noget ensformigt arbejde, ser de det nu som deres opgave at planlægge, gennemføre og kontrollere arbejdsmetoderne.

De føler sig nu ikke længere blot som det vi herhjemme kalder for lønslaver, amerikanerne kalder det for »hired hands«, men synes, at de nu bliver betragtet som rigtige mennesker med både intelligens og initiativ. Antallet af forsømmelser er faldet til under 1%. Denne udvikling kom ikke helt uventet for Texas Instruments, tværtimod bekræftede den resultaterne af en undersøgelse, som personaleafdelingens psykologer gennemførte i årene 1961-1963 med henblik på at fastslå, hvilke midler man kan anvende for at motivere folk, altså for at engagere dem personligt.

Jeg skal ikke trætte Dem med en redegørelse for selve undersøgelsens forløb, men blot ganske kort referere dens resultater, fordi vi herved får et fingerpeg om, i hvilken retning vi skal gå under vores jagt efter nye og mere effektive ledelsesformer.

[*Motivationsfaktorer og vedligeholdelsesfaktorer*]

Undersøgelsen viste, at man kan opdele de faktorer vi betjener os af i vores personaleledelse, i to kategorier af vidt forskellig art. Den ene kategori indeholder de foranstaltninger af mere officiel karakter, som gennemføres af virksomhedens øverste ledelse og gælder for større grupper af medarbejdere, medens den anden indeholder de foranstaltninger, som retter sig direkte mod den enkelte medarbejder.

Til den første kategori hører de økonomiske foranstaltninger, først og fremmest naturligvis

lønnen, desuden tryghedsforanstaltninger som f.eks. opsigelsesvarsler og anciennitetsregler, orientering f.eks. gennem personaleblade og opslagstavler, statussymboler f.eks. i form af titler, reserverede parkeringspladser eller gulvtæpper, velfærdsforanstaltninger, som f.eks. firmaskovture, sommerhuse eller kunstforeninger, og endelig de fysiske forhold som gode arbejdslokaler og lignende.

Fælles for alle disse foranstaltninger er, at de ikke har nogen blivende værdi som *motivationsfaktor*. Man får ikke folk til at arbejde mere effektivt ved at give dem længere opsigelsesvarsel, finere titler eller reserveret parkeringspladser. Heller ikke ved at give dem mere i løn.

Alligevel er de vigtige, for hvis folks forventninger på disse områder ikke imødekommes, opstår der utilfredshed. Og det er gennemførelsen af disse foranstaltninger, som koster industrien stadig flere penge.

Den anden kategori af foranstaltninger koster derimod relativt færre penge – og det er måske derfor, det har været så svært at få øje på dem. Det er som nævnt foranstaltninger, der er rettet mod det enkelte individ – og som hver enkelt leder derfor personligt må iværksætte over for sine underordnede. Amerikanerne har grupperet disse positive motivationsfaktorer omkring fire ord.

Det første er ordet *udvikling*. Man må give sine folk lejlighed til at udvikle sig, både personligt og professionelt. Mulighederne herfor er naturligvis størst for de højere lag i organisationen, men behovet for udvikling findes også hos de menige arbejdere, og det kan imødekommes, således som vi har set det hos bl.a. Kodak og Texas Instruments.

Også mange andre steder i USA er man klar over betydningen af at imødekomme dette behov, og det var almindeligt, at lederne et par gange om året drøftede med hver enkelt af deres underordnede, hvad han eller hun kunne gøre for at udvikle og dygtiggøre sig yderligere.

Udvikling af alle ansatte er en vigtig forudsætning for den anden motivationsfaktor, som er *handlemulighed*, d.v.s. folks mulighed for at planlægge egne handlinger, at sætte sig mål og derpå se resultaterne.

Man illustrerede betydningen heraf ved at nævne keglespilleren, som sætter sit mål – at vælte keglerne – gennemfører handlingen og straks ser resultatet. Hvis man hænger et tæppe ned midt på keglebanen kan han hverken se målet eller resultaterne, og så kommer keglespillet til

at ligne et normalt kedeligt, ensformigt industriarbejde.

Hvis vi omvendt i industrien giver vore folk mulighed for at sætte sig produktionsmål og selv kontrollere om de nås – ja så skifter arbejdet karakter, så får det en mening, så bliver det en sport at opnå stadig bedre resultater, sådan som vi har set det i de eksempler, jeg har omtalt.

Nært sammenknyttet med behovene for udvikling og handlemulighed er ønsket om *ansvar* hos medarbejderne. Det er ikke nok at lade folk føle sig ansvarlige, man må lade dem være ansvarlige – hvilket bl.a. indebærer, at man må tillade dem at begå fejl og lære deraf som et led i deres personlige og professionelle udvikling.

En person, som får overladt ansvaret for en opgaves gennemførelse betragter dette som et tegn på ledelsens tiltro til hans evner, og han vil gøre en ekstra indsats for at bevise, at han har disse evner – både overfor ledelsen og især overfor sig selv.

Naturligvis skal man ikke give folk ansvaret for opgaver, de ikke har forudsætninger for at magte, og derfor er systematisk, planlagt uddannelse nødvendig, men resultaterne fra Texas Instruments' arbejdsforenklingsgrupper viser, at folks evner er større, end man normalt antager.

Og endelig peger undersøgelsen på en fjerde motivationsfaktor – og den, som samtidig er vanskeligst at administrere, nemlig *anerkendelse* – vel at mærke fortjent og ærligt ment anerkendelse. Her kommer motivationsfaktorernes personlige karakter tydeligt frem. Det er den enkelte leders opgave at påskønne medarbejdernes indsats – firmaet som sådant påskønner ikke nogen. Der stilles med andre ord særlige krav til den enkelte leders menneskelige egenskaber.

Amerikanerne har altså fundet, at der er fire faktorer, som må tages i anvendelse for at motivere folk: Udvikling – handlemulighed – ansvar og anerkendelse. De øvrige faktorer: løn, velfærdsforanstaltninger, tryghedsregler o.s.v. skaber ingen positiv motivation hos arbejderne, men manglende opfyldelse af disse faktorer kan skabe utilfredshed. Amerikanerne kalder dem derfor for *vedligeholdelsesfaktorer*.

Vedligeholdelsesfaktorerne er nødvendige for at tiltrække og fastholde arbejdskraft på samme måde, som det er nødvendigt for landmanden at tilberede og tilså sin jord for at kunne høste.

Men ligesom landmanden har opdaget, at han kan forbedre sit udbytte gennem omhyg-

gelig pasning af sin avl, på samme måde er industrien i USA nu ved at opdage, at den kan forbedre sin effektivitet – og samtidig give sine arbejdere en fornuftigere mening med tilværelsen – ved at gøre brug af de fire motivationsfaktorer: Udvikling – handlemulighed – ansvar og anerkendelse.

Studieholdet har som nævnt set beviser på, at man i USA har nået forbløffende resultater ved anvendelse af disse 4 faktorer.

For virksomhedernes vedkommende har resultaterne været betydelige forøgelser af effektiviteten, og for arbejderne har det været en forøgelse af arbejdstilfredsheden, som naturligvis kan være vanskelig at måle, men som f.eks. viser sig gennem en betydelig reduktion af antallet af forsømmelser.

[Kritik af LO's røde betænkning]

Disse nyere ledelsessynspunkter har en særlig interesse herhjemme i forbindelse med den aktuelle diskussion omkring demokrati på arbejdspladsen, og jeg skal derfor til afslutning forsøge at holde de amerikanske resultater op mod tankegangen i LO's røde betænkning.

Hvis vi et øjeblik gør den forudsætning, at de motivationsfaktorer, som har vist deres værdi i USA, også er gyldige her i landet, så står det jo klart, at de foreslåede virksomhedsnavn med medindflydelse og medbestemmelse simpelthen aldrig vil kunne opfylde deres erklærede formål, som jo er at medvirke til skabelse af øget arbejdstilfredshed for medarbejderne og en fortsat stigende effektivitet i virksomhederne.

For at opfylde disse formål, skal virksomhedsnavnene i følge LO's forslag – med forskellige grader af indflydelse varierende fra adgang til informationer og rådgivning til egentlig medbestemmelse – beskæftige sig med arbejdsforhold, velfærdsforhold, personalepolitiske forhold og forskellige forhold omkring produktion og økonomi – altså med de forhold som hører ind under det, amerikanerne kalder for vedligeholdelsesfaktorer.

Også selve virksomhedsnavnene er jo en foranstaltning, som gennemføres for en flæthed af arbejdere og bliver derfor i sig selv en sådan vedligeholdelsesfaktor. Og vedligeholdelsesfaktorerne har jo netop vist sig ikke at kunne skabe effektivitet og arbejdstilfredshed – det der var virksomhedsnavnenes formål.

Nu ved vi intet om, hvorvidt motivationsfaktorer og vedligeholdelsesfaktorer er de samme i USA og i Danmark.

I USA har man gennemført undersøgelser både i de nordøstlige stater og i Texas og fundet overensstemmelse mellem resultaterne. Men amerikanerne understregede, at disse nyere ledelsessynspunkter, som har vist så gode resultater i USA måske ikke vil kunne anvendes i Europa.

Det er muligt, at de ikke kan bruges her i landet – vi må jo erkende, at der stadig er en betydelig forskel i levestandard og uddannelsesniveau – og måske også i mentalitet – mellem USA og Danmark. Men så længe vi ikke ved noget sikkert herom, så længe ved LO altså heller ikke, om de foreslåede virksomhedsnavn overhovedet er i stand til at opfylde deres formål.

[Imødegå socialisering]

Der er noget paradoksalt i, at arbejdsgiverne i USA giver deres medarbejdere handlemulighed og ansvar for at imødegå en fremtidig socialisering, medens danske arbejdere søger at fremme dette formål ved at stille krav om nøjagtig de samme ting.

Når man arbejder som industrikonsulent, forsøger man jo altid at basere sine forslag på de flest mulige kendsgerninger. Det var måske en idé, om arbejdsmarkedets organisationer tog initiativ til, at der blev gennemført en undersøgelse her i landet med henblik på at få bragt nogle kendsgerninger ind i diskussionen om, hvordan man kan skabe øget arbejdstilfredshed for medarbejderne og fortsat stigende effektivitet i virksomhederne.

Og lad mig så til slut sige, at jeg er fuldstændig klar over, at jeg løber en risiko for at blive betragtet som en naiv sjæl, når jeg sådan afslører min tro på disse nye, amerikanske ledelsessynspunkter. Men når man har talt med de mennesker, som anvender dem i praksis – og det er jo praktiske produktionsfolk med ansvar for afdelinger, som er betydeligt større end de fleste danske industrivirksomheder – så kan man ikke undgå at blive smittet af deres begejstring for de resultater, der faktisk er opnået.

Disse ledere mente selv, at de med frigørelse af det enorme potentielle, som medarbejderne har vist sig at være i besiddelse af, i virkeligheden står på tærsklen til en afgørende ny epoke i den industrielle udvikling.

Vilhelm Borg og Christian Groth: Universitetet og arbejderbevægelse

I dette afsnit tages studenternes forhold til og rolle i arbejderbevægelsen op. Denne problematik behandles ud fra en analyse af universitetets stilling som det senkapitalistiske samfunds kundskabsfabrik. Til illustration heraf og som et eksempel på, hvorfor lydighed fra studenternes side ville være usolidarisk over for arbejderne, gennemgås udviklingen af den borgerlige arbejdspsykologi og dens funktion som et redskab til at opretholde og intensivere udbytningen af arbejderne. Dernæst behandles grundlaget for solidaritet mellem arbejdere og studenter på basis af en sammenligning af deres respektive eksistensvilkår, der, selv om de ikke er »parallelle« (som det undertiden hævdes), dog indebærer et fundamentalt interessefællesskab. Der skitseres til sidst en strategi for studenternes aktive indsats i klassekampen under senkapitalismens betingelser med hovedvægten på mulighederne for på universitetet at skabe en baggrund for en teoretisk og praktisk aktivitet, der er et led i denne kamp.

Teser om universiteternes indordning under de kapitalistiske produktionsprocesser

Som følge af en stigende efterspørgsel efter videnskabeligt uddannet arbejdskraft, har der i dette århundredes kapitalistiske samfund været en uimodståelig tendens til, at universiteterne og de højere læreanstalter indordnes under og tilpasses til produktionsprocessen, en indordning, som regeringens styrelseslov blot er det juridiske udtryk for.

Denne stigende efterspørgsel har gjort sig gældende i flere forskellige henseender, som her kort skal opregnes:

1. I industrialismens første tidsalder foretoges de tekniske fornyelser af produktionsmetoderne af håndværkere og opfindere, som ikke havde nogen kontakt med universiteterne og videnskaben. Senere, især med opkomsten af de nye industrigrene, den elektroniske og kemiske industri, opstod der stærkt forøgede krav om en videnskabelig uddannet arbejdskraft. Desuden har industriens behov for en planmæssig udvikling og koordination af de tekniske fornyelser og hurtig udnyttelse af disse i produktion og afsætning forøget denne efterspørgsel.

Og forskning og uddannelse af videnskabelig arbejdskraft spiller en afgørende rolle for, at rustningsindustrien¹ kan opfylde den funktion som stabilisator for den kapitalistiske økonomi, som den under og efter den anden verdenskrig har fået. Dette hører til baggrunden for universiteternes ekspansion og de naturvidenskabelige studie- og forskningsretningers større relative betydning på de højere læreanstalter.

2. Under den tidligere kapitalisme investerede den enkelte kapitalist dér, hvor der var størst mulig udsigt til profit på kort sigt. Det medførte selvforstærkende kriser med overproduktion, arbejdsløshed o.s.v. Dette var udtryk for, at kapitalismens funktionsduelighed var afhængig af en vis form for planlægning, hvilket de store monopolkoncerner og staten i stigende grad har tilgodeset. Deraf fulgte behovet for videnskabeligt uddannet arbejdskraft, som behersker metoder til udforskning af afsætningsmarkeder og til langtidsplanlægning. Dette tilhører baggrunden for uddannelse af økonomer, jurister, sociologer og planlæggere.

3. Konkurrencen i de kapitalistiske lande driver kapitalen til en hurtigere udvikling af

produktivkræfterne og til en stigende mekanisering og automatisering. Dette kan føre til at profitraten falder, hvis ikke kapitalen forøger udbytningen ved en mere intensiv udnyttelse af arbejdskraften, både den individuelle arbejders arbejdskraft og den produktive kraft, der dannes ved at indordne arbejderne i arbejdsgrupper. Dette er baggrunden for udviklingen af arbejdspsykologien, som vi vil beskrive nærmere i det følgende afsnit.

4. Den intensiverede udnyttelse af arbejdskraften stiller stærkt forøgede krav til denne. Det bevirker at en større og større del af arbejderne kommer til at lide under denne intensivering og i kortere eller længere tid er ude af stand til at arbejde. (Denne intensivering og dens virkning på arbejderne er udførligere beskrevet s. 84ff.). Dette har nødvendiggjort uddannelse af en stærkt stigende mængde af medicinere, psykiatere, og psykologer, der enten kan gøre arbejdskraften arbejdsdygtig igen eller i værste fald opbevare og nødtørftigt pleje de mennesker, hvis arbejdskraft ikke mere kan sælges.

Udviklingen af den borgerlige arbejdspsykologi

Som eksempel på erkendelsesproduktionens indordning i det kapitalistiske samfund, gennemgås udviklingen af den borgerlige arbejdspsykologi, som er forløbet i tre store trin:

1. scientific-management-teorier
2. human-relations-teorier
3. human-resources-teorier

Scientific Management. Taylor, hovedmanden i scientific-management-bevægelsen, sætter som hovedmålet at fjerne antagonismen mellem virksomhedsledelsen og arbejderne ved hjælp af videnskabelige metoder. Løsningen for scientific-management-bevægelsen er at maksimere arbejderne produktion, så både profitten og lønnen kunne stige. For at afskaffe arbejderne ineffektivitet og dovenskab og sikre deres initiativ måtte virksomhedsledelsen følge en bestemt plan:

»a. Den må udvikle en videnskab for hvert element i et menneskes arbejde, som erstatter den gamle tommelfingermetode.

b. Den udvælger videnskabeligt, træner, oplærer og udvikler arbejderne, hvor han før selv valgte sit arbejde og trænede sig selv som han bedst kunne.

¹ Se f.eks. *Kurasje*, nr. 1, s. 28-61.

c. Den samarbejder hjerteligt med arbejderne for at sikre, at alt arbejdet bliver gjort i overensstemmelse med principperne i den videnskab, der er blevet udviklet.

d. Der er næsten lige fordeling af arbejde og ansvar mellem ledelse og arbejdere. Ledelsen overtager alt arbejde, som den er bedre egnet til end arbejderne, mens tidligere alt arbejdet og den største del af ansvaret blev kastet over på arbejderne.«²

I praksis indebærer scientific-management, at arbejdet bliver opdelt i planlægning, som virksomhedsledelsen tager sig af, og den simple udførelse af arbejdet, som arbejderne har at koncentrere sig om, at arbejdet efter grundige tids- og bevægelsestudier bliver opdelt i små enkeltoperationer, som man kan optræne de enkelte arbejdere i at udføre på den hurtigste og mest rationelle måde, uden unødvendige bevægelser, og at der på grundlag af disse tids- og bevægelsestudier etableres lønsystemer, der har til hensigt at animere den enkelte arbejder til at arbejde mere og mere.³

Human relations. I 1920'erne startedes på Hawthorne-fabrikkerne i Chicago et forskningsprojekt,⁴ som udviklede sig til at blive det hidtil vigtigste socialpsykologiske forskningsprojekt foretaget i industrien, og som er meget illustrerende for, hvilke kræfter, der driver den borgerlige arbejdspsykologi fremad.

Projektet indledtes med forsøg på at finde sammenhænge mellem nogle arbejdsbetingelser og produktionens størrelse, for at man kunne øge produktionen, men i hvert stadium måtte forskerne indrømme den ene fejltagelse efter den anden. Trods dette skød virksomhedsledelsen bare endnu flere penge i projektet, så det i stedet for at blive standset fortsatte med større ressourcer. Hvorfor?

De første eksperimenter var en række belyningseksperimenter, hvor man isolerede seks piger i et rum og på alle tænkelige måder varierede den eksperimentelle variabel, belyningen. Lige gyldig hvilke ændringer, man foretog, steg pigernes produktion og selv, da man gik tilbage til de oprindelige eller endog dårligere belyningsforhold, steg produktionen. Forskerne var tvunget til at indrømme, at eksperimenterne var totalt mislykkede på den måde, at man ikke havde fundet nogen sammenhæng mellem belyningsfaktoren og produktionens størrelse.

² Taylor: *Scientific Management*. N.Y., 1916, s. 36-37.

³ Disse lønsystemer og deres konsekvenser for arbejdernes sundhed er beskrevet andetsteds.

⁴ Refereret i Roethlisberger & Dickson: *Management and the Worker*. N.Y. 1956.

Men en virksomhedsledelse bliver under alle omstændigheder fascineret af en sådan produktionsfremgang, og ledelsen på Hawthorne var ingen undtagelse. Den besluttede, at forskerne skulle lede videre efter årsagerne til den stærkt øgede produktion.

Den anden række eksperimenter var forsøg på at finde ud af, hvorledes produktionens størrelse afhang af faktorer som arbejdstiden og pausefordelingen. Her gik det på samme måde: Man opstillede den ene hypotese efter den anden og afprøvede deres gyldighed, men heller ikke her fandt man frem til nogen som helst forbindelse mellem de eksperimentelle variable og produktionsforøgelsen, da produktionen steg støt gennem hele eksperimenterækken, også da man gik tilbage til de oprindelige forhold.

Vi ser altså, at den industrielle socialpsykologi startede ved to kæmpefejtagelser, men blev derefter dirigeret ind i baner bestemt af virksomhedsledelsens glubske lyst efter at udbrede produktionsforøgelsen til hele fabrikken.

Langt senere efter mange års refleksioner har Mayo fundet frem til, at »hvad der i virkeligheden skete, var at de seks individer blev et team, og at dette team helhjertet og spontant gav sig til at samarbejde i eksperimentet.«⁵

Disse resultater blev opfattet som eksempler på positivt samarbejde, men i en følgende eksperimenterække i Bank Wiring Observation Room fandt man eksempler på ikkesamarbejde. Det vigtigste fund i denne række af eksperimenter var, at arbejderne var involveret i et udviklet net af informelle grupper og klikker, som øvede en stærk kontrol over medlemmernes adfærd. Gruppen kontrollerede ved gruppepres den enkelte arbejders produktionsmængde. Ledelsens indførelse af produktivitetsfremmende lønsystemer, hvor man belønnede den enkeltes og gruppens merproduktion, blev på denne måde gjort ineffektiv.

Den informelle gruppes sanktioner var altså mere effektive end den formelle organisations.

Mayo's teoretiske fortolkning af disse resultater er, at arbejdernes adfærd er et resultat af personlige følelser og ønsker om at komme godt ud af det med sine medmennesker og behov for at indgå i samarbejde og opnå personlig anerkendelse.

Denne teoretiske fortolkning førte til udførelsen af et intensivt interview-program, hvori der blev interviewet omkring 21.000 arbejdere.

⁵ Mayo: *The social Problems of an Industrial Civilization*. London 1949.

Dette program var forskernes modtræk mod de informelle gruppers produktionsbegrænsning og med dette startede en intensiv kamp for at engagere arbejderne i samarbejde med virksomhedsledelsen. I programmet udforskede man de personlige og sociale faktorer, der lå til grund for den individuelle arbejdspræstation, og interviewmetoden blev efterhånden det vigtigste middel, hvormed virksomhedsledelsen forsøgte at opnå den enkelte arbejders samarbejde.

Interview'et gav den enkelte arbejder mulighed for en emotionel udladning, for at »tale ud« om sit »problem«. For det andet demonstrerede interviewmetoden sin kapacitet til at hjælpe til, at den enkelte arbejder lettere kunne samarbejde med andre, derunder formanden. Man udarbejdede et katalog over arbejdernes klager og oversatte dem til individuelle »problemer«, som man så forsøgte at få dem til at tale ud om, hvilket man derefter brugte til at skabe små forbedringer på arbejdspladsen, der kunne mildne på arbejdernes »problemer«. Derved forsøgte man at hindre at klagerne kunne ophobes og almengøres til en erkendelse af modsætningsforholdet mellem virksomhedsledelsen og arbejderne, og endvidere at de enkeltes klagepunkter kunne resultere i en erkendelse af at arbejderne har fælles interesser, d.v.s. i en kollektivisering af klagerne.

Human resources. Med Hawthorne-studierne startedes der en intensiv kamp om de informelle gruppedannelser og om den enkelte arbejders motiver og adfærd. Kampen er foreløbig resulteret i en forandring i ledelsesstrategier, som efterhånden er ved at vinde indpas i den amerikanske industri, og som formodentlig kommer til at spille en rolle i Danmark også.

Her skal omtales en af de mest »progressive« ledelsesteorier, som er udformet af den amerikanske socialpsykolog *Chris Argyris*.⁶

Argyris kritiserer den moderne industri for, at den har skabt nogle arbejdsforhold, som frustrerer arbejdernes behov for social anerkendelse, deres behov for at have kontrol over deres eget arbejde, for at have ansvar, deres behov for at føle anerkendelse, og ikke mindst deres behov for selvvirkeliggørelse.

Argyris anerkender altså, at der i den moderne industri er en modsætning mellem arbejdsforholdene og arbejdernes behov, og det resulterer i, at arbejderne er nødsaget til at forsvare

sig over for virksomhedsledelsen ved at indgå i aktiviteter som fravær fra arbejdspladsen, produktionsbegrænsning, arbejdsstandsning, slow downs, organisering i fagforeninger, ligegyldighed over for arbejdet, sabotage o.s.v.

Argyris går ud fra en teori om, at arbejderen besidder en stor mængde *potentiel energi*, som er af fysisk, fysiologisk og psykisk art, og hvis kilder er de menneskelige behov. Den vigtigste energikilde i det moderne samfund er behovet for selvvirkeliggørelse. Hvis disse behov frustreres, oplever arbejderen fiasko, og den aktuelle energi der kan udnyttes til produktivt arbejde, bliver mindst mulig, og arbejderne indgår i stedet for i forsvarsaktiviteter.

Argyris opstiller en strategi til forebyggelse af sådanne forsvarsaktiviteter og til ændringer af virksomhederne, så en større mængde af arbejdernes potentielle energi kan anvendes til produktive formål. Sådanne strategier går i kortshed ud på, at man for det første anerkender, at arbejderne har behov for at føle anerkendelse i deres arbejde, for at have ansvar og kontrol over deres arbejde, for at virkeliggøre sig selv i arbejdet, og for det andet ved at inddrage og engagere arbejderne i virksomhederne ved, at danne selvstyrende grupper, der har meget vidtgående indflydelse på arbejdet og arbejdsforholdene.

Baggrunden for udviklingen af den borgerlige arbejdspsykologi:

a. Den kapitalistiske industris behov for metoder til intensivering af arbejdet for at hindre et fald i profitten.

b. Tendensen til automatisering af især den kemiske og den elektroniske industri, der nødvendiggør andre samarbejdsformer end tidligere.

c. Arbejdernes modaktioner mod tidligere ledelsesstrategier, især de informelle gruppers produktionsbegrænsning som forsvar mod virksomhedsledelsens forsøg på intensivering af arbejdet ved hjælp af bl.a. produktivitetsfremmende lønsystemer. De mest moderne ledere har efterhånden været tvunget til at indse »at de traditionelle ledelsesformer ikke længere slår til. Man kan i dag hverken true, narre eller lokke folk til at arbejde mere effektivt [---] en ændring af de hidtidige ledelsesmetoder er nødvendig, dersom industrien skal kunne bevare sin nuværende stilling i samfundet. [---].

⁶ Chris Argyris: *Integrating the individual and the Organisation*. N.Y. 1964.

Disse ledere tager foreteelser som studenteroprør og flower-power-bevægelsen som tegn på, at der i befolkningen findes et behov – som måske er vanskeligt at definere – men som man alligevel må forsøge at imødekomme, dersom man vil undgå, at det kapitalistiske samfundssystem på længere sigt bringes i fare. [---] arbejdsgiverne i USA giver deres medarbejdere handlemulighed og ansvar for at *imødegå* en fremtidig socialisering.⁷

Arbejdspsykologien er langt om længe blevet nødsaget til at erkende, at der er konflikter i industrien, at arbejderne ikke er tilfredse, og arbejdspsykologiens senest udviklede strategier må ses som et defensivt forsøg på at løse modsætningen mellem arbejderne og kapitalen ved at engagere arbejderne i virksomhederne, et forsøg der er dømt til at mislykkes.

Samfundets universitet eller kapitalismens kundskabsfabrik?

Rektoren for Københavns Universitet, *Mogens Fog*, siger, at universitetets opgave består i at levere »grydeklare kyllinger«⁸

Rektoren for Berkeley Universitetet i Californien, *Clark Kerr*, siger det tydeligere:

»Aldrig nogensinde i historien har kundskab været af så central betydning for samfundets førelse. Hvad jernbanerne gjorde for den anden halvdel af sidste århundrede og hvad bilen gjorde for den første halvdel af dette århundrede, kan måske blive gjort for den sidste halvdel af dette århundrede af kundskabsindustrien: d.v.s. at tjene som brændpunkt for den nationale vækst. Og universitetet er centrum for kundskabsproduktionen. [---]. Universitetet og dele af industrien bliver mere og mere lig hinanden. Idet universitetet bliver knyttet til erhvervslivet, kommer professoren – i alt fald i naturvidenskaberne og nogle af samfundsvidenskaberne – til at ligne en ingeniør. [---].

Kundskab er nu af central betydning for samfundet. Den er ønsket, ja krævet af flere folk og flere institutioner end nogensinde før. Universitetet som producent, grosserer og detailhandler af kundskab kan ikke flygte fra sin tjeneste. [---].

Det organiserede intellekt er en stor maskine, som har vundet stærk fremdrift siden Grækenland for 2500 år siden. Det leverer sine

talløse nye kundskabslementer men kun med ringe tanke på deres konsekvenser – på deres indvirken på omgivelserne – som et nyt insekt-dræbende middel. [---].

Intellektet er blevet et instrument for nationale formål, en komponent i det militærindustrielle kompleks.

Kundskab er varig. Den er også overførbart. Kundskab koster meget at producere, mindre at reproducere. Så det kan betale sig at producere kundskab, hvis den kan tages bedre og hurtigere i brug i produktionen.⁹

Universitetet og de højere læreanstalter udvikler sig hen imod at blive kundskabsfabrikker til massefremstilling af forskningsresultater og højt uddannet arbejdskraft, som der er en stigende efterspørgsel efter under den moderne kapitalismes højtudviklede produktionsstade. Det er her man skal finde den dybere årsag til studenteroprøret (se det følgende).

Der eksisterer en vidt udbredt forestilling om, at universitetet er samfundets universitet og derfor til gavn for alle. Således skriver den lokale annonceavis Sydvest Bladet i sin leder d. 13. marts 1970 vendt mod »den form oprøret har fået i de senere år,« at »-- universitetet ikke tilhører hverken de studerende, professorerne, lærerne eller nogen som helst anden gruppe. Det tilhører det danske samfund. Det er skabt af samfundet, og skal der laves om på styrelsesform, undervisningsmetodik eller noget som helst andet inden for universitetets ramme, er der kun en eneste forsamling, der har det afgørende ord – den lovgivende folkevalgte forsamling! – Folketinget!«

Men det giver ikke megen mening at hævde, at universitetet er samfundets universitet, så længe samfundet ikke er sin egen herre, men underlagt kapitalens herredømme. Så universitetet er kun samfundets universitet i den forstand, at alle skal være med til at betale for det over deres skatter.

Universitetet er *statens* universitet. Staten opretholder det for at sikre produktion af den forskning og intellektuelle arbejdskraft, som staten mener, der er behov for. Spørgsmålet er så, hvad det er for behov, der her gør sig gældende. Nok må staten legitimere sig selv og det samfundssystem, der er dens forudsætning, ved at *fremtræde* som om den virker for »almenvellet«

⁹ Clark Kerr: *The Uses of University*. 1963, s. 88, 90, 114, 123, 124. Den i 1969 udgivne betænkning »Industriell innovation i Danmark« (Akademiet for de tekniske Videnskaber i samråd med Forsknings Fællesudvalg) er udslag af den danske stats og erhvervslivets bestræbelser på at tilpasse universitet og forskning til den moderne kapitalismes behov, således som det forlængst er sket i USA.

⁷ Foredrag af industrikonulent Mogens Hylledig: *Nyere ledelsessystemer i USA's industri*. Trykt i dette nr. af *Kurasje*.

⁸ Tale på Frue Plads, 1968.

behov. Men i et modsætningsfyldt klassesamfund er »almenvellet« en mystifikation. Og da statens eksistensgrundlag – og politikernes valggrundlag – er evnen til at sikre, at det givne samfund fungerer så effektivt og gnidningsløst, som det er muligt, bliver dens egentlige rolle til stadighed at vedligeholde og forbedre kapitalens livsbetingelser og udviklingsmuligheder (hvilket er det samme som profittens do.) og dæmme op for den strukturelt bestemte sociale uro. M.a.o. bliver dens funktion at opretholde samfundet inden for den besiddende klasses særinteresser,¹⁰ jvfr. de desillusionerende erfaringer fra socialdemokratiske regeringsperioder her såvel som i udlandet.

Som et stadig vigtigere led i denne statslige funktion indgår statens foranstaltning – via universiteterne – af kundskabsproduktion til brug for kapitalen.

Universitetet opretholdes altså ikke for at gavne det uhyre befolkningsflertals, lønarbejdernes interesser. Det opretholdes, for at det moderne kapitalistiske erhvervsliv kan få dækket sit behov for teknisk og videnskabelig arbejdskraft og forskning. Og derved kommer lønarbejdernes betaling for universitetets drift i virkeligheden primært til at tjene private profitinteresser og lønarbejdernes egen undertrykkelse.

Ved at viderebringe et krav, som Syd-Vest-bladet opfatter som manges krav, om at studenterne skal holde sig i ro og lade være med at lave oprør og passe deres studier, bidrager man blot til, at denne tilstand, med at arbejderne betaler til deres egen undertrykkelse, opretholdes i endnu længere tid, og til, at det stadigvæk skal være sådan, som Syd-Vest-bladet ganske rigtigt har indset, at studenterne » – om nogle år skal sidde på den modsatte side af skrivebordet, når der skal forhandles om rationalisering, tidsstudier, lønninger og meget andet.«

Arbejdere og studenter

Syd-Vest-bladets leder illustrerer de vanskeligheder, som de revolutionære studenter møder i forsøget på at etablere kontakt med arbejderne med henblik på en fælles kamp for at gøre det af med samfundets kapitalistiske form. Disse vanskeligheder skyldes ikke blot, at »den mand, der passer sin larmende maskine, har svært ved at mobilisere sympati for den mand,

der om nogle år skal sidde på den modsatte side af skrivebordet . . .«,¹¹ men også, at studenterne, mens de endnu er på universitetet, har visse privilegerede forhold (kan stå op, når de selv vil, tilrettelægge deres arbejdstid, som det passer dem etc.) sammenlignet med arbejderne på deres arbejdsplads.

Sagen er nemlig ikke så enkel, at »situationen på universiteterne er parallel til situationen på arbejdsmarkedet«,¹² og at arbejdere og studenter *derfor* er naturlige forbundsfæller. For det første halter analogien (den kan endda føre til direkte fejltagelser). For det andet stikker interessefællesskabet mellem arbejdere og studenter dybere.

Vi skal nu søge at begrunde disse to påstande, fordi de berører et anliggende, som det er vigtigt at få afklaret med henblik på den fremtidige strategi og med hensyn til, om arbejderne nogensinde kan have tillid til, at studenterne vil andet og mere med en alliance med arbejderne end en opportunistisk, midlertidig studenter-arbejder-solidaritet for at få støtte til krav om forbedring af forholdene på universitetet og om sociale goder såsom uddannelsesløn.

Lønarbejdet

Lad os først se på arbejderens relation til *sin* modpart, den såkaldte arbejdsgiver. I den nuværende samfundsstruktur er produktionsmidlerne koncentreret i hænderne på én samfunds-klasse, den besiddende klasse. Da arbejderne således ikke selv råder over de produktionsmidler, som er nødvendige for at kunne producere midler til livets opretholdelse, må de stille deres arbejdskraft til disposition for en arbejdsgiver – et medlem af den besiddende klasse – i et vist tidsrum mod en vis sum penge, arbejdslønnen. Det betyder, at arbejderens må lade sig underordne arbejdsgiverens betingelser: at arbejdskraften skal være til rådighed for arbejdsgiveren en vis tid ud over, hvad der skal til for, at arbejderne kan tilføre råmaterialerne en værdi svarende til arbejdslønnen. Ellers blev der ingen profit, og arbejdsgiveren havde da ingen interesse i at ansætte arbejderne.

Arbejderens forhold til sin modpart er således et *udbyttningsforhold*. Jo mere arbejdsgiveren kan presse lønnen ned, jo større bliver profittens andel af de producerede værdier. Jo

¹⁰ Det er væsentligst i denne forstand – og ikke i den vulgære marionetdukke-betydning – at staten har klassekarakter.

¹¹ Syd-Vest-bladets leder.

¹² Løbeseddel fra debatugen 1970.

mere arbejdsgiveren for at forøge profitten ved overvågning, akkordsystemer, mekanisering o.s.v. presser arbejdstakten i vejret, jo mere ulideligt bliver arbejdet for arbejderen. Uanset den megen vi-er-alle-i-samme-båd-snak (som visse professorer på det sidste i særlig grad har bidraget til¹³) er der altså en *uforsonlig interessekonflikt* mellem de to parter.

Det drejer sig om et *tvangsmæssigt* udbytningsforhold. Arbejderen kan kun leve ved, at hans arbejde bliver et *middel* for en fremmed magt, d.v.s. ved at han reproducerer og forstærker denne ham modstående magt. Og arbejdsgiveren kan kun opretholde sin position i kraft af vedblivende udbytning af arbejderen, ikke så meget for privatforbrugets skyld (det være sig nok så stort), som fordi den hvileløse kapitalformering er nødvendig for at kunne investere i det stadigt mere kostbare tekniske produktionsudstyr, uden hvilket han vil gå under i konkurrencen. Den vedvarende kapitalformering er dermed den eneste mulighed for at opnå og opretholde magt og prestige og undgå risikoen for at komme til at friste lønarbejderens skæbne.

Modsætningernes karakter inden for universitetet

Hvorledes er nu studenternes relation til *deres* modpart, universitetslærerne? (for enkeltheds skyld kan vi se bort fra sondringen mellem professorerne og de øvrige lærere). Her er der ikke tale om, at strukturen fremtvinger udbytning. Nok giver en lærers position ham mulighed for at suge ideer og anden indsats til sig fra studenterne med henblik på egne formål. Men det afgørende er, at dette ville være simpelt tyveri og langt fra er nødvendigt for, at han kan blive i sin position. Og mens arbejderen under sit arbejde tilhører en anden og frembringer et produkt, der så snart det er skabt, tilhører en anden, så har studenten en ikke uvæsentlig grad af frihed, da han endnu ikke har måttet sælge sin intellektuelle arbejdskraft til nogen. Han er i færd med at *uddanne* den. Den kundskab, han producerer, beholder han i sit eget hoved, så han *selv* kan sælge den senere hen – i modsætning til hvad arbejderen kan med sit produkt. (I øvrigt indebærer det intellektuelle arbejde, selv når det udføres for en anden, og dets ydre resultat tilhører denne,

en særlig fordel: der er ikke tale om en total afhændelse af det, der frembringes. Thi en del af det frembragte udgøres af en højere udviklet intellektuel formåen, som forbliver under den arbejdendes egen kontrol.)

Men hvori består da modsætningerne på universitetet? Lad os se på lærernes interesser. De vil have mest mulig tid, penge og frihed til forskning – og evt. til at gnave ben i det private erhvervsliv. Dette kan være en belastning for undervisningens pædagogiske kvalitet og indhold, som tenderer mod at indsnævres til deres egne interesseområder og mod at være forældet. Og deres videnskabelige prestiges evt. ømfindtlighed kan gøre dem lidet åbne over for videnskabelig fornyelse og kritik, som måtte overskride deres egne faglige interesseområder og kunne reducere deres arbejdes omdømme.

Disse ting er i modstrid med studenternes interesse i en fri, alsidig og kritisk studie- og undervisningsvirksomhed. Blot er der ikke tale om en uforsonlig interessekonflikt. Ej heller udgør lærerne et overflødig element, der skal overvindes og ophæves, således som arbejdernes modpart, den kapitalistiske klasse, gør. Interessekonflikten student/lærer eksisterer kun i den udstrækning lærerne udnytter ovennævnte *muligheder*, som deres hidtidige monopol på universitetets forvaltning, kontrollen over eksamenssystemet etc. giver dem – og i den udstrækning de modsætter sig afskaffelsen af dette monopol.

I den senere tid er et konfliktelement af mindre traditionel art kommet mere og mere i forgrunden. Det har dybest set ikke så meget med divergerende lærer- og studenter-interesser at gøre som med en konflikt mellem studenternes og en tredje parts interesser, nemlig statens/erhvervslivets interesser. Når denne konflikt fremtræder som et sammenstød mellem lærerne og studenterne, hænger det sammen med lærernes funktion som varetagere af omtalte tredje parts interesser. Baggrunden herfor er, at studenteroprøret – som nærmere beskrevet nedenfor – er inde i en udvikling, hvor hovedvægten flyttes fra de traditionelle interesse spørgsmål (»bedre« forhold »inden for« de nuværende universiteter) til det mere væsentlige spørgsmål om den bagvedliggende kapitalistiske samfundsstruktur. Når de studenter, der er inddraget i denne udvikling – som et led i denne – forsøger at få taget nye emner op i deres studier, støder de straks på hindringer: lærergruppens mere eller mindre massive modvilje over for ændringer ved studierne snævre, erhvervsbe-

¹³. Jvf. forårets debat i avisspalterne om forskning for det private erhvervsliv.

stemte rammer og dens modstand mod virkelig studenterindflydelse på disse sager.

Vi må undersøge dette problem nærmere. Hvorpå beror lærernes beredvillighed til i undervisningen og ved eksamensbordet at fungere som garanter for, at de færdiguddannede kandidater kommer ud fra universitet som tilpas fodrede »grydeklare kyllinger«? Udover de allerede nævnte tids-, prestige- og overkommelighedsmæssige hensyn må man regne med, at også lærernes interesse i mindst mulig indblanding i, hvad de selv laver, spiller ind. For ved at fungere som pligttopfyldende varetagere af deres arbejdsgivers interesser i forbindelse med undervisningen overflødiggør de mere direkte statslig styring (foruden pengemæssige sanktioner), der kunne gå hen og blive til gene for deres egne interesser. Mindst lige så vigtig er mange af lærernes tilbøjelighed til at se sagen som om studenterne var ude på at gøre videnskaben *identisk* med politik.

At hævde, at de naturligvis ikke er det, men søger at demaskere videnskabens samfundsmæssige rolle og at skabe en videnskab *for folket – ikke for profitten*, er sort tale for de mange lærere der hidtil har levet en tryk tilværelse i ly af den positivistiske videnskabsopfattelse. De modsætter sig studenternes bestræbelser, der ses som værende fremmede for videnskaben – ja, en trussel mod den.

I den udstrækning lærerne ikke ser studenternes bestræbelser som faldende uden for »videnskaben«, ser de dem i hvert fald som faldende uden for »samfundets interesser« og modsætter sig dem af denne grund. Der er blot det ved det, at »samfundets interesser« her står for det *bestående* samfunds interesser. Det er dem lærerne reelt forsvare, mens de tror at tilgodese *samfundets* interesser. Denne funktion som repræsentanter for og bærere af borgerlig ideologi hænger sammen med lærernes traditionelle tilknytning til borgerskabet – i kulturel forstand eller i mere materiel forstand (bibe-skæftigelse i aktieselskabsbestyrelser o.l.).

Det fremgår, at lærernes modstand mod studenternes bestræbelser er betinget af objektive og subjektive forhold, der ikke er uøseligt forbundet med det at være universitetslærer i et kapitalistisk samfund, men som vil ændres i takt med lærernes stigende proletarisering og studenternes praktiske og teoretiske aktivitet på universiteterne.

Den omstændighed, at studenterne fortsat i realiteten holdes ude fra virkelig indflydelse på

deres egne forhold, indebærer en første, umiddelbar anledning til solidaritet mellem studenter og arbejdere i kampen mod umyndiggørelsen h.h.v. i auditorierne og på fabriksgulvet. Dette er bare ingen grund til ikke at erkende, at arbejderne er underkastet *hårdere* betingelser end studenterne. Kæler man for sin egen urettelse og sætter lighedstegn mellem studenternes og arbejderens vilkår, forplumrer man blot tingene og gør sig til grin i arbejderens øjne, for hvem kontrolure, visitation, tidsstudiemålinger o.s.v. er hverdagens påmindelser om, at det lighedstegn gælder ad Wandsbek til.

Fra oprør mod »professorvældet« til kamp mod det kapitalistiske samfund

Imidlertid bliver det dybere interessefællesskab mellem studenter og arbejdere (tillige med forholdet student/lærer) tydeligere, når vi ser på universitetets stilling *i samfundet*. På kundskabsfabrikken er det ikke læreren eller professoren, der er arbejdsgiveren, men staten. Såvel lærere som studenter får i form af h.h.v. lærergage og UU-støtte kombineret med udsigt til en højtlønnet akademikerstilling »løn« for at producere forskning og intellektuel arbejdskraft, som staten mener, der er brug for og derfor betaler de nødvendige produktionsomkostninger til.

Men som beskrevet i et foregående afsnit er det statens rolle at få samfundet til at »glide« på den kapitalistiske strukturs vilkår. Derfor bliver det, som staten forfægter, at »der er brug for«, det som produktionens herskere er interesseret i at bruge, hvilket på sin side er alt, hvad der – uanset hvor stor eller lille dets egentlige sociale nytteværdi er – kan bidrage til at øge profitten.

Målet for det intellektuelle arbejde er da ikke et mål, som den studerende eller forskende har sat sig selv, men et mål, der er ham fremmed og uvedkommende. Denne tendens i retning af fremmedgørelse af det intellektuelle arbejde er imidlertid i strid med selve dets specifikke natur. For den intellektuelle udfoldelse kræver fri og skabende virksomhed. Nødvendigheden af at spore studenterne til selvstændigt arbejde gør det umuligt at undgå, at de stiller sig kritiske over for de fastlagte – evt. repressive – funktioner, deres arbejde skal opfylde. Og det gør dem bevidste om karakteren af det bagvedliggende samfundssystem.

Den på universitetet eksisterende adgang til udstrakt indbyrdes kommunikation mellem individer i samme situation – ja, den studiemæssige nødvendighed deraf – gør, at deres bevidsthed bliver kollektiv og videreudvikles. Den kritiske holdning forstærkes kun yderligere, når studenterne under studierne opdager den borgerlige videnskabs skyklapper, og når de – i og med de stadig strammere studieplaner, afvisning af kravet om indflydelse på forskningen o.s.v. – konfronteres med symptomet på den skranke, det borgerlige samfund sætter for videnskaben. Denne skranke er ikke mindst mærkbar i socialvidenskaberne, som afskæres fra at udvikles derhen, hvor de ved deres indhold kunne få revolutionære konsekvenser.

Den uddannelsesmæssige, videnskabelige, kulturelle og sociale frigørelse kan ikke realiseres i et kapitalistisk samfund. Dette er den egentlige grund til, at studenterne, som selv er en vordende del af den store masse af lønmodtagere, i stigende grad erkender deres og arbejdernes fællesinteresser: løsrivelsen fra det kapitalistiske åg, der bag fabriksporten direkte giver sig til kende som lønarbejdets tvangskarakter, mens det på universiteterne viser sig mere indirekte. Men også dér er der i sidste instans tale om en tendens, hvorved mennesket reduceres til en blot og bar produktionsfaktor.

Denne erkendelse forstærkes ved den mere og mere åbenlyse konflikt mellem privat disposition over produktionsmidlerne og produktionsprocessens samfundsmæssige karakter. Bl.a. træder denne konflikt tydeligt frem på studenternes egen arbejdsplads, hvis behov for investeringer – ligesom samfundets mange andre kollektive behov – langt fra kan tilgodeses i det af privatinteresserne dirigerede samfund. »Medens der ikke er tilstrækkeligt med penge til universiteterne, er der mere end tilstrækkeligt med penge til reklame og overflødige duppeditter.«¹⁴ Bag dette og tilsvarende eksempler ligger en fundamental modsætning mellem de ressourcer, der ligger gemt i den eksisterende teknologi og viden, og den kapitalistiske barriere, som forhindrer deres udfoldelse. Ikke mindst den intellektuelt arbejdende har mulighed for at blive sig dette bevidst – og for at erkende, at det klasseløse samfund er inden for rækkevidde. Det var dog formentlig først det makabre, internationale udtryk for kapitalismens iboende modsætninger – de imperialistiske krige

i Vietnam og andre steder – der virkelig nedbrød studenternes illusioner om »den vestlige verden« som demokratiets og retfærdighedens evige og sande verden. Derefter var vejen åbnet for den i mange af de kapitalistiske lande, med internationale faseforskydninger, stedfindende udvikling af studenteroprøret fra at beskæftige sig med symptomer til at beskæftige sig med sagens kerne: den kapitalistiske samfundsstruktur og nødvendigheden af at forene sig med arbejderne i en fælles kamp for en samfundsmæssig omvæltning.

Bemærkninger om strategi

Spørgsmålet er da, hvorledes de studerendes interessefællesskab med lønarbejderne skal udnyttes i praksis.¹⁵

Hvorledes er de nutidige vilkår for den kraft, der må være den grundlæggende i den revolutionære bevægelse – lønarbejderne? P.gr.a. automationen og de nye arbejdsformer på virksomhederne er der skabt en tendens mod, at arbejdet bliver stadig mere intellektuelt præget og kræver selvstændighed, opfindsomhed, engagement og desuden nødvendiggør udstrakt indbyrdes kommunikation. Dette vil gøre det mindre let for arbejdsgiveren at undgå, at arbejderne opnår en bevidsthed om, at deres behov, interesser og bekymringer ikke er isolerede tilfælde, men *fælles*. Der kan opstå en erkendelse af, at den virkelighed, den enkelte daglig lider under, er almen, at den har sammenhæng med hele samfundets opbygning, ikke er en evig naturnødvendighed, men skabt af historisk betingede forhold, som det bliver stadig sværere at retfærdiggøre.

Bevidstheden om denne samfundsmæssige og historiske sammenhæng – og evnen til at artikulere den – hæmmes fundamentalt af sproglige barrierer, massemediernes fordrejende og indsnævrende virkelighedsperspektiv, de etablerede fagorganisationers klassesamarbejde etc.

Og da disse problemer ikke løses af sig selv, er det her de revolutionære studerende må sætte ind. Dels ved at bruge deres studier og faglige ressourcer til at udvikle en forskning og uddannelse, der kan tjene til lønarbejdernes – og dermed også de intellektuelt arbejdendes – frigørelse, og

¹⁵ En del af de følgende synspunkter vedrørende baggrunden for og nødvendigheden af en strategi, der stærkt adskiller sig fra den traditionelle leninistiske strategi, der har overlevet sig selv, er inspireret af et foredrag af den tyske sociolog Oskar Negt i Kbh. d. 1. apr. 1970 om »universitet og arbejderbevægelse«. I øvrigt kan henvises til hans artikel »Arbejderoplysning i senkapitalismen«, *Vindrosen*, nr. 2–3, 1970.

¹⁴ Ernest Mandel i »*politisk revy*«, nr. 107, september 1968.

ved at befordre udspredelsen af informationer, der er relevante i denne sammenhæng.¹⁶ Dels ved at gennemføre grundigt forberedte, gennemdiskuterede aktioner, der er egnede til at hæve medstuderendes såvel som deres eget bevidsthedsniveau, og som frem for alt er en omsætning af lønarbejdernes samfundsoverskridende behov og fordringer og dermed et middel til at højne den politiske artikulationsevne i lønarbejderklassen ved at blotlægge forbindelsen mellem nære, konkrete problemer på arbejdspladsen (og i arbejdetilværelsen i øvrigt) og den samfundsstruktur, som de er bestemt af.

Kontakten med arbejderne

En nødvendig betingelse for, at dette skal lykkes, er, at kontakten med arbejderne opretholdes og videreudbygges, så aktiviteten ikke mister forbindelsen med sit grundlag, så flere ressourcer kan udnyttes, og kommunikationsbarriererne kan nedbrydes. Formentlig er basisgrupper med konkrete opgaver og med en løst struktureret fælles overbygning uden speciel partitilknytning foreløbig den mest hensigtsmæssige organisationsform. Et eksempel har man i den nuværende »arbejder og studenter gruppen«, som er en fællesforsamling af forskellige mindre arbejdsgrupper. Denne organisationsform er bl.a. egnet til at samle kræfterne trods forskellige traditionsbestemte partitilhørsforhold og til at aktivere bevægelsen.

I denne forbindelse må man imidlertid ikke glemme den lære, som studenterne fra Kritische Universität i Berlin 1968 drog af deres forsøg på organiseret samarbejde med arbejdere og funktionærer. I en rapport herom hedder det, at i modsætning til studenterne har arbejderne »på grund af deres daglige erfaring fra arbejdspladsen på ingen måde nogen illusion om demokrati og retfærdighed. De véd meget bedre end studenterne, at de udbyttes, og at det at gennembyrde udbytningssammenhængen truer deres materielle eksistens.« »Mest troværdige er studenterne for de lønafhængige dér, hvor de med resultat kæmper mod deres egen afhængighed i de højere læreanstalter (---) Selv hvor studenterne lader sig motivere af arbejdernes interesser er de på ingen måde sikre på disses støtte (---) Arbejderne forkaster ethvert formynderi. Kun når studenterne giver afkald på en blot belærende indstilling, er ar-

bejderne og funktionærene beredte til at udveksle erfaringer og i særlige tilfælde at indlede et samarbejde.«¹⁷

Kampen på og om universitetet

De politisk bevidste studenter bør i første række gøre noget på deres egen arbejdsplads, d.v.s. dér hvor deres egne og medstuderendes sko trykker. Men i stedet for at fiksere studenteproberet omkring de interne universitetsforhold, skal det være en kamp, der rækker ud over universitetet som sådan og peger på de samfundsmæssige produktionsforhold, hvori umyndiggørelsen og umenneskeliggørelsen har sit udspring. Kampen drejer sig om, hvorvidt fagene skal have en samfundsbevarende eller en befriende funktion. Den må føres gennem aktioner og kritisk aktivitet over for borgerlige træk ved de etablerede videnskaber, ikke mindst human- og samfundsvidenskaberne, gennem ændringer og liberalisering af studieordninger og eksamensformer, gennem seminarer, debatter og alternativ undervisning og forskning.

Frem for alt må en afmægtig ghetto-tilværelse uden kontakt med »det tavse flertal« af studerende undgås. »Det kritiske universitet« skal ikke adskilles fra, men virkeliggøres i basisgrupper på det sted, hvor studenterne har deres daglige gang og virksomhed.¹⁸ Naturligvis kan senkapitalismens kundskabsfabrik ikke som helhed forvandles til en kraft for socialismen, men kræfter inden for denne landets største arbejdsplads kan skabe en baggrund for en teoretisk og praktisk aktivitet, der er et led i klassekampen. Hvor stor en del af arbejdet på universitetet, der kan blive en progressiv kraft, afhænger af de studerendes beslutsomhed og udholdenhed.

»Det tavse flertal«

I og med at studenter går ind i dette arbejde, praktiserer de samtidig deres egen principielle interesse i at udøve en aktivitet, der er en virkeliggørelse og udvikling af deres intellektuelle og kritiske evner, i stedet for en aktivitet, der blot er en nødvendig omkostning for at erhver-

¹⁷. Se tidsskriftet *Zenit* nr. 4, 1968, s. 76-77.

¹⁸. Ved Københavns Universitet findes der en hel del eksempler på effektivt arbejdende basisgrupper, specielt inden for de humanistiske og socialvidenskabelige fag. Se f.eks. *VS-Bulletin* nr. 43, 1970, s. 4.

¹⁶. Dette nr. af *Kurasje* er ment som et forsøg i denne retning.

ve sig visse færdigheder til at sælge efter endt studietid. Dette vil kunne motivere mange af de nuværende »tavse« til en aktiv indsats. Men aktivistkongerne må ophøre med formynderiet. Det frustrerer og passiverer blot deres medstuderende og skader dermed bevægelsen.

Lærerne

Hvad angår strategien over for lærerne fremgår det af de tidligere betragtninger om lærer/studentforholdet, at det vil være fejlagtigt ubetinget at tilstræbe en polarisering af dette forhold. Man skal ikke afvise enhver dialog med lærerne som nødvendigvis værende udtryk for en skinforsoning på linje med den, som socialdemokratiets ideologi og politik repræsenterer på landsplanet. »Når studenterne har rejst kravet om medbestemmelsesret, er hensigten netop *ikke* at »tage magten fra lærerne«, og sætte studenterne på toppen af universitetshierarkiet. Hensigten er tværtimod at *frigøre* det videnskabelige arbejde fra et uvidenskabeligt og irrationelt magthierarki og erstatte en skindialog med en virkelig, en videnskabsformidlende dialog. En sådan frigørelse kan bedst ske ved, at de forskellige grupper inden for hierarkiet bliver repræsenteret på en rimelig, ligeværdig måde i de organer, som styrer det videnskabelige arbejde.«¹⁹ Det vil vise sig og *har* vist sig,²⁰ at aktioner og diskussioner på universitetet ikke blot sætter noget i gang hos studenterne, men også hos i hvert fald en del af de yngre lærere. Og frem for alt er lærerne som den senkapitalistiske stats intellektuelle lønarbejdere underkastet samme revolutionerende betingelse som studenterne: modsætningen mellem den intellektuelle arbejdskrafts udfoldelsesmuligheder og de snævre, fastlagte funktioner, som den er udset til at skulle opfylde under senkapitalismen. Dette er den afgørende modsætning, som universitetsbefolkningen er inddraget i, og her står studenter og lærere principielt på samme side.

Vi hævder altså, at en del af lærerne vil bevæge sig i samme retning som studenterne, og at de kritiske studenter, der efter endt studietid får ansættelse på universitetet, vil kunne bevare en kritisk funktion dér – i hvert fald, hvis de ved at organisere sig undgår den passiverende isolation, som altid er en trussel, når studietiden er forbi. Den direkte ansættelse som sta-

tens betalte arbejdsledere på universitetet er selvsagt en vis hemsko. Men det afgørende i denne forbindelse er, at mens en arbejdsleder på en almindelig virksomhed på grund af den umiddelbare afskedigelsesrisiko er forhindret i at stille sig på arbejderens side og modvirke arbejdsgiverens målsætning, så er det langt sværere at forhindre arbejdslederne på universitetet i at stille sig på studenternes side. Dels indebærer deres arbejde et vidt spillerum. Dels er dets resultater langt sværere at gennemskue, end det for en almindelig arbejdsgiver er at konstatere, om arbejdsprodukterne er af den tilsigtede kvalitet og kvantitet. Endelig er det jo officielt legitimt for universitetet at forholde sig frit og kritisk. Og forsøg på direkte indgriben fra statens side er altid en pinlig affære. Mere indpakkede sanktioner i form af tilbageholdenhed med forskningsbevillinger o.lign. er naturligvis tænkelige – ja, så sikre som amen i kirken –, men de vanskeliggøres, såfremt mange studenter og lærere står sammen.

Akademiske lønarbejdere

Hvad vil der ske med revolutionære studenter, der efter endt studietid må tage ansættelse i statsadministrationen eller det private erhvervsliv? Et af problemerne vedrørende etablering af arbejder/studentersolidaritet var jo studenternes stilling som en gruppe af kun midlertidige medlemmer, der snart forlader deres status som studenter. Imidlertid kommer de færdige studenter i stadig mindre udstrækning til at besætte chefposter »på den anden side skrivebordet.« De bliver lønarbejdere og skal til en vis grad indgå i horisontale kommunikationsammenhænge med de ikke-akademiske lønarbejdere på grund af de nye produktionsmåder. Da sidstnævnte gruppes arbejde som følge af automationen bliver mere intellektuelt præget, vil afstanden mellem de to grupper mindskes, omend løn-, prestige-, og magelighedsforskelle vil vedblive at være der.

Om de akademiske lønarbejdere kan bevare en progressiv og kritisk funktion i forhold til det etablerede system og undgå at blive kapitalismens værn og støtte, afhænger af, om de ved passende måder at organisere sig på formår at stå sammen indbyrdes og med andre grupper i samfundet. Såvel sammenslutninger på tværs af forskellige virksomheder/institutioner som basisgrupper på disse er vejen. Derved kan den

¹⁹ Christiansen og Vold (red.): *Kampen om universitetet*. Oslo 1969, s. 10.

²⁰ Se f.eks. samme sted, bl.a. s. 10–11.

politisk-faglige aktivitet og solidariteten med de øvrige lønarbejdere bibeholdes og udbygges. Og man kan effektivt udnytte de muligheder, der (trods indlysende vanskeligheder i form af afskedigelsesrisikoen m.v.) er for at medvirke til en forrykkelse af magtforholdet i lønarbejderklassens favør ved i fællesskab med arbejderne på virksomheden at definere de fælles aktioners mål og gennemføre dem i front mod monopolkapitalens krav, mod umyndiggørelsen, mod helbredsnedbrydende arbejdsforhold og akkordsystemer, mod værdiløs overflodsproduktion og *for* en socialt nyttig produktion under de for den menneskelige natur og værdighed mest adekvate betingelser.

For revolutionære akademikere gælder det – som i klassekampen i det hele taget – at mulighederne for effektive aktioner afhænger af sammenholdet, af om der står magt bag. Strejketrusler kan være et særdeles kraftfuldt våben på grund af produktionsprocessens stadig mere sociale karakter og på grund af den rentabilitetsmæssige nødvendighed af, at de nye produktionsteknikker anvendes i døgndrift.

»Udgangspunktet for fagfolk af alle kategorier må være: Vi arbejder inden for det kapitalistiske samfund, som postulerer målsætninger, som gør os til betydningsfulde instrumenter for det bestående. Dette har været og er fortsat forudsætningerne for de flestes faglige virksomhed. Progressive fagfolks opgave er derfor

at sprænge denne ramme og sætte nye krav til os selv og det samfund, vi skal arbejde for. Fællesskabet, her og i resten af verden, er socialismens svar på den kapitalistiske udfordring, vi er stillet overfor.«²¹

Efterord

Om arbejderne og den alment menneskelige frigørelse og om teori og praksis sagde Marx for godt 125 år siden: »Af det fremmedgjorte arbejdes forhold til privatejendommen følger videre, at samfundets frigørelse fra privatejendommen o.s.v., fra trædommen, kommer til udtryk i *arbejderfrigørelsen som politisk foreteelse*, ikke som om det bare drejede sig om deres frigørelse, men fordi deres frigørelse indeholder den alment menneskelige, og den gør det, fordi hele den menneskelige trædom er nedlagt i arbejderens forhold til produktionen, og alle trædomsforhold bare er modifikationer og konsekvenser af disse forhold.«²²

»Ligesom filosofien i proletariatet finder sine *materielle* våben, således finder proletariatet i filosofien sine *åndelige* våben.«²³

²¹ Det norske tidsskrift *Kontrast*, nr. 4, 1969, s. 62, hvor der beskrives flere norske eksempler på horisontalt strukturerede faglige aktionsfronter.

²² »Økonomisk-filosofiske manuskripter« (1844), se f.eks. Marx: »*Samfund og frihet*«, red.: Jon Elster, s. 62.

²³ »Bidrag til kritikken af den hegeliske Retsfilosofi« (1844), se f.eks. »*Karl Marx*«, red.: Witt-Hansen, s. 66.

Ilja Wechselmann: Fagforsteningens opståen

Fra industrialiseringen slog igennem omkring 1870 i Danmark og industriproletariatet dermed for alvor voksede, gjorde nogle tendenser sig gældende, som fandt deres foreløbige kulmination i den store lockout i 1899. Denne førte til den hidtil største arbejdskamp, som afsluttedes med det berygtede septemberforlig. Den ene af disse tendenser var den heftige arbejdskamp, som foregik overalt i landet, og som tog form af strejker, hvis hovedmål – så vidt det kan opgøres med en meget ufuldkommen statistik – var *kamp mod lønreduktioner, kamp for lønforbedringer* og endelig *kamp for kortere arbejdstid*. (Antallet af strejker, der iværksattes med disse formål, var meget stort, og det er sandsynligt, at antallet af strejker for bevarelse af et opnået lønniveau var større end antallet af strejker for lønforbedringer, ligesom dette på sin side var større end antallet af strejker for kortere arbejdstid).

Den anden tendens var den omfattende fagorganisering, modsvaret af organisering af arbejdsgiverne, som begge dele tilendebragtes i de allersidste år af forrige århundrede.

Med højttvarende ord er det utallige gange blevet fastslået, at den store arbejdskamp i 1899 var de to landsdækkende organisationers ildtåb – Dansk Arbejdsgiverforening og De samvirkende Fagforbund. (DA og D.s.F. – nu LO).

Vi skal se lidt nærmere på denne arbejdskamp og det forlig som fulgte, fordi det – skønt nu opsagt – danner grundlaget for alle senere kollektivt aftaler på arbejdsmarkedet. Begrebet kollektivt aftaler hører til i den sproglige brug som anvendes af dem, som anser arbejdsfreden for efterstræbelsesværdig.

Historikere og datidens fagforeningsledere ynder at fremstille kampen som en præventiv krig, som arbejdsgiverne førte mod arbejderne; således at disse kunne knægtes én gang for alle, inden deres organisation blev for stærk. Dette svarer godt til, at man senere fra samme hold har villet fremstille forliget som en sejr for arbejderne. »Man kan sige, at kampen endte uden sejrherre og besejrede, idet ingen af parterne fik deres krav gennemført fuldt ud, men det lykkedes dog at tilbagevise arbejdsgivernes angreb på organisationsretten og få fagforeningerne anerkendt som forhandlings- og overenskomstspartner på arbejderside.« (Under Samvirkets Flag p. 107).

Lad os se nærmere på indholdet af forliget og sammenholde det med, hvad de to parter havde for formål, da de begyndte den 19-uger lange konflikt. – Og ikke mindst væsentligt; lad os se, hvem parterne egentlig var. Så dukker der nemlig en struktur frem, som afslører fagbevægelsens funktioner fra dens tidligste start.

Endelig skal vi i slutningen af dette afsnit forsøge at trænge bag om disse funktioner og anskue deres samfundsmæssige nødvendighed. D.v.s. at vi vil forsøge at finde årsagerne til nødvendigheden af, *at fagforeningen fra sin fødsel blev en fagforstening.*

Septemberforliget

Vi holder os til nogle generelle punkter af principiel betydning i forliget og for den udvikling, som forliget dannede den kontraktlige baggrund for. (En analyse af punkt for punkt ville føre for vidt i vor sammenhæng, men ville

i øvrigt intet ændre ved de konklusioner, vi skal foretage).

1. Septemberforliget indeholdt *institutionalisering af retten til at erklære strejke og lockout.*

Der blev her foretaget en række reguleringer af brugen af disse våben, således at strejkeretten herefter blev begrænset til ganske bestemte afgrænsede områder, og at bestemte strejkeformer bortfaldt som legal mulighed – nemlig først og fremmest uvarslede strejker. (Tilsvarende begrænsninger gjaldt for lockoutvåbnet, men det skulle vise sig at have minimal betydning, da først forliget havde bundet arbejderne til at afholde sig fra brug af strejkevåbnet i dets mest skarpe og virkningsfulde form). De senere reguleringer i form af fast voldgiftsret – den senere arbejdsret – og forligsinstitutionen har som bekendt været med til yderligere at udbygge de lovmæssige begrænsninger af strejkeretten, således at strejken i dag stort set kun er mulig (og effektiv) under ulovlige former.

2. *Hovedorganisationerne aftalte indbyrdes, at de selv skulle garantere for forligets (og senere for alle andre aftalers) overholdelse,* således at hovedorganisationerne altså også påtog sig ansvaret for, hvad underorganisationerne foretog sig. Dette er blevet forfulgt så konsekvent, at selv organisationer, som har erklæret, at de intet længere ville have med D.s.F./LO at skaffe – ved arbejdsretten og voldgift er blevet dømt for brud på de aftaler, som D.s.F./LO har indgået med DA.

3. *Retten til at lede og fordele arbejdet* blev overladt til arbejdsgiverne. Den senere udvikling har ikke rørt ved denne ordrette formulering, men blot tilføjet et par uvæsentlige modifikationer, som siger, at arbejderne har ret til at blive behandlet i overensstemmelse med overenskomsten i øvrigt.

4. Endelig skal nævnes aftalens punkt om *organisationsfrihed for arbejdsformænd,* hvilket vil sige, at de ikke skulle kunne tvinges til organisering under D.s.F.

Parternes krav:

Arbejdsgivernes septemberforlig

Sammenholder man de ovenfor nævnte punkter med de krav, som fremsattes allerede på et tidligt tidspunkt af konflikten fra arbejdsgiverforeningens side, vil man se, at septemberforliget er et diktat fra arbejdsgiverne til D.s.F. Et diktat som så at sige er blevet fulgt til punkt og prikke.

Lad os citere af et brev fra DA til D.s.F. dateret 15. maj 1899, hvor DA's krav til en forhandling fremlægges: »... fremtidige overenskomster, der måtte blive afsluttede mellem de overordnede organisationer, (må herefter) ikke gøres afhængige af underordnede eller lokale organisationers afstemning, men vedkommende hovedorganisation (skal) fremtidig være ansvarlig for, at indgåede overenskomster respekteres og ubrydelig efterkommes af de lokale organisationer;« – cf: gennemgangen af septemberforliget pkt. 2. foroven. Dernæst: »... Arbejdsgivernes ret til selv at lede og fordele arbejdet, samt til at anvende den efter deres skøn til enhver tid passende arbejdskraft, (anerkes) fuldt ud og garanteres af arbejdernes hovedorganisation;« – cf: gennemgangen af septemberforliget pkt. 3. foroven. Dernæst: »... fastlønnede formænd og arbejdsledere (må) ikke, så længe de beklæde sådan stilling, være medlem af arbejderorganisationer;« – cf: gennemgangen af septemberforliget pkt. 4. foroven.

Det ses altså, at septemberforliget stort set er en afspejling af den vision, arbejdsgiverne havde af de fremtidige arbejdsmarkedsvilkår. Hvorledes stillede »arbejderorganisationen« sig til de krav, som arbejdsgiverne stillede?

Vi citerer af svar-brev fra D.s.F. af 18.5. 1899 til DA.

»... I den anledning udtaler repræsentantskabet for »De samvirkende Fagforbund i Danmark«, at det bestandig har været vor organisations opgave at søge opståede stridsspørgsmål udjævnede ved forhandling og gensidig imødekommen, og hvor dette har vist sig umuligt, har man altid søgt at begrænse stridens omfang. Navnlig har man draget omsorg for, at en strid i et enkelt fag eller branche blev holdt inden for de direkte interesseredes kreds. Dette standpunkt har været dikteret af ønsket om, ikke uden tvingende nødvendighed at gribe forstyrrende ind i udviklingen af vort lands økonomiske forhold.

Arbejdsgiverforeningen er i den henseende gået den modsatte vej.«

Vi ser altså, at D.s.F.s ledelse anklager arbejdsgiverforeningen for at anvende midler i kampen, som D.s.F. selv finder skadelige og vil afstå fra af hensyn til landets økonomiske forhold. Disse midler er kampens midler. Når D.s.F. endelig blev tvunget til at tage dem i anvendelse, »har man draget omsorg for, at de blev holdt inden for de direkte interesseredes kreds.« (Begge cit.

er fra J. Jensen & C. M. Olsen: Oversigt over fagforeningsbevægelsen i Danmark).

Hvem var parterne? Hvad er D.s.F.?

Dette giver os anledning til det væsentlige spørgsmål om, hvem D.s.F. egentlig var. Den formand for D.s.F.: J. Jensen og kontrasignatar C. M. Olsen, som står som underskrivere af det netop citerede brev, var de repræsentanter for de arbejderes interesser, som her fremstilles som ønsker om ikke »at gribe forstyrrende ind i udviklingen af vort lands økonomiske forhold?«

Det drejer sig om, hvilken interesse sælgerne af arbejdskraft havde i denne afgørende konfrontationsøjeblik.

Den socialdemokratiske økonom og historiker Erling Olsen har sammenfattet denne interesses indhold klart:

»Blandt *arbejdernes motiver* til at organisere sig var først og fremmest et ønske om at styrke forhandlingspositionen over for arbejdsgiverne. Under den industrielle udvikling var virksomhederne blevet større og den enkelte arbejder derfor svagere i forhandlingerne med den enkelte arbejdsgiver. Dette kunne imødegås, hvis arbejderne gennem fælles optræden *monopoliserede salget af arbejdskraft* (min fremhævelse), og var organisationerne først dannet, kunne effektive kampmidler som strejke og blokade tages i brug. Dels fordi fagforeningerne kunne opsamle strejkefonds, dels fordi organisationerne kunne pålægge de beskæftigede medlemmer at yde støtte til de konfliktberørte.

Helst så arbejderne en *decentralisering* (min fremhævelse) af lønfastsættelsen, således at fagforeningerne tog arbejdsgiverne én for én. De forholdsvis mange beskæftigede kunne så yde en betydelig økonomisk støtte til de forholdsvis få strejkende, og da den enkelte arbejdsgivers finansielle styrke næppe kunne måle sig med den samlede arbejderbevægelses, måtte konflikten ende med arbejdernes sejr, hvorpå man kunne gå videre til den næste arbejdsgiver. Denne kampform betegnedes sædvanligvis omgangsskruen.«

Mens J. Jensen, og hvad nu de øvrige ledere af D.s.F. hed, ønskede centraliserede beslutninger, isolerede arbejdskampe – og i småt og stort efterkom DA.s visionære krav om, hvorledes en fagforening skulle se ud, var arbejdernes egentlige, vitale interesse den decentraliserede

kamp, som ikke på nogen måde talte isolering, hvis den skulle føre til resultater for dem. Deres formål med at bygge en organisation på landsbasis op fra 1870 til 1900 var altså at skabe den nødvendige koordination af deres kamp mod arbejdsgiverne. Og hvad fik de skabt sig?

En magt som trådte dem fremmed i møde, som var uden for dem selv og over dem. En organisation som på ingen måde kunne eller ville repræsentere deres interesser i konfrontationen med den modstillede klasses interesse. I konfrontationen mellem de to afgørende klasser i det kapitalistiske samfund. Lønarbejderklassen og kapitalistklassen.

Her er vort problem. Vi kan konstatere, at fagforeningen fra sin fødsel var en fagforstening. Det gælder om at finde en forklaring på, hvorfor den var det.

Fagforstens struktur

Man kan forklare forstens eksistens strukturelt. D.v.s. at man tillægger sådanne fænomener, som opstår i og med, at mennesker organiserer sig på massebasis, betydning for den form organisationen antager. Det er også nyttigt for forståelsen af forstens opståen. Men det skal siges med det samme, at der i den strukturelle forklaring kun ligger en del af forklaringen gemt. Det vender vi tilbage til.

Robert Michels skrev i 1900-tallets begyndelse overordentlig kritisk om datidens europæiske, fortrinsvis tyske socialistiske – dengang næsten udelukkende socialdemokratiske organisationer, fagforeningsdannelserne og partierne. Han konstruerede den såkaldte »jernhårde oligarkilov«, som kan resumeres således:

1. Overalt hvor mennesker organiserer sig, opstår der et lederskab, fordi massen er uegnet til selvforvaltning, på grund af masseog individualpsykologiske årsager.

2. Lederskabet bliver professionelt og stabiliserer sig.

3. Der skabes et bureaukrati af udpegede, valgte – regulært og regelmæssigt aflønnede stabsmedlemmer med distinkte pligter.

4. Autoriteten centraliseres.

5. Forskydning af målene, især en forskydning fra ultimative mål (e.g. opnåelse af et socialistisk samfund) til pragmatiske mål (d.v.s. organisationen bliver et mål i sig selv.)

6. Voksende ideologisk rigiditet. Konservatisme – forstået således, at man fastholder po-

litiske opfattelser og ideer, som er gjort forældede af forandrede omstændigheder, (e.g. LO.s holdning til lavtlønsproblematikken). Eller opgivelse af politiske opfattelser og ideer, som anses for forældede på grund af forandrede omstændigheder, (e.g. holdningen til socialisme).

Intolerance overfor forsøg på at revidere eller kritisere politiske opfattelse og ideer.

7. Voksende forskel mellem ledernes og medlemmernes interesser og/eller synspunkter og forrang for ledernes fremfor medlemmernes.

8. Aftagen i medlemmernes muligheder for at deltage i politiske beslutninger, selv når de er villige til at deltage.

9. Selvsupplerende mekanismer til optagelse af bl.a. oppositionsledere i det eksisterende lederskab. Ingen ny leder kan optages, før han har indoptaget, internaliseret de gældende værdier i det eksisterende lederskab.

10. (For partiers vedkommende:) Omnibustendensen: D.v.s. et skifte i appellen fra medlemsmassen til appel til vælgerunderlaget, elektoratet og fra appel til et klasseelektorat med klasseinteresser til appel til et bredere elektorat. (Fra interesse- til folkeparti).

Imidlertid er der nogle fundamentale mangler ved Michels konstruktion. Mangelen på en omfattende teori, der kan forklare denne »lov-mæssigheds« historiske grænser og gyldighed har fået Michels til at hævde, at hans opfindelse var af universel karakter, altså således at forstå, at den ville gælde overalt hvor store mængder mennesker organiserer sig; og til enhver tid hvor masseorganisationer forekom, ville de nødvendigvis blive karakteriseret af autoritetscentralisering, hvilket medfører bureaukratisering og dermed muligheden for at et oligarki kan etablere sig med interesser, som langt fra at være sammenfaldende med de masser, som lederne repræsenterer, tvært imod som oftest vil vise sig at gå på tværs af disses. Til forklaring på, hvorfor lederne har mistet deres interessefællesskab med masserne, hævder Michels, at de nuværende ledere er tidligere proletarer (i arbejderorganisationerne), som imidlertid har frigjort sig af den proletariske tilværelse, og nu identificerer sig med lederskaberne på de tilsvarende niveauer i de modstående organisationer – altså arbejdsgiverorganisationerne (og for den sags skyld også med de tilsvarende niveauer i statens administration og blandt parlamentets og regeringens repræsentanter, som de plejer hyppig omgang med).

Man kan supplere Michels iagttagelser med moderne iagttagelser, som siger, at i en autoritær (pyramidalsk) organisation – og det er staten, erhvervslivets organisationer såvel som LO – er det lederskabets interesse at undgå konflikt (en overenskomstsituation, der truer med at ende uden forhandlingsløsning, er et mareridt for LO-ledelsen), for generelt fremmer konflikt fællesskabsfølelse og sammenhold mellem de berørte (hos hver part).

(Atomiserede medlemmer af LO kan i en sådan situation ophæve deres indbyrdes konkurrence – på arbejdsmarkedet konkurrerer kapitalisterne om arbejdskraften og lønarbejderne om jobbene – og de kan forvandle sig til autonome, associerede enkelte, der på en lokal arbejdsplads – eller på mange – kan erobre frugterne af gennemtvungne forandringer).

Konflikt fremkalder og accentuerer fælles værdier og mål og undertrykker indbyrdes mistillid og uenighed – reducerer atomiteten. Men bureaukratiet fungerer desto bedre, jo mere stabile vilkår, der hersker. D.v.s. indadtil i organisationen – ved at autoritetscentraliseringen knuser solidariteten – udadtil ved at antage samme mønster som »modstanderen« – i LO.s tilfælde: DA – thi jo mere beregnelig modstanderen er – og det er han, jo bedre han ligner dig selv – jo sikrere er chancen for et forhandlingsresultat – for en »løsning« på konflikter.

Og netop forhandlinger og forhandlingsresultater er bureaukratiet mester i – det er dets profession at producere sådanne.

Og det passer glimrende ind i en ideologi, som lægger kompromisset til grund for sin praksis.

I praksis viser det sig, at lederskabet i LO opfører sig således, at det bestemmer, hvad de undergivne skal mene, at det selv skal bestemme. Altså at de øverste ledere i forholdet til masserne – i kraft af deres »kontrol over apparatet« er i stand til at manipulere i den grad med procedurerne og alle de såkaldte demokratiske spilleregler, hvorefter man vælger og kontrollerer repræsentationer, samt bestemmer organisationens politik, at alle disse demokratiske spilleregler er sat fuldstændig ud af kraft. (Det er blevet dokumenteret andetsteds og for en beskrivelse kan der henvises til pjecen: »Den danske Fagforstening« v. I. Wechselmann og K. Schmidt, Røde Hane). Lederskabet optræder i denne relation til masserne som det Sartre kalder en gruppe i forholdet til en serie: En gruppe karakteriseres som en ansamling af personer,

der sigter mod et bestemt mål, og som på organiseret vis bestræber sig for en eliminering af al inert i sig selv. Her over for er serien karakteriseret ved dens passive, inertielle, uorganiske kvalitet. I tilfældet LO har lederskabet som gruppe i hvert fald én fælles målsætning over for serien: at bevare sig selv som lederskab.

Organisationsstruktur, massepsykologi og samfundet som en totalitet

Vi sagde i begyndelsen, at vi ville finde årsagen til nødvendigheden af, at fagforeningen fra sin fødsel blev en fagforstening.

Til beskrivelse af forsteningen har vi anvendt Michels, som på den ene side har tillagt strukturelle fænomener en afgørende betydning for en organisations forstening, og som på den anden side har lagt nogle massepsykologiske betragtninger til grund for, at disse strukturelle fænomener kunne få lov at virke.

Den empiriske virkelighed viser, at der faktisk foreligger et adfærdsmønster i lederskabet, som kun kan siges at være vendt mod massernes interesser i stedet for loyalt at repræsentere dem. Men i sidste instans er Michels forklaring en *psykologisering* af lederskabsproblematikken for så vidt som, at den enkelte leders »svigten« forklares med hans frigørelse af den proletariske tilværelse, som han er kommet fra, og som han ikke på nogen måde kan have interesse i at vende tilbage til, når han først har sikret sig en tryggere og bedre tilværelse end sine tidligere fæller.

Også massens adfærd betragtes ud fra en psykologisk synsvinkel: Massens adfærd er bestemt af, at den er en masse. D.v.s. at den enkeltes eventuelle evne til at handle autonomt og med bevidsthed om, hvad der tjener hans egne interesser, i det øjeblik hvor han optræder i massen reduceres til en langt mindre reflekteret adfærd, som er karakteriseret af, at bevidstheden om egeninteressen helt domineres af ubevidste adfærdsformer, som er præget af spontaneitet, suggererethed og stærke følelsesudbrud. – Frem for omtanke.

For Michels fremstår lederen altså som den reinkarnerede bevidsthed i masserne, der reduceres til viljeløse, suggererede automater, hvis engagement reduceres til viljen til at udføre de handlinger, som inspireres af lederne og disses interesser.

Det er givet, at såvel lederskabets »svigten« som medlemmernes masseadfærd kan konstateres ved empirisk undersøgelse af arbejderbevægelsen, og dette er sikkert ikke kun rigtigt på Michels tid. Nu omstunder gælder det, at fagforsteningen har en apatisk medlemsmasse som underlag, en masse med hvem der – i kraft af dens apati over for forsteningen – kan manipuleres, ja, som man oven i købet til lejligheden kan få til at sende delegater ind til de »demokratiske« organer, hvorfra lederskabet med applaus og hornmusik sikrer sig sin folkelige opbakning. Det gælder kongresser, repræsentantskabsmøder såvel som tilsvarende aktiviteter med andre iscenesættere på lavere plan. Lokale fagforeningsgeneralforsamlinger, klubaktiviteter etc. Men apatien har dog bredt sig så vidt, at der efterhånden fra lederskabets side er opstået almindelig utilfredshed med den. Forklare den kan man ikke, men at den eksisterer erkender alle de øverste fra den mest »progressive« Anker Jørgensen til den mest reaktionære Thomas Nielsen, Henry Gran etc. Og denne apati er blevet mere karakteristisk end den begejstring og de andre stærke følelsesudbrud, som Michels brugte til at beskrive datidens masseadfærd med. Forsteningen synes at virke ind som en hæmsko for den videre bevægelse. Hvorfor har den kunnet virke så effektivt? Hvorfor en forstening?

Problemet er ikke blevet løst med Michels masse- og lederpsykologi. Michels analyse er standset der, hvor den burde begynde. Michels har troet, at såvel hans erfaringer fra massepsykologien, som fra organisationsstrukturen var det konkrete, han har »glemte« eller ikke vidst, at samfundet selv forstået som en totalitet er det mest konkrete, og at de lovmæssigheder, som hersker i denne konkrete totalitet har haft bestemte, specifikke konsekvenser på det trin, hvorpå produktivkræfterne befandt sig på Michels tid; og de har i vor tid, med et højere niveau i udviklingen af produktivkræfterne andre konsekvenser.

Fagforsteningen

Michels er os en hjælp et langt stykke af vejen til at beskrive og dermed også i højere grad forstå fagforsteningen. Men for at forklare dens opkomst må vi sætte den ind i den samfundsmæssige sammenhæng, hvori den forekommer.

Vi må studere klassesamfundets udviklingstrin og produktionsforholdene, således som de

så ud, da fagforsteningen opstod, og sådan som de måtte have ændret sig siden.

Den danske fagforening opstod på et tidspunkt, hvor det var karakteristisk for den »danske« kapitalisme, at den – bortset fra at den var temmelig distanceret allerede fra sin begyndelse – af de mest fremskredne industrilande – undergik en hurtig forvandling mod større virksomheder og monopoldannelser; men her skal man huske, at denne koncentrationstendens var langt mindre end i de fremskredne industrilande – Tyskland, England, USA. (For USA.s vedkommende var kapitalismen især højt udviklet fra begyndelsen af dette århundrede, men det er interessant, at arbejdsgiverne i USA bekæmpede fagforeningsorganiseringen næsten indtil vore dage og med betydelig succes. Forklaringen herpå skal ikke diskuteres i vor sammenhæng.)

Stordrift betinger og betinges imidlertid af planlægning (på grund af forøget risiko og på grund af forøget behov for koordination af produktionen). Kort sagt erhvervslivet havde behov for bureaukratisering, og erhvervslivets interesseorganisationer fik en tilsvarende udvikling. Dette havde til konsekvens, at DA fra sin begyndelse – og den dag i dag – er en af de mest centraliserede blandt alle interesseorganisationer i landet.

Bureaukратиets fordele som organisationsform ligger i dets overlegenhed i forhold til alle andre former for forvaltning -. Vel at mærke når det gælder kalkulation og profitchancer. Teknisk set er den bureaukratiske forvaltning i så henseende præget af præcision, hurtighed, entydig kompetencefordeling, beregnelighed, kontinuitet o.s.v. altsammen en række organisatoriske fordele, som netop er nødvendige for en markedsorienteret organisation, der skal kunne klare sig i konkurrencen.

Dette er altså situationen – rent organisatorisk set, som møder D.s.F. i fødselsøjeblikket: En gennemautoritetscentraliseret modstander.

Det næste træk ved den »danske« kapitalisme, som vi skal hæfte os ved på daværende tidspunkt er, at arbejderbevægelsen i sine kampe havde sikret sig mod forlængelser af arbejdsdagen og for alvor og med nogen succes var begyndt at kæmpe for arbejdstidsforkortelse. Det vil altså sige, at den ekstensive udbygning i form af f.eks. arbejdstidsforlængelse (foruden den virkning som den færdigbragte opdeling af verdensmarkedet på næsten samme tid havde – territoriémæssigt set) så småt

afløses eller i hvert fald suppleres af den intensive udbytning, nemlig således at forstå, at den reducerede arbejdsdag nu for alvor kom i kapitalens interesses focus.

På det tidspunkt, hvor D.s.F. dannedes, var interessen begrænset til lønspørgsmål, arbejdstid, ferie, og arbejdsforhold i generel forstand. Altså var D.s.F.s opgave fra den allerførste begyndelse med den centralisering, som allerede var indtruffet ved dannelsen af organisationen, at tage sig af disse partikulære spørgsmål og dermed reducere sig selv fra at være en klassekampsorganisation til at være en interesseorganisation, der udelukkende sloges for opnåelse af mål, der ikke var skæbnesvangre at indfri for kapitalen, idet dennes magtposition ikke anfægtedes. (Cf. anerkendelsen af arbejdsgiverens ret til at lede og fordele arbejdet). Vi sagde i afsnittet om fagforeningens struktur, at D.s.F. var tvunget til at antage samme organisationsform som modstanderen og som de øvrige organisationer i samfundet, som optrådte inden for de justnævnte partikulærinteressers felt – d.v.s. også staten og dens administration i alt højere grad, som den blev økonomisk aktiv i den senkapitalistiske fase under udviklingen mod et korporativt samfund. (Se herom i de øvrige afsnit).

Altså den oprindelige masseorganisation, der er reduceret til en interesseorganisation, en interesseaggregator for alle enkeltes interesser – uden at påtage sig deres objektive fælles klasseinteresse – er i mødet med de øvrige bureaukratier i produktionsapparatet og den statslige forvaltning tvunget til selv at bureaukratiseres.

I masseorganisationen indebærer dette imidlertid, således som Michels viste, at strukturen bliver hierarkisk, og at de øverste lag kontrollerer de underliggende. Den demokratiske kontrol forsvinder som dug for solen og deltagelsen i fastlæggelsen af firmaets politik forhindres. Medbestemmelse forvandles til bravdeforestillinger på kongresserne, og medlemmernes eneste rimelige reaktion er apati over for en overmagt, som gør dem selv afmægtige.

Når alle beslutninger og hele myndigheden hviler hos et lederskab, hvis legitimitet er forsvundet, fordi medlemmerne, som skulle ret-

færdiggøre organisationens politik, er blevet hjemme, har det nogle skæbnesvangre konsekvenser.

For det første kan det konstateres, at det nu er lederne, der selv formulerer og fører organisationens politik. F.eks. skal »Demokrati på arbejdspladsen« i ledernes forstand indoktrineres i de masser, der ganske vist har drømme og forestillinger om et mere livagtigt liv end deres skyggetilværelse på arbejdspladsen, men som er fremmede over for alle tanker om organiseret demokrati med en struktur, der i et og alt ligner, hvad de netop er flygtet fra.

For det andet gør medlemmernes apati lederskabets position risikabel. Legitimiteten er forsvundet og må reproduceres fra lejlighed til lejlighed. (Bravadekongresserne; Monopolet på presse- og intern kommunikation; spionage over for oppositionelle (AIC) og propagandamæssig terrorisering af sådanne, hvis de dukker op til overfladen, eller overhovedet har succes – d.v.s. hvis de aktivt manifesterer den evigt latente trussel mod lederskabets legitimitet).

Apatien kan og vil slå ud i sin modsætning, for den er jo ikke et tegn på tilfredshed, tvært om – den er et tegn på, at arbejderne forsværer deres sidste skanse, deres egen private person. Modsætningernes udslag er begyndt at vise sig på det tidspunkt, hvor ledelsens politik i den grad sammenfalder med arbejdsgivernes, at der ikke længere blot er tale om retslige reguleringer af arbejdsmarkedsforholdene – således som vi så tidligere i århundredet – med voldgiftsretten (den senere arbejdsret) – og forligsinstitutionen, men at der nu også er tale om sådanne aftaler mellem »parterne« (makkerne), at arbejderens fysiske og mentale eksistens trues. Produktivetsfremmende lønsystemer, indoktrinering og propaganda, skifteholdsarbejde og tempoopskruning – alle disse aftalte aktiviteter mellem LO og DA skal bekriige de evt. autonome forestillinger og fysiske muligheder, som arbejderne selv forsøger at skabe sig i en fjendtlig omverden, der har interesse i at knægte ham som klassebevist individ, for at genrejse ham som samarbejdsvillig. – Før som et vedhæng til maskinerne – i en ikke fjern fremtid som »kreativ« og »selvrealiserende« og dermed desto mere produktiv for kapitalen.

LAND OG FOLK og AKTUELT's dækning af de vilde strejker

I det følgende gengives analyser af LAND OG FOLKs og AKTUELTs behandling af de vilde strejker. Disse to aviser er udvalgt som analyseobjekt, dels fordi de begge postulerer at skrive i lønarbejderens interesser, og dels fordi de læses af mange arbejdere. Mange af de forhold, der fremdrages, er karakteristisk for pressen i det hele taget; man genfinder mange af myterne og forklaringsmekanismerne i andre aviser, som partipolitisk er placeret andet steds.

Hvad kan en sådan kritisk behandling af aviser vise? Meget ved man jo nok i forvejen, f.eks. at AKTUELT er et socialdemokratisk blad, og at alle aviser modarbejder lønarbejderens interesser, som de er kommet til udtryk i de vilde strejker. Men det må være af værdi at se, *hvordan* de har gjort det. En ting er at gennemskue avisernes politiske linie og filtrere stoffet derud fra. En anden ting er at gennemskue de mange myter, der kommer frem i bisætningerne, og som oftest bare glider ned. For ikke at tale om en vurdering af stofudvælgelsen; det er jo ikke altid, man har givet sig tid og lejlighed til at op-søge alternative nyhedskilder.

Vi forsøger i analyserne at finde frem til de mekanismer, som styrer avisernes udvælgelse, tolkning og konklusioner på begivenhederne. Altså ideologikritik. Ved ideologi forstår vi noget i retning af »en totalopfattelse af verden ud fra en partikulær bevidsthed«. Man skaber mening med tingene ved at skabe sammenhæng mellem dem, ved at passe dem ind i et mønster. Dette mønster eksisterer ikke nødvendigvis i forvejen, og det ligger ikke i de enkelte fænomener. Derfor kan omverdenen ikke beskrives uden et bestemt udgangspunkt, som indeholder bestemte værdimæssige for-

udsætninger og som refererer til en bestemt historisk udvikling.

Ofte skabes denne sammenhæng blot ved hjælp af mytiske forestillinger. Ligesom »primitive« samfund ordner tilværelsen ved at opfinde »tordenguder«, oprindelseshistorier, o.s.v., eksisterer der i dag et hav af myter. F.eks. forklares studenteroprøret ved at danne en myte om »studenter, der er uvaskede, dovne, svinske, aktivister o.s.v., som blot laver uro for uroens egen skyld«. En myte er en almindeligt anerkendt forestilling om visse sagsforhold.

Vi må understrege, at vi ikke postulerer noget om avisernes »bevidste« eller »ubevidste« fordrejning eller myteopbygning. Om de gør det bevidst eller ej, er umuligt at påvise og vil desuden være mindre interessant. Endvidere må det understreges, at vi i analysen ikke postulerer nogen værdifrihed. Vi har selvfølgelig en opfattelse af begivenhedernes sammenhæng og historiske baggrund, og den kommer til udtryk i vores analyser. Vi betragter strejkerne som et led i klassekampen; tillidsmandssagen som en styring af begivenhederne for at kunne føre situationen tilbage til status quo. Vi henviser til de øvrige artikler i KURASJE for yderligere klargøring af vores arbejdsmæssige baggrund.

LAND OG FOLK's behandling af strejkebevægelsen i januar - februar 1970

Lisbeth Brinch, Hans Christian Fink, Finn Jørgensen, Dorrit Schmidt

Karrikaturtegningens funktion er at karrikere virkeligheden. I karrikaturen ligger der en kritik af virkeligheden. I samme udstrækning som virkeligheden karrikeres, træder præmisserne for kritikken af virkeligheden frem. I DKP's organ *LAND OG FOLK* bliver karrikaturtegningens funktion udover virkelighedsforvrængningen at forstærke og tydeliggøre de tendenser og holdninger, der udtrykkes i den øvrige del af bladet. Hvor politiske argumenter i reportager og ledere tilslører ideologien, fremtræder den rent og uforfalsket i karrikaturen: klassekampen er en kamp mellem de gode og

de onde, en kamp mellem de ærlige, de stærke og solidariske arbejdere og de pengegridske og ubarmhjertige udbyttere.

Marx beskriver kapitalen som dødt arbejde, der kun på vampyragtig vis lever op ved at suge levende arbejde til sig og lever så meget des bedre, som den suger til sig deraf.

I *LAND OG FOLK* er storkapitalen blevet personificeret som vampyr: »storkapitalens blodtørstige rovdyr«, der kun til en vis grad formår at bevare den demokratiske maske. Hvor den hos Marx er en abstrakt kategori, er den hos *LAND OG FOLK* konkret fikseret i men-

Tegning fra den 7/2-70

Storkapitalens sande ansigt

AF HERLUF BIDSTRUP

Skibsværftsledelserne kræver tillidsmændene afsat og arbejderne, som strejkede, idømt endnu større bøder end Arbejds-u-retten sædvanligvis idømmer arbejderne.

Få dage før fastelavn var det blodtørstige rovdyr så uheldig at tabe sin gemytlige, demokratiske maske.

neskelige egenskaber, dvs. at den er blevet psykologiseret.

Men hermed forsvinder samtidig forestillingen om den kapitalistiske samfundsformation som et forhold, der ved den ene pol har kapital og ved den anden pol lønarbejde. At såvel kapital som lønarbejde behøver bærere i form af kapitalister og lønarbejdere bliver i LAND OG FOLKs psykologiserende begrebsopfattelse til, at kapitalisten bærer rundt på kapitalen i form af en sæk penge.

Med denne forskydning af betydningen af ordet »bære« er kapitalisten ikke længere underlagt de lovmæssigheder, der styrer kapitalens vækst. Profittens størrelse er et spørgsmål

om god eller ond vilje. Det er i denne sammenhæng man skal se kronekravet. Så længe man udøver pression mod den menneskelige vilje i stedet for mod økonomiske lovmæssigheder, er kronekravet realistisk. Kronekravet er den konkrete klassekamp for LAND OG FOLK.

LAND OG FOLKs perspektivindsnævring af klassekampen sker allerede med etableringen af klassekampens forudsætning: kampen mellem lysets og mørkets kræfter. Hermed forklares også, hvorfor man ingen steder i LAND OG FOLK ser bebrejdelser af arbejdere, der er for revolutionære, eller som eskalerer klassekampen for kraftigt, for klassekampen er først

Tegning fra den 1-2/3-70

Kapitalist i kranførerknibe

Af HERLUF BIDSTRUP

»Der er ingen tvivl om, hvem der er den stærkeste, når de konfronteres direkte med hinanden, arbejder og arbejdsgiver. Det er arbejdsgiveren.«
(Aktuelt den 27. februar 1970)

Direktøren: – Hjælp! Min eksistens er truet! Læs hellere i Aktuelt, at jeg er den stærkeste!

rigtig klassekamp fra det øjeblik, den er organiseret. De »vilde« strejker er *vilde* i LAND OG FOLKS begrebsopfattelse. Det betyder, at de »vilde« strejker i LAND OG FOLK repræsenterer et fosteragtigt stadium i strejkebevægelsen; de er spark i bughulen. Derfor er LAND OG FOLK ikke for sent ude, men kan lige akkurat

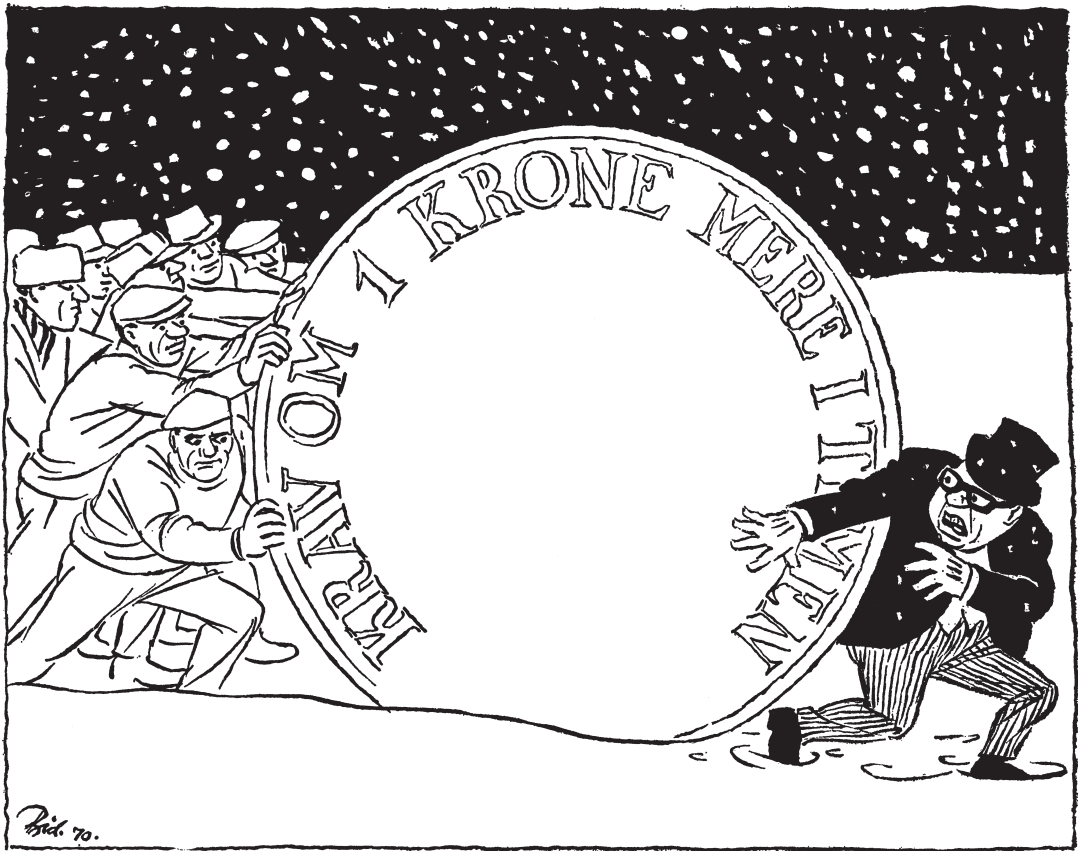
nå at træde til som fødselshjælper, når man den 6/2-70 skriver:

»Vejen fremad i lønkampen og for at overvinde den forbrugsbegrænsende politik er, at alle kræfter i arbejderbevægelsen opfordrer arbejdspladserne til at sætte ind med politiske aktiviteter og alle tjenlige aktionsmidler.«

Tegning fra den 4-5/1-70

Snebolden ruller

AF HERLUF BIDSTRUP

De 38 københavnske fagforeningsformænds og fællestillidsmænds opfordring til at rejse krav om en krone mere i timen får stadig større tilslutning.

Man bemærker her, at det er »arbejderbevægelsen«, der skal sætte bevægelse i »arbejdspladserne«. Arbejderbevægelsen er det faglige bureaukrati.

Ligesom kapitalen i LAND OG FOLKS fremstilling ikke længere er underlagt lovmæssighederne for kapitalens vækst, således er heller ikke fagforeningerne underlagt den kapitalistiske samfundsformations lovmæssigheder. Der eksisterer ikke nogen strukturel organisatorisk krise. Arbejderklassen er ikke en seriestruktur, en atomiseret masse, men en organiseret solidarisk gruppe; derfor er eventuelle bureaukratiseringstendenser ikke i modstrid med arbejdernes interesser, idet det ikke er muligt at manipulere en organiseret gruppe.

De objektive strukturer i fagbevægelsen og overenskomstsystemet er ikke determinerende for tillidsmændenes udfoldelsesmuligheder. Også

her er det et spørgsmål om onde eller gode intentioner. Det kan stadig nytte noget at vælge »gode« tillidsmænd og »gode« fagforeningsledere.

I LAND OG FOLKS samfundsbillede eksisterer den korporative stat ikke. Regeringen er enten arbejdernes regering eller arbejdsgivernes regering, som frit og uafhængigt kan lægge sin politik. Kun i denne sammenhæng bliver parolen »arbejderflertal, men med kommunist« forståelig.

Den ideologi, der her er skitseret, vil i det følgende blive uddybet nærmere på grundlag af LAND OG FOLKS behandling af den omtalte strejkeperiode.

Legitimering af kronekravet

Som nævnt andetsteds i KURASJE er det DKP, der gør den væsentligste indsats for at få

drejet strejkerne bort fra det »vilde« over i det regelstyrede, kontrollerbare forløb, som kronekravet er udtryk for. Derfor afspejler DKP's organ LAND OG FOLK i høj grad argumentationen for dette.

Denne argumentation går først og fremmest ud på at overbevise om, at den borgerlige regerings økonomiske politik og prisstigningerne har undergraved grundlaget for de indgåede overenskomster, og at kravet om en krone mere i timen er et retfærdigt og rimeligt krav.

Formanden for DMSF afd. 13 citeres den 6/1-70 for følgende:

»Siden vi i marts indgik overenskomst har arbejdsgivernes regering væltet større og større byrder over på lønmodtagerne. Alene kildeskattens høje udskrivningsprocent er bevis nok for, at man bevidst forsøger at forringe lønmodtagernes økonomi. Millioner af kroner flyttes over statsbudgettet fra lønmodtagerne til arbejdsgiverne i form af tilskud, uddannelse og afskrivninger.«

Århusmedenes forbundsformand udtaler:

»Nok så mange statistikker, der søger at fremstille, at der er tale om en realløn fremgang, kommer til kort over for det praktiske liv. Mon vore kolleger ude omkring i landet, der ligger op til 5 kr. under, hvad kolleger her i København tjener i timen, kan se nogen reallønsforbedring.«

(Sidstnævnte argumenterer her nærmere for, at det er regeringens økonomiske politik, der har skylden.)

Men arbejdsgiverne reagerer »kynisk og arrogant« overfor kravene om forhandling fra de enkelte forbund.

I omtalen af sømændenes demonstration og besættelse af Rederiforeningens kontor den 6/1-70 siges:

»At rederierne har råd til en bedre aflønning ses på det millionoverskud aktionæerne hvert år noterer sig.«

Samfundet har altså råd til, at der sker en omfordeling til fordel for arbejderne, idet profitterne er så skyhøje, at de sagtens kan beskæres uden, at det vil true landets interesser udadtil (f.eks. eksporten). Samfundet betragtes som værende tvedelt mellem en overklasse, som består af arbejdsgivere og spekulanter, og en underklasse, som hovedsageligt består af manuelt arbejdende. Klassekampen anses for i den nuværende situation (jan-feb. 1970) at være stærkt skærpet. Denne kamp foregår mest passende mellem arbejderne og arbejdsgivernes interesseorganisationer, dels på de enkelte arbejdspladser, men helst på det allerhøjeste niveau, mellem LO og Dansk Arbejdsgiverforening.

LAND OG FOLKs iver for at dreje uroen på arbejdspladsen bort fra det »vilde« og over i det kontrollerbare kronekrav, viser sig dels i mængden af artikler om emnet og dermed i den interesse, man tillægger arbejdsnedlæggelser rundt omkring på landets arbejdspladser, og dels i hvordan selve forløbet i disse reportager fra uroens arnested former sig.

Man indleder som regel med en kort beskrivelse af de dårlige arbejdsforhold på stedet, den dårlige trivsel, som arbejdsgiverne gennem deres ret til at lede og fordele arbejdet er skyld i. Hvis der kommer en udtalelse fra en person på stedet, er det altid fra en tillidsmand eller en fagforeningsmand, men aldrig fra en »menig« arbejder. Derefter bevæger man sig lynhurtigt over i lønspørgsmål, sammenligner lønnen på stedet med andre steder i landet og med den minimalløn, arbejderne krævede ved overenskomsternes indgåelse, men aldrig opnåede.

Konklusionen bliver så: Arbejderne må stå sammen og kræve lønindrømmelser fra arbejdsgiverne og ændring af regeringens økonomiske politik. Endelig en opfordring til at slutte op om kronekravet eller en påvisning af, hvor godt det går.

Legitimering af tillidsmandsinstitutionen

Arbejdernes repræsentanter (fagforeningsformænd og især tillidsmænd) fremstilles i LAND OG FOLK som deres »sande« repræsentanter, der bevidst arbejder for at skaffe arbejderne bedre kår. Når LAND OG FOLK i spørgsmålet om arbejderne repræsentanter kan undgå den nærliggende konfrontation med pamperbegrebet og manipulationsfænomenet, så ligger det (som nævnt i indledningen) i deres opfattelse af arbejderklassen som en alt for generelt defineret masse, der er politisk bevidst, organiseret og solidarisk. En solidarisk og bevidst gruppe mennesker er nemlig ikke let at manipulere, og de vil også sørge for at kontrollere deres valgte repræsentanter.

Ifølge LAND OG FOLK har arbejderne, tillidsmændene og organisationerne altså interessefællesskab – på nær med nogle få i LO's top, men disse uoverensstemmelser med ideologien bliver personaliseret og konkretiseret og således løsrevet fra den sammenhæng, de skulle ses i.

Nu findes der jo talrige eksempler på, at tillidsmændene har undladt at forsvare arbejderne interesser, tilfælde hvor de tværtimod har

gjort alt for at opretholde ro og orden på arbejdspladsen. (Se *Den danske Fagforstening*). Tillidsmandsinstitutionen er med rette ryggraden i dansk fagbevægelse, og samtidig kan det jo ikke nægtes, at den er en vigtig del af ryggraden i DKP's selvopholdelsesdrift. (Som bekendt er det DKP's force, at det er lykkedes dem at have kontrol over en del kommunistiske tillidsmænd rundt omkring i landet). LAND OG FOLK er imidlertid godt klar over, at hvis tillidsmændene skal have nogen legitim funktion på arbejdspladsen, må de fremstå som fuldt solidariske og på lige fod med de repræsenterede, og således bliver de også søgt fremstillet i LAND OG FOLK.

I slutningen af januar (den 25.-26./1-70) lige før 24-timers-strejken planlægning på mødet mellem tillidsmændene fra værfterne er der en stor artikel på forsiden med overskriften:

»Værftsarbejderne i aktion mod den økonomiske politik«. »Arbejderne på Odense A/S, Odense og Lindø afdelinger søger nu at kontakte bl.a. arbejderne på Danværfterne. . .«. »Efter hvad der oplyses overfor LAND OG FOLK er hensigten, på en stærk og markant måde at understrege over for regeringen, at dens økonomiske politik vil arbejderne ikke fortsat affinde sig med«.

Senere i artiklen viser det sig, at alt initiativ er taget af værfternes tillidsmænd, og at de skjult citerede udtalelser er tillidsmændenes og ikke arbejdernes.

Ligeledes behandler LAND OG FOLK tillidsmandsmødet før 24-timerstrejken som et entydigt bevis på, at tillidsmændene varetager arbejdernes interesser, fremfor at fremstille tillidsmændene som lus mellem to negle, der har visse særlige interesser at forsvare på grund af den specielle stilling, de indtager i organisationshierarkiet. Man kunne forestille sig, at tillidsmændenes aktion ville have en dæmpende og kanaliserende virkning på situationen hos arbejderne, således at konflikterne ville blive ført ind i det rigtige systems rækker igen. En stor 24-timers strejke er jo i virkeligheden ingen pression mod arbejdsgiverne – hverken økonomisk eller psykologisk, men når tillidsmændene offentligt og samlet opfordrer hertil, og når arbejderne ikke har fundet alternative organisationsformer såsom strejkekomiteer og basisgrupper er der ikke meget andet for dem at gøre end at følge trop.

At arbejdsgiverne 3-4 dage efter 24-timers-strejken søger at afsætte tillidsmændene i følge overenskomsternes paragraf 2, optager LAND OG FOLK som et slag mod den demokratiske

fagbevægelse og mod arbejderklassens aktionsmuligheder som sådanne – de betegner arbejdsgiverne som »provokatører« og »vilde urostiftere« uden overhovedet at nævne, at arbejdsgiverne ville kunne finde lovhjælp for deres aktion i overenskomstaftalerne. Således opfordrer LAND OG FOLK til aktion for at beholde de forfulgte tillidsmænd og ikke til aktion for at ændre overenskomstsystemet.

Samtidig understreger de arbejderne solidaritet med tillidsmændene. Lederoverskrift: »En for alle og alle for en«.

»I dag skal centralorganisationen have forhandlinger med 'jernet's' arbejdsgivere om konflikten vedrørende de 26 værftstillidsmænd. I denne forhandling skal alle værfters fællestillidsmænd deltage. På alle værfterne er arbejderne gået i arbejde for at understrege deres vilje til at nå et positivt resultat i den konflikt værftsledelserne, inspireret af jernbaronerne har sat i værk på de danske skibsværfter.«

LAND OG FOLK og arbejdsretten

Ligesom arbejdsgivernes udspil mod tillidsmændene fremstilles som et isoleret fænomen, bliver arbejdsretten og dennes funktion behandlet for sig selv, og dens naturlige sammenhæng med resten af overenskomstsystemet tilsløres. Arbejdsretten bliver først rigtigt et mål for kritik i LAND OG FOLK efter at bøderne bliver forhøjet den 11/2-70. Kritikken går klart på arbejdsretten selv, men dennes stilling indenfor det fagretslige system bliver ikke undersøgt. Den kaldes for en klassesdomstol, men hvorfor den fungerer sådan på trods af dens »demokratiske« opbygning med tre repræsentanter fra hver organisation og en uvildig dommer forklares ikke. Det, der bl.a. kunne ske ved en sådan undersøgelse, var, at der måske blev rokket ved det repræsentative systems legitimitet, og derved ville LAND OG FOLKs ideologi få et ordentligt skud for boven.

Kommentarerne af gårdsdagens begivenheder i arbejdsretten berettes i LAND OG FOLK den 12/2-70 på følgende måde:

»Knus arbejdsrettens tyranni! Arbejdsretten har fuldt og helt imødekommet arbejdsgivernes krav om forhøjede bøder til de arbejdere, der kæmper for deres ret. Arbejdsretten har igen fastslået, at den alene er et redskab for arbejdsgiverne, en klassesdomstol til at håndhæve arbejdsgivernes enevælde på arbejdspladserne og erklære enhver strejke 'ulovlig' [. . .] LO's repræsen-

tanter i arbejdsretten har ikke godkendt straffene. Det kunne også bare mangle. En af LO's dommere har fulgt arbejdspladsernes opfordring til at nedlægge sit hverv i arbejdsretten og kræve denne klassesdomstol afskaffet.«

Karakteristisk er det, at for DKP og LAND OG FOLK kulminerer aktionerne mod klasse-

domstolen med Hanne Reintofts forslag i Folketinget om ophævelse af denne. Vi vil ikke her gå nærmere ind på LAND OG FOLK og parlamentet, og LAND OG FOLK og den korporative stat, men henvise til artiklen: *Revolution og Kontrarevolution i Danmark*

AKTUEL'T's behandling af de vilde strejker

Gert Gronemann og Inger Stauning

AKTUEL'Ts syn på strejkerne kommer med al ønskelig tydelighed til udtryk i overskrifterne. Man kan betragte en strejke fra to synsvinkler: fra arbejdernes og fra arbejdsgivernes. Fra arbejdernes synsvinkel er den en protest mod visse misforhold, og fra arbejdsgiverens er den en forsinkelse af produktionen. Det er bemærkelsesværdigt, at de fleste overskrifter lægger vægt på produktionens forsinkelse. (»Ingen kød hos IRMA«, »Forsinkelser i nat på AKTUEL'T«, »Strejken mærkedes kun som en snert«, »De fleste værfter atter lamm«t). Kun tre overskrifter medtager årsagen til strejkerne.

Man kunne synes, at en tredje mulighed var at beskrive strejkerne blot konstaterende deres »materielle« aspekt. Man fortæller hvad der faktisk er sket, hvordan strejken er forløbet, hvordan den øjeblikkelige situation er. Dette gøres enten ved tal (»18.000 på 9 værfter vil strejke fra mandag kl. 6«) eller ved metaforisk (ved hjælp af billeder) at beskrive tilstanden: (»Situationen på B&W afdæmpet – overophedet andre steder«, »Sindene på værfterne igen på kogepunkt«). Denne reportageform er uhyre almindelig ved studenterdemonstrationer, krigshandlinger o.s.v. og bevirker, at begivenhederne blottes tolt for mening. Derfor er denne form for reportage også imod arbejdernes interesser. Den skjuler årsagerne til strejkerne, ja, at der overhovedet er nogen årsager.

Forståelsen for begivenhederne, meningen med dem, får man gennem forskelligt baggrundsstof. Man kunne tænke sig referater af forskellige personers synspunkter, interviews med involverede, historisk baggrund, forskellige synsvinkler på begivenhederne, skildringer

af forholdene på enkelte virksomheder o.s.v. Men i AKTUEL'Ts baggrundsartikler kommer kun LO-mening til udtryk. Særlig rigt er Thomas Nielsen og Hans Rasmussen repræsenteret og i mindre grad Anker Jørgensen og Holger Nielsen. Desuden er der en del »anonyme« udtalelser fra forskellige fagforbund (hovedbestyrelser og forretningsudvalg).

I lederne kommer avisens holdning til begivenhederne til udtryk, forklaringer, der går ud på, hvorfor de benyttede metoder er forføjede, hvad der bør gøres i stedet, og hvad der vil ske, hvis man fremturer i den nuværende dårskab. I artiklerne fremhæves det, der er særlig fordelagtigt for LO-SD synspunkterne, begejstrede udtalelser om Folketingets 21-mandsudvalg (hvis idé var dødfødt fra starten), omtale af fagforbundsinitiativer og af aktiviteterne i forbindelse med Folketinget. Baggrundsstoffet omhandler fortolkninger af og grunde til begivenhederne samt recepter på, hvordan konflikterne skal løses; alt holdt inden for rammerne af LO-SD's ideer og problemstillinger, enten ved at gå ud fra disse, eller ved at lade LO-SD-folk selv fremkomme med deres synspunkter.

Ved dette overblik over stoffet om strejker ser man altså, at AKTUEL'T ganske vist dækker begivenhederne, men allerede i dækningen er negativt indstillet, at AKTUEL'T ganske vist giver baggrundsorientering, men at den er en ensidig indoktrinering af LO- og SD-synspunkter.

Vi kan nu gå lidt nærmere ind på AKTUEL'Ts tolkning af strejkerne, og se på præmisserne for den.

AKTUELTs fortolkning af begivenhederne

AKTUELT tolker strejkerne som udtryk for ønske om lønforbedringer. I overenskomsten er det grundlæggende problem vedrørende lønnen o.s.v. midlertidigt ordnet. Der er på demokratisk vis skabt enighed mellem parterne i modsætningsforholdet. Dette er grundlaget for AKTUELT, udgangspunktet, og det kan der ikke røres ved. Derfor må lønproblemer komme af (1) regeringens udhuling af overenskomsten, (2) utilstrækkelig udnyttelse af overenskomstens muligheder. Man må altså undersøge, om reallønnen vitterligt er faldet; arbejderbevægelsens økonomer har beregnet, at det er den *ikke*, (Thomas Nielsen, den 6/1-70). Derfor er der ikke basis for generelle lønkrav fra LO's side. (Men i utallige artikler understreges det, at LO vil støtte medlemmerne i deres »overenskomstmæssigt betingede lønkrav« – den 6/1-70, den 7/1-70, etc.). Selv om reallønnen ikke er faldet, er regeringen dog skyld i lønproblemet, idet dens skattepolitik er helt urimelig. Den 17/1-70 giver AKTUELT første gang *årsagen* til strejkerne:

»Utilfredsheden er resultat af regeringens økonomiske politik, som især har ramt lønmodtagerne, erklærer LO, der opfordrer til øget aktivitet for at fremkalde et regeringsskifte.«

Denne definition af problemet (højere løn) og af årsagerne til problemet (regeringens økonomiske politik, utilstrækkelig udnyttelse af de lovlige muligheder) giver basis for kritik af *metoderne*. Det politiske skal Socialdemokratiet (SD) nok sørge for, og »politisk har det næppe betydning overhovedet, at en så forholdsvis begrænset kreds blandt arbejderne tager sig en dyrt betalt fridag« (leder, den 3/2-70). Og af »den ringe deltagelse« i 24-time-aktionen:

»Kan man drage den lære, at løntillæg i en løbende overenskomstperiode fås kun ved at bruge den lovlige fremgangsmåde, som anvises i overenskomsterne, og som fagbevægelsens ansvarlige leder har henvist til,« (leder den 3/2-70).

I samme leder fortæller AKTUELT, at strejker »er et slag i luften, som nok kan tilkendegive en vis utilfredshed, men som ikke kan give resultater«, og at de »slår skår i noget, som er dyrebart for faglige fremskridt og ændringer i det politiske system«.

AKTUELT kommer altså til det resultat, at strejker er unyttige, ja direkte skadelige. Det

kunne være interessant at se lidt på, hvordan dette resultat nås.

Retorikken omkring strejker

I strejkebeskrivelser bruges ofte vendinger som »situationen afdæmpet/overophedet«, »ro/uro på arbejdsmarkedet«, »stemningen på kogepunktet«, o.s.v. Disse gentagne metaforer giver udtryk for arbejdsmarkedet som en mekanisme, et element, der reagerer ganske uhæmmet, ukontrolleret, efter mystiske love. Samtidig er det underforstået, at det er ønskværdigt at bringe den »normale« tilstand tilbage (*overophedet, uro*).

Når man fra beskrivelsen har fået indoktrineret denne (skjulte) synsvinkel, kan man lettere acceptere AKTUELTs påstande om, at strejkerne er resultat af »tilfældige stemninger« (leder den 3/2-70). Og at det er kommunisterne, der står bag og »puster til ilden«.

Det meget brugte tillægsord »ulovlig« antyder, at der er noget »moralsk forkasteligt« ved at strejke (efter følgende skjulte tankegang: Det er moralsk forkasteligt at stjæle, derfor er det ulovligt – det er ulovligt at strejke uvarslet, derfor er det moralsk forkasteligt).

Endvidere er der brugen af ordet »demokrati«. Strejker er »udemokratiske«, derfor bør man ikke tage hensyn til de strejkendes krav. F.eks. er rederibesættelsen ikke i overensstemmelse med »god demokratisk skik«, som sættes lig: ikke at gribe »forstyrrende ind i andre menneskers daglige arbejdsgang«. At gøre dette er »terror«! (leder den 7/1-70). Demokrati er at »medlemmerne først lokalt og senere gennem deres valgte repræsentanter til ledelsen og i sidste instans kongressen får mulighed for at træffe afgørelserne«! (leder den 31/1-70).

Som demokrati-begrebet bruges her, betyder det simpelthen en bestemt valgmetode (med visse mellemrum vælger folket repræsentanter, som vælger repræsentanter, som vælger repræsentanter, som vælger repræsentanter, som vælger repræsentanter, som vælger repræsentanter, som vælger repræsentanter).

Men demokrati har også en anden, positiv betydning, nemlig »folkestyre«. Vi ønsker alle folkets selvbestemmelsesret, enhvers deltagelse i beslutningsprocesserne, enhvers ret til at blive hørt og til, at man tager hensyn til hans meninger, kort sagt »rigtigt« demokrati. En strejke er netop en tilkendegivelse af et antal menneskers meninger – og havde vi »rigtigt« demokrati,

burde man have lyttet til og imødekommet de strejkendes krav.

Når AKTUELT bruger ordet »udemokratisk«, er det for så vidt rigtigt brugt i denne sammenhæng, idet strejkerne jo er udenomsparlamentariske. Men ordet sættes i ens bevidsthed lig anarki/diktatur, nemlig som modsætning til demokrati + folkestyre.

AKTUELT taler ustandseligt om resultater: de resultater, man opnår ad de lovlige kanaler, men ikke opnår ad ulovlige. Ordet er positivt farvet, men det er dobbelttydigt. På den ene side er det blot det, en handling fører med sig, på den anden side er det kontante forbedringer. Strejkerne har ganske vist ikke medført umiddelbare, kontante forbedringer, men at de gør det på længere sigt, er vist uomtvisteligt. Endvidere manifesterer de en fælles utilfredshed og medvirker derved til en bevidstgørelse både hos de strejkende og hos andre om arbejdernes situation. De resultater, AKTUELT taler om, er enten hypotetiske: »kunne have været opnået ved lovlige midler«, eller det er »5-øresresultater«. »Resultater« er et manaord – ligesom lovlige, demokratisk – der kan lægges til et eller andet og derved give dette et eller andet positivt værdi.

Definition af problem og årsager

Det er klart, at hvis ønsket kun er straks at få lidt mere i løn, må organisationerne klare det. De er berettigede forhandlingspartnere, og »arbejdsgiverne ønsker ikke at forhandle, så længe der strejkes«. Dertil kommer: da regeringen er årsag, må regeringen skiftes ud.

AKTUELT går helt uden om, at der kan være langt mere dybtgående årsager: at arbejderne er utilfredse med selve deres situation som lønslaver, med grundlaget for overenskomsten, med det arbejdsretslige system, med organisationsformerne, med arbejdsgivernes »ret til at lede og fordele arbejdet«, med regeringen (som lige så godt kunne have været socialdemokratisk): *med deres totale afmagt over for hele systemet.*

Når AKTUELT i reportager, LO-artikler og ledere konsekvent skjuler disse andre mulige årsager, bliver den ene (nemlig regeringen) årsagen for den menige læser, og AKTUELTS holdning og kritik bliver rimelig og logisk. Afgrænsning af problemet i en given konflikt er et af de bedste midler til manipulation. Det kunne være interessant at undersøge i hvor høj grad,

avisernes definition af arbejdernes problemer virker tilbage på arbejdernes egen formulering af problemet.

Modsetsningsforhold

Det er vigtigt i alle problemanalyser at kunne fastslå mellem hvem og hvori modsætningerne består, fordi modsætningerne jo er basis for konflikter. AKTUELT skjuler helt modsætningen *ledere – ledede*, som findes i alle hierarkiske strukturer, altså også – endda overordentlig udpræget – i arbejderorganisationerne. Men for AKTUELT er LOs interesser lig med arbejdernes interesser; angreb på tillidsmændene er lig med angreb på arbejderne. Men det er arbejderne, der skal integreres i organisationerne, hvilket fremgår af, at en handling fra arbejderside, der går uden om organisationerne – strejker, demonstrationer o.s.v. – er et *angreb* på organisationerne.

Mere bemærkelsesværdigt er det, at modsætningen *arbejder – arbejdsgiver* efterhånden køres over i en modsætning mellem på den ene side arbejderne, arbejdsgiverne, LO og Socialdemokratiet og på den anden side kommunisterne og den borgerlige regering. Det lyder jo fantastisk!

I en artikel den 7/2-70 fortæller Thomas Nielsen, at den borgerlige regering er årsag til utilfredsheden, at kommunisterne (sic) er årsag til den borgerlige regering, at kommunisterne udnytter utilfredsheden til at skabe uro, at uro blot medfører tabt arbejdsfortjeneste for arbejderne, og at den i sit inderste er vendt mod organisationerne (= arbejderne). Dette synspunkt er ifølge lederne også AKTUELTS.

At LO og arbejderne har samme interesse forudsættes. Og Socialdemokratiet støtter arbejderne ved at forsøge at mildne regeringens økonomiske politik. Desuden er det jo traditionelt arbejdernes parti. Men arbejdere og arbejdsgivere har fælles interesser:

»Alle – både arbejdere og arbejdsgivere – har en interesse i, at der nu skabes normale tilstande på arbejdsmarkedet,« (leder den 11/3-70),

Især har de fælles interesser *mod* regeringen, fordi regeringen er skyld i uroen, og uroen medfører tab for arbejdsgiverne. Dette tab er til skade for hele det danske samfund (går det erhvervslivet godt, går det os alle godt). I en stort opsat artikel hedder det:

»Ro på arbejdsmarkedet er meget mere værd end regeringens krav om milliardoverskud,« det vil sige mere værd for landets økonomi, altså for befolkningen, altså også for arbejderne. Her tages de »ulovlige« strejker til indtægt for AKTUELT's egne synspunkter.

Organisationsforhold

AKTUELT anser overenskomsten for en om ikke ideel så tålelig balance mellem arbejdsmarkedets parter. Der er et modsætningsforhold mellem arbejdere og arbejdsgivere; dette er der fundet en løsning på, ved at arbejdernes repræsentanter, LO og Arbejdsgiverforeningen er blevet enige om overenskomsten. Arbejdsretten, bestående af repræsentanter fra begge parter og en »uvidelig« formand, sørger for at den overholdes. Hele dette system må der ikke rokkes ved.

Strejker er et angreb på hele systemet, fordi de »ødelægger det gode samarbejdsforhold mellem arbejdere og arbejdsgivere«, og fordi de fornægter organisationerne. Strejker *peger på* det grundlæggende modsætningsforhold, der er mellem arbejdere og arbejdsgivere. Dette modsætningsforhold søger organisationerne og arbejdsgiverne ellers at skjule ved at »forhandle«, »samarbejde«, »nå til enighed«, »løse problemer, der står dem imellem«, ved at have tillidsmænd, der »formidler kontakt« o.s.v. Men det er umuligt at nå til anden »enighed« end den arbejdsgiverne forlanger, fordi de har pengene og dermed magten. Det, der betinger modsætningen, er merværdien, som dels er profit for arbejdsgiveren, dels går til investeringer, som kun arbejdsgiveren bestemmer over. Dette modsætningsforhold er det i organisationernes interesse at skjule, fordi det er deres *eksistensbetingelse*, at det er muligt at bygge bro, at nå til enighed. AKTUELT varetager denne interesse ved at fordømme strejkerne, ved at henvise til »lovlige« »forhand-

lings« veje, ved at indskrænke problemkomplekset, ved at tilsløre modsætningerne. Samt ved at holde fast ved det overenskomstmæssige grundlag for enhver pris.

I sagen omkring bodsforhøjelserne siger AKTUELT:

»Uanset at vi finder kendelsen uheldig, så må kritikken først og fremmest rettes mod dem, der har rejst sagen, og ikke mod retten,« (leder den 13/3-70).

»Uheldig« – arbejdsgiverne er vel nok tarvelige!

AKTUELT er ligeledes dybt forarget over arbejdsgivernes henstilling til tillidsmændene om at gå af. I tillidsmandsreglerne står der direkte, at tillidsmændene skal sørge for ro på arbejdspladsen; de har brudt disse reglerved at *opfordre* til strejke, og arbejdsgivernes brev er således helt korrekt. Dette nævner AKTUELT ikke.

AKTUELT slår to fluer med ét smæk ved at påstå, at årsagen til strejken er regeringens økonomiske politik: både afleder man opmærksomheden fra det »lovlige« grundlag og LO, og man vender den mod Socialdemokratiet som alternativ til den borgerlige regering.

Konklusion

AKTUELT's holdning til begivenhederne, således som den kommer til udtryk i reportager, artikler og ledere er helt igennem bestemt af, at AKTUELT er LO-blad og socialdemokratisk.

Dets budskaber til *arbejderne* er: Hold jer til organisationerne! Rok ikke ved overenskomster, arbejdsret, tillidsmandsregler o.s.v.! Ud med den borgerlige regering (og ind med en socialdemokratisk)! Altså: Støt LO og SD og af-find jer i øvrigt med jeres totale afmagt!

Karl Marx:

Kritiske randbemærkninger til artiklen »Kongen af Prøjsen og socialreformen. Af en prøjser« (Vorwärts! nr. 60)¹

Denne artikel, der er skrevet i Paris den 31. juli 1844, markerer Marx' overgang fra radikal demokrat til proletarisk socialist. Mens han tidligere havde ment, at den politiske stat i sin form *sub specie rei publicae* udtrykte alle sociale kampe, behov og sandheder, mundede hans undersøgelser ud i, »at det borgerlige samfunds anatomi må søges i den politiske økonomi«, som han senere (i *Forordet* fra 1859) – retrospektivt – formulerede det. Samtidig med denne af den tyske arbejderklassens begyndende brug af revolutionær vold inspirerede teoretiske overgang til den »politiske økonomi« fuldbyrder han overgangen fra den jakobinsk borgerlige revolution, som vil løse de sociale spørgsmål og den arbejdende klasses behov *sub specie rei publicae*, til det moderne proletariats selvstændige aktion; et proletariat, der er besluttet på at søge de specifikke årsager til sin undertrykkelse og den specifikke vej til sin frigørelse i den politiske økonomi (eller rettere: i *kritikken* af den), og som nu kun behandler alle den samfundsmæssige aktions andre former – politikken inklusive – som midler, der er underordnet den økonomiske aktion. At denne overgang til proletariatets standpunkt som antydte på ingen måde betød en simpel overtagelse af resultaterne af den hidtidige udvikling af den økonomiske videnskab, men at den politiske økonomi – akkurat som den politiske stat – var (*og er*) *fjendeland* for proletariatet (Korsch), er i dag så meget desto vigtigere at erindre sig, som vareproduktionen og alle derpå baserede og fetichistiske former (også staten og politikken) er blevet hemske for udviklingen af den samfundsmæssige produktionsproces. En specifikation af forholdet mellem »økonomi og politik« under disse betingelser er en af de vigtigste teoretiske arbejdsopgaver, den revolutionære bevægelse står over for i dag. Tager man ikke denne opgave alvorligt, altså: griber man den ikke videnskabeligt an, vil proletariatet for Gud ved hvilken gang spille sine kræfter på uforstandige, nytteløse og i blod kvalte rejsninger.

¹ Specielle grunde foranlediger mig til at erklære, at den følgende artikel er den første, som jeg har ladet *Vorwärts* komme i hænde. K.M.

[Artiklen er skrevet i Paris den 31. juli 1844 og blev offentliggjort i *Vorwärts* nr. 63, den 7. august 1844, og nr. 64, den 10. august 1844. – Her oversat efter Marx/Engels: *Werke*, bd. 1, pp. 392–409.]

Nummer 60 af *Vorwärts* indeholder en artikel med overskriften *Kongen af Prøjsen og socialreformen* og underskrevet: »En prøjser«. ²

Først refererer den angivelige prøjser indholdet af den kongelige prøjsiske kabinetsordre om den *schlesiske arbejderopstand*³ og den franske avis *La Réforme's* mening om den prøjsiske kabinetsordre. *La Réforme* anser Kongens »*skræk* og *religiøse følelse*« for kilden til kabinetsordren. Avisen finder i dette dokument endog forudfølelsen af de store reformer, som forestår det borgerlige samfund. »Prøjseren« belærer *La Réforme* som følger:

»Kongen og det tyske samfund er endnu ikke nået frem til 'forudfølelsen af sin reform',⁴ selv de schlesiske og böhmiske opstande har ikke frembragt denne følelse. Det er umuligt at bringe fabriksdistrikternes *partielle* nød til beskuelse over for et *upolitisk* land som Tyskland som et alment anliggende – for slet ikke at tale om som en skam for hele den civiliserede verden. Begivenheden har for tyskerne den samme karakter som en eller anden *lokal* oversvømmelse eller hungersnød. Derfor opfatter Kongen den som en *administrativ brist eller mangel på godgørelse*. Af denne grund og eftersom der ikke skulle meget militær til for at få bugt med de svage vævere, indgød demoleringen af fabrikker og maskiner heller ikke Kongen og myndighederne 'skræk'. Ja, ikke engang den *religiøse følelse* har dikteret kabinetsordren: Den er et særdeles nøgternt udtryk for den kristne statskunst og en doktrin, der ikke lader nogen vanskeligheder bestå for sin eneste medicin, 'kristne hjerters gode sindelag'. Fattigdom og forbrydelser er to store onder; hvem kan afhjælpe dem? Staten og myndighederne? Nej, men foreningen af alle kristne hjerter«.

Den angivelige prøjser benægter Kongens »skræk« af blandt andet den grund, at der ikke skulle meget militær til for at få bugt med de svage vævere.

Altså i et land, hvor middag med liberale skåler og liberal champagneskum – man erindre sig düsseldorfer festen – provokerer en kongelig kabinetsordre,⁵ hvor der *ikke* skulle *én eneste* soldat til for at slå *hele* det liberale bourgeoisie lyst til pressefrihed og forfatning ned; i

² [»Prøjseren« er Arnold Ruge, 1802–1880, en »unghегelianer«, sammen med hvem Marx i januar 1844 havde udgivet det eneste nummer af *Deutsch-Französischen Jahrbücher*.]

³ [Væveropstanden den 4.–6. juni 1844 i de schlesiske landsbyer Peterswaldau og Langenbielau mod fabrikanterne Zwanziger og Dierig; 35 vævere blev skudt af militæret.]

⁴ Man bemærker den stilistiske og grammatikalske meningsløshed. »Kongen af Prøjsen og samfundet er endnu ikke nået frem til forudfølelsen af sin« (til hvem refererer dette »sin«) »reform«.

⁵ [Marx mener den af den prøjsiske konge, Frederik Vilhelm IV, den 18. juni 1843 udsendte forordning i sammenhæng med regeringsmedlemmets deltagelse i en banket, som de liberale havde foranstaltet til ære for den 7. rhinske landdag i Düsseldorf; forordningen forbød statsansatte at deltage i den slags manifestationer.]

et land, hvor den passive lydighed er a l'ordre du jour;⁶ i et sådant land skulle den nødvendige anvendelse af væbnet magt mod svage vævere *ikke* være *nogen begivenhed* og ikke være en *forskrækkelig* begivenhed? Og de svage vævere sejrede ved den første træfning. De blev undertrykt af et senere forstærket antal tropper. Er en arbejderhobs opstand mindre farlig, fordi der ikke skal en hær til for at kvæle den? Den kloge prøjser skulle sammenligne den schlesiske væveropstand med de engelske arbejderopstande, så vil de schlesiske vævere forekomme ham at være *stærke* vævere.

Vi vil forklare, hvorfor væveropstanden ikke kunne indgyde Kongen nogen særlig »skræk«, ud fra *politikens almindelige* forhold til *socialt skavanker*. Foreløbig kun så meget: Opstanden var ikke umiddelbart rettet mod Kongen af Prøjsen, den var rettet mod bourgeoisie. Som aristokrat og absolut monark kan Kongen af Prøjsen ikke elske bourgeoisie; han kan end mindre blive forskrækket, når dets underdanighed og dets afmagt øges af et spændt og vanskeligt forhold til proletariatet. Endvidere: Den ortodokse katolik står mere fjendtligt over for den ortodokse protestant end over for ateisten, akkurat som legitimisten står mere fjendtligt over for den liberale end over for kommunisten. Ikke fordi ateisten og kommunisten står katolikken og legitimisten nærmere, men fordi de står mere fremmede over for ham end hhv. protestanten og den liberale, fordi de står *uden for* hans kreds. Som politiker har Kongen af Prøjsen sin umiddelbare modsætning i politikken, i liberalismen. For Kongen eksisterer den modsætning, proletariatet udgør, ligeså lidt som Kongen eksisterer for proletariatet. Proletariatet skulle allerede have nået en afgørende magt for at kvæle anti-partierne, de politiske modsætninger og for at henlede hele politikens fjendskab på sig. Endelig: For Kongens bekendte karakter, der er lysten efter det *interessante* og det *betydningsfulde*, måtte det endog frembyde en glædeligt ophidende overraskelse at finde den »*interessante*« og »*famøse*« *pauperisme* på eget område og dermed en lejlighed til på ny at skaffe sig omtale. Hvor fornøjet han må have været ved underretningen om nu at være i besiddelse af sin »egen« kongeligt prøjsiske *pauperisme!*

Vores »prøjser« er endnu mere uheldig, når han *benægter* den »*religiøse følelse*« som kilde til den kongelige kabinetsordre.

⁶ [à l'ordre du jour = på dagsordenen.]

Hvorfor er den religiøse følelse ikke kilden til denne kabinetsordre? Fordi denne er et »særdeles nøgternt« udtryk for den doktrin, der »ikke lader nogen vanskeligheder bestå for sin eneste medicin, 'kristne hjerters gode sindelag'«.

Er den religiøse følelse ikke kilden til den kristne statskunst? Beror en doktrin, som besidder sit universalmiddel i kristne hjerters gode sindelag, ikke på den religiøse følelse? Ophører et nøgternt udtryk for den religiøse følelse med at være et udtryk for den religiøse følelse? Endnu mere! Jeg påstår, at det er en religiøs følelse, der er særdeles indtaget i sig selv, en særdeles beruset religiøs følelse, som søger »helbredelsen af et stort onde«, som den frakender »staten og myndighederne«, i »foreningen af kristne hjertes«. Det er en særdeles beruset religiøs følelse, som – ifølge »prøjsereens« indrømmelse – finder hele ondet i mangel på kristen ånd, og derfor henviser myndighederne til det ene middel at styrke denne ånd, til »formaning«. Det kristne sindelag er ifølge »prøjsereen« målet med kabinetsordren. Når den religiøse følelse er beruset, når den ikke er nøgtern, anser den sig – forstås – for det eneste gode. Hvor den ser et onde, tilskriver den det sit eget fravær, thi når den er det eneste gode, så kan også den alene skabe det gode. Den af den religiøse følelse dikterede kabinetsordre dikterer altså på konsekvent vis den religiøse følelse. En politiker med nøgtern religiøs følelse ville i sin »rådsløshed« ikke søge sin »hjælp« i »den fromme præsts formaning til kristent sindelag«.

Hvorledes beviser altså den angivelige prøjser for *La Réforme*, at kabinetsordren ikke er et udslag af den religiøse følelse? Ved at han overalt skildrer kabinetsordren som et udslag af den religiøse følelse. Kan man af et så ulogisk hovede forvente nogen indsigt i sociale bevægelser? Lad os høre hvad han snakker om det tyske samfunds forhold til arbejderbevægelsen og til den sociale reform overhovedet.

Lad os – hvad »prøjsereen« undlader – adskille de forskellige kategorier, der sammenfattes under udtrykket »det tyske samfund«: regering, bourgeoisie, presse og endelig arbejderne selv. Det er de forskellige masser, det drejer sig om her. »Prøjsereen« sammenfatter disse masser og fordømmer dem en masse fra sit ophøjede stade. Det tyske samfund er ifølge ham »endnu ikke nået frem til forudfølelsen af sin 'reform'«.

Hvorfor fattes det dette instinkt?

»I et upolitisk land som Tyskland«, svarer prøjsereen, »er det umuligt at bringe fabriksdistrikternes partielle nød til beskuelse som et alment anliggende – for slet

ikke at tale om en skam for hele den civiliserede verden. Begivenheden har for tyskerne den samme karakter som en eller anden lokal oversvømmelse eller hungersnød. Derfor opfatter kongen den som en administrativ brist eller mangel på godgørenhed«.

»Prøjsereen« forklarer altså denne forkerte opfattelse af arbejdnøden ud fra et upolitisk lands ejendommeligheder.

Man vil medgive: England er et politisk land. Man vil endvidere medgive: England er pauperismens land, dette ord er endog af engelsk oprindelse. Iagttagelsen af England er altså det sikreste eksperiment for at lære et politisk lands forhold til pauperismen at kende. I England er arbejdnøden ikke partiel, men universel; ikke begrænset til fabriksdistrikterne, men udbredt til landdistrikterne. Bevægelserne er her ikke ved at opstå, de har i nærved et århundrede været periodisk tilbagevendende.

Hvorledes begriber nu det engelske bourgeoisie og den hermed sammenhængende regering og presse pauperismen?

Forsåvidt som det engelske bourgeoisie vedgår pauperismen som politikens skyld, betragter whig'en tory'en og tory'en whig'en som årsagen til pauperismen. Ifølge whig'en er den store jordejendoms monopol og den prohibitive lovgivning mod indførsel af korn hovedkilden til pauperismen. Ifølge tory'en ligger hele ondet i liberalismen, i konkurrencen, i det overdrevne fabriksystem. Ingen af partierne finder grunden i politikken overhovedet, men ethvert af dem kun i modpartiets politik; ingen af partierne drømmer om en reform af samfundet.

Det deciderede udtryk for den engelske indsigt i pauperismen – vi taler hele tiden om det engelske bourgeois og den engelske regerings indsigt – er den engelske nationaløkonomi, d.v.s. den videnskabelige genspejling af de engelske nationaløkonomiske tilstande.

En af de bedste og mest berømte engelske nationaløkonomer, der kender de nuværende forhold og må besidde en total konception af det borgerlige samfunds bevægelse, en elev af den kyniske Ricardo,⁷ Mac Culloch,⁸ vover endog i en offentlig forelæsning og vover det under bifaldsytringer, at anvende på nationaløkonomien, hvad Baco⁹ siger om filosofien:

⁷ [David Ricardo, 1772–1823, den sidste af de klassiske, politiske økonomer; udgav i 1817 *On the Principles of Political Economy, and Taxation.*]

⁸ [John Ramsay MacCulloch, 1789–1864, »vulgærøkonom.«]

⁹ [Baco eller Sir Francis Bacon, 1561–1626, engelsk filosof, naturforsker og historiker, af Marx betegnet som »den engelske materialismens sande stamfader.«]

»Det menneske, der med sand og utrættelig visdom udsætter sin dom, går frem skridt for skridt, overvinder det ene efter det andet af de hindringer, der som bjerge opholder studiets gang, vil med tiden nå videnskabens tinde, hvor man nyder roen og den rene luft, hvor naturen frembyder sig for øjet i hele sin skønhed, og hvorfra man via en bekvemt anlagt sti kan stige ned til praksis' mindste detaljer.«

God *ren luft* – de engelske kælderlejligheds pestatmosfære! *Stor naturskønhed* – de engelske fattiges fantastiske pjaltedragt og det visne og sammenskrumpede kød på de kvinder, der er tæret op af arbejde og elendighed; børnene, der ligger på møddingen; de misfostre, knokleriet i fabrikkernes ensformige maskineri skaber! *Praksis'* allerkæreste *mindste detaljer*: prostitutionen, mordet og galgen!

Selv den del af det engelske bourgeoisie, der er overtydet om pauperismens fare, opfatter ikke blot denne fare såvel som midlerne til at afhjælpe den på en *partikulær* måde, men – for at sige det uden omsvøb – på en *barnagtig* og *fjantet* måde.

Således reducerer f.eks. dr. Kay¹⁰ i sit hæfte *Recent measures for the promotion of education in England* alt til *forsømt opdragelse*. Man gætte sig til, af hvilken grund! Af mangel på opdragelse skulle arbejderne ikke indse »*handelens naturlige love*«, love, som *nødvendigvis* bringer ham ud i pauperismen. Derfor skulle han stejle. Det skulle kunne »*genere*« de engelske manufakturere og den engelske *prosperitet*, ryste forretningsfolkene gensidige tillid, *forninge* de politiske og sociale institutioners *stabilitet*.«

Så stor er tankeløsheden hos det engelske bourgeoisie og dets presse vedrørende pauperismen, denne Englands nationalepidemi.

Lad os altså forudsætte, at de bebrejdelser, vores »prøjsere« retter mod det *tyske* samfund, er begrundede. Ligger grunden i Tysklands *upolitiske* tilstand? Men når det *upolitiske* Tysklands bourgeoisie ikke formår at bringe sig den almene betydning af en *partiel* nød til beskuelse, så forstår det *politiske* Englands bourgeoisie at undervurdere den almene betydning af en *universel* nød, en nød, der har bragt sin almene betydning til beskuelse dels gennem at være periodisk tilbagevendende i tiden, dels gennem udbredelsen i rummet og dels gennem at kuld-kaste alle afværgeforsøg.

For »prøjseren« ligger det endvidere Tysklands *upolitiske* tilstand til last, når *Kongen* af Prøjsen finder grunden til pauperismen i en *ad-*

ministrativ brist og mangel på godgørenhed og derfor søger midlerne mod pauperismen i *administrative* og *godgørende forholdsregler*.

Er denne betragtningsmåde ejendommelig for Kongen af Prøjsen? Man kaster et hurtigt blik på England, det eneste land, hvor man kan tale om en stor *politisk* aktion mod pauperismen.

Vore dages engelske fattiglovgivning daterer sig fra loven i Elisabeths 43. regeringsakt.¹¹ Hvori består denne lovgivnings midler? I sognenes pligt til at understøtte sine fattige arbejdere, i fattigskatten, i den legale godgørenhed. To århundreder har denne lovgivning – administrativ godgørenhed – varet. Efter lange og smertelige erfaringer, på hvilket standpunkt finder vi så parlamentet i dets amendment-bill fra 1834?

Først forklarer det den frygtelige forøgelse af pauperismen ud fra en »*administrativ brist*«.

Administrationen af fattigskatten, der bestod af de respektive sognes myndigheder, bliver derfor reformeret. Man danner *unioner* på omkring tyve sogne, der er forenet i én eneste administration. Et kontor af embedsmænd – Board of Guardians¹² –, af embedsmænd, der vælges af de skattepligtige, forsamles på en bestemt dag i unionens residens og træffer afgørelse om understøttelsens tilladelighed. Disse kontorer styres og overvåges af delegerede fra regeringen, centralkommissionen i Somerset House¹³, *ministeriet* for *pauperisme*, med en franskmands¹⁴ træffende betegnelse. Den kapital, denne administration overvåger, er næsten lig den sum, krigsadministrationen i Frankrig koster. Antallet af lokaladministrationer, som den beskæftiger, beløber sig til 500, og hver af disse lokaladministrationer holder igen mindst tolv embedsmænd i aktivitet.

Det engelske parlament blev ikke stående ved den *formelle* reform af administrationen.

Hovedkilden til den engelske pauperismes *akutte* tilstand fandt det i selve *fattigloven*. Det legale middel mod den sociale skavank, godgørenheden, begunstigede den sociale skavank. Hvad pauperismen i *almindelighed* angår, så skal den være en *evig naturlov*, ifølge *Malthus'*¹⁵ teori:

¹¹ Det er ikke nødvendigt for vort formål at gå helt tilbage til arbejderens status under *Edward III*.

[Elisabeth, 1533–1603, engelsk dronning 1558–1603; Edward III, 1312–1377, engelsk konge 1327–1377.]

¹² [Board of Guardians = fattigforsorg.]

¹³ [Somerset House = gammelt palads i det vestlige London, hvor forskellige regeringsinstitutioner var samlet.]

¹⁴ [Eugène Buret, 1810–1842, sismondist.]

¹⁵ [Thomas Robert Malthus, 1766–1834, engelsk præst og økonom. Cf. bl.a. Karl Marx: *Kritik af den politiske økonomi. Grundrids*, København 1970, pp. 270–279.]

¹⁰ [James Phillipps Kay-Shuttleworth, 1804–1877, læge i et fattigdistrikt i England, politiker.]

»Da befolkningen uophørligt stræber efter at overskride subsistensmidlerne, så er godgørelse en naragtighed, en offentlig opmuntring af elendigheden. Staten kan derfor ikke gøre andet end at overlade elendigheden til dens skæbne og højest lette de elendiges død«.

Denne menneskevenlige teori forbinder det engelske parlament med den anskuelse, at pauperismen skulle være *arbejdernes selvfor-skyldte elendighed*, som man derfor ikke skal komme i forkøbet som en ulykke, men som man snarere skal undertrykke, straffe som en forbrydelse.

Således opstod arbejdshusenes regime, d.v.s. *de fattighuses*, hvis indre indretning *afskrækker* fra at søge tilflugt for sultedøden. I arbejdshusene er godgørelsen på udspekuleret vis kædet sammen med bourgeoisielets *hævn* over de elendige, der appellerer til dens godgørelse.

England har altså først søgt at tilintetgøre pauperismen ved hjælp af *godgørelse* og *administrative forholdsregler*. Det så således i den progressive udbredelse af pauperismen ikke den nødvendige konsekvens af den moderne *industri*, men snarere konsekvensen af den *engelske fattigskat*. Det begreb kun den universelle nød som en *særegenhed* ved den engelske lovgivning. Hvad der tidligere var blevet udledt af en *mangel på godgørelse*, blev nu udledt af et *overskud af godgørelse*. Endelig blev elendigheden betragtet som de elendiges skyld, og de blev straffet for den som sådan.

Den almene betydning, som det *politiske* England har afvundet pauperismen, indskrænkes til, at pauperismen i løbet af udviklingen, trods de administrative forholdsregler, har etableret sig som en *national institution* og derfor uundgåeligt er blevet genstand for en forgrenet og vidt udbredt administration, som imidlertid *ikke længere* har til opgave at komme den til livs, men at *disciplinere* den, forøvice den. Denne administration har opgivet at lukke pauperismens kilde med *positive* midler; den nøjes med – med politimildhed – at grave den et dødsleje, så snart den vælder frem på overfladen af det officielle land. Langt fra at gå ud over de administrative og godgørende forholdsregler er den engelske stat sunket langt under dem. Den administrerer nu kun *den* pauperisme, der besidder fortvivlelsen til at lade sig indfange og indespærre.

Hidtil har »prøjsere« ikke påvist noget *ejendommeligt* i den prøjsiske konges fremgangsmåde. Men *hvorfor*, råber den store mand med *sjælden naivitet*: »Hvorfor *anordner*

Kongen af Prøjsen *ikke straks opdragelsen af alle vanrøgtede børn?*« Hvorfor vender han sig først til myndighederne og afventer deres planer og forslag?

Den overkloge »prøjsere« vil blive beroliget, når han erfarer, at Kongen af Prøjsen her er ligeså lidt original som i sine øvrige handlinger; at han endog er slået ind på den eneste vej, som et statsoverhovede *kan* slå ind på.

*Napoleon*¹⁶ ville tilintetgøre tiggeriet med ét slag. Han pålagde sine myndigheder at forberede planer til at *udslette tiggeriet* i hele Frankrig. Projektet lod vente på sig; Napoleon blev utålmodig, han skrev til sin indenrigsminister, Crétet¹⁷; han befalede ham at tilintetgøre tiggeriet inden for en måned; han sagde:

»Man bør ikke skride hen over denne jord uden at efterlade sig spor, som anbefaler mindet om os for dem, der kommer efter os. Kræv ikke endnu tre eller fire måneder af mig for at skaffe oplysninger: I har unge auditorer, kloge præfekter, veluddannede bro- og vejingeniører, sæt alle disse i bevægelse, sov ikke hen i det sædvanlige kontorarbejde«.

På få måneder var alt sket. Den 5. juli 1808 udstedtes den lov, der undertrykte tiggeriet. Hvordan? Ved hjælp af *dépôts*¹⁸, der så hurtigt blev forvandlet til straffeanstalter, at den fattige snart kun nåede ind i disse anstalter via sædelighedspolitiretten. Og alligevel forkyndte dengang M. Noailles du Gard, medlem af det lovgivende organ:

»Evig taknemmelighed over for de helte, der sikrer nøden et tilflugtssted og fattigdommen livsfornödenheder. Barndommen bliver ikke længere forladt, de fattige familier vil ikke længere undvære ressourcerne eller arbejderne opmuntring og beskæftigelse. Nos pas ne seront plus arrêtés par l'image dégoûtante des infirmités et de la honteuse misère«.¹⁹

Den sidste kyniske passus er den eneste sandhed i denne lovtale.

Når Napoleon adresserer sig til auditørers, præfektens, ingeniørers indsigt, hvorfor ikke Kongen af Prøjsen til sine myndigheder?

Hvorfor anordnede Napoleon ikke *straks* ophævelsen af tiggeriet? Af samme værdi er »prøjserens« spørgsmål: »Hvorfor anordnede Kongen af Prøjsen ikke straks opdragelsen af alle vanrøgtede børn?« Véd »prøjsere«, hvad Kongen måtte anordne? Ikke andet end *tilintet-*

¹⁶ [Napoleon I. Bonaparte, 1769–1821, fransk kejser 1804–1814 og 1815.]

¹⁷ [Emanuel Crétet, 1747–1809, fransk indenrigsminister 1807–1809.]

¹⁸ [dépôt = varetagtsarrest.]

¹⁹ [Nos pas . . . misère = Vi vil ikke længere blive hæmmet af det modbydelige syn af skavanker og skændig elendighed.]

gørelsen af proletariatet. For at opdrage børn må man ernære dem og befri dem fra *erhvervsarbejdet*. Ernæringen og opdragelsen af de vanrøgtede børn, d.v.s. ernæringen og opdragelsen af *hele det opvoksende proletariat*, ville være *tilintetgørelsen* af proletariatet og af pauperismen.

Konventet²⁰ havde et øjeblik mod til at *anordne* ophævelsen af pauperismen, ganske vist ikke »straks«, som »prøjseren« forlanger det af sin konge, men først efter at det havde pålagt Comité du salut public²¹ at bearbejde de nødvendige planer og forslag, og efter at denne havde benyttet de vidtløftige undersøgelser af den franske elendigheds tilstand, som Assemblée constituante²² havde foretaget, og gennem Barère²³ foreslået at stifte »Livre de la bienfaisance nationale«,²⁴ etc. Hvad var følgen af Konventets anordning? At der var én anordning mere i verden og sultende kvinder *ét* år senere belejrede Konventet.

Konventet var imidlertid *højdepunktet* af *politisk energi, politisk magt* og *politisk forstand*.

Straks, uden forståelse med myndighederne, har *ingen* regering i verden truffet *anordninger* om pauperismen. Det engelske parlament sendte endog kommissærer til alle lande i Europa for at lære de forskellige administrative lægemidler mod den at kende. Men forsåvidt som staterne har beskæftiget sig med pauperismen, er de blevet stående ved *administrative* og *godgørende forholdsregler* eller sunket ned under *administrationen* og *godgørelsen*.

Kan *staten* bære sig anderledes ad?

Staten vil *aldrig* finde grunden til *sociale skavanker* i »*staten* og *samfundets indretning*«, som prøjseren forlanger det af sin konge. Hvor der findes politiske partier, finder ethvert grunden til *ethvert* onde i, at i stedet for det selv sidder dets modpart ved *statsrorret*. Selv de radikale og revolutionære politikere søger ikke grunden til ondet i *statens væsen*, men i en bestemt *statsform*, i hvis sted de vil sætte en *anden* statsform.

Staten og *samfundets indretning* er ikke *to* forskellige ting ud fra det *politiske* standpunkt. *Staten* er *samfundets indretning*. Forsåvidt som

²⁰ [Konventet = den franske nationalforsamling fra 20. september 1792 til 26. oktober 1795.]

²¹ [Comité du salut public = Velfærdsudvalget, et udvalg under Konventet, første gang nedsat den 25. marts 1793; under den s.k. *Terreur* det egentlige regeringsorgan.]

²² [Assemblée constituante = den konstituerende forsamling, den franske nationalforsamling fra 17. juni 1789 til 30. september 1791.]

²³ [Bertrand barère de Vieuzac, 1755–1841, deputeret i Konventet, jakobiner.]

²⁴ [Livre de la bienfaisance nationale = Den nationale godgørelses bog.]

staten tilstår *sociale* misforhold, søger den dem enten i *naturlove*, som ingen menneskelig magt kan byde over, eller i *privatlivet*, der er uafhængigt af den, eller i *administrationens uhensigtsmæssighed*, en administration, der er afhængig af *staten*, Således finder England elendigheden begrundet i den *naturlov*, ifølge hvilken befolkningen til stadighed må overskride subsistensmidlet. På den anden side forklarer det *pauperismen* ud fra *de fattiges onde vilje*, akkurat som Kongen af Prøjsen forklarer den ud fra *de riges ukristelige sind* og akkurat som Konventet forklarer den ud fra *ejernes kontrarevolutionære fordægtige sindelag*. England straffer derfor de fattige, Kongen af Prøjsen formaner de rige, og Konventet hugger hovedet af ejerne.

Endelig søger *alle* stater årsagen i *tilfældige* eller *tilsigtede administrative brist* og søger derfor at afhjælpe skavankerne ved *administrative forholdsregler*. Hvorfor? Netop fordi *administrationen* er *statens organiserende* aktivitet.

Modsigelsen mellem på den ene side *administrationens* bestemmelse og gode vilje og på den anden side dens midler og evner kan *staten* ikke ophæve uden at ophæve sig selv, thi den *beror* på denne modsigelse. Den beror på *modsigelsen* mellem det *offentlige* og det *private liv*, på *modsigelsen* mellem de *almene interesser* og *særinteresserne*. *Administrationen* må derfor indskrænke sig til en *formel* og *negativ* aktivitet, thi der hvor det borgerlige liv og dets arbejde begynder, netop der er dens magt ophørt. Ja, over for de konsekvenser, som udspringer af dette borgerlige livs usociale natur, af denne *privat-ejendoms*, af denne *handels*, af denne *industri*, af denne de forskellige borgerlige kredses *gensidige plyndringers* usociale natur, – over for disse konsekvenser er *afmagten* *administrationens naturlov*. Thi denne *det borgerlige samfunds* atomisering, *nederdrægtighed*, *slaveri* er det *naturfundament*, hvorpå den *moderne* stat beror, akkurat som *slaveriets borgerlige samfund* var det *naturfundament*, hvorpå den *antikke* stat berode. *Statens* eksistens og *slaveriets* eksistens er uadskillelig. Den *antikke* stat og det *antikke* *slaveri* – åbenhjertige *klassiske* modsætninger – var ikke *smedet* mere inderligt til hinanden end den *moderne* stat og den *moderne* *ågerverden*, – *skinhellige kristne* modsætninger. Ville den *moderne* stat ophæve sin *administrations afmagt*, så måtte den ophæve det *nuværende privatliv*. Ville den ophæve *privatlivet*, så måtte den ophæve sig selv, thi den eksisterer *kun* i *modsigelsen* til samme. Men ingen *levende* tror sin til-

værelses mangler begrundet i sit livs *pricip*, i sit livs væsen, men i omstændigheder *uden for* sit liv. *Selvmodet* er naturstridigt. Altså kan staten ikke tro på sin administrations, d.v.s. sin egen *indvendige* afmagt. Den kan *kun* indse og forsøge at afhjælpe formelle, tilfældige mangler ved samme. Er disse modifikationer frugtesløse, godt, så er den sociale skavank en naturlig og af menneskene uafhængig ufuldkommenhed, en *guddommelig lov*, eller privatfolkernes vilje er for fordærvet til at imødekomme administrations gode formål. Og hvilke bagvendte privatfolk? De knurrer ad regeringen, så ofte denne indskrænker friheden, og de forlanger af regeringen, at den skal forhindre de nødvendige følger af denne frihed!

Jo mægtigere staten er, og jo mere *politisk* et land derfor er, desto mindre er dette tilbøjelig til at søge grunden til de *sociale* skavanker og begribe disses *almindelige* princip i *statens princip*, altså i den *nuværende indretning af samfundet*, hvis aktive, selvbevidste og officielle udtryk staten er. Den politiske forstand er netop *politisk* forstand, fordi den tænker *inden for* politikens skranker. Jo mere skærpet, jo mere levende, desto *mindre egnet* er den til at opfatte sociale skavanker. Den politiske forstands *klassiske* periode er den *franske revolution*. Langt fra at se kilden til sociale mangler i statens princip, ser den franske revolutions helte snarere i de sociale mangler kilden til politiske misligheder. Således ser *Robespierre*²⁵ i den store fattigdom og den store rigdom kun en hindring for det *rene demokrati*. Han ønsker derfor at etablere en almindelig *spartansk* frugalitet. Politikens princip er *viljen*. Jo mere ensidig, det vil altså sige: jo mere fuldentd den *politiske* forstand er, desto mere tror den på viljens *almagt*, desto mere blind er den over for de *naturlige* og åndelige *skranker* for viljen, desto mindre er den altså i stand til at opdage kilden til sociale skavanker. Det er ikke nødvendigt med en yderligere argumentation mod »prøjserens« fjantede håb, ifølge hvilket »den *politiske forstand*« er kaldet »til at opdage *roden til den sociale*»²⁶ nød for Tyskland«.

Det var ikke blot tåbeligt at tilskrive Kongen af Prøjsen en magt, som Konventet og Napoleon tilsammen ikke besat; det var tåbeligt at tilskrive ham en betragtningstype, som over-

springer grænserne for *al* politik, en betragtningstype, som den kloge »prøjser« ikke er nærmere ved at besidde end hans konge. Hele denne deklaration var så meget desto mere tåbelig, som »prøjseren« selv tilstår over for os:

»De gode ord og det gode sindelag er *billige*, indsigt og de følgerige handlinger er *dyre*; de er i dette tilfælde mere end *dyre*, de er endnu slet ikke til at købe«.

Når de endnu slet ikke er til at købe, så anerkender man enhver, der ud fra sin stilling gør det mulige. Jeg overlader det i øvrigt til læserens takt, om det merkantilistiske zigeunersprog om »billig«, »dyr«, »mere end dyr«, »endnu slet ikke til at købe« ved denne lejlighed skal henregnes til kategorien »*gode* ord« og »*godt* sindelag«.

Lad os altså forudsætte, at »prøjserens« bemærkninger om den tyske regering og det tyske bourgeoisie – sidstnævnte er dog vel indbefattet i det »tyske samfund« – skulle være fuldkomment begrundede. Er denne del af samfundet mere rådløs i Tyskland end i England og Frankrig? Kan man være mere rådløs end f.eks. i England, hvor man har bragt *rådløsheden* på system? Når der idag udbryder arbejderopstande i hele England, så véd det derværende bourgeoisie og den derværende regering ikke bedre råd end i sidste trediedel af 1700-tallet. Deres eneste råd er den materielle magt, og da den materielle magt aftager i samme grad som udbredelsen af pauperismen og proletariatets indsigt tiltager, så vokser den engelske rådløshed nødvendigvis i geometrisk proportion.

Usandt, faktisk usandt er det endelig, at det tyske bourgeoisie aldeles miskender den almene betydning af den schlesiske opstand. I flere byer forsøger mesterne at associere sig med svendene. Alle *liberale* tyske aviser, organerne for det liberale bourgeoisie strømmer over med organisation af arbejdet, reform af samfundet, kritik af monopolerne og konkurrencen, etc. Altsammen som følge af arbejderbevægelserne. Aviserne i Trier, Aachen, Köln, Wesel, Mannheim, Breslau og selv i Berlin bringer hyppigt ganske forstandige sociale artikler, som »prøjseren« immervæk kan lade sig belære af. Ja, i breve fra Tyskland udtales fremdeles forundring over den ringe modstand fra bourgeoisie mod de *sociale* tendenser og ideer.

Havde »prøjseren« været fortrolig med den sociale bevægelses historie, ville han have stillet sit spørgsmål omvendt. Hvorfor tyder selv det tyske bourgeoisie den partielle nød så relativt

²⁵ [Maximilien Robespierre, 1758–1794, jakobinernes leder, Frankrigs faktiske statsoverhovede fra Dantons fald og henrettelse i april 1794 og til sin egen henrettelse den 28. juli samme år.]

²⁶ [social = ty.: *gesellig*.]

universelt? Hvoraf det *politiske animositet* og *ky-nisme*, hvoraf det *upolitiske bourgeois modstands-løshed* over for og *sympatier* med proletariatet?

Nu til »prøjsere« orakelsvar om de *tyske arbejdere*.

»De tyske stakler²⁷ er«, pjatter han, »ikke klogere end de stakkels tyskere, d.v.s. at de *intetsteds* ser ud over deres arne, deres fabrik, deres distrikt: hele spørgsmålet er *endnu idag* blottet for den alt gennemtrængende *politiske sjæl*«.

For at kunne sammenligne de tyske arbejderes tilstand med de engelske og franske arbejderes tilstand måtte »prøjseren« sammenligne den engelske og franske arbejderbevægelses *første skikkelse*, dens begyndelse med den *netop begyndende tyske* bevægelse. Han forsømmer dette. Hans ræsonnement ender derfor i en trivialitet, omtrent denne: at *industrien* i Tyskland endnu slet ikke er så udviklet som i England, eller at en bevægelse ser anderledes ud i sin begyndelse end i sit videre forløb. Han ville tale om den tyske arbejderbevægelses *ejendommelighed*. Han siger ikke et ord om dette sit tema.

»Prøjseren« skulle derimod stille sig på det rigtige standpunkt. Han vil finde, at *ikke én eneste* af de franske og engelske arbejderopstande har besiddet en så *teoretisk og bevidst* karakter som den schlesiske væveropstand.

Først erindre man sig *væversangen*,²⁸ denne dristige kampparole, hvori arne, fabrik, distrikt ikke engang bliver nævnt, men hvori proletariatet straks på en slående, skarp, hensynsløs, voldsom måde udskriger sin modsætning til privatejendommens samfund. Den schlesiske opstand *begynder* netop med det, de franske og engelske arbejderopstande *ender* med, med bevidstheden om proletariatets væsen. Selve aktionen bærer denne *overlegne* karakter. Ikke blot maskinerne – disse arbejderens rivaler – ødelægges, men også *købmandsbøgerne*, ejendommens titel, og mens alle andre bevægelser først vendte sig imod *industriherrene*, den synlige fjende, vendte denne bevægelse sig straks imod bankieren, den skjulte fjende. Endelig er ikke én eneste engelsk arbejderopstand blevet ført med en sådan tapperhed, omtanke og udholdenhed.

Hvad de tyske arbejderes dannelsesstade eller dannelsesevne i almindelighed angår, så erindre jeg om *Weitlings*²⁹ geniale skrifter,

der i teoretisk henseende ofte overgår selv *Proudhon*,³⁰ hvor meget de end står tilbage i fremstillingen. Hvor kan bourgeoisie – dets filosoffer og skriftkloge medregnet – opvise et lignende værk som *Weitlings Garantien der Harmonie und Freiheit* i henseende til bourgeoisiets emancipation – den politiske emancipation? Sammenligner man den tyske politiske litteraturs nøgterne, forsagte middelmådighed med denne de tyske arbejderes *fantastiske* og bril-lante litterære debut; sammenligner man disse proletariatets kæmpemæssige *barnesko* med det tyske bourgeoisie udtrådte politiske skos dværgagtighed, så må man spå den *tyske Askepot* en *atletiskikkelse*. Man må tilstå, at det tyske proletariat er de europæiske proletariats *teoritiker*, som de engelske proletariat er dets *nationaløkonom* og det franske proletariats dets *politiker*. Man må tilstå, at Tyskland besidder et ligeså *klassisk* kald til den *sociale* revolution, som det er ude af stand til den *politiske*. Thi som det tyske bourgeoisie afmagt er Tysklands *politiske* afmagt, så er det tyske proletariats anlæg – selv hvis man ser bort fra den tyske teori – Tysklands *sociale* anlæg. Misforholdet mellem den filosofiske og den politiske udvikling i Tyskland er ingen *abnormitet*. Det er et nødvendigt misforhold. Først i socialismen kan et filosofisk folk finde sin adækvate praksis, altså først i *proletariatet* sin befrielses aktive element.

Dog har jeg i dette øjeblik hverken tid eller lyst til at forklare »prøjseren« det »tyske samfunds« forhold til den sociale omvæltning og ud fra dette forhold forklare på den ene side den svage reaktion fra det tyske bourgeoisie mod socialismen og på den anden side det tyske proletariats fremragende anlæg for socialismen. De første elementer til forståelsen af dette fænomen finder han i min *Indledning til Kritik af den hegelske retsfilosofi (Deutsch-Französische Jahrbücher)*.³¹

De *tyske staklers* klogskab står altså i *omvendt* forhold til de *stakkels tyskeres* klogskab. Men folk, for hvem enhver genstand må tjene til offentlige stiløvelser, kommer i kraft af denne *formelle* aktivitet på et forkert indhold, mens det forkerte indhold på sin side igen stempler formen med gemenhedens stempel. Således har »prøjsere« forsøg på i anledning af de schlesiske arbejderuroligheder at bevæge sig i form

²⁷ [stakler = ty.: Armen..]

²⁸ [Marx mener sangen »Das Blutgericht«, der opstod og var blevet spredt i de schlesiske væverlandsbyer før opstanden.]

²⁹ [Christian Wilhelm Weitling, 1808–1871, omrejsende skrædder, »utopisk socialist«.]

³⁰ [Pierre Joseph Proudhon, 1809–1865, fransk socialist, af Marx (1865) tilskrevet »den franske småbrugers (senere: småborgers) standpunkt«.]

³¹ [Cf. Karl Marx: *Økonomi og Filosofi. Ungdomsskrifter*, København 1962, pp. 51–66.]

af antitesen forført ham til den største antitese mod sandheden. Over for et første udbrud af den schlesiske arbejderopstand bestod et tænke- og sandhedselskende hovedes eneste opgave ikke i at spille *skolemester* for denne begivenhed, men snarere at studere dens *ejendommelige* karakter. Dertil hører rigtignok nogen videnskabelig indsigt og nogen kærlighed til menneskene, mens en færdig fraseologi, vædet i hul selvglade, er aldeles tilstrækkelig til den anden operation.

Hvorfor bedømmer »prøjseren« den tyske arbejder så foragteligt? Fordi han finder, at »hele spørgsmålet« – nemlig spørgsmålet om arbejdersnøden – »endnu idag« er blottet for »den alt gennemtrængende *politiske* sjæl«. Han udvikler sin platoniske kærlighed til den *politiske sjæl* nærmere derhen:

»Det vil kvæle alle opstande i blod og uforstand, som bryder ud i denne skændige *isolering af menneskene fra fællesvæsenet* og [i *adskillelsen*] af deres *tanke fra de sociale principper*; men skaber først nøden forstanden, og opdager tyskernes *politiske* forstand roden til den sociale nød, så vil disse begivenheder også i Tyskland blive opfattet som symptomer på en stor omvæltning«.

»Prøjseren« vil tillade os først at gøre en stilistisk bemærkning. Hans antitese er ufuldkommen. I første halvdel hedder det: skaber *nøden forstanden*, og i anden halvdel: opdager den *politiske forstand roden til den sociale nød*. Den simple forstand i første halvdel bliver i anden halvdel til den *politiske* forstand, akkurat som den simple nød i antitesens første halvdel i anden halvdel bliver til den *sociale* nød. Hvorfor har stilkunstneren udstyret antitesens to halvdele så forskelligt? Jeg tror ikke, han har gjort sig tanker herom. Jeg vil tyde ham hans rigtige *instinkt*. Havde »prøjseren« skrevet: »Skaber den *sociale* nød den *politiske* forstand og opdager den *politiske forstand* roden til den *sociale* nød«, så ville ingen uhildet læser have overset det *meningsløse* i denne antitese. Først og fremmest ville enhver have spurgt sig selv om, hvorfor den anonyme ikke henviser den sociale forstand til den sociale nød og den politiske forstand til den politiske nød, sådan som den simpleste logik påbyder? Og nu til sagen!

Det er så forkert, at den *sociale nød* skaber den *politiske* forstand, at omvendt snarere den *sociale velbefindende* skaber den *politiske* forstand. Den *politiske* forstand er en spiritualist og gives den, der allerede har, der allerede sidder behageligt fedt i det. Vores »prøjsere« skal høre, hvad en

fransk nationaløkonom, hr. *Michel Chevalier*,³² siger derom:

»I 1789, da bourgeoisiet rejste sig, manglede det for at være frit kun deltagelse i landets styre. Befrielsen bestod for det i at rive ledelsen af de offentlige anliggender, de høje borgerlige, militære og religiøse funktioner ud af hænderne på de privilegerede, som havde monopolet på disse funktioner. *Rigt og oplyst*, i stand til at være sig selv nok og styre sig selv, ville det løsrive sig fra dette régime du bon plaisir«.³³

Hvor ude af stand den *politiske* forstand er til at opdage kilden til den sociale nød, har vi allerede påvist over for »prøjseren«. Om denne hans anskuelse endnu *ét* ord. Jo mere udviklet og almindelig et folks *politiske* forstand er, desto mere spilder *proletariatet* – i det mindste i bevægelsens start – sine kræfter på uforstandige, nytteløse og i blod kvalitet rejsninger. Fordi det tænker i politikken sine form, ser det grunden til alle misligheder i *viljen* og alle midler til at afhjælpe dem i *magten* og i *omstyrtelsen* af en *bestemt* statsform. Bevis: det franske proletariats første udbrud.³⁴ Arbejderne i Lyon troede kun at forfølge politiske mål, kun at være republikkens soldater, mens de i sandhed var socialismens soldater. Således fordunklede deres politiske forstand roden til den sociale nød for dem, således forfalskede den deres indsigt i deres virkelige mål, således *bagtalte* deres *politiske forstand* deres *sociale instinkt*.

Men når »prøjseren« forventer, at forstanden skabes af nøden, hvorfor slår han så »*kvælningen i blod*« og »*kvælningen i uforstand*« over én kam? Er nøden overhovedet et middel, så er den *blodige* nød et endog *særdeles akut* middel til at skabe forstanden. »Prøjseren« måtte altså sige: *Kvælningen i blod vil kvæle uforstanden og skaffe forstanden tilstrækkelig med luft*.

»Prøjseren« spør om kvælningen af opstande, der bryder ud i den »*skændige isolering af menneskene fra fællesvæsenet* og i *adskillelsen af deres tanker fra de sociale principper*«.

Vi har vist, at den schlesiske opstand på ingen måde fandt sted i tankens adskillelse fra de sociale principper. Vi har nu kun med den »*skændige isolering af menneskene fra fællesvæsenet*« at gøre. Ved fællesvæsen skal her forstås det *politiske fællesvæsen, statsvæsen*. Det er den gamle melodi om det *upolitiske* Tyskland.

³² [Michel Chevalier, 1806–1879, fransk ingeniør, økonom og publicist, i 1830'erne tilhænger af Saint-Simon; Marx citerer Chevaliers bog fra 1838 *Des intérêts matériels en France*.]

³³ [*Régime du bon plaisir* = vilkårligt herredømme.]

³⁴ [Der er tale om arbejderopstandene i Lyon i november 1831 og april 1834.]

Men udbrøder ikke *alle* opstande uden undtagelse i den skændige isolering af mennesket fra fællesvæsnet? Forudsætter ikke *enhver* opstand nødvendigvis isoleringen? Ville revolutionen i 1789 have fundet sted uden den franske borgers skændige isolering fra fællesvæsnet? Den var netop bestemt til at ophæve denne isolering.

Men det *fællesvæsen*, arbejderer er *isoleret* fra, er et fællesvæsen af en ganske anden realitet og af et ganske andet omfang end det *politiske* fællesvæsen. Dette fællesvæsen, fra hvilket *hans eget arbejde* skiller ham, er selve *livet*, det fysiske og åndelige liv, den menneskelige sædelighed, den menneskelige aktivitet, den menneskelige nydelse, det *menneskelige* væsen. Det *menneskelige væsen* er menneskenes *sande fællesvæsen*. Som den skændige isolering fra dette væsen er uforholdsmæssigt mere alsidig, uudholdelig, frygtelig, modsigelsesfyldt end isoleringen fra det politiske fællesvæsen, så er også ophævelsen af denne isolering – og selv en partiel reaktion, en *opstand* imod den – så meget desto mere uendelig, som *mennesket* er mere uendeligt end *statsborgeren* og det *menneskelige liv* mere uendeligt end det *politiske liv*. Den *industrielle* opstand være sig derfor nok så *partiel*, den gemmer i sig en *universiel* sjæl: den *politiske* opstand være sig nok så universel, den skjuler under den *mest kolossale* form en snæversindet ånd.

»Prøjseren« slutter værdigt sin artikel med følgende frase:

»En *social revolution* uden *politisk sjæl* (d.v.s. uden den organiserende indsigt ud fra helhedens standpunkt) er umulig«.

Man har set. En *social revolution* befinder sig på *helhedens* standpunkt, fordi den – fandt den også kun sted i *ét* fabriksdistrikt – fordi den er menneskets protest mod det umenneskelige liv, fordi den udgår fra det *enkelte virkelige individs standpunkt*, fordi det *fællesvæsen*, imod hvis adskillelse fra sig individet reagerer, er menneskets *sande fællesvæsen*, det *menneskelige væsen*. En revolutions *politiske sjæl* består derimod i de politisk indflydelsesløse klassers *tendens* til at ophæve deres *isolering* fra *statsvæsnet* og fra *herredømmet*. Dens standpunkt er statens, en *abstrakt* helheds, som *kun* består i kraft af adskillelsen fra det virkelige liv, som er *utænkelig* uden den

organiserede modsætning mellem menneskets almene idé og individuelle eksistens. En revolution med *politisk sjæl* organiserer derfor også i overensstemmelse med denne sjæls *indskrænkede* og *splittede* natur en herskende kreds i samfundet, på bekostning af samfundet.

Vi vil betro »prøjseren«, hvad en »*social revolution* med en *politisk sjæl*« er; vi betror ham dermed samtidig den hemmelighed, at han ikke engang i sine *talemåder* formår at hæve sig over det bornerte politiske standpunkt.

En »*social*« revolution med en *politisk sjæl* er enten en sammensat meningsløshed, hvis »prøjseren« med »*social*« revolution forstår en »*social*« revolution i *modsnæring* til en politisk og ikke desto mindre forlener den sociale revolution med en politisk i stedet for en social sjæl. Eller også er en »*social revolution* med en *politisk sjæl*« ikke andet end en *parafrase* af, hvad man ellers kaldte en »*politisk revolution*« eller en »*revolution slet og ret*«. Enhver revolution opløser det *gamle samfund*; for så vidt er den *social*. Enhver revolution styrter den *gamle magt*; for så vidt er den *politisk*.

»Prøjseren« kan vælge mellem *parafrase* og *meningsløshed*! Men så *parafrasisk* eller *meningsløs* en *social revolution* med en *politisk sjæl* er, ligeså fornuftig er en *politisk revolution* med en *social sjæl*. *Revolutionen* overhovedet – *omstyrtelsen* af den bestående magt og *opløsningen* af de gamle forhold – er en *politisk handling*. Uden *revolution* kan *socialismen* imidlertid ikke udføres. Den behøver denne *politiske handling*, for så vidt som den behøver *odelæggelsen* og *opløsningen*. Men hvor dens *organiserende aktivitet*, hvor dens *formål i sig selv*, dens *sjæl* gør sig gældende, der kaster *socialismen* det *politiske* hylster af sig.

Så mange vidtløftigheder var nødvendige for at sønderrive det *væv* af fejltagelser, der gemmer sig i én eneste avissspalte. Ikke alle læsere kan besidde dannelse og tid til at gøre op med den slags *litterær charlataneri*. Har den anonyme »prøjsere« altså ikke over for det læsende publikum pligt til afstå fra al forfattervirksomhed i politisk og social henseende såvel som deklamationer om de tyske tilstande og pligt til snarere at begynde med en samvittighedsfuld selvforståelse af sin egen tilstand?

Oversat af Kjeld Schmidt

Karl Korsch:

Økonomi og politik i det revolutionære Spanien

Denne artikel af Karl Korsch (1886–1961) blev første gang offentliggjort i maj 1938 i det amerikanske tidsskrift *Living Marxism* (vol. 4, nr. 3, pp. 76–82). Vi har valgt at oversætte og offentliggøre den, fordi den – ved at vise, at den »indispensable sammenhæng mellem økonomisk og politisk aktion i enhver, men frem for alt i den revolutionære fase af den proletariske klassekamp« er den »vigtigste lære af den spanske revolution«, og ved at vise, at eksistensen af et erfarent revolutionært parti ikke er nogen garanti for, at »magten« i en »objektivt revolutionær situation« virkelig bliver erobret – indeholder erfaringer, som den revolutionære bevægelse i senkapitalismen ikke ustraffet kan sidde overhørig.

En realistisk behandling af det revolutionære proletariats opbygningsarbejde i Katalonien og andre regioner af Spanien bør hverken måle dets præstationer i forhold til abstrakte idealer eller i forhold til de resultater, der blev opnået af revolutionære bevægelser under helt andre betingelser. Det står uden for enhver tvivl, at det faktiske udfald af kollektiviseringen i sågar de katalonske industrier, hvor vi kan studere den i sin mest udviklede form, står meget tilbage i forhold til den ortodokse socialistiske og kommunistiske teoris idealbilleder, og at denne

afstand bliver endnu større, når vi konfronterer dette udfald med de stolte drømme hos flere generationer af revolutionære syndikalistiske og anarkistiske arbejdere siden Bakunins dage.

Der er heller ingen historisk analogi mellem, hvad der blev præsteret under den sidste fase af den spanske revolution, som begyndte med de revolutionære arbejderes hurtige modangreb mod Francos invasion og dennes fascistiske, nationalsocialistiske og borgerligt-demokratiske hjælpere, og som nu hurtigt nærmer sig sin afslutning, og det, der skete i Rusland efter okto-

ber 1917, det være sig den såkaldte »krigskommunisme« eller det være sig den umiddelbart følgende NEP-fase. Under den revolutionære bevægelse efter monarkiets fald i 1931 har den politiske magt aldrig været i hænderne på arbejderne eller et parti eller en organisation, der talte på arbejderens revolutionære avantgardes vegne. Det gælder også for den syndikalistiske højborg Katalonien umiddelbart efter juli 1936, da regeringen en tid ikke eksisterede, men fagforeningernes nye og endnu ikke udformede magt ikke desto mindre ikke antog en egen politisk skikkelse. Den situation, der herved fremkom, kan heller ikke beskrives som »dobbelmagt«. Der er snarere tale om statsmagtens midlertidige bortfald. Årsagerne hertil var for det første adskillelsen af statens (økonomiske) substans, der var overgået til arbejderens disposition, fra dens (politiske) hylster; endvidere de indre statslige stridigheder mellem Franco og republikken, mellem Madrid og Barcelona og endelig den afgørende kendsgerning, at det bureaukratiske og militære maskineris hovedfunktion i den kapitalistiske stat – undertrykkelsen af arbejderne – ikke kunne blive effektiv over for et bevæbnet proletariat.

Det ville være nytteløst at diskutere, om der i de sidste syv års revolutionære udvikling har været nogen »objektive situationer« – i oktober 1934, i juli 1936 og i maj 1937 –, hvor en arbejderklasse, der optrådte samlet, havde kunnet age statsmagten, men på grund af teoretiske betænkeligheder eller på grund af de indre svagheder i dens revolutionære indstilling ikke gjorde det. Det gælder for juli 1936, da de syndikalistiske og anarkistiske arbejdere og militskadrer i Barcelona havde stormet regeringens våbendepoter og bevæbnet sig med det fra den nedkæmpede fascistiske revolte konfiskerede krigsmateriel, kun på samme måde som det gælder med henblik på juldagene 1917, da de revolutionære arbejdere og soldater i Petersborg demonstrerede under de bolshevistiske paroler »*Al magt til sovjeterne*« og »*Ned med de kapitalistiske ministre*« og det bolshevistiske partis tøvende centralkomité til sidst blev tvunget til at omstøde sin tidligere vægring ved at deltage i en »for tidligt moden« revolutionær bevægelse og til at opfordre soldaterne og folket til en bevæbnet »fredelig« demonstration.

Over for dem, der idag efter tyve års forløb fremhæver den bolshevistiske ledelses revolutionære beslutsomhed i 1917 over for de spanske anarkisters og syndikalisters kaotiske og af

vaklen og indre stridigheder karakteriserede ubeslutsomhed mellem 1936 og 1938, er det på sin plads at erindre om, at Lenin og hans parti i de sorte juldage 1917, tre måneder før oktoberrevolutionens sejr, heller ikke var i stand til at forhindre eller vende til sejr en situation, som afdøde S.B. Krassin (en tidligere bolshevik, der senere overtog høje embeder i sovjetregeringen, men på det tidspunkt var manager for et industriforetagende) dengang karakteriserede på følgende måde:

»De såkaldte masser, hovedsaglig soldater og et antal hooligans drev i to dage planløst omkring i gaderne, skød på hinanden, ofte af frygt, løb derfra ved den mindste alarm, uden en idé om, hvad det alt sammen skulle til for.«¹

Endog betydeligt senere, da glorificeringen af den sejrrige bolshevisme allerede var sat ind, men en mild »selvkritik« dog endnu var mulig i det herskende partis øvre lag, erindrede folkekommisær Lunatscharsky om julibegivenhederne med følgende ord:

»Vi må medgive, at partiet ikke vidste nogen vej ud af vanskelighederne. Det var tvunget til v.h.a. en demonstration at kræve noget af menshevikkerne og de socialrevolutionære, som disse var organisk ude af stand til.«²

Og da disse – som ventet – vægrede sig, vidste partiet ikke, hvorledes det skulle komme videre. Det efterlod demonstranterne ved den tauriske plads uden nogen plan og gav modstanderen tid til at organisere sine kræfter, mens vore splittedes og vi med åbne øjne gik ind i et midlertidigt nederlag.«

Også de umiddelbare følger af det, man – analogt med den over for de spanske syndikalister ofte fremførte bebrejdelse om manglen på en revolutionær ledelse – kan betegne som *det bolshevistiske partis manglende evne til i en objektivt revolutionær situation at erobre magten*, var for bolshevismen ikke forskellige fra følgerne for anarkosyndikalismen i 1934, 1936 og 1937. Mod Lenin blev den kompromitterende påstand fremført, at alle hans handlinger efter hans ankomst i Rusland, især den bevæbnede julidemonstration, i hemmelighed blev ledet fra den tyske generalstab. Det bolshevistiske hovedkvarter blev ødelagt, trykkeriet lukket, Kamenew, Trotzky og talrige andre ledere fængslet. Lenin og Sinowjew gik under jorden, hvor Lenin endnu opholdt sig, da han næsten to måneder senere advarede sine kammerater mod at bringe

¹ Dette og det følgende citat er taget fra J. Bunyan and H. Fisher: *The Bolshevik Revolution 1917/18, 1934*.

² [Bolshevikkerne krævede en menshevikisk-social-revolutionær regering uden borgerlige ministre.]

deres revolutionære uafhængighed i fare ved at støtte Kerenskys folkefrontsregering mod general Kornilows kontrarevolutionære opstand. Det ville således være unfair at bebrejde de spanske arbejdere og deres revolutionære syndikalistiske og anarkistiske ledelse, at de under betingelser, som et virkeligt revolutionært parti som de russiske bolshevikker ville have udnyttet, skulle have undladt at tage magten på nationalt eller regionalt katalonsk niveau. Man kan ikke betegne bolshevikkernes politik i juli 1917 som en »forsigtig og realistisk revolutionær politik« og imidlertid beskyldte den samme politik for »mangel på revolutionær forudseenhed og beslutsomhed«, når den under fuldstændig analoge omstændigheder gentages af syndikalistene i Spanien. så måtte man også acceptere, hvad Pascal konstaterede for 200 år siden, nemlig at »hvad der er sandt på denne side af Pyrenæerne, er en løgn på den anden side«.

Vi vil ikke dermed bestride, at de katalonske arbejderes revolutionære aktion blev hemmet af deres traditionelle politiske abstinens. Endog deres mest radikale økonomiske forholdsregler på den tid, da de syntes at være og selv troede at være situationens uindskrænkede herrer, havde ikke den konsekvente målrettethed, ved hjælp af hvilken det bolshevistiske diktators økonomiske og politiske forholdsregler hensatte dets indenlandske fjender og dets fjender i hele den borgerlige verden i raseri og skræk. I de borgerlige beretninger om det revolutionære Spanien finder vi næsten ikke den ængstelse, hvormed de udenlandske iagttagere behandlede den russiske revolutions »rædsler« under »cordon sanitaire«.³ (Endog den tidligere marxist Karl Kautsky gentog dengang den underretning – og jeg tror, han troede på den –, at bolshevikkerne skulle have kronet deres ekspropriationer med »socialiseringen af bourgeoisiets kvinder«). Sammenlignet med sådanne overdrivelser finder vi i beretningen om kollektiviseringen fra korrespondenten for *The Times* endog en vis humor og en munter tiltro til det spanske folks »individualisme«:

»Centralregeringens ankomst bragte nyt liv til Barcelona. Den store by var begyndt at udmattes under kollektiviseringens byrde. I Spanien, hvor den enkelte vil forblive sin egen herre, kan lykken ikke kollektiviseres. En hotelejer, der ikke kunne bære at arbejde som tjener i sit eget hotel, arbejdede et andet sted som tjener.

Om en kendt skuespiller, der spillede en hovedrolle på scenen, men en lille rolle ved aflønningen, fortæller man, at han skulle have foreslået at udskifte ham med en scenearbejder: »Vi tjener det samme, lad mig opstille kulisserne og gå du op på scenen og spil.« For biografgængere er det blevet en spøg – ganske vist bedrøvelig – at opdage konservatoriets professorer spille andenviolin i kapellet.«

Endog den langt mere fjendtlige beretning fra korrespondenten for *New York Times*, der er skrevet én måned senere, indeholdt nogle ret tiltrækkende skildringer af arbejdernes liv i de kollektiviserede virksomheder, som for de stats-tilbedende, med værdipapirer spekulerende læsere suppleres med den beroligende bemærkning, at kollektiviseringen – der skildres med tekstilindustrien som eksempel – kun anvendes i begrænset omfang, da republikanerne foretrækker statskontrol frem for arbejderkontrol og forsøger at beskytte de udenlandske interesser i Spanien. I samme toneart bliver Spaniens »stærke mand« (den nu afsatte republikanske forsvarsmiister Prieto) for læserne af *Evening Standard* den 8. marts 1938 beskrevet som en »gemytlig, korpulent avisejer med dobbelthage og forkærlighed for ål«, hvis »værdi« også anerkendes af Franco, og som skal være gode venner med Juan March, Franco-bevægelsens financier.

At CNT og FAI⁴ under trykket af bitre erfaringer til sidst så sig tvunget til at opgive deres traditionelle strategi med ikke at blande sig i politik gjorde den *indispensable sammenhæng mellem økonomisk og politisk aktion i enhver, men frem for alt i den revolutionære fase af den proletariske klassekamp* åbenbar for alle revolutionære – bortset fra nogle håbløst sekteriske anarkistiske grupper. Det er den vigtigste lære af den spanske revolution, der står som afslutningen på den revolutionære bølge efter den første verdenskrig. Den bliver særlig vigtig, når vi tager hensyn til den fundamentale forskel mellem de spanske arbejderes klassebevægelse og formerne for politisk klassekamp i Europa og USA det sidste trekvarte århundrede.

Gyldigheden af denne lære svækkes ikke af de relativt moderate krav, som CNT fremsetter på nuværende tidspunkt. Utvivlsomt indeholder forslaget om en »ny konstitutionel periode, der skulle stemme overens med folkemassernes bestræbelser i den socialistiske

³ [»Cordon sanitaire« kaldte den franske udenrigsminister Pichon d. 29.3.1919 de lande, der grænsede op til Sovjetunionen, og som skulle beskytte omverdenen mod den bolshevistiske bacille.]

⁴ [CNT = *Confederación Nacional del Trabajo*, den anarkosyndikalistiske fagforening; FAI = *Federación Anarquista Ibérica*, den hemmelige anarkistiske føderation.]

republik og være demokratisk og føderal«, intet, som folkefrontsregeringen ikke – også under fortsættelse af sin hidtidige borgerlige politik – skulle kunne bifalde. Selv oprettelsen af et »Nationalt Økonomisk Råd på politisk og faglig basis, hvor det socialdemokratiske UGT og det syndikalistiske CNT er lige stærkt repræsenteret«, kunne ikke forvandle regeringens hidtidige borgerligt-reformistiske tendens til en proletariskrevolutionær. Her ser man endnu engang den store lighed mellem syndikalisternes aktuelle taktik og bolshevikkernes holdning kort før og endog efter Kornilow-kuppet. Når denne analogi er rigtig, når vi kunne vise, at endog et revolutionært parti, der var så overvejende politisk og var så politisk erfarent, som det parti, der lavede oktoberrevolutionen, først kunne tage sig sammen til den sidste fuldendelse i kraft af en historisk intuition, der var helt forskellig fra dets hidtidige, hvordan kan vi så forvente en sådan overmenneskelig og overhistorisk præstation af en hidtil upolitisk og politisk uerfaren gruppe af proletariske revolutionære under de uudviklede betingelser i det nuværende Spanien – hvor den iberiske Kornilows kontrarevolution ikke er brudt sammen, men ekspanderer sejrrikt og nu angriber Spaniens industrielle hjerte, de antifascistiske og antikapitalistiske kræfters sidste bastion, den proletariske provins Barcelona.

Fra en nøgtern historisk undersøgelses standpunkt er der tilstrækkeligt med beviser for, at den bolshevistiske ledelse af 1917 ikke var fri for menneskelig vaklen og mangel på forudseenhed, som er en del af enhver revolutionær aktion. Endog efter den sejrriige afslutning af det mesterstykke af en politisk strategi, som bolshevikerne præsterede under Kornilow-affæren i august og september 1917, idet de efter Lenins højst subtile anvisning bestræbte sig på »at kæmpe mod Kornilow akkurat som Kerenskys tropper«, men samtidig ikke støttede Kerensky, men »tværtimod påviste hans svagheder«, gik Lenin ud fra den antagelse, at den provisoriske regerings svagheder efter Kornilows nederlag skulle være så åbenbare, at en fredelig videreudvikling af revolutionen skulle være mulig, idet man erstattede Kerensky med en socialrevolutionær-menshevistisk regering, som skulle være ansvarlig over for sovjetterne. Bolshevikerne ville ikke deltage i en sådan regering, men de ville »undlade at kræve magtens øjeblikkelige overgang til arbejderne og de fattige bønder og endvidere ikke

anvende revolutionære metoder for at nå dette mål«. Da Lenin foreslog denne taktik i sin kendte artikel »Om kompromisser«, gjorde han sig trods alt ikke til af sin ufejlbarlige revolutionære retskaffenhed, som Stalin og de staten negerende anarkister i det ultrakapitalistiske Holland gør det idag. Men dette lille stykke virkelig historie viser, hvor lidt Lenins fattige efterfølgere er berettiget til at kritisere, hvad syndikalisterne i det revolutionære Katalonien har præsteret, også når man ser bort fra den velkendte tvetydighed i den »hjælp«, kommunisterne og den russiske stat ydede de spanske anarkister i selve Spanien og i »Ikke-interventionskomitéen«.⁵

En dyb skygge ligger over det opbygningsarbejde, der under heroiske anstrengelser og ofre gennemføres overalt i Spanien, hvor det anarkosyndikalistiske »kollektiviserings« – program fik overhånd over de socialdemokratiske og kommunistiske krav om »nationalisering« og »statsintervention«. Hele dette arbejde var kun forberedende. Dets videre udvikling og dets videre eksistens afhang af den revolutionære bevægelses fremskridt, frem for alt af det afgørende nederlag for Francos kontrarevolution og hans mægtige fascistiske og halvfascistiske allierede. Selv nu, hvor den højt vurderede nye republikanske armés nederlag har gjort Negrin-regeringens indre svagheder så tydelige, at den vigtigste repræsentant for de fascistiske og kapitalistiske kræfter i folkefrontsregeringen, Indalcio Prieto, lidet smigrende måtte afsættes og en stærkere »venstreorientering« i regeringen blev nødvendig, ville en sejr, som de revolutionært-proletariske kræfter i sidste øjeblik erobrede i Barcelona, stærkt øge den umiddelbare historiske og praktiske betydning af det store eksperiment, en ægte proletarisk – d.v.s. af arbejderne og deres fagforeninger selv påbegyndt og videreført kollektivisering – er.

Uden en sådan gunstig vending kan fremstillingen af den katalonske kollektivisering – der slående fremgår af en lille bog,⁶ som CNT og FAI har offentliggjort, og som ligger til grund for vores egen analyse og kritik af de spanske erfaringer i en fortsættelse af denne artikel⁷ – ikke gøre fordring på større fortjeneste, end hvad

⁵ Vi citerer en passus fra *Pravda* den 17. december 1936, der åbent udtaler de stalinistiske »venners« hensigter i et »bolsheiseret« Spanien: »Rensningen af Katalonien for alle trozkistiske og anarkosyndikalistiske elementer er allerede begyndt. Den gennemføres med samme energi som i Rusland.«

⁶ *Collectivizations*, Editions CNT-FAI 1937. [Nyt oplag: Toulouse 1965.]

⁷ [Cf. Karl Korsch: *Kollektivisering i Spanien* i Chr. Mailand-Hansen (red.): *Anarkismen*, København 1970.]

Marx, Engels, Lissagaray og andre skribenter beretter om de økonomiske eksperimenter i pariserarbejdernes revolutionære kommune fra 1871. De er begge en del af den historiske fortid, akkurat som de revolutionære italienske arbejderes forsøg i 1920, der senere blev tilrettelagt af den af de skrækslagne jordejere og kapitalister betalte Mussolinis horder, og de ligeå forgæves forsøg, som fortroppen for de tyske og ungarske arbejdere gjorde mellem 1918 og 1923. Lige så lidt havde de mere omfattende og mere kendte resultater, som blev opnået af de russiske arbejdere 1918-1920 i en periode med virkelig kommunistisk eksperimenteren, nogen som helst praktisk betydning for den senere såkaldte »socialistiske opbygning« i Sovjetrusland. De blev snart forkastet af bolshevikerne som en blot negativ form for kommunisme, som en modstræbende ledelse var blevet aftvunget i kraft af krigens og borgerkrigens nødstilstand. Således blev eksperimentet med den såkaldte »krigskommunisme«, der var meget mere positiv bevægelse i retning af kommunismen end NEP, Neo-NEP og alle de andre varianter af en ikke længere proletarisk og socialistisk politik, således som den blev gennemført af det postleninistiske og stalinistiske bureaukratis forskellige grupperinger – i et land, som endnu idag gør krav på i kraft af opbygningen af »socialisme i ét land« at stå i spidsen for den internationale

arbejderklasse – en glemt episode i den historiske fortid.

Allerede før denne vending i den bolshevistiske økonomiske politik havde Lenin den 4. december 1919 – to år efter magtovertagelsen – på landbrugskommunernes og landbrugsartellernes 1. kongres defineret resultaterne af den hidtidige kamp for virkeliggørelsen af kommunismen på følgende måde:

»Kommunismen er Socialismens højeste udviklingstrin, hvor Folk arbejder, fordi de indser Nødvendigheden af at arbejde for det almene Vel. Vi ved, at vi ikke for Tiden kan indføre den socialistiske Ordning – Gud give, at vore Børn eller maaske vore Børnebørn vil opleve at se den indført her i landet.«⁸

»*At tjene revolutionens historie*« er mottoet for den oven for nævnte bog om den spanske revolution. Det betyder for udgiverne af den såvel som for os, altså for revolutionære arbejdere i en dyst og kriseramet verden, hvor alle de »gamle« socialistiske, kommunistiske og anarkistiske arbejderbevægelseres former er i tilbagegang, at vi af de historiske sejre og nederlag må udtrække lærerne for fremtiden, finde veje og midler til at virkeliggøre den revolutionære arbejderklassens mål.

Oversat af Kjeld Schmidt

⁸ [V. I. Lenin: Tale på Landbrugskommunernes og Landbrugsartellernes 1. Kongres 4. December 1919; i idem: *Udvalgte Værker*, København 1948, bd. 11, pp. 75-76.]

Bog- og tidsskriftsanmeldelser

Det er vores hensigt i denne rubrik dels at nævne alle de bøger, KURASJEs redaktion modtager til anmeldelse, og dels at anmelde bøger eller tidsskrifter, som vi mener, har en særlig forbindelse med det pågældende nummer af KURASJE.

Modtaget fra Forlaget DEMOS, København: S. Bosgra & C. van Krimpen: Portugal og NATO, Imperialistserien nr. 1.

Modtaget fra PAX Forlag, Oslo:

Hans Olaf Brevig: NS – fra parti til sekt. Nils P. Gleditsch & Sverre Lodgaard: Krigsstaten Norge. Seymour B. Hersh: Kemisk og biologisk krigføring. Bjørn Johannessen & Kjell G. Rosland: Kampen om Tyskland. Theo Koritzinsky: Velgere, partier og utenrikspolitik. Georg Lukacs: Lenin. Harry Magdorf: Imperialismen i vår tid. Harald Normann: De fem første dagene, 9. april i perspektiv. Per Otnes: Den samiske nasjon. Gunnar Skirbekk: Nymarxisme og kritisk dialektikk.

Modtaget fra Bo Cavefors Bokforlag, Stockholm:

Kristina Ahlmark-Michanek: Jungfrutro och dubbelmoral, Louis Althusser: För Marx. Louis Althusser: Lenin och filosofin. Louis Althusser & Etienne Balibar: Att läsa Kapitalet, del 1 & 2. Ronny Ambjörnsson: Flodsökarna. Ronny Ambjörnsson & Aant Elzinga: Tradition och revolution, del 1. Peter Benenson: Åsiktsförföljelse i öst och väst. Olle Bengtson: Vem bär ansvar för bostadskrisen? Walter Benjamin: Bild och dialektik. Torsten Bergmark: Konst, klass, kapital. Johannes Bobrowski: Litauisk melodi. Jan Broberg (ed): Möten med utländska författare. Che Guevara: Gerillakrig. Maurice Cornforth: Marxismens filosofi, del 1, å 3. Robert Davezies: Fronten. Peter Dencik, Lars Herlitz & Bengt-Åke Lundvall: Marxismens politiska ekonomi. Gunnar Frederiksson: Det politiska språket. Lars Furhoff: Kommunal skendemokrati? Dr Gormander: Tages lilla Ljusblå. Andrzej Gorz: Förrädaren. Antonio Gramsci: En kollektiv intellektuell. Ola Gummesson & Bengt A. Johansson: Folkstyrets vilkor. Gunnar Gunnarson: Georg Lukács. En essay. Gunnar Gunnarson: Dikten och demonerna. Hilding Hagberg: I Marx-Lenins anda. Helena Henschen, Gunnar Orlander, Ove Tjernberg: N. J. A. Vladimir Holan: Drömmen och andra dikter. Göran Hydén: Politik och samhälle i Afrika. Gustav Johansson: Sjäpometoder, tjallare och mytomaner. Gustav Johansson: Svenska folkets undangömda öden. Kjell Johansson (red): Det svarta Spanien. Kjell Johanson: Problem i tonåren. Kjell Johanson: Facism, nazism, racism. Laurie Lee: Cider med Rosie. Henri Lefebvre: Marxismen. V. I. Lenin: Imperialismen som kapitalismens högsta stadium. Claude Lévi-Strauss och strukturalismen. Lennart Ljunglöf: Maktspel i Östeuropa. Lu Hsun: Den sanna historien om

Ah Q och andra berättelser. Rosa Luxemburg: Jag var, jag är, jag blir. Mao Tse-tung: Militärpolitiska skrifter, del 1 & 2. Karl Marx: Kapitalet, första boken. James Matthews: Mary, Billy, Cyril och Joseph. Friedrich Nietzsche: Sålunda talade Zarathustra. Kostis Papakongos: Vågor kring Rhodos. Edward Rowan: Uttryck för ett behov. Ferdinand de Saussure: Kurs i allmän lingvistik. Adam Schaff: Introduktion till semantiken. C. P. Snow: De två kulturerna; en ny genomgång. Göran Skytte: Om Franco-Spanien. Solidaritet, Antifascistisk årsbok, 1968–69 & 1969–70. John Strachey: Att förebygga krig. Jörn Svensson: Korporatismen och den borgerliga klassdiktaturen. J. Takman: Vietnam – ockupanterna och folket. Ernst Thiel: Vara eller synas vara. Anna Törngren: Opium för folket. Till kritiken av religionshistorien. Thomas Waldén: Den slutna världen. Peter Weiss: Notiser om det kulturella livet i Demokratiska Republiken Viet nam. Peter Weiss: Rapporter. Peter Weiss: Jean Paul Marat. Peter Weiss: Trotskij i exil. Peter Weiss & Gunilla Palmstierna: Rapport fra Förenta Staternas förstärkta abgrepp mot Nordvietnam efter den 31. marts 1968. Victor Vinde: de Gaulle och Frankrike. Per Wästberg (red): Afrika Berättar. Nordal Åkerman (red): Brott och straff. Nordal Åkerman (red): Samhälle och Socialism.

Karl Marx: Kapitalet. Kritik af den politiska ekonomin.

Första boken. Kapitalets produktionsprocess.

Översättning: Ivan Bohman. Inledning: Bo Gustafsson. Publicerad i samarbete med Tidsskriften Claré. Bo Cavefors Bokforlag 1969. Sv. kr. 50. Da. kr. 94,60.

Efter den proletariske bevægelse i nærved et halvt århundrede har været tvunget under jorden af den moderne etatistiske kontrarevolution og i årevis har været reduceret til næppe mere end individuelle drømme om *happy ending*, er den nu, hvor de bureaukratisk-etatistiske organisationsformer er i færd med at blive en hemsko for udviklingen af de samfundsmæssige produktivkræfter, d.v.s. for den frie udvikling af individualiteterne, i færd med så småt at komme til sig selv igen, hvad der manifesterer sig som bølger af vilde strejker, universiteternes sammenbrud etc. Herved aktualiseres og artikuleres behovet for en videreudvikling af det revolutionære proletariats videnskabelige teori; en teori, som ikke tilstræber objektiv kundskab om virkeligheden ud fra en uafhængig teoretisk

interesse, men tvinges til at erhverve denne kundskab af kampens praktiske nødvendighed. Negligerer teorien denne objektive kundskab, erstattes den empiriske og grundige forskning med abstrakte læresætninger (de være sig henvendt fra marxismen-leninismen, anarkismen, syndikalismen, castroismen, trozskismen, revisionismen, liberalismen eller buddhismen), svigter teorien sit formål og påfører den proletariske bevægelse nederlag og undergang, akkurat som det er sket tidligere. Det drejer sig altså om empirisk og med naturvidenskabernes nøjagtighed at undersøge det moderne borgerlige samfunds økonomiske bevægelseslove og strukturelle diskrepanser.

Det er klart, at dette for den proletariske bevægelses videre udvikling så vitale videnskabelige arbejde kun kan foregå som en *videreudvikling* af det revolutionære proletariats videnskabelige teori. Dette skal på den ene side ikke forstås som *revision* af disse teoretiske landvindinger, d.v.s. *tilbagefald* til *forladte* positioner (f.eks. er hverken Habermas' »revision« af Marx' »arbejdsværditeori« eller Baran & Sweezys »revision« af sammes merværditeori ingenlunde nogen videreudvikling af teorien, men et tilbagefald til præmarxistiske positioner). Det skal på den anden side heller ikke forstås som en ren og skær *applicering* af en én gang for alle etableret teori (eller for den sags skyld: metode) på andre områder eller på den nye virkelighed, thi alle »forsøg på at genetablere den marxistiske lære som helhed og i dens oprindelige funktion som teori for arbejderklassens sociale revolution er i dag reaktionære utopier.«¹

Videreudviklingen af det revolutionære proletariats videnskabelige teori betyder tværtimod en overskridelse af dens *historiske skranke*. For den marxiske videreudvikling af denne teori vil det sige: en overskridelse af teoriens »økonomiske« form. Allerede Marx »havde proklameret den opgave at overskride den Politiske Økonomis standpunkt som en ikke blot teoretisk, men kun gennem revolutionær praxis løselig opgave«. At Marx i sin teori »ganske vist kritiserer den Politiske Økonomis (*fetichistiske*) kategorier, men ikke til fulde kan erstatte dem med andre *direkte samfundsmæssige* kategorier, består deri, at også proletariats praktiske klassekamp på hint udviklingstrin, på hvilket

det på Marx' tid befandt sig [. . .], i virkeligheden kun kan angribe den borgerlige vareproduktionsform, men ikke til fulde kan omstyrte og erstatte den med den samfundsmæssige produktions socialistiske form«² – simpelthen på grund af produktionsprocessens daværende begrænset samfundsmæssige karakter. Idag, hvor kapitalen er begyndt at føle og vide sig selv som en skranke for udviklingen; hvor produktionsprocessen i den grad er blevet samfundsmæssig, at *krisen* er blevet permanent og manifesterer sig som nødvendigheden af fortløbende og tiltagende statslig intervention i økonomien; hvor den på vareproduktionen baserede bureaukratisk-etatistiske organisationsform i stigende grad bliver en hemsko for den samfundsmæssige produktionsproces' teknisk nødvendige frie Kooperation og Kommunikation mellem producenterne; altså: i dag, hvor den borgerlige vareproduktion til fulde kan omstyrtes og erstattes med den samfundsmæssige produktions socialistiske form, og hvor det faktiske indhold i proletariats praktiske klassekamp følgelig overskrider sine hidtidige historiske skranke³ og bliver ophævelsen af alle borgerlige produktionsforhold og herpå baserede former til fordel for en association af frie producenter, – under disse omstændigheder bliver det nødvendigt at fuldføre, hvad allerede Marx var begyndt på, men af de nævnte grunde (den historiske skranke) ikke havde kunnet fuldføre: nemlig at *sprænge teoriens økonomiske form*, d.v.s. fuldføre kritikken af den politiske økonomis fetichistiske kategorier *ved at* erstatte disse med direkte samfundsmæssige kategorier. De punkter, det først og fremmest drejer sig om at udvikle, er altså:

1) Den »sociologiske« teori om samtlige kapitalistiske produktionsforholds fetichkarakter og på grundlag heraf teorien om »overbygning«: retsforholdene som forhold mellem bærere af varer; staten som en herpå baseret organisationsform og som den »frygteligste af alle feticher« (Trotsky); de umiddelbare tænkeformer, hvori de fetichistiske produktionsforhold manifesterer sig, de hertil svarende fetichistiske

² Karl Korsch: *Teser om økonomi og politik* [1934/1935]; i *Zenit* nr. 5/1968, p. 25.

³ Skranke, der ikke blot manifesterede sig som utopisternes og anarkisternes manglende forståelse af nødvendigheden af at ophæve selve *vareproduktionen* og ikke blot de herpå baserede vederstyggeligheder: pengene og staten, men også som »marxisternes« statstilbedelse, d.v.s. deres tilbedelse af en på vareproduktionen baseret organisationsform og deres hertil svarende tilbedelse af partiet.

¹ Karl Korsch: *10 teser om marxisme i dag* (1950); i Chr. Mailand-Hansen (red.): *Anarkismen*, København 1970, p. 98.

sprogformer og de herpå baserede ideologiske forestillinger.

2) Teorien om den proletariske bevægelses interessebasis *i produktionen* (og ikke *i cirkulationen*, for slet ikke at tale om de *evige værdier*: Frihed, Lighed & Broderskab) og dermed en overskridelse af den blot økonomiske bestemmelse af den proletariske revolutions samfundsmæssige subjekt som den lønarbejder, »der producerer og valoriserer »Kapital« og bliver kastet på gaden, så snart han er overflødig for »Monsieur Kapitals« valoriseringsbehov.«⁴

Allerede Marx selv havde betegnet sin og den politiske økonomis definition på en produktiv arbejder (»produktiv arbejder er den, der direkte forøger sin herres rigdom«, siger Marx flere steder med Malthus) som noget forbandet »nonsense«⁵, men overskride denne fetichistiske bestemmelse formåede han ikke (af de nævnte grunde); men eftersom (i fetichistisk forstand) »uproduktivt« arbejde med udviklingen af produktivkræfternes samfundsmæssige karakter i stigende grad bliver nødvendigt for den samfundsmæssige produktionsproces, bliver det altså mere og mere nødvendigt for den proletariske videnskab at overskride den fetichistiske bestemmelse af produktivt arbejde og bestemme det som det arbejde, der udvikler *den virkelige rigdom*, d.v.s. »alle individers udviklede produktivkraft«.⁶ Dette betyder selvfølgelig ikke, at den fetichistiske kategori »produktivt arbejde« har mistet enhver objektivitet;⁷ dertil behøves proletariats revolutionære praxis! Det betyder selvfølgelig heller ikke, at den direkte samfundsmæssige bestemmelse af det produktive arbejde skulle være udtømt med ovenstående, thi den kan kun være videnskabelig, d.v.s. konkret-empirisk; den indebærer m.a.o. undersøgelse af produktionsprocessens tiltagende samfundsmæssige karakter og hvorledes denne manifesterer sig fetichistisk forvrænget i profitratens faldende tendens, kapitalens valoriseringsvanskeligheder, den permanente krisetilstand eller senkapitalismen, den korporative stat, etc.; undersøgelse af videnskabens involvering i produktionsprocessen, kooperations- og kommunikationsformerne i den tilta-

gende samfundsmæssige produktionsproces, producenterens behov for virkelig produktivt arbejde, etc.

Alt dette for at gøre det forståeligt, hvad en *videreudvikling* af den revolutionære videnskab vil sige idag, og for at demonstrere, at udviklingen af teorien kun kan ske på basis af en virkelig *tilegnelse* af bevægelsens hidtidige teoretiske resultater, og at en rent ud sagt filologisk korrekt og uhildet læsning af teksterne altså er en tvingende nødvendighed for den praktiske klassekamp.

Forsåvidt er det prisværdigt, at første bind af Marx' videnskabelige hovedværk *Kapitalen* nu foreligger i en ny svensk udgave, som i det ydre fremstår som yderst velegnet til dette studium: slidstærkt omslag; smuk og læselig typografi; godt papir; righoldigt noteapparat; ordforklaring; personregister; bilag med uddrag fra Marx' brevveksling om *Kapitalen*; to anmeldelser af Engels; uddrag fra Marx' manuskript fra 1881/1882 om hr. Adolph Wagners konfuse læsning af *Kapitalen*; samt et glimrende emneregister. Men hermed ophører også det prisværdige. Oversættelsen er katastrofal.

Der er tale om det, Marx i *Heilige Familie* kalder en »karakteriserende« oversættelse, d.v.s. en ideologisk fordrejende oversættelse. Tendensen fremgår dobbelt af Bo Gustafssons indledning, nærmere betegnet hans karakteriserende oversættelse af en vigtig passus i et brev, Marx skrev til Ruge i september 1843:

»Vi säger inte till världen: sluta kämpa – all er kamp är förgäves. Allt vi gör är att ge den en riktig kamparoll.« (p. VII)

Dette illustrerer ufrivilligt præcist, hvad Marx mente, da han sagde, at han ikke var marxist, thi hvor Gustafsson gør den revolutionære teori til »en rigtig kamparoll«, dér – i selvsamme passus – tager Marx udtrykkeligt afstand fra ideologerne:

»Wir treten [. . .] nicht der Welt doktriniert mit einem neuen Prinzip entgegen: Hier ist die Wahrheit, hier kniee nieder! [. . .] Wir sagen ihr nicht: Lass ab von deinen Kämpfen, sie sind dummes Zeug; wir wollen dir die wahre Parole des Kampfes zuschreiben. Wir zeigen ihr nur, warum sie eigentlich kämpft, und das Bewusstsein ist eine Sache, die sie sich aneignen muss, wenn sie auch nicht will. [/] Die Reform des Bewusstseins besteht nur darin, dass man die Welt ihr Bewusstsein innerwerden lässt, dass man sie aus dem Traum über sich selbst aufweckt, dass man ihre eignen Aktionen ihr *erklärt*.«⁸

⁴ Karl Marx: *Das Kapital*, bd. I (1867); i Marx/Engels: *Werke*, Berlin 1956-1968, bd. 23, p. 642, note 70.

⁵ Karl Marx: *Kritik af den politiske økonomi. Grundrids [1857-1858]*; København 1970, p. 101.

⁶ *Ibid.*, p. 311.

⁷ Og da slet ikke at »det videnskabeligt-tekniske fremskridt er blevet en uafhængig merværdikilde«, som det hedder hos den professorale konfusius Jürgen Habermas (*Technik und Wissenschaft als »Ideologie«*, Frankfurt/M 1968, p. 80).

⁸ Karl Marx: *Briefe aus den »Deutsch-Französischen Jahrbüchern«*, i *Werke*, bd. 1, pp. 345-346.

Jeg har bragt den famøse passus i dens sammenhæng for at gøre det helt tydeligt, at Bo Gustafsson bogstaveligt talt ikke har forstået ét ord af, hvad han har læst. Marx vil aldeles ikke udskrive »kampens sande parole«; teorien skal ikke legitimere, men forklare:

»Kommunisternes teoretiske grundsætninger hviler aldeles ikke på ideer, på principper, som er opfundet eller opdaget af en eller anden verdensreformer. [1] De er kun almene udtryk for de faktiske forhold, der knytter sig til en eksisterende klassekamp, til en historisk bevægelse, der foregår for øjnene af os.«⁹

»Den sande teori må klargøres og udvikles inden for konkrete tilstande og på bestående forhold.«¹⁰

Men for Gustafsson og Clarté er Marx' teori en ideologi: »*marxismen är odödlig*«, skriver oversætteren Bohman i sit forord; de revolutionære producenters videnskabelige teori er her erstattet af en ideologi, som skal legitimere visse intellektuelle lags etatiske aspirationer; samme funktion har den svenske oversættelse af *Kapitalen*, hvad der forklarer den »karakteriserende« oversættelse.

At der subjektivt – i oversætterens bevidsthed – er tale om en *modernisering* af den marx'ske tekst, gør det ikke bedre, tværtimod. Han skriver (p. V) i sit forord:

»Marx skrev visserligen en oerhårt tung och »massiv« tyska, men jag tror inte att man av pietetsskäl bör översätta honom till en lika tung och svårläst svenska, i synnerhet som ett helt sekel förflutit, sedan första bandets första upplaga utkom.«

»Vi har strävat efter att göra en *läsbar* svensk översättning af »Kapitalet«, en översättning som återger Marx' tanker på ett begripligt språk men utan att fuska bort något av korrektheten i innehållet.«

Marx, der selv i et brev til Engels (31. juli 1865) skriver, at det er hans skrifers fortrin, »at de er et kunstnerisk hele«, skulle altså, hvad sproget angår, være et ubevidst produkt af sin tid; den form, Marx gav *Kapitalen*, skulle altså være indholdet udvortes. Tanken er grotesk! Og giver groteske udslag; f.eks.: Nok formåede Marx at forudsige en del, men når han på side 67 i den svenske udgave giver den nulevende »profesor Ohlin« en ikke særligt smigrende omtale, så skyldes det dog den svenske oversætters malplacerede ihærdighed og ønske om at forvandle *Kapitalen* til en »kampparoll«, for hos Marx står der »hr. M. Wirth«,

d.v.s. den i 1900 afdøde vulgærøkonom Max Wirth. Den normalt begavede læser kunne jo nok regne ud, at omtalen af professor Ohlin i *Kapitalet* skyldes Bohmans »karakteriserende« oversættelse, så stor skade kan det næppe volde forståelsen af værket. Langt værre er oversætterens ideologisk bestemte fordrejning af selve teksten. For at vise, hvorledes det faktisk forholder sig med denne oversættelse, vil jeg citere en længere passage fra afsnittet om *Varens fetichkarakter og dennes hemmelighed* (tallene i de firkantede parenteser henviser til mine kommentarer):

»Vad är alltså orsaken [1] till den gåtfulla karaktär, som arbetsprodukten får, så snart den antar varuform? Uppenbarligen är et just själva denna form. De mänskliga arbetenas likhet får sitt objektiva uttryck [2] i arbetsprodukternas likartade värde-tillvaro [3]; måttstocken på forbrukning af mänsklig arbetskraft, tidslängden, får formen av arbetsprodukternas värdestorlek; och slutligen får förhållandet mellan producenterna, vilket avspeglar deras arbetes samhälliga karaktär [4], formen av ett samhälligt förhållande mellan arbetsprodukterna. [5] Det hemlighetsfulla i varuformen består alltså helt enkelt däri, att varorna [5] för människorna återspeglar deres eget arbetes samhälliga karaktär som en objektiv egenskap hos själva arbetsprodukterna, som dessa tings samhälliga naturegenskaper. [6] Därmed återspeglas också producenternas samhälliga förhållande till totalarbetet som et samhälligt förhållande mellan ting, som [7] existerer utanför dem själva. Genom detta quidproquo blir arbetsprodukterna varor, dvs. ting med övernaturliga eller samhällige egenskaper [8].« (pp. 62–63)

1) På sit uhørt tunge og »massive« tysk spørger Marx, hvoraf denne gådefulde karakter »entspringt«, udspringer. Men det er jo aldeles uforståeligt for moderne mennesker, så hos Bohman bliver dette *begreb* oversat til snart denne mystiske karakters »opprinnelse«, snart dens »orsak«, og snart taler han om, hvorpå den »beror«. I sandhed »en *läsbar* svensk översättning«.

2) På sit uhørt tunge og »massive« tysk skriver Marx ikke »Ausdruck«, men »Form«, d.v.s. »form«.

3) På sit uhørt tunge og »massive« tysk skriver Marx ikke »Wertdasein«, men »Wertgegenständlichkeit«, et ord, som var ligeså ualmindeligt på tysk i 1867 som »værditingslighed« på dansk i 1970. Hele sætningen lyder – ordret oversat – således:

»De menneskelige arbejders lighed erholder den tingslige form af arbejdsprodukternes lige værditingslighed«.

⁹ Marx/Engels: *Det kommunistiske partis manifest* (1848), i *Udvalgte skrifter*, København 1952, bd. 1, p. 39.

¹⁰ Marx til Dagobert Oppenheim den 25. august 1842.

4) Denne tautologi findes ikke hos Marx, der skriver:

»endlich die Verhältnisse der Produzenten, worin jene gesellschaftlichen Bestimmungen ihrer Arbeiten betätigt werden, erhalten die Form eines gesellschaftlichen Verhältnisses der Arbeitsprodukte.«

Marx skriver altså ikke et ord om, at forholdet mellem producenterne skulle genspejle deres arbejders samfundsmæssige karakter; han skriver derimod at deres arbejders samfundsmæssige *bestemmelser realiseres* eller *iværksættes* i forholdene mellem producenterne.

5) Marx skriver ikke »die Waren«, men »sie« og mener selvfølgelig »die Warenform«.

6) Ud fra deisen, at lange sætninger kun forekom for 100 år siden har Bohman sat et punktum her – uden at ændre den følgende sætning på korrekt vis. Hos Marx er det her et komma, sådan at den følgende sætning også indgår i bestemmelsen af, hvori vareformens hemmelighedsfuldhed består:

»og at den [vareformens hemmelighedsfuldhed] derfor også reflekterer producenternes samfundsmæssige forhold til totalarbejdet som et uden for dem eksisterende samfundsmæssigt forhold mellem genstande.«

7) Ud fra deisen, at *præsens participium* kun forekom for 100 år siden har Bohman her lavet en objektivt uforståelig bisætning: hvad refererer »som« egentlig til? »förhållande« eller »ting?« Jeg kan meddele at det må referere til »förhållande«. I sandhed »en läsbar svensk översättning«.

8) Ting med »övernaturliga« egenskaber, d.v.s. spåkonens glaskugle, kaffegrums og spillekort. Men ifølge Marx får arbejdsprodukterne på intet tidspunkt så vidunderlige egenskaber, men de bliver »sinnlich übersinnliche oder gesellschaftliche Dinge« (sanseligt oversanselige eller samfundsmæssige ting), når de byttes som varer. At tale om »övernaturliga eller samhälliga *egenskaper*« ved tingene er – sagt uden omsvøb – at reproducere hele vareverdenens mystik.

Moderniseringen er altså objektivt en ideologisk forvrængning af Marx' teori, hvad der kun er et udtryk for, at marxist-leninisterne har staten »den frygteligste af alle feticher« – som interessebasis og derfor er ligeså hildet i de fetichistiske tænkeformer som hele banden af »kritiske« statskapitalistiske ideologer fra Joan Robinson til Jürgen Habermas, som leder efter et analytisk apparat, der kan tjene den korpo-

rativ stat som teoretisk grundlag for en mere fornuftig planlægning.

Samtlige hidtil nævnte eksempler på karakteriserende oversættelse er hentet fra siderne 62–63. Der findes endnu flere fejl på disse to sider, og stikprøver rundt omkring i oversættelsen ændrer ikke billedet til det *bedre*. På side 68 konkluderer den *svenske* Marx sin fremstilling af en forening af frie mennesker, der arbejder med fælles produktionsmidler og forbruger deres mange, individuelle arbejds kræfter selvbevidst som én samfundsmæssig arbejdskraft, således:

»De samhälleliga förhållande mellan människorna, deras arbete och deras arbetsprodukter, blir här enkla og lättfattliga i både produktionen och distributionen.«

Det er jo ikke just letfatteligt. Hvad vil det sige? Hvad betyder den indskudte sætning? Det er objektivt uforståeligt. På sit uhørt tunge og massive tysk skriver Marx derimod:

»Die gesellschaftliche Beziehungen der Menschen zu ihren Arbeiten und ihren Arbeitsprodukten bleiben hier durchsichtig einfach in der Produktion sowohl als in der Distribution.«

Det i Marx' teori om produktionsforholdenes fetichkarakter yderst central begreb om de samfundsmæssige relationers *gennemsigtighed* resp. *uigenomsigtighed* bliver totalt forfusket i den svenske oversættelse. Mens »gennemsigtigt enkle« relationer på side 68 (som vist) bliver til »enkla og lättfattliga« »förhållande«, bliver »gennemsigtigt fornuftige relationer« på side 69 til »klara, förnuftiga förhållande«. Adverbier er kun noget man brugte for 100 år siden, synes Bohman at mene.

Nu jeg har slået op på siderne 68–69, kan jeg ikke dy mig for at gøre opmærksom på denne lille perle af en modernisering: kristendommens »Kultus des abstrakten Menschen« oversættes til »kristendommen med sin abstrakta människokult«, hvad det så end vil sige?

I sidste afsnit af 17. kapitel findes et for forståelsen af Marx' videnskabsteori meget vigtigt sted. På side 473 i den svenske oversættelse fandt jeg følgende.

»Alla yttre former, som omedelbart kan iakttas, framkallar alltid direkt de sedvanliga föreställningsformer-na, medan de underliggande orsakerna medvetet måste uppdages av vetenskapen. Samma sak gäller sådana yttre former som »arbetets värde och pris« eller »arbetslön« i motsats till den underliggande verkligheten, »arbetskraftens värde och pris.«

Forstå det, hvem der kan! Prøv at sammenligne grundigt med, hvad Marx skriver:

»Übrigens gilt von der Erscheinungsform, »Wert und Preis der Arbeit« oder »Arbeitslohn«, im Unterschied zum wesentlichen Verhältnis, welches erscheint, dem Wert und Preis der Arbeitskraft, das selbe, was von allen Erscheinungsformen und ihrem verborgnen Hintergrund. Die ersteren reproduzieren sich unmittelbar spontan, als gang und gäbe Denkformen, der andere muss durch die Wissenschaft erst entdeckt werden.«

Her – hos Marx – bliver sammenhængen mellem de metodologiske overvejelser og teorien om de kapitalistiske produktionsforholds fetichkarakter evident, hvad man ikke kan sige om den svenske oversættelse. Bortset fra at »welches« selvfølgelig refererer til det væsentlige forhold (det er det væsentlige forhold, der fremtræder, og ikke fremtrædelsesformen, selvfølgelig) – bliver centrale begreber oversat helt konfust: »Erscheinungsform« (fremtrædelsesform) oversættes til »yttre form«; »Denkformen« (tænkeformer) oversættes til »föreställningsformer«, selv om »Gedankenformen« på side 66 korrekt oversættes til »tankeformer«; »reproduzieren« oversættes til »framkallar«; fremtrædelsesformernes »verborgnen Hintergrund« (eller er det det »wesentlichen Verhältnis«?) oversættes til »de underliggande orsakerne«. Hvortil jo kommer den totale konfundering af sætningerne og det nye ord »alltid«, som forvandler Marx' empiriske udsagn til pur ontologi, og som eo ipso gør produktionsforholdenes uigennemsigthed til den »naturegenskab«, det er videnskabens opgave at afsløre som *skin* og finde den skjulte grund til.

Det er klart, at Marx' sprog er »uhørt tungt og »massivt« for den, der af brutale og betrængte (in casu: etatistiske) interesser forhindres i at opdage den »bag« de fetichistiske fremtrædelsesformer skjulte virkelighed, og for hvem Marx' fremstillingsform derfor er »Hegelian stuff and nonsense«, som Joan Robinson udtrykker det, og som Bohman, om han havde været ligeså ærlig, ville have udtrykt det.

Marx' uhørt tunge og »massive« tysk er at foretrække frem for denne konfuse og karakteriserende svenske oversættelse – selv om man ikke er stiv til tysk. Jeg vil anbefale den udgave, der findes i Marx/Engels: *Werke*, bd. 23, og som kun koster 10 MDN eller d.kr. 26,60 (i.m.). Læs ikke *Kapitalet*, læs *Das Kapital!*

Kjeld Schmidt

Robin Blackburn: Kort handledning i borgerlig ideologi.

Zenit 69, reprint 3. 47 sider, d.kr. 6,00.

I april 1969 blev Robin Blackburn afskediget fra London School of Economics, hvor han underviste i borgerlig ideologi; nærmere bestemt det område, der med et fint ord kalder sig sociologi. Bortvisningen skete af politiske årsager og adskiller sig ikke fra enhver anden afskedigelse af arbejdere eller funktionærer, som ikke i praksis erklærer sin ideologiske loyalitet over for principalen ved slet og ret at holde kæft.

At afskedigelsen i hvert fald ikke kan have haft faglige årsager, har Robin nu demonstreret ved at forfatte et lille skrift med titlen »Kort handledning i borgerlig ideologi.« I denne »vejledning« præsenteres vi for en udmærket oversigt over ledende temaer i de borgerlige socialvidenskabsmænds verdensbillede, spændende lige fra deres nationaløkonomi til deres revolutionssociologi og eksemplificeret med talrige citater. Robin har sandelig læst sit pensum og lært sin lektie: Dahl, Dahrendorf, Kahn (fremtidsforsker og krigsteknolog), Lipset, Kornhauser, Parsons (integrationsteolog), Popper, Samuelson, Weber, m.fl. Men til forskel fra disse belletristers kriblerier, er Robins lille guide tillige ret underholdende læsning og kan uden tvivl fungere som en udmærket introduktion til samfundsvidenskaberne for universitetets førsteårsstuderende eller andre interesserede.

En anden og mere saglig begrundelse for, at den kan anbefales som introduktion til samfundsvidenskaberne er, at denne – i modsætning til andre introduktioner – også fortæller noget om, hvilke emner man *ikke* beskæftiger sig med i disse fag. Det er således et statistisk bekræftet – omend ikke særlig velkendt – faktum, at gabet i indkomstfordelingen i de fleste kapitalistiske samfund er forblevet stort set uændret i dette århundrede. (For Danmarks vedkommende har Bent Hansen i bogen »Velstand uden velfærd« vist at tendensen oven i købet går i retning af, at dette gab bliver større). Men til trods herfor, – viser Robin Blackburn med en række citater – kan man i England opnå en førsteklases eksamen i økonomi uden nogen sinde at have studeret årsagerne til dette betydningsfulde fænomen. Det samme gælder naturligvis Danmark, og det er ikke for meget sagt, at den student, der beskæftiger sig med en teoretisk videnskabelig forståelse af dette fænomen, snarere bliver en »dårligere« økonom end de andre,

thi hertil fordres visse analytiske begreber, som kun kan hentes hos Marx. Og den herre er ikke comme il faut hos promoverende, disputerende doctores i de akademiske søjlegange.

Robin henviser f.eks. til begrebet »eksploitering« (udbytning), som Marx gav en ganske éntydig bestemmelse i sin teori. Dette begreb er bandlyst i den borgerlige økonomi, eftersom det anfægter alle grundlæggende forudsætninger om interesseharmonie mellem klasserne i det kapitalistiske samfund. Gennem a priori at udelukke begreber af denne art fra analysen af økonomiske relationer, sikrer de borgerlige økonomer sig mod, at diskussionen nogensinde skulle gå hen og sætte spørgsmålstegn ved den grundlæggende økonomiske struktur. At der samtidig står en række fænomener tilbage, som ikke kan indbefattes i teorien, må man resigneret acceptere: først skuespil for brødet siden videnskab.

Det er ganske underholdende at læse hans gennemgang af de forskellige økonomiske profeters fortvivlede hokus-pokus argumentation imod at introducere adækvate videnskabelige begreber i den økonomiske analyse.

En sprænglærd engelsk apologet og samfundsfilosof er således efter tilsyneladende lange grundige overvejelser og evangeliske studier kommet frem til, at Marx' anvendelse af udtrykket eksploitering er »tvivlsom« og foreslår i stedet for, at vi skal lægge mærke til hvordan de *svage* eksploiterer de *sterke*. Under visse omstændigheder – siger han – som eksemplet med tiggeren og Dr. Mossadeq (af Persien) viser, kan svaghed være en gunstig position for udøvelse af eksploitering.

Andre videnskabsmænd, hvis forhold til deres fag er af mindre neurotisk art, har nok kunnet indse at begrebet eksploitering er nødvendigt, (hvis man f.eks. skal forklare arbejdsfri indtægter!) men de kvier sig ved at anvende dette begreb og vil – måske af hensyn til deres overordnede – helst betegne *det samme* med mindre »værdiladede« og »emotionelle« termer. Under voldsomme fødselsveer er Alvin Gouldner, for at kunne betegne sagen, nedkommet med følgende verbale abort: »gensidig ubalance«.

Ud fra en bestemt betragtningsmåde kan man sige, at Marx indirekte har afstedkommet en enorm udvikling af de materielle produktivkræfter. Ved sin teoretiske formulering af proletariats selvforståelse i samfundsmæssig sammenhæng har han nemlig medvirket til, at proletarerne i solidarisk enhed har kunnet

kæmpe effektivt for højere lønninger, hvorved de har tvunget kapitalisterne til at anvende merproduktet til udvikling af de materielle produktivkræfter (maskiner etc.) i stadig bestræbelse på at rationalisere arbejderne ud af produktionsprocessen.

Mere direkte fremgår det imidlertid af Robin Blackburns bog, at Marx' teoretiske produktion *samtidig* har været en kolossal drivkraft for udviklingen af den borgerlige ideologi. Utallige er de småborgerlige epigoner, som siden Pareto, Weber etc., har indledt deres teoretiske sværmerier med et: Marx sagde ganske vist sådan-og-sådan, men heri tog han fejl, det forholder sig tværtimod sådan-og-sådan. Efter at være stødt på dette strikkemønster den ene gang efter den anden bemærker Robin let undrende: »Den akademiske læsekreds har en enorm appetit på bøger, som banker Marx ned i skoene, og det virker som om borgerlige samfundsteoretikere har en ubegrænset kapacitet til at producere sådanne definitive gendrivelsler.«

Han gør desværre ikke mere ud af dette, men i forbifarten kan vi bemærke, at han her skitserer et emne for en interessant sociologisk undersøgelse af sociologerne selv ud fra den teori, at en vedvarende og dyb konflikt mellem deres ideologiske loyalitet og videnskabelige samvittighed skaber et kraftigt og umætteligt behov for stadige gendrivelsler af Marx.

Det område, som borgerlige samfundsteoretikere har opereret mest kraftigt og energisk i, er – hvad der ikke kan undre nogen – analysen af samfundsklasserne. I et afsnit om »klasse og status« viser Robin på en ganske anden klar måde, hvorledes de fleste af dette århundredes borgerlige klasseteoretikere ganske præcist har ramt det, som Marx i sidste århundrede kaldte »vulgæropfattelsen« og karakteriserede ved, at den gjorde klasseforskelle til et spørgsmål om forskelle i erhvervsstatus og løn samt klassekonflikt til kivi mellem nogle erhvervsgrupper.

Ved hjælp af disse »statuskriterier« har sociologerne konstrueret et fantasifoster af et samfund, der nærmest kan beskrives som en stor tyk pyramide med glidende overgange fra det ene »statuslag« til det andet. I dette Walt Disney samfund findes ingen modsætninger, ingen konflikt mellem klasser – højst modsætninger mellem det enkelte individ og »samfundet«. (Her behøver jeg ikke citere de eksempler Robin anvender. Her kan jeg blot reproducere hvad jeg skulle kunne til førstedels eksamen i sociologi.) »Det væsentlige ved social klasse er

den måde, på hvilken en mands medmennesker opfører sig overfor ham, ikke de egenskaber eller kvaliteter, som forårsager denne opførsel.«

Et samfund hvis klassestruktur er dannet efter disse rent overfladiske kriterier hænger sammen ligesom en sæk kartofler. Da en sådan sæk som regel er i fuldstændig ro (de underste sidder jo godt fast), kan det hævdes at der ikke findes klassekonflikter, og derfor slutter man videre og postulerer, at i grunden har alle medlemmerne fælles interesser. Hermed har man fået grundlag for at forklare det forhold, at nogen har højere status og lever bedre end andre. Det må jo være udtryk for at nogle yder et arbejde, der tjener »hele samfundets« interesser mere effektivt end andres og derfor »belønnes« højere af fællesskabet. At en kuponklipper således tjener 6 gange så meget som en arbejder, er blot udtryk for, at han er 6 gange så nyttig for »samfundet«.

Således er Marx' originale samfundskonception, hvor klassebegrebet bestemmes i uløselig sammenhæng med produktionsmåden, forvandlet til cervelatpølse. Den udmærker sig – og afslører sin ideologiske status – ved ikke at kunne forklare og forudsige noget som helst. Marx påpegede ofte – citerer Robin – at hvis tingenes tilsyneladende tilstand, deres skin, var i overensstemmelse med deres virkelige tilstand, så skulle der ikke findes noget behov for videnskab. Og i forbindelse med gennemgangen af den borgerlige klasseopfattelse refererer han et godt eksempel på denne sociologiske fattige evneløshed.

I 1966 gjorde en engelsk sociolog ved navn Goldthorpe en undersøgelse af »klassebevidsthed« hos arbejderne beskæftiget på Vauxhalls fabrik i Luton. Af hans rapport – som offentliggjordes i et af Englands førende samfundsvidenskabelige tidsskrifter – fremgik det, at arbejderne (det var samlebåndsrobotter) var almindeligt tilfredse med deres arbejdsvilkår, og at ikke mindre end 77 af arbejderne havde en »samarbejdsvillig indstilling til ledelsen«. Set med både aktionærernes og sociologens øjne var alt således i sin skønneste orden. Alt formede sig i smuk harmoni med de love, Gudfader selv lod overtage styrelsen af verden, da han døde (det gjorde han som bekendt under den borgerlige revolution). Omkring en måned efter undersøgelsens offentliggørelse rystedes Luton af en åben revolte. To tusind arbejdere forsøgte – ifølge The Times – at storme direktionlokalerne, mens de sang »the red flag« og råbte »hæng ham« hver gang en direktørs navn blev nævnt.

Den borgerlige socialvidenskabs opfattelse af strejker, og overhovedet enhver bevægelse i arbejderklassen er et kapitel for sig, som Robin behandler under overskriften »Revolutions-sociologi som filosofi for kontrarevolutionen.« Sociologens troskabsløfte overfor borgerskabet implicerer, at han må lukke øjnene for sociologiens anvendelse. Selvom sociologien altså – i og med at den anvendes i samfundet – er indbefattet i det objekt den studerer, så må den ikke omfatte sig selv i sin teori. Det forskende subjekt (sociologen) må derfor fastlægge samfundet som en abstraktion overfor sig selv, som en ydre objektverden han ikke selv er medlem af, og med denne mystificerede bevidsthed pacificerer han sig selv ved at spalte sig i en videnskabsmand (over samfundet) og et privatmenneske (i samfundet). Hermed stiller sociologien sig uden for samfundet, som den mener blot passivt at »afspejle«, mens dette samfund på den anden side – og samtidigt – reduceres til en størrelse, der ikke skabes og udvikles af mennesker, men derimod regeres af evige naturlove (som sociologen altså skal forsøge at »afdække«).

Dette er i korthed den implicite baggrund for de borgerlige ideologers hysteriske forhold til strejker og slige ting, der opfattes som dybt irrationelle fænomener, som farlige kræfter, ånder og djævl, panik og mani, som pludselig farer i arbejderne og forfører dem til at handle destruktivt for deres egne interesser såvel som hele samfundets. Sagen er nemlig, at den borgerlige socialvidenskab ikke kan levne arbejderens nogen konkret eksistens. Hvor vi træffer proletaren i ideologernes lærde værker, træffer vi ham i småborgerens form, bestemt i sin tilværelse udenfor produktionsprocessen. Den anden halvdel af arbejderekstistensen, de otte timer han må følge med sin arbejdskraft til fabrikken for – i syntetisk form – at kunne agere borger i døgnets øvrige timer, den kan de bornerte socialvidenskabelige hoveder ikke rumme. Derfor fremstiller sociologen dette halve menneske, fritidsmennesket, som om det udgør *hele* »arbejderen« og i denne abstrakte bestemmelse, kan han som »borger« sammenlignes med det virkelige borgerskab, forlenes med samme behov, rettigheder, pligter etc. Kun i kraft af denne ophøjelse af arbejderen til fantasiskikkelse lykkes det sociologien at fremstille ham som »individ« (d.v.s. borger), selvom sociologene godt nok, tvunget af deres empiri, må indrømme at han kun er blevet en middel-

mådig borger (alias menneske). (Professor G. A. Lundberg konstaterer således: »gode manerer, høflighed og opmærksomhed overfor fremtræden og påklædning er mere udbredt i overklassen end i de lavere klasser.« Denne tautologi er han kommet frem til efter omhyggelige empiriske undersøgelser).

Den anden halvdel af arbejderens tilværelse hører ind under økonomien, som fremstiller arbejdskraften som en abstrakt stum størrelse på linie med andre produktionsfaktorer. Arbejdskraften er i den borgerlige samfundsvidenskabs øjne blot et passivt viljeløst moment i det naturgivne borgerlige samfunds evige kredsløb. Arbejdskraften er et ligeså mystisk fænomen som varen. Når den derfor pludselig gør oprør mod denne fornedrelse, mod at eksistere som levendegjort abstraktion, når den pludselig forvandler sig til et aktivt levende subjekt, med subjektets behov for selv at skabe sit liv og forme sin skæbne, ja så kommer det som et chok for borgerskabet og dets økonomer (som ikke er meget mindre end den forskrækkelse de ville få i livet hvis det pludselig var maskinerne eller råstofferne eller andre varer, som gjorde oprør). Sociologernes chok er ikke mindre: det er dybt uforståeligt at borgerne pludselig skulle gøre oprør mod de andre borgere.

For begge er det i grunden naturstridigt, det er at gøre oprør mod naturens orden, det er halsløs gerning, ja det er ligeså irrationelt og tåbeligt som hvis man gjorde oprør mod tyngdeloven eller elektromagnetismen. Under større strejkebølger ser vi derfor både borgerskabet og deres ideologer – jamrende og hændervridende – forklare arbejderne, at de ødelægger sig selv, at verdens undergang er nær.

(Af hensyn til emnets relevans for dette nummer af KURASJE, har jeg på egen hånd uddybet denne baggrund for borgerskabets neurotiske forhold til strejker. De ydre udtryk herfor behandler Robin og jeg skal i det følgende gå nærmere ind på hans gennemgang.)

Disse mystiske fænomener, denne galskab, denne rabiate selvdestruktionsdrift, som med mellemrum pludselig griber arbejderne, det har psykologer og sociologer spekuleret meget over, for at kunne finde forklaringen og således forebygge disse epidemier. Og en af de mest populære teorier er netop, hvad vi kan kalde epidemiteorien. I korthed går teorien ud på, at der findes brådne kar i alle lejre eller skal vi sige: rådne kartofler i alle sække. Hvordan og hvorfor den første kartoffel begynder at rådne,

har man ingen forklaring på, men man tænker sig måske at det kan skyldes arvelig disposition hos nogle enkelte eller muligvis, at nogle fødes som kommunister.

Men hvis nu det forholder sig så uheldigt, at en af de »smittede« besidder det man kalder Charisma (et andet mystisk begreb indført af Weber), så kan revolten sprede sig med lynets hast. For at vise hvordan man forestiller sig, at det sker, behøver vi ikke at bruge Robins kilder, men kan igen citere hjemlige autoriteter. Arbejdspsykologen Poul Bahnsen har konstateret, at den slags sker »ved en form for følelsessmitte, som fremkalder en gensidig forstærkning af affekterne.« (Den lurmærkede borgerlige fornuft, der skryder gennem Berlingske Tidende, anvender ofte denne teori. I øvrigt må arbejdsgiverne nøje overvåge kartoflernes »sundhedstilstand«, og straks kaste tvivlsomme elementer på porten).

Mere opvakte samfundsteoretikere har opdaget, at såkaldte strukturelle spændinger også kan spille en rolle, og de har udviklet teorier med en sådan grad af sophisticated indsigt, at de er værdige til at blive behandlet under rubrikken »revolutionssociologi« hos Robin. Han citerer blandt andet en sociolog ved navn Neil Smelser, som selv har summeret sin analyse med følgende ligning:

»Strukturel spænding + værdiorienteret bevægelse = revolution«.

Dybe indsigter kan nås, hvis man f.eks. løser den m.h.t. »strukturel spænding«; denne bliver lig med en revolution minus en værdiorienteret bevægelse.

Robin Blackburn har endelig identificeret nogle få borgerlige ideologer, som har fattet hvad det hele drejer sig om. De ser konflikterne som en kronisk sygdom i ethvert industrisamfund, eftersom verden jo nu engang er skabt sådan, at visse mennesker (ledelsen) altid må give ordrer til andre (arbejderne). Og eftersom industrisamfundet den ene gang efter den anden vil fremkalde nøjagtig samme type af konflikt mellem ledelsen og arbejderne, kan industrielle konflikter aldrig ændre noget som helst. Det eneste betydningsfulde spørgsmål – hævder de – er i virkeligheden om man skal institutionalisere konflikterne eller ej. Robin citerer her Ralf Dahrendorf for det synspunkt, at konflikter faktisk kan fremme social harmoni og integration, såfremt de blot struktureres og kanaliseres. (Det sidste repræsenterer filosofien om kontrarevolutionen: det korporative samfunds strategi. Et stærkt arbejdsretligt system siges at være en god hestekur.)

Ifølge den borgerlige sociologi er revolutionære bevægelser ikke menneskers forsøg på at skabe sin egen historie, men snarere en beklagelig sygdom, der med mellemrum angriber samfundet. Derfor fremstilles de som kemiske reaktioner (ligninger etc.) og sociologens opgave er at forebygge dem ved anvendelse af hele sin sociale ingeniørkunst. Disse sociologiske teorier er i sig selv borgerskabets bedste våben og begrundet sociologens brugsværdi. Hele den ideologiske kraft hos sådanne teorier – bemærker Robin – er evnen til at få både kriser og revolutionære bevægelser til at fremstå som en slags gudsendte naturkatastrofer, som vil sprænge samfundssystemet – til alles skade (borgerskabets).

I et »sundt« samfund, d.v.s. et samfund uden »dysfunktioner«, kan der ifølge ideologerne udmærket findes »forstyrrede« individer (folk, der er grebet af irrationelle kræfters onde magt, afvigere, fordærvede kartofler), men »disse bevægelser udgør blot et problem for politiet og mentalhygiejnen«, anfører sociologen Chalmers Johnson med hele sin ekspertises vægt. Da sociologerne jo opfatter arbejderne som »borgere«, så bliver revolutionære arbejdere til en gruppe – ganske vist fordærvede – borgere, der kæmper mod borgerskabets interesser og dermed sine egne – og det er sandelig irrationaliteten par excellence. I de moderne kapitalistiske samfund er der blevet flere og flere af den slags »unaturlige« borgere, og derfor stiger behovet for politi, psykiatere, psykologer, præster, socialrådgivere, sociologer etc., såfremt samfundet stadig skal forblive »sundt«. Det er den moderne kontrarevolution.

Denne så dagens lys, da det liberal-kapitalistiske system under megen Götterdämmerungsjammer brød sammen i 30'erne: det »sunde« samfund, som hidtil var blevet holdt på benene af »den usynlige hånd« (fri konkurrence) måtte nu pludselig opretholdes ved hjælp af andre og mere håndgribelige hænder. Borgerskabet formulerede selv problemet gennem Roosevelts New Deal erkendelse (vi må forandre for at bevare); borgerskabets socialvidenskabsmænd, som nu pludselig blev efterspurgt i alskens specialudgaver, kaldte det behovet for »social technology«; men den klareste og mest præcise formulering af borgerskabets presserende problem – både nationalt og (specielt) internationalt – er nu alligevel mig bekendt givet af Nicolas Kaldor, som Robin afslutter sin gennemgang af »revolutionssociologien« med, ved at citere ham for følgende:

»Det problem, som må løses og som endnu ingen har fundet et tilfredsstillende svar på, er hvordan vi skal afstedkomme den forandring i magtbalancen, der er nødvendig for at afværge revolutioner, uden at vi får en revolution.«

Til slut nogle bemærkninger om hvad der mangler i Robin Blackburns »vejledning i borgerlig ideologi.« Det er naturligvis urimeligt at laste ham for, at han ikke har medtaget alle samfundsteoretikere som spiller en ledende rolle indenfor området: den senborgerlige socialvidenskab. Det er uoverkommeligt i en kort gennemgang. Men alligevel: man savner fuldstændig de fremtrædende repræsentanter for den »liberale« fløj f.eks. Wright Mills, Galbraith og Bottomore. Selvom disse trods alt har haft en ret væsentlig indflydelse på moderne samfundsvidenskab, bliver de overhovedet ikke genstand for Robins kritik, og han har derfor gjort sig opgaven noget nemmere end den faktisk er.

Forklaringen er sandsynligvis, at han ikke indbefatter dem i den kategori han interesserer sig for, nemlig »borgerlige samfundsteoretikere«. Og spørgsmålet er da også, om han overhovedet ville kunne gøre dem til genstand for kritik med den metode, han anvender på folk som Kahn, Lipset, Parsons m.fl. Det kan han såvidt jeg kan bedømme ikke, og heri ligger bogens væsentligste mangel: hans kritik er for overfladisk og mangler for en stor del begrundelse i en teori. I den forstand – og i den grad – bliver hans kritiske gennemgang hverken mere eller mindre videnskabelig end det han kritiserer, hvorved han kommer til at stå »svagt« overfor angreb.

Hans metode er den enkle (og altid anvendelige), at fremdrage en bestemt samfundsteoretikers produktion og stille spørgsmålet: hvilke interesser tjener disse tanker? For at besvare dette spørgsmål analyserer han stoffet, leder efter interne modsigelser, påviser udeladelser af »kritiske« begreber (eks. eksploitation) eller bestemte problemstillinger, som implicit rejser uden at blive besvaret, og endelig fremhæver han hvorledes bestemte begreber i teorien har et »værdiladet« indhold, udtrykker bestemte »vurderinger« el. l.

Hvad der tjener borgerskabets (konserveringens, kapitalens) interesser – enten gennem fortællelse af visse forhold eller kritikløs accepterende fortolkning resp. fordømmelse – bestemmer han som »borgerlig ideologi.« Men

det er også den eneste bestemmelse han giver dette begreb.

Det implicerer for det *første* at han ikke klart skelner mellem »ideologi« i betydningen af tautologisk selvbekræftende læresystemer (doktriner), som hverken kan bekræftes eller afkræftes, og som altså ikke kan anvendes til noget som helst, bortset fra at selve deres tilstedeværelse er med til at fiksere en i forvejen mystificeret bevidsthed – og »ideologi« i betydningen af systematisk teoretisk kundskab om sociale fænomener, en kundskab hvis sandhed eller falskhed kan konstateres i og med at borgerskabets praktiske anvendelse af den leder til at deres intentioner opfyldes eller ej. (eks. reklamepsykologi, trivselsteori med højere produktion for øje etc.).

Denne sammenblanding kommer direkte til udtryk allerede i indledningen, hvor han efter en omtale af ideologiens funktion (som »forsvarer af det kapitalistiske samfund«) skriver: »Den borgerlige samfundsvidenskab *forsøger* kort sagt at mystificere den sociale bevidsthed ved at fylde den med fatalisme og afstumpe alle kritiske impulser.« (Min kursiv). Her begår han den fejl at tillægge den første komponent i sit ideologibegreb (retfærdiggørelseslæren, som i øvrigt oftest er hans objekt) et moment af bevidst intention, som kun den anden omfatter, mens denne anden komponent (borgerskabets egentlige videnskab) til gengæld tillægges en »mystificeret bevidsthed«, som bestemt ikke findes – den arbejder ganske kynisk og rationelt ud fra en klar erkendelse af borgerskabets interesser.

Hvad Robin i realiteten ender med er ikke en kritik af den borgerlige socialvidenskab som videnskab (og altså en videnskabelig kritik, men en kritik af, at borgerskabet forsvarer sine strukturelt betingede interesser; det er ikke noget man kan kritisere, det er noget som man videnskabeligt må påvise og bekæmpe. Robins kritik bliver en kritik med moralske overtoner (»verdens sultende« etc.) og i den forstand overskrider han ikke den borgerlige socialvidenskabs egne bornerte rammer. Overfor de andres »værdiladning« og »vurderinger«, som er »forkerte« og »ideologiske«, fordi de varetager borgerskabets interesser, har han kun at stille sine egen »værdier«, som er rigtige fordi de tager parti for verdens undertrykte. Hermed bliver han videnskabeligt set hverken stærkere eller svagere end modparten. (Han bliver ligeså svag som Wright Mills og andre velmenende »kritikere« med de rette »humanistiske« ud-

tryksmåder, hvilket gør det umuligt for ham at tage denne fløj op til kritik).

For det *andet* kan han med sit uvidenskabeligt bestemte ideologibegreb ikke frigøre sig fra den arbejdsdeling, som mere end noget andet karakteriserer den borgerlige socialvidenskab. Han bemærker selv at den er præget af »forvirring«, men hans egen kritik fremstår ligeså konfus og kaleidoskopisk, fordi han tager de enkelte discipliner op til kritik hver for sig: økonomi, sociologi, psykologi, statskundskab etc. Det kunne han have undgået og samtidig erhvervet sig et videnskabeligt bestemt ideologibegreb ved i store træk at følge denne fremgangsmåde: redegøre for den vidtdrevne arbejdsdeling indenfor samfundsvidenskaberne; vise dens materielle forudsætninger; hvorledes den i forbindelse med produktivkræfternes udvikling er bestemt af arbejdsgivernes behov for specialister på en række felter, hvilket er en ikke-videnskabelig og irrationel begrundet arbejdsdeling; vise hvorledes det har afstedkommet af den samfundsmæssige helhed er blevet stykket op i skarpt adskilte områder: atomiseringen af virkeligheden; hvorledes disse enkeltvidenskaber udmærket kan være »sande« i den forstand, at de i praksis kan anvendes i borgerskabets interesser og tjene deres intentioner, men hvorfor det kun beror på de agerendes bevidstløshed d.v.s. partikulariserede bevidsthed om sammenhængen; (samfundsvidenskaben »forsøger« ikke at mystificere den sociale bevidsthed; denne foreligger ikke før mystifikationen; det er tværtimod denne mystifikation, som samfundsvidenskaben ikke formår at bryde, men reproducerer, fordi den i uløselig sammenhæng med den samfundsmæssige arbejdsdeling er tvunget til at hakke samfundet i små stykker); det ene aspekt i ideologien (det vi kaldte egentlige borgerlige videnskaber) er altså knyttet til arbejdsdelingen, ja er faktisk identisk med arbejdsdelingen; det andet aspekt (det tautologiske) er bestemt ved det forhold at enkeltvidenskaberne i sine teoretiske beskæftigelser fremstiller sine egne partielle og fragmentariske realiteter fra virkeligheden som om de udgør *hæle* virkeligheden, hvorved de nødvendigvis kommer til at fremstille en irreel og fiktiv totalitet, som kun ejer eksistens i teoretikerens hovede og som derfor kun kan bekræftes i samme hovede; i praksis er den hverken sand eller falsk, for den findes ikke.

Ideologien er således på en gang den bevidste værens partikulariserende og totaliserende bevægelse under en (arbejdsdelt) samfunds-

mæssig praksis, som ikke selv er valgt men bestemt og behersket af den form, hvorunder produktivkræfterne udvikles: kapitalens. Ideologien er på en gang *udtryk* for og *protest* imod den virkelige elendighed. (Marx) Først herefter – efter at ideologibegrebet er bestemt i sin historisk specifikke eksistens i uløselig sammenhæng med det kapitalistiske samfunds udvikling – først da kommer den virkelige kritik af de borgerlige samfundsvidenskabers fortvivlede tankeflugt, en kritik som nødvendigvis samtidig bliver en kritik af de forhold, som betinger udviklingen af dette tankespind og som har ideologier behov.

En teori om det borgerlige samfunds udvikling efter de retningslinier som her er skitseret, vil direkte implicere kritikken af den borgerlige samfundsvidenskab, idet dennes udvikling blot bliver en af de elementer, som teorien omfatter. I stedet for at blive »kritiseret« ud fra hvad den burde være, så forklares den på linie med andre sociale fænomener. Den udgør simpelthen et empirisk datamateriale for teorien på linie med kooperationsformernes udvikling etc.

Den *tredje* konsekvens af Robins fritsværende og vilkårlige ideologibegreb er netop, at det er blevet ahistorisk. Selvom han konstaterer, at der er indtrådt fundamentale forandringer i socialvidenskaben siden de store klassikeres værker, som skabtes i forbindelse med den borgerlige revolution; selvom han konstaterer en fuldstændig omvurdering af den klassiske demokratiteori hos de moderne »pluralisme«

teoretikere, etc. så står han uden en teori, som kan forklare disse udviklinger. Hans ideologibegreb er ligeså ahistorisk, som de borgerlige samfundsvidenskaber (pr. definition) ønsker at være – og fremstiller sig som.

Først en teori, der kan forstå den borgerlige samfundsteoris kvalitative udvikling, dens historicitet, dens gradvise opspaltning og »pluralistiske« forvirring, dens fattige evneløshed til at forudsige, dens uanvendelighed, dens religiøse sårbarhed, dens autoritære forhold til kritik, kort sagt: først en teori, som kan omfatte den borgerlige teori og som den borgerlige teori ikke selv kan omfatte, kan erklære sig virkelig kritisk.

Det kan lyde som overmenneskelige krav, men med en ændret metodisk fremgangsmåde kunne Robin nu alligevel godt have holdt sig indenfor bogens 47 sider og som Hofmann siger: hvor ideologien hersker, bliver videnskaben til samfundsmæssigt oppositionsprincip – som vel at mærke også skal forstås den anden vej: ingen opposition uden videnskab.

Anyway: Robins bog er i tredobbelt forstand en god introduktion til den borgerlige samfundsvidenskab. Den refererer et bredt udsnit af borgerskabets alsidige og bornerte verdensanskuelse, den afbilder den borgerlige ideologis karakteristiske opløsning i småstumper og forfald og endelig er den i nogen grad et udtryk for de moderne, liberale menneskevenlige kritikeres ligeså store konfusion.

Tage Bild.

Til læserne

Kurasje kan nu tilbyde sine læsere *meget billige* udgaver af væsentlige, mere eller mindre »kritiske« socialvidenskabelige værker, som – hvis de da overhovedet kan købes herhjemme – koster røven ud af bukserne. Til vore abonnenter sælger vi dem uden fortjeneste, mens vi dog vil tillade os at tage en beskedent profit hjem på salg til ikke-abonnenter – for *so oder so* at få saneret Kurasjes økonomi.

Vi kan i denne omgang tilbyde følgende titler:

	Pris for ikke- abonn. abonn.	
* Adorno, Horkheimer, Marcuse, Fromm et al.: <i>Studien über Autorität und Familie</i> , 2 bind, ialt 947 sider	40,00	55,00
* Adorno/Horkheimer: <i>Dialektik der Aufklärung</i> , 275 sider	12,00	18,00
* Max Horkheimer: <i>Anfänge der bürgerlichen Geschichtsphilosophie</i> , 117 sider . .	7,00	10,00
* Georg Lukács: <i>Organisation und Partei</i> , 182 sider	9,00	12,00
* Georg Lukács: <i>Geschichte und Klassenbewusstsein</i> , 341 sider	14,00	20,00
* Pannekoek/Gorter: <i>Organisation und Taktik der pro- letarischen Revolution</i> , 254 sider .	20,00	27,00
* Jürgen Habermas: <i>Logik der Sozialwissenschaft</i> , 195 sider	11,00	15,00
* Jürgen Habermas: <i>Thesen zur Theorie der Sozialisation</i> , 63 sider	3,00	5,00
* Wilhelm Reich: <i>Massenpsychologie des Faschismus</i> , 283 sider	7,00	10,00
* Wilhelm Reich: <i>Characteranalyse</i> (grosse Ausgabe), 288 sider	12,00	18,00
* Wilhelm Reich: <i>Funktion des Orgasmus</i> , 206 sider	9,00	12,00
* Wilhelm Reich: <i>Einbruch der Sexualmoral</i> , 125 sider	7,00	10,00
* Wilhelm Reich: <i>Der sexuelle Kampf der Jugend</i> , 84 sider	7,00	10,00
* Wilhelm Reich: <i>Der triebhafte Character</i> , 62 sider	7,00	10,00
* Wilhelm Reich: <i>Dialektischer Materialismus und Psychoanalyse</i> , 61 sider	7,00	10,00
* Behrens: <i>Produktive Arbeit und technische Intelligenz</i> , 147 sider	3,00	5,00
* Övermann, Roth et al.: <i>Sozialisation und Sprachbarrieren</i> , 124 sider	5,00	7,00
* <i>Illustrierte Geschichte der deutschen Revolution</i> (1918), 528 sider	35,00	45,00

Vi gider ikke rykke og rykke, så vi har vedtaget en yderst simpel bestillings- og betalingsprocedure: man betaler *samtidig* med bestillingen, ellers nul bøger!

Pengene sendes til:

Kurasje
Gothersgade 8 C
1123 København K
Giro: 16 60 44

Husk på »talon til modtageren« at anføre, hvilke titler der ønskes!

Husk at skrive afsender!

(Hvis man vil sende en check, kan det selvfølgelig også lade sig gøre. Den skal i så fald udstedes til *Kurasje* og crosses.)

Bestillingslister kan fås på ovenstående adresse.

MILITÆRNÆGTERFORENINGEN

Det er muligt at sige nej til det militær-industrielle kompleks!
(Se Kurasje nr. 1, pag. 28)

NÆGT MILITÆRTJENESTE

VIDSTE DU AT:

Der altid skal bæres underbukser til kampuniform?
Fjendtlige medløberes aktivitet vil omfatte iværksættelse af strejker?

Vægge, - ja selv træer kan ha' »ører«. En udmærket mikrofon behøver ikke at fylde mere end et halvt stykke sukker?

VIDSTE DU DET IKKE?

Læs da om disse fænomener og andre spændende ting i »DEN DANSKE SOLDAT«, grundbog for hærens menige (forkortet udgave ved Militærnægterforeningen).

Denne bog samt bladet »nægter-bulletin« (seks numre årligt), fås ved medlemskab af M.N.F.

Kontingent	30 kr.
P.t. indkaldte	15 kr.
Unge under uddannelse	15 kr.

Thorsgade 79, 2200 København N. Tlf. (0172) TAga 145
Postgiro: 11 88 89. Kontortid: torsdag kl. 18-20

BREVKORT

Undertegnede ønsker oplysninger om
nægtelse/medlemskab af foreningen.

Navn _____

Adresse _____

Til
Militærnægterforeningen
Thorsgade 79
2200 København N

KURASJE

DET NYE TIDSSKRIFT FOR CIVILKURASJE

– BRUG DET SOM BROSTEN –

ADRESSE: KURASJE, Gothersgade 8c 1.th
1128 København K, Danmark

GIRO NR. 16 60 44

LØSSALG: Bestilling sker ved indbetaling af et følgende beløb:
Nr. 1: 7,50 kr.
Nr. 2-3: 17,00 kr.

ABONNEMENT: Nr. 1-4: 20,00 kr.
Nr. 2-5: 25,00 kr. (Alle priser er i Skandinaviske kroner)